

ספר שם עולם

הוצאת והכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org

כ"ו ל

ע"י חיים תשס"ח

בתוכו הרבה מקראות מתנ"ך ומאמרי חז"ל, אשר בארתים עפ"י דרכי השכל, ותוכת מוסר, עפ"י דרך הדרוש והגיון הישר, וגם חידושי הלכה באיזה מקומות מפורדים בדברי רז"ל אשר צרפתים ותקנתים לעשות בהם "שם עולם", ציון ומוכרת לנפש חיה, מעלת כ' הרב הגאון המפורסם שלשלת היוחסין, רב פעלים מקבצאל כש"ת מ' ר' חיים מאיר נח הלוי לעווין זצ"ל המ"מ ומר"צ דוויצ'נא למען הציב לו יד ושם לזכרון בהיכל ד' לדורות עולם.

מאתי הצעיר באלפי ישראל גבריאל זאב מרגליות באאמו"ד הרב המופלג בתו"י המקובל ר' יהואל יצחק מרגליות ז"ל מו"צ פ"ק הוראדנא בעהמ"ח מ' אגדת אהוב נין ונכד להגאון בעל סדר הדורות זצ"ל.

דוילנא

בדפוס דוב כ"ר שאול ציוני ואהן.

שנת תרס"ה לפ"ק.

ШЕМЪ ОЛАМЪ.
Проповѣди Р. В. Марголиса.

ВИЛЬНА.
Типографія В. Цюнона, Завальная ул. д. № 35
1905.

בס"ד

ספר זה נסרק ונעבד ע"י
"יודאיקה אימג' אוצרות התורה בע"מ".
ניתנת רשות ל"היברא בוקס" שע"י חיים רוזנברג"
להכניסו לאתר ולהפיצו לצורך שימוש אישי בלבד.

וזאת למודעי

אין רשות לאף אחד להדפיסו או להעתיקו
בכל אופן שהוא או בכל אמצעי שהוא
בין בחינם בין בשכר בין ליחיד בין לרבים

ניתן להשיג עותק מספר זה ועוד ספרים

וכן התוכנה **אוצרות התורה** המשולבת

(בשילוב אוצר הפוסקים)

אצל:

בית ספריית מורגנשטרן

רחוב רבא 14 ת.ד. 3620 אשדוד

טלפון 08-866-0821 פקס 08-866-5059

OTZROT HATORAH

THE MORGENSTERN LIBRARY

14 RAVAH STREET

P.O.B.3620 ASDOD, ISRAEL

Email- kidosheypolin@bezeqint.net

This sefer has been provided by
Judaica Image OTZROT HATORAH for individual use only.
All rights reserved by Judaica Image OTZROT HATORAH.
Permission is only granted to Hebrew Books Org.
No Permission is granted (in any form to distribute these books)
to anyone else even if they don't sell them.

Дозволено цензурою 15 Юля и 16 Декабря 1904 г. Вильна.

הקדמה

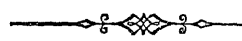
הנה שהעיה אמר בספר (קהלת ק' ז) טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו, טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה כאשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו, והנה הבע"ק ביאר הפסוק טוב שם משמן טוב וגו' כי המלך בעת עלותו על כס המלוכה, וימשח או בשמן המשחה, הנה אף כי יעשו העם או יום משתה ושמחה, בתקותם כי המלך יעלה אותם על כמתי ההצלחה וירים קרנם בכבוד, עכ"ז לא נוכל לקרותה בשם שמחה אמיתית כאשר לא נראה ערנה פעולותיו, ואולי לא יוכל להגביר חילים, ולהטיב מצבם, מהתשת כחותיו, או מצד מיעוט השגחתו, או מסכות אחרות, וע"ב אחרי אשר יקנה לו שם בגבורים, ויוציא פעולותיו, מכת אל הפועל חוצה, לטובת בני מדינתו, או על יום ההוא נוכל לאמר, כי הוא יום של שמחה אמיתית. כן הוא נפש האדם אשר שלחה ד' על פני תכל להיות מולכת על הגוף ואבריו, כמשארז"ל בנדרים ל"ה ובמדר"ר, עיר קטנה זה הגוף, ואנשים בה מעט אלו האברים וכו', אשר ביום הולדו ישמחו הורי בני כי נולד להם בן בהשתתפות הנפש, אשר בו ימלך וישלם על הגוף ואבריו, לכבוש אותם תח"ו ולזכותם לחיים הנצחים, —אמנם אין השמחה בשלימותה כי מי יודע, החכם יהי' או סכל, ואולי יתגברו עליו תאוותו בחשוקת חמודי הזמן לבלתי שמוע בקולה, ועוד יכריחו אותה לבטל רצונה. מפני רצונם, ע"כ יפה אמר החכם כי רק אחרי אשר יגיע לסוף גמר עבודתו, ויתראה בהם תפארת פעולותיו ביום המיתה, אז יש לשמוח בתולדות האיש המעולה הנ"ל, וזהו כוונת דברו. שכמו שהוא טוב השם — שקונה לו המלך שם בגבורים להיות היום ההוא טוב יותר — מיום המשחו, כן יום המיתה אצל הצדיק הוא טוב יותר מיום הולדו, ע"כ מבעה"ק [בתוספת נפך משלי כפי הדרוש לענייננו]. ונמשך לזה מפרש דבריו בכתוב השני טוב ללכת אל בית אבל וגו' והוא ע"ד דוגמא, כבוא איש אחד להראות במשחקים לפני ההמון כי ילך ברגליו על החבל המתוחה, ממתה לארץ עד מקום גובהה של עיר בריחוק מקום והנה נקבצו ובאו כל בני העיר לראות עליתו על החבל, ויאמר א' מהנקבצים אל רעהו קום נא עמי ונלך אל מקום ירידתו מהגובה, הנה אז כשנראהו שמה יורד בריא אולם בלא שום פגע אזי נדע גבורת פעולותיו ואומץ לבו, אבל כעת לא נוכל להלל פעולתו, יען כי רבים המה בני עלי' ומי יודע אחריתו אולי יכשל באמצע הליכתו מרם יגיע למקומו. כן הוא הנמשל, כמאמר הבחינות עולם כי העולם ים זועף הזמן גשר רעוע וכל באי עולם יעברון עלי', והרואה את הנולד, ושמחתו, עדנה אינו רואה את סופו של האדם ותכליתו אם יגיע אליו כי מכשולים הרבה ואבני נגף מונחים על דרכו. וע"כ טוב יותר לילך אל בית האבל, מלכת אל בית משתה. כאשר הוא סוף כל האדם. ואז תראה האידך נגמר מעשי פעולותיו, אם הצליח בדרכו, או לא, ולכן החי יתן אל לבו או לקבל מזה תוכחת מוסר, לעשות כמעשה הצדק, ולהתרחק מן הרשע. אשר ע"כ לדעתי הנה מעלות הצדיקים אשר יוחק וזכרונם בספר לעד הנה יביאו תועלת רב להחיים על

פני חלד ברור ההוה ובכא, להשריש בלבם פרי תנובה לילך כדרכיהם וללמוד ממעשיהם, לילך בדרך הישרה והנכוחה, להיות תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, וביותר מן הוקנים שבדור אשר כל מעשיהם היו לנו לעינים, ובצל כנפיהם יגינו על האומה, וכמו שדרשו רז"ל בכז"ר פ' שמיני, ע"פ קרא משה לאהרן ולבניו ולוקני ישראל, אר"ע נמשלו ישראל לעוף, מה העוף הזה אינו פורח בלא כנפים, כך ישראל אינם יכולים לעשות דבר חוץ מוקניהם, ע"כ בהעדרם ח"ו יחלש כח האומה בכל פרמי' וימערזו קרטולי' ח"ו. ולעת רעה כזאת הנה העדרם מאתנו היא רעה רבה למאוד, ונשאתי ע"י מליצת המשל, לעוף בעל כנפים, אשר בעוד כוחותיו בו, הנה מדרך הטבע אשר הושבע בו לחדש כנפיו ונוצתו בכל עת, זה נופל, ותבוא מחרת תמותו, וחליפת כנפיו לא יעצרתו ולא ימנעהו מהרגלו לדלג שור, ולעוף במרומי שחק על פני חוצות. כ"ו שכחותיו בו בשלמותם, אכן כאשר התחילה עת הזקנה עליו ונחלשו כוחותיו, וכחש בשרו משמן, ואבריו ממו ונדלדלו מיום ליום, הנה אז, בעת אשר גם כנפי ניצתו התחילו לנפול ממנו למעט מעט, עלה להר גבוה, ויפרוש כנפיו, וילל בקול מר צורה, עד אשר נקבצו ובאו אליו כל בעלי כנף לקול בכיתו. עד ששאלו אותו בהשתוממות רבה, ומה קול החרדה שהחרדת עלינו? ויפרוש כנפיו להם לאמר, ראו נא מה עלתה לי, הנה ניצתתי נפולות אהה! ויתפלאו על דבריו, הלא הפחד ממרימות הנוצות איננו דבר חדש לנו, וכבר הורגלת גם את בזה בימי נעורייך, בחליפות ותמורות כאלה, ויען להם הצפור, אנא אחי! אל תדמו מצבי כעת אל מצב הזמנים שעברו, כי כל זמן שהייתי בימי עלומי, בהיותי עוד בריא אולם, לא דאגתי כ"כ על חסרון הנוצה כי הייתי בטוחה כי עוד יחליף ויבוא אחר תמורתה, אמנם כעת בהביטי אל הילשת כחי לעת זקנתי, והנכנס רואים כי משמן בשרי רוח, ועצמותי כמוקד נחרו, מזה ארע ברור כי אין בכוחי למלאות החסרון אשר יחסר אצלי ותקנתי נשארה מעל. אל הדמיון הזה נמשלה הכנסיה בעת הזאת, כי לפנים בישראל בעת היינו בימי עלומינו, ועדת ישראל היתה מלאה בכל גדותי בתורה ויראת ד', וצעירי הצאן היו גדלים על ברכי התורה בחדרים של תורה ובישיבות המפורסמות, ובכ"כ ובמד"ר היו יושבים שורות שורות של בעלי צורה מלא וגדוש ברוח חכמה ויראת ד'. הנה אז מקרה מיתת הוקנים ר"ל, לא עשתה רושם גדול כ"כ על הרור החי, בירעם כי חוק הוא מששת ימי בראשית, ויש חליפות למו וכמו שדרז"ל ע"פ זורח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע וכו' ועדת ישראל לא תהי' אלמן ח"ו מכנפים של זקנה העדה, אמנם מה נאמר ומה נדבר סמצבינו כעת, אשר מעינות החכמה נסתמו ממנו ונדלדלו שערי בינה ואיצר היראה נתרוקן, ומבית מקום ספר תורת השי"ת תנוק בורח, הן! הנה נותרנו ערומים מבעלי מעשים, ומחויקי התורה אפסו מנו בחמאינו, והרעה תרבה מיום אל יום, באין לנו מי שיגדור גדר, ויעמוד בפרץ, הנה העדר הוקנים היא רעה בכפלים מאין חליפות למו, לזה נעתרתי לבקשת רבים ושלמים וביחוד כ' ידידי הרב ה"ג מ' ר' יוסף לעווין נ"י אחי הגאון המ"מ והמו"צ בקש"ת מ' ר' חיים מאיר נח לעווין זצ"ל, לחוק על הספר להיות לזכרון את הדברים שאמרת על כ' מעלת הגאון המ"מ המנוח זצ"ל, אשר לא השאיר בנים אחריו, ע"כ יהי' זכרון מעשיו ופעולותיו, נ"ר לנשמתו, לעשות עמו גמ"ח של אמת ואקוה כי דברי לא ישונו ריקם ויביאו תועלת רב למעינים הן בעיני דרוש ופשט בכמה אנדות חז"ל, והן בהתעוררות מוסר על לבות בני האדם, וקראתי את שם הספר **שם עולם**, עפ"י מאחז"ל כי תולדותיהם של

של צדיקים הוא תורה ומע"מ. ואת הג' דרשות שאמרתי נקבתי אותם בשמות מיוחדים כאי"א על שם משמותיו של הרה"ג זצ"ל: דרך חיים, אור מאיר, זכר נח. וצרפתי לזה עוד הדרן אחד ממה שאמרתי לסיום ש"ס ומשניות בפה חברה ש"ס וקראתיו בשם עין חיים עשה"כ עין חיים היא למחזיקים בה, כי בו יבואר באריכות שכר הצפון ג"כ למחזיקי תורת ד'. אשר חלק כחלק יאכלו עם הת"ח עצמם. וכמש"כ [בישע"י ג"ר] אשרי אנוש יעשה זאת [הוא על ענין משפט וצדקה שהזכיר בפ' הקודם] ומלת "אשרי" נמשך ג"כ אל הנאמר אח"כ, כמו, ואשרי בן אדם יחזיק בה [ויבואר במק"א באריכות יותר] וכמו שאמרו במדרשויקרא בפ' קדושים עתיד הקב"ה לעשות צל ותופות לבעלי מצות אצל בני תורה בגן עדן, ואית ליה ג' קראי, כי בצל החכמה בצל הכסף, אשרי אנוש יעשה זאת, עין חיים היא למחזיקים בה עיי"ש. (וכן אמר דהמעה"ס, אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ד', המה העוסקים בתורה ד', ומאשר כי עפי' הרוב אין האדם זוכה לנתי שולמנות בעוה"ז, ולריכס המה להשפעת המחזיקים בה, שהיא בתומכי נפשם כמו ישכר וזבולון, ע"כ יקרא המחזיק בשם נולרי עדותיו, עשה"כ נולרי תאילת ואכל פריה. כי הוא השומרה ומקיימה, וזהו אומרו, אשרי נולרי עדותיו, חף שהליכתם הוא דרכים השפלים בעסקי העוה"ז ולרכיו, עכ"ז חר"ל לבני אהליא רחמי על עלי' דלמלא עלי' לא מתקיימת אהליא, אם אך, ככל לב ידרשוהו, והנה חר"ל בב"ב ע"ה, עשן בחופה למה, שכל מי שטינו ררות בת"ה בעוה"ז שינו מתמלאת עשן בעוה"כ [חף שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב] ומאשר כי מדה טובה מרובה, בוודאי מי שמתחיל את התורה והוגיה בכל לבו, יהיו עיניו נחות ומאירות בעוה"כ, וכמילת רז"ל בע"ז אשרינא דטינא באובנתא דלכא תליא, [ובזה יל"פ כוונה שני' בפרוש דברי רז"ל בבב"ק, ועיני' מטייפי, עיני דרוש ען חיים דף י"ח ע"א מש"כ סס] וכן צרפתי לזה עוד איזה הספדים שאמרתי על בע"ב חשובים שבארתי בהם דחו"ל המוזכרים פה באופנים אחרים, וגם צרפתי לזה דרוש אחד בשם נחמת ירושלים בו ידובר ע"ד התקוה שאנו מצפים לראותה ב"ב, ואגב צרפתי לזה איזה דברי הלכה, אשר אקוה כי ימצאו בהם הרבה דברים נכונים למעיינים, ובכדי שיהי' חבורי זה כלול במקרא והלכה ואגדה ומד' ות' אבקש שיתן לי מרגוע להביא את יתר הדושי בהלכה ואגדה להעריכם ולהביאם בדפוס להפיצם על פני תבל בכדי להגדיל התורה ולהאדירה, אולי אוכה להבנות ממנה. להביא תועלת בישראל עיי"ז, וברצות ד' את דרכי אראה לסדר ג"כ דרשותי על ס' הפרשיות מה שאמרתי בימי חלדי הן בהלכה, ובאגדה, ובביאור מאתו"ד הסתומים, להפיץ אור מעט בהם לפי קמ שכלי, אשר חנני השי"ת וישמע חכם ויוסף לקח. ואבקש מאת החינן לאדם דעת כי יעורני עד זקנה ושיבה שאוכה לגדל ולחנך את בני הקטנים שנולדו לי מאשתי המשכלת ויראת ד' מ' אסתר מלכה נ"ע שנפטרה ביום כ"ד אייר תרס"ג, ולהפיץ תעלומות חכמה ודעה ביראת ד' ומשפטו, מבלי להכשל מאורח התבונה הישרה ולזכות לראות בהרמת קרן ישראל בעמוד הבית על תלו כחפצו ות' וכחפץ כל בית ישראל ובתוכם אני הצעיר כאלפי ישראל.

גבריאל זאב באמור הרב המופלג בתו"י המקובל וחיאל יצחק מרגליות ז"ל, נין ונכד להגאון בעל סדר הדורות זצ"ל:

ומאשר כי שני העמודים הראשונים מההקדמה הי' כבר מוכנים לדפוס ע"כ ראיתי לתקן פה השנושים שנפלו בהם — בעמוד א', שורה י"ט, מפרים, ז"ל יש לפרש — בעמוד ב', סוף שורה ה', נמרת, ז"ל אחרת.

דרך חיים

דברי הספר שאמרתי על מע"כ הרב הגאון המפורסם, מופת הדור והדרו, רב פעלים
 טקבצאל, מ' ר' חיים מאיר נח לעווין זצ"ל המ"מ ומו"צ דווילנא, ביום א'
 יתרו תרס"ד בביתו לפני הליה.

הנה

בהפטרה של סדר השבוע, יהי'
 נקרא דברי הנביא ישעי' [ק' ו']
 שאמר ברוח קדשו, בשנת מות המלך עזיחיו
 ואראה את ד' יושב על כסא רם ושא,
 בתכלית הרוממות. ושוליו מלאים את ההיכל,
 להורות כי עכ"ז השפעת השגחתו יורדת עד
 למטה בשפלים, ואמר עוד, שרפים עומדים
 ממשל לו וגו' וקרא זא"ז ואמר קדוש וגו' מלא
 כל הארץ כבודו, והוא ג"כ בסגנון הקודם,
 שאף שהוא נעלה בקדוש, עכ"ז מלא כל הארץ
 כבוד השגחתו, ואח"כ כשהרגיש עוד תנועת
 אמות הספים מוקול הקורא, ונתמלא הבית
 עשן, אמר אוי לי כי כדמיתי וגו' כי את המלך
 ד' לבאות ראו עיני. ולכאורה יקשה מדוע לא
 התפעל תיכף בראותו בתחלה את ד' יושב על
 כסא רם ושא, לאמר מיד אוי לי וגו' כי את
 המלך וגו' ראו עיני, והתאפק בדבריו, עד
 שמשו קול קדושתו מפי השרפים, והרגיש
 תנועת אמות הספים וגו'. אשר ע"כ מוכרחין
 לנו לאמר, כי הנביא ישעי' עוד לא האמין
 בנפשו, לסמוך בהשגתו ע"י חוש הראות, ואף
 גם בהשגתו ע"י חוש השמע, כי המה לודקות,
 יען כי השגת החושים של אדם המה חלושות,
 ועלולים לקבל דמיונות שאינם לודקות, עד
 שהרגיש בשלישית את תנועת אמות הספים
 מוקול הקורא וגו', אז הוליא משפטו על הקודם
 כי השגתו נכונה ואמיתית, והוא כי מתנועת
 הפעולות יודע כח הסיבה, כמו הרולה להתבונן
 ולידע גודל כח הקיטור הנמלא בהמכונה שקורין

[לאקמאטיף] הלא יבין זאת מומספר העגלות
 של משאות ההולכין ומשכין אחריו ועל ידה. כן
 הרגיש עתה החווה מפעולת תנועת הספים אשר
 היה תולדה נמשכת מכח קול הקורא של השרפים
 את רוממות הבורא, שהוא עד ח"ס ב"ה, והשגחת
 ית' בשפלים, והוליא מזה את אמת משפטו, כי
 את המלך ד' לבאות ראו עיניו. כמשפט הזה
 הנני אומר בעמדי כעת להספיד את ידידי כנפשי
 המוטל לפנינו על הארץ, ולהבין מזה את רוס
 ערך הגאון המנוח זל"ל, כפי הרגשת בינתו,
 כי אף זה רבות בשנים אשר לשמע חוץ שמעתי
 את שמו הטוב, כולו אומר כבוד, מגדול עומק
 הזכותו ורוחב דעתו בגפ"ת, אשר עוד בימי
 עלומיו זכה ע"י להיות חתנא דבי נשיאה מגזע
 היחס קדושי עלי"ה הרב הגאון ר' אליעזר יצחק
 מוואלאזין זל"ל. עוד עבד עבודת הקדש, בכמה
 קהלות בישראל, בסמובצין, ובמאסקווא,
 ובוואלאזין, ובאחרית ימיו נתקבל פה למ"מ
 ומו"ל, להיות עובד העיר, היא עיר דווילנא
 המעמיירה י"ל. הנה לפני חזיה שנים אשר עוד
 זכיתי להיות ממקורביו ורואי פניו, אז הכרתיו
 עוד יותר. לטובד ד' בחמונה ויראה טהורה.
 והי' איש מהיר במלאכתו מלאכת שמים. להמשיך
 ולקרב את לב בני לתורה ולתעודה. והי' מילד
 ודואג על קלקול והשחתת הדור ברוחניות ונשמות.
 ועמל ויגע ברעיון לבו, ובתחבולות טובות למזל
 מחשבות בעצה. איך להקיס מסודת אבות
 על בניו בדרך התורה והאמונה ביראת ד'
 ומלך. ולא חשך את כפשו מכל טורח ויגיעה,

גם בימי זקנה ושיבה, מלמטות כל אשר מלא
 למנוח לפני האלקים בלי הרף, כל אלה הרגשתי
 ע"י הרגש חושי מחוש השמע וחוש הראות,
 אשר מהם לא הי' עדנה בחינתי במעלת הגאון
 הנפטר ז"ל זכה ותמימה. חמנט מה נורא
 ומזהיל הי' אלי הדבר בעת קבלתי המ"ג בזמנתי
 ש"ק כי הגאון הזה ז"ל בצק חיים לכל חי!
 ומונחתו כבוד תהי' למוחר, הגה לקול הקורא
 שהגיע אלי לבוא להספידו, רעדו כל עלמותי
 וכשר לבי בקרבי. ועל כל האנשים שהי' צביתי
 גם מעירות אחרות אימה גדולה וחשיכה נפלה
 עליהם, מזה נוכחתי ברור את גדל ערך מעלת
 הגאון הנפטר ז"ל. וכי משפטנו ודעתנו על כח
 העולם של מעלת הגאון המ"מ ז"ל היא נכונה.
 וע"כ הגיע אלינו רגש עמוס ומורא בהסתלקותו
 של הגאון המ"מ ז"ל, כי הי' כביר כח בגלגל
 העולם, וחסרונו מאתנו כיבר וידוע לכל. וע"כ
 חשתי ולא התמהמתתי מלבוא כהיום לבכות
 ולהספיד את ידידי הגאון הנפטר ז"ל ולהשקיט
 בזה את המינה רוחי הסוער כעת מבלי הפוגות.
 וראשית כל הנני מחויב להקדים איזה הקדמה
 נחולה, כי דברי ההספד שנאמר לא יסובבו
 על לער העדר הנפטר עלמו, אך על האער
 והיגון המגיע לנו בסיבת העדרו מאתנו. כי
 הנני זהיר תמיד בהספדו של גברא רבא
 ולדיקי יסודי עולם, מבלי לעורר המספד על
 עלמותו של הנפטר, יען כי הגהו חי וקיים
 גם עתה, וכמש"א רז"ל לדיקים במיתתן נקראו
 חיים, כי תורתו אשר למד ולימד בחיים חינה,
 כן כל פעולה מעשי לדקתו אשר פעל ועשה,
 הגה ישאר שמונים אתו לנצח, ע"כ על הלדיק
 עלמו לא נוכל לאמר עליו שם אבידה ומיתה.
 כי על כן ארז"ל [צרכות ס"ד] ה"ח אין להם
 מנוחה בעוה"ב שנאמר ויכו מחיל אל חיל וגו'.
 וארז"ל [במ"ק כ"ה] כי בר קיפוק נענש על
 שאמר שלהבת וחסה בלדיקים, ועונשו של
 בר חבין הי' לא על מה שהזכיר שם אבידה
 על רב אשי, כי נוכל לדנו לזכות שכונתו
 הי' כאבידה המתבקשת במשארז"ל (מכות כ"ד),
 חמנט נתפס בלשוננו על שאמר על נפש

הלדיק רב אשי ז"ל שהי' למנוחה, שהוא
 נגד חמנט ז"ל ה"ח אין להם מנוחה וכו',
 ומהטעם שארז"ל בתחומא פ' תשא אמרו לו
 (פי' לשלמה) הרי אמרת, והשבט לעשיר איננו
 מניח לו לישון" מהו, ודאי מניח לו לישון
 שכל מי ששבט המאכל מציאהו לידי שינה,
 חמר להם בעשירי תורה הני מדבר ולא
 בעשירי ממון, כילד הי' חרס גדול ועשיר
 בתורה, למד תלמידים הרבה, ורצן תורה
 ברבים, ושבט מן התורה, אעפ"י שמת
 אין התלמידים שהעמיד מניחין לו לישון,
 אלא יושבין ועוסקין תלמידיו בתורה ובתלמוד
 ובהלכות והגדות, ואומרים תלמידיו הלכות
 ושמועות משמי, ומוזכרין שמו בכל שנה, אין
 מניחין אותו לישון כקבר עיי"ש, וכיון שכן
 הגה רב אשי אשר היה מארי דתלמודא, וכל
 יומא שמעתי' בפומין, האיד גור חומר עליו
 שהוא למנוחה, ע"כ נענש, ולכן ראוי לכל
 קפדן להיות זהר בדבריו.

ע"פ הנני מפרש את הפסוק שאמר
 דהע"ה בקינתו על שאלו ויהונתן
 בנו (שמואל ב', א') "הרי בגלצוב אל טל ואל
 מטר עליכם ועדי תרומות, כי שם נגעל מגן
 גבורים מגן שאלו בלי מנח בשמן" ע"כ. אשר
 לפי פי' המפרשים חסר מלת "ואל" השלישי
 אשר הי' נריך לכתוב "ואל" שדי תרומות,
 ועוד מוחסר הבנה כפול לשון מגן גבורים,
 מגן שאלו, ולדעתי כונה אחרת הי' לו בזה,
 ובקדש דברי רז"ל (במגילה ו') כי כח נפשי
 דר"י פתח עלי' הוא ספדנא ארץ שנער
 הרה וילדה, ארץ לבי גדילה שפעוטי,
 אזי נא לה חמרה רקת כי אצדה כלי חמדסה,
 ועמדו המפרשים על מה שהזכיר הספדן,
 מקום מולדתו, וגידולו של ר' זירא, אשר
 איננו שייכים אל ההספד, וכבר אמרתי בזה
 כמה חופנים. ולדברינו יבואר בהקדש דברי
 הגאון בעל יע"ד שאמר לפרש דברי הגמ'
 (במגילה י"ג) תנא כיון שנפל פור בחודש
 אדר שמת שמוחה גדולה חמר נפל לי פור
 בירח שמת בו משה ולא הי' יודע שב' באדר
 מת

מה משה, צו' באדר כולד משה ע"כ, ומלבד הקושיא הידועה כי אין יום הילדה מוכר על יום המיתה, ואחר אחרון, אלו כוהנים בזה לקבוע אותו היום יום יא"ל ואבילות, עוד יקשה לשון אמרם ז"ל ולא ידע שבז' באדר מת וכו', כי הלא זאת ידע, אך לא ידע שבז' באדר כולד, א"כ הך כפל לשון צו' באדר מת הוא מיותר, ואמר הגאון הג"ל לפרש ג"כ טעם אמרם ז"ל [בר"ה י"ב] ע"פ בן מאה ועשרים שנה האני היום, היום מלאו ימי ושנותי. ללמוד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של לדיקים מיום ליום. כי הנה יום שבו לריך הלדיק להסתלק מן העולם. הנה הוא קובל ומתאון על רוע מזלו שיפול מיתת הלדיק בגורלו. מדוע יהי קללת חלקים רובלם עליו יותר מנשאר ימים. ומאשר כי כל יום ויום יטעון בן. ולא ירלה לקבל ציומו מיתת הלדיק. אשר היא גזירה מוכרתת ממנו ית"ש. ע"כ גזרה חכמתו י"ת שמהראוי שאותו היום שקבל נחת ועונג בזה שהלדיק נולד בו. הוא מוכרח לקבל עליו מדת דינו י"ת. שבו יסתלק הלדיק מן העולם. ולא מולד רוע מזלו של אותו היום. ע"כ ילדק אמרם ז"ל שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של לדיקים מיום ליום. ולכן כששמת המן מפור של אדר באשר בו מת מרע"ה. והי' סבר שהורע מזלו של היום. ופור של אדר יורה שהורע אז מזלן של ישראל. הי' טועה בזה. יען כי היום ההוא הי' מוכרח מולד שכולד בו מרע"ה. וזהו כוונת הגמ'. ולא ידע מה שבז' באדר מת משה. לא הי' מולד רוע מזלו של אותו היום. רק מולד שבהכרח הי' מחויב להיות בן. מאשר שבז' באדר כולד משה. וע"כ לא הי' באפשר לרחות ממנו על יום אחר עיי"ש. וכן אלו נאמר על המקום שבו נעדר הלדיק, כי קללת א' הוא על המקום ההוא שיארע בו, מולד רוע מזלו של המקום. שבמקומו יסתלק הלדיק מן העולם. ומאשר כי א"כ כל מקום יאמר בן ולא ירלה שבו יארע מיתת הלדיק, ע"כ מוכרחין אלו לאמר שעפ"י הוישר והלדק.

מחויב להיות מקום מיתת הלדיק. או בעיר שכולד בה. או בעיר שנהגל בה. יען כי הם קבלו נחת ממנו בחיים. ע"כ מחויבים המה לשבול לער ההעדר. וע"כ בשמת ר"ז ברקת אשר רק איהו ימים מקודם הביאווה שמה [ואולי הי' לשאוף רוח לא כשהרז"ל [שם] רקת דמולית ברקתא דנהרא] ע"כ עורר הספדן חבל גדול על יושבי רקת. לאמר. כי הנה אם לו קרה ההיבה הוּו מפטירתו של ר"ז בארץ שגער! לא הי' החבל רע יותר כ"כ. באשר עליו הי' מקום להסתגלות לאמר, כי הנה היא היתה מחויבת בזה. באשר היא—הרה וילדה. וכן אם לו קרה הנקרה הוה בארץ לצי היתה ג"כ מחויבת באשר היא גדלה שטשושי'. ואין לשפוט מזה על רוע מזלה של המקום. אבל חוי ואבוי יאמר לעיר רקת! אשר לא הרה וילדה. ולא גדלה שטשושיה רק אבדה כלי חמד תה. אין זה כ"א מולד רוע מזלה של המקום שגרמה לזה. וכן הגדיל דהמט"ה את קינתו על הרי גלבוע שהם ינטרכו להוריד דמעות כחל [וכמוללת אמרם ז"ל בסוף מ"ק עטוף וכסו טורי וכו'] וכשטף מים רבים מולד על רוע מזלה אשר עליהם נהרג מלך ישראל כשאול. אשר בודאי כל ימיו לא הי' מעולם עליהם. רק מאיבת המלחמה אללוהו לעלות על מרומי ההרים. ע"כ הפליג קינתו על ההרים האלו. לאמר. כי כ"כ יגדל הצבי אלליכס. עד אשר חפי' ילויר שהי' שנים כשני אלפי'. שנת חורב ובזרות. באין טל ומטר עליכם. עכ"ז מהזלת דמעות שלכם. ינטרכו להיות ההרים מוכסים וטבושים במי דמעות שלכם כל כך. עד שהי' הזרע שעליכם. שדי תרומות. נעלה בקליר. ויחזר טעם הפלגת הצבי. כי, מדוע שם ולא במקום אחר נגעל מוגן גבורים. אין זה רק מולד רוע מזליכם. ומאשר מוכר כי הוליא מפיו לשון שאינו הגון כ"כ. לאמר כי הוא—נגעל—ונפסד. ע"כ חזר לבאר דבריו כי הי' אין כוונתו לאמר על פנימיותו ועלמותו של שאול שנהבד ונפלט. רק על חילונותו

חילונותו וחומריו שהוא כלבוש לכשמתו, וזהו אומר, רק מגן שאול, כי הלבוש החילוני של שאול נגעל, ולא המסוח בשמן עלמו. היינו עלמיות קדושתו של שאול, וזהו, בלי משה בשמן, עלמו שהוא נשאר חי לעולם, לכן הכני אומר כעת, כי בטח הגאון הנפטר ז"ל הגה נוסע הוא כעת למנוחתו מרגשות הבלי העוה"ז לחיות חיי עדי עד, ולקלור פרי עמלו ממשווי הטובים שעשה בחייו, הן מתורתו שיגע ועמל בה כל ימיו, והן מפרי לדקתו להוכיח במוסור לרבים, והעמיד והרביץ מקומות לתורה וליראת ד' בהחזקת לומדי תורה ותפארת בחורים, וחכ"ם ועוד, אך לנו עשה סיבת פטירתו והעדרו מאתנו לער ואבל גדול כהיום, ובפרט בעת הסוערת כגלי היס לרות הזמן והשחחת המדות ברוחניות, וכמו שנבאר בדברינו להלן שלא השאיר במעלתו, לנו, (כיוצא בו:*)

והנה איתא במד"ר קהלת כד דמיך ר' סימן בר זביד עאל ר' אילא ואפטר עלוהי, כי יש לכסף מולא, ומקוס לזהב יזוקו, ברזל מעפר יוקה, ואבן יזוק נחושה, ארבעה דברים אלי תשמישו של עולם, וכולם הם אבדו יש להם חליפין, אבל ת"ח שמת מי מציא לנו חליפתו, מי מציא לנו תמורתו, מי מציא לנו כיוצא בו [עיין ירושלמי הוריות פ"ג]. וכראה לבאר ענין ארבעה מיני מחבת האלו בהמשלם אל ערך מעלת הת"ח, כי הגה ערך הכסף אל הזהב מבוחר בגמ' [ב"מ מ"ד] כי הזהב חשוב במעלתו, אבל אינו חריף להיות מטבע יולאת ועוברת לסוחר, וכסף הוא טבעא וחריף, אבל אינו חשוב כדהבא,

וברזל יש לו מעלה אחרת כנגד שתייהם, שכל כלי פעולה ומעשה נעשה מברזל, ולויר מעלת הנחושת יבואר בדברינו להלן, והנה בהת"ח מצינו ג"כ דמיון השיבות הארבעה עיניים הג"ל, כי ת"ח שהוא גדול בתורה, ויד ושם לו לאחוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, להורות לעם הלכה למעשה, יש לו מעלת הזהב, כי הוא דבר חשוב ונעלה, והוא העיקר בלחמה של תורה, אבל הלכות אינו דבר חריף ויולא בהולאה לכל, כי רוב העולם אינם מבינים בה, וע"כ הצבי באגדה להמשיך את לבב בני לתורה ולמוסר ד' והכל רלין אחריו יש לו מעלת הכסף, אף שאינו חשוב בערכו לעומת הת"ח הראשון, וכמשאול משען לחם אלו הלכות, משען מים אלו ההגדות, וכמעשה דר' אבהו ור' חייא בר אבה [כומה מ'] דשבקו כ"ע לרשב"א דדריש בשמעתתא ושמונו לר' אבהו דדריש באגדתא ע"ש, ועוד לריך הת"ח מצלי לישב בטל, רק להשתדל בפעולות הלבזר וטורה משאם, ולא המדרש עיקר אלא המעשה, להשיב נדחי ישראל בתשובה אל ד' ואל תורתו, ות"ח זה ישא עליו לזר בחינת הברזל, להיות אומן במלאכתו מלאכת שמים להקים עולה של תורה, ועבדות ד' בכל אשר תשיג ידו, ועוד לריך להמלא בו מעלה רביעית להיות תקיף בדעתו ויהי חזק ואמין לבו מצלי חת מפני כל, נגד המלעגים בעבודת ד', וכמש"כ לא תגורו מפני איש, והאמת יגלה את כל הקמים עליו, וזהו מליאת הנחושת וכמש"כ [ישעי' מח] מדעתי כי קשה אתה וגיד ערפך ברזל, ומלחך נחושה (**), ע"כ הספיד ר' אילא את ר"ם בר זביד כי כל

(*) עוד יל"פ כונה בני' על אומריו מן שאול בלי משה בשמן, כי לכאורה נראה כי הספיד ארמינו דהמע"ה את שאול מלך השיבת מעלת מלכותו, כי הוא הי' המלך הראשון בישראל, והי' משה בשמן המשחה ומלך תואר גדולתו ושררותו הי' מקוין עליו, ע"ז אמר כי באמת לא כן הוא, כי אף אם לו, הי' שאול רק הדיוט כהנה מירבאל הי' ג"כ ראוי לזכות ולקוין עליו מלך קדושת עלמותו, לפי שאר"ל ע"פ בן שנה שאול במלכו, כבן שנה שלח העט, ואמר ז"ל שאול בזהת וכו' והוא אומר, מן שאול, מלך עלמותו, בלי משה בשמן, כלומר אף אם לו, לא הי' משה בשמן. וכן נאמר בדברינו על הגאון הנפטר הזה, כי אף אם לו, לא הי' בתואר מ"מ ומנ"ץ דיוולגא, הי' לנו האבל גדול למאוד מלך מעלת עלמותו וחיבותו: (***) וזהו יבואר ג"כ דברי המד"ר בויקרא פ' מ"ט, וזהו זה אברהם שנכתן בכשני האם כזהב, כסף

לארבעה מינים הללו אם אבדו יש להם חליפין, אבל ת"ח שנקבלו בו כל הארבעה מעלות שבמינים האלו אם מת מי מביא לנו חליפתו וכו', וההבדל שבין לשון חליפין לשון המורה כשיצאו שניהם בכתוב אחד, כי חליפין הוא בהחליף הדבר הטוב לגרוע ממנו אבל המורה הוא על חלוף הדבר לטוב ממנו, והוא אומרו י"ת לא יחליפנו ולא ימיר אותנו, ופי' אח"כ הכ' בעלמו, מה שאמרתי לך לא יחליפנו, הוא טוב ברע, ומה שאמרתי לך ולא ימיר הוא רע בטוב, ולא מביעא אם החלפת טוב ברע, שראוי לגזור עליך קנס ששניהם יד' קודש [וכיו"ב אז"ל (בב"ב ל"ט) מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו כנולה ונתן להם מן הלד מה שנתן נתן ושלנו לא הגיע, וכמו שאמרו שם מפני שנתן להם דרך עקלתון אלא אפילו ואם המר ימיר, היינו שהחליף רע בטוב, עכ"ל והי' הוא ותמורתו יהי' קודש [וכיו"ב אמרו שם לאידך תירוול, גזירה שמה יתן להם דרך עקלתון]. וכן הוא אלל הת"ח הלדיק, עם שהוא מומיר רוב ימי חי' של העוה"ז הזמני על דברים נחולים וקיימים לעולמי עד, בתורה ועבודת מלות ה', עוד לפעמים נראה מומנו ההיפך, שהוא מוצטל מלימודו, ומעשות מלות ה', להתקרב עם הבריות, בכדי להמשיכם ולקרצבם אליו, לחד לבבם אל ה', בפעולות לרכי העיר, אף אם יגרמו לו רוב בטלה ודברי הבאי לפעמים. והוא שהתאון בהספדו מי מביא

לנו חליפתו, חליפין שהי' הוא עושה, ומי מביא לנו המורתו, כמו שהוא הי' עושה. כן לנו אומרים כעת על הגאון הנפטר ז"ל אשר נקבלו אליו כל הד' מעלות המשובחות הג"ל ביחד, כי הוא הי' רב ומורה בכמה קהלות קדושות מבני, שהוא מעלת הרהב, וכן הגיד לנו ה' את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו, שהוא מעלת הכסף, עוד הי' איש חי רב פעלים להשדל בלרכי הלבנו ומשאם, להקים ג"כ מוסדות הדת והתורה ביראת ה' ומלך, ומי יודע עוד כמוני, כי לו האריך עוד חיזה שנים היה מביא תועלת רב ללרכי כלל האומה ברוחניות ובגשמיות, ברוב כוחו ותבונתו הרחבה, אשר לזה הקדים מבחר כוחותיו באחרית ימיו כידוע ג"כ לכל. ועוד הי' תקיף גדול בדעתו להגיד לאדם חטאו, ולא הי' חת מפני כל, בחוס לבב ובאמת לאמתו, שזהו מעלת הנחשת. וע"כ ראוי להתעורר ולזעוק בקול מר, מי מביא לנו חליפתו, ומי מביא לנו המורתו, ככ"ל וגם מי מביא לנו איש כיוצא בו, אשר מלבד כל המעלות הג"ל, הי' איש מלומד וגסוף פנים מיוחדים המעלה, גבר משכיל בענין בעולם הכלכלי ומסחרי לפשר ולתוך צין איש לרעהו.

ו'ע"ב הנני אומר בקינתי לשון הכ' (באיכה א) לא עליכם כל עוברי דרך הביטו וראו אם יש מנאזב כמנאזבו, אשר עולל לי, אשר הוגה ה' ביום חרון אפו, כי כן לריך עדת ויילצא להרים קול נהי וכני בשער בת רבים

זה יחזק שנלמד ככסף ע"ג המוצא, נחשת זה יעקב שאמר לו לכן נחשתי ויברכתי ה' בגלגל ע"כ, והקושי מוצא שהביא ראוי על יעקב ממה שאמר לו לכן נחשתי וכו', אמנם הכונה שמי שיש לו מעלת הנחשת לא יסתפק במה שהוא בעלמו עומד איתן וזקוק באומן הלב, נגד החוטאים בנפשותם לכל יתערב בחבורתם, אך לריך עוד לפעול עליהם עד שגם המה יקבלו מעט ממודותיו והנהגותיו הטובים, ודברי תוכחתו יפעלו לעשות רושם עליהם, ללמוד מומנו הנהגות ישרות, וכדרך הנורפים אשר בזהב ובכסף יחפו שארי מימי מתכת בציפוי כל שהוא שיומשכו מהם עליהם כן ימשוך הלדיק ממדותיו עליהם, וזאת המעלה מלינו ביעקב אה"ש. שלא הסתפק א"ע במה שלא למד הוא עלמו מורשעו של לכן, ועמד איתן כנחשה וכמש"א עם לכן גרתי, ועכ"ז ותרג' מלות שמרתי, אלא שהפעיל עוד הרבה על לכן, עד שנמשכו והורשעו בלב לכן חיזה רעיונות טובים ממנו, היינו שיאמין כי תיפק לת"ח ברעה, והמארה ת"ח ביותו מתברך, אשר ע"כ אמר ליעקב בזה"ל נחשתי פי' נתפעלתי מנודת הנחשה שלך, עד שגרשם בלבי אמונת אומן, כי מה שברכתי ה' הוא רק בגלגל.

רבים, כי אופני הטרות יערכו במשקלם, ויחלקו על הרבעה אופנים: א) הפלגת גודל המכאוב וההכאה בעלמה. ב) אף אם המכה היא קלה בערכה, אמנם לאיש רך חלום המוג' יגדל הכאב והאער אף מומכה קלה, וכן ההפסד הבא לאיש טני אף אם הוא מעט, יגדל אללו בלער כמו לעשיר באבידה חפץ גדול רב הערך, וכמש"א (בברכות לג) כלי קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול. ג) אם בא מכה המכה ע"י איש גדול רב הערך, אזי עי"י יגדל הלער והבוסת להמוכה. ד) וגם לפי העת כי בעת ירבו הטרות על האדם, אזי כל מכה והפסד קל שיבוא לו, יתוסף עליו רוב לער ויגון. ע"כ הגדיל המקוין את הפלגת כאבו בלער חורבן ירושלים עה"ק, כי נקבצו ובאו עליו כל הארבעה חסרונות הג"ל בהלטרפותם יחד וקרא בקול נגד כל יושבי תבל, לא אליכם כל עוברי דרך, כי אינכם דומים אלי כסיבת המקרים שיקרה אליכם, נגד המכאוב שקרה אותי. א) הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי, כידוע אמז"ל (תגינה ה') שאני חורבן בהמ"ק דאפי' מלאכי השרת כבו שנאמר הן תראליס לעקו חולה מלאכי שלום מר יבכיו, (ובכחיות) שאני חורבן בהמ"ק דתקוף טובה. ב) אשר עולל לי, כי הגה עדת ב"י עלולים להתפעל מכל לרה באשר אין מוזל לישראל, והעבע התנגד תמיד לעומתם אם לא עפ"י חדי ה' החוסף בהשגחתו עליו תמיד ג) עוד נוסף עליו הכאב במה שהוגה ה' במדת רחמיו, כי גם המדה"ר הסכים להכותו על חטאתו מכה רבה, וכדי בזיון וקלף. ד) ועוד ה' זאת ציוס חרון אפו כי ה' עזן ריתחא, אשר קרא עלי מועד, ולא חסר לנו אז שום לרה מהתוכחה אשר באה כמעט לתומה אז. כן נעורר את קהלה ויילנא ללעוק מרה על פמירת הגאון המ"מ המוטל לפניו על הארץ, לא אליכם כל יושבי תבל, שלא יקרה אהתם במקרה הזה אשר קרני, הביטו וראו על הגפטר הזה המנוח לפנינו, אם יש מכאוב

כמכאובי. אשר כי נקבצו ובאו כל הארבע מעלות שמנה המד"ר בהספידו של ר"ם אחת לאחת, שהי' בו מעלת הזהב והכסף והברזל והנחושת כנ"ל. וגם עוד לרה כמכירה אשר עולל לי, ופי' צמד"ר כמד"א לא מעולל אחריו, ע"ש אשר קטף עוללתי, כי הגה ה' משרידי הדור הישן ככל טפסו, ויבדלו הגאונים הזקנים לחיים אשר המה אלנינו. רק בערך עוללות מעט מהרבה יאריך ה' את ימיהם ושנותיהם בטוב, ובדור כזה אשר הפרון מרובה על העומד, וההרס נורא מאוד, מחורבן החדרים, והת"ת והשיבות, הו! אם אין גדיים אין תיסים, ואם לא יזרע הזרע, מאין יהי' קליר פרי תגובה, והעון גורם אשר גדולים ועוצים קנו עלמם בני חורין, וקטנים כל המחזיק בהם זכה בהם, האם על דור פרוע כזה! ציחל ונשים הקויתו כי יהי' לנו כיוולא בו. ועוד בה שלישיה, כי הגה השופט הממונה מאת המלך יר"ה. אם כי יכולת צידו להזמין אנשים למשפט עכ"ז על איש מרמי המעלה מנבחר המדינה. אין לו הרשות להזמין למשפט בלתי אם יקח רשות ממקום גבוה ע"ז. כן הגני אומר במשפטי, כי אף שניתנה הרשות למה"מ על כל יושבי תבל. להביא במלודתו את כל, ונתיב הוא מששת ימי בראשית, עכ"ז לאיש גדול בחורה ובעל מעשה, הנו לריך גם הוא ליקח רשות מהקב"ה עליו בפרט, וקשה לפני הקב"ה בעת שבא לתת רשות ולגזור על חסידיו מיתה, וכמש"כ יקר בעיני ה'. וקשה לפניו בעת שיגזור אומר, המותה לחסידיו. וזה אשר הוגה ה', כי ילא משפטו עליו בפרטות מאת ה', ועוד קרה לנו זאת ציוס חרון אפו, בעידן ריתחא, אשר גלי הזמן ישמופו עליו לרות רבות למאוד, ושוטטנו בארבע פינות העולם, ועכ"ז הרופה לא מלאנו, אשר גם אחת מהנה ה' לרה גדולה, עאלכ"כ כשיחד סבבו עליו כל הארבעה, הגה הכאב רב למאוד:

אמנם רבותי לא המדרש וההספד עיקר
 אלא המעשה, להתבונן על כל
 פרטי המעלות שהיו בתכונת הגאון הנ"מ
 ז"ל, ובפרטי מעשיו לחזקם ולהעמידם ע"י
 יסוד וצדקים נאמן. היינו הח' תפארת בחורים,
 ע"ד נערי בני ישראל המתפרנסים בעמל
 כפייהם בימי השבוע, ללמודם בש"ק תורת ה'
 ביראת א' ומלך, בכל בתי כנסיות שבעיר,
 וגם להחזק את החדרים שבעיר ללמד תורת
 ד' לבני עניים, אשר מהם תלא תורה, עפ"י
 מסורת אבות הקדומה, וגם לחזק את הבחורים
 הלומדים בה' שומרי תורה, ולהשיגם עליהם
 שילכו בדרך הישרה, לבלתי נטות הלדה, וגם
 להגביר חילים ולהוסיף חומץ על החברה ש"ס
 החדשה שבעיר, הן בהקציעות שבה ללמוד בכל
 יום השיעור כסדר, וגם לרבות החברה חלוקת
 הש"ס הכללי, להגדילה ולהאדירה בהרבות
 מספר החברים מצע"כ וסוחרים אשר יהי' בזה
 תפארת לעושי' ותפארת להם מן האדם, וב"ה
 לא חלמן עדה ויילנא יל"ו מרביטם גאונים,
 ובע"כ גבירים מופלגים בחו"י, ואנשי מעשה,
 אשר בזה תוכל עדה ויילנא להתפאר גם כהיום
 הזה, להיות לרור בהם רוח נשמת חפץ הגאון
 הנ"מ ומו"ל ז"ל, יש לכון זאת בנה שאנו
 חומרים בתפלת ההשכבה, וילרור בלרור החיים
 את נשמתו, כי זכות מדותיו, ומעלת לדקוה,
 וריוח טהרה, שהי' כמלאים בנשמת הלדיק
 הנפטר זי"ע, יהי' לרור וטמון בלרור החיים
 אהנו כהיום, ואז ינוח, נפש" הלדיק על משכבו
 בשלום, וכמו שמיינו שרבי זל"ל [כתובות ק"ד]
 התפלל י"ר מלפניך שיהי' שלום במנוחתו ע"ש,
 וכסביר הענין בדמיון הט"ג הגשלת למקום
 רחוק, אשר בדרך הלכו יעבור כמוה תחנון
 אשר יהי' נעתק ונשלח מתחנה לתחנה אחרת,
 ובמקום נתינתו יושב אחד על המשמר לקבל
 הט"ג מאת משלחם, ובעת שלום יש לו מרגוע
 ומנוחה אך אם יהי' מהומה בעיר, או פחד
 מלחמה, אזי מרבוץ, הדופקים על דלת בית

הט"ג יתאון העומד על המשמר כי אין לו
 מנוחה, בן הוא בנשמת הלדיק, אשר חומר
 הוא עמוך בקבר, אבל חלקי נשמתו ישוב אל
 מקורם, כמש"כ וישב העפר אל הארץ נשהי'
 והרוח תשוב אל הא' אשר נתנה, וידוע כי
 חלקי הנפש נפרדים בשמותם לארבעה והמה,
 נפש, רוח, נשמה, חי', והכתוב לא זכר מהם
 רק, והרוח תשוב, ובוודאי יש לה מדרגה על
 מקום מעמדה אשר תשוב שמה, לא כן הנשמה
 כי היא תוסיף לעלות למקום היותר גבוה וקרוב
 ללור מאלבטה, ונעלה מהם עוד, הוא חלק
 החי' אשר מנוחתה כבוד בגניו מרומים תחת
 כנפי השכינה, אמנם הנפש מקומה על חלק
 העפר אשר בקבר מנוחתו, שמה הרחף לסבך
 בכנפי' על הגוף האהוב לה, וע"כ הוזכר
 הקבר בלשון המשנה, נפש אטומה, והוא
 הליון מהנולדה המולגת על קבר המת לזכר
 הנפש המרחפת שמה, ואמרו בירושלמי אין
 עושין נפשות ללדיקים וכו' והכל נקרא בשם
 נפש על הכונה הנ"ל, והנה על כל לרה שלא
 תבוא, בכלל, או בפרט, הגנו דופקים בתפלה
 תמיד על קברות הלדיקים, להושע בזכות הלדיק,
 והנפש היא העומדת על המשמר, לקבל התפלות,
 ומשם תעלה במסלה ההולכה בית אל למעלה
 ע"י תקות החוטם המקשר בקשר חמיץ ע"י
 הדבקות שהי' בין החלקים בחיים, ועי"ז נעתקת
 התפלה מנפש לרוח, ומרוח לנשמה, ומנשמה
 לחי' אל כסא הכבוד, ואם ח"ו הלוות ירבו,
 ורבים ידפקו על קברות הלדיקים אין מנוחה
 לנפש הלדיק, ע"ז אנו מבקשים שהקב"ה יעזור
 אותנו ללרור בלרור החיים את נשמתו של
 הלדיק, להחזק במעוץ מלוחיו, ולחדש רוח
 נכון בקרבנו ולעבדו באמת, וכל מעשינו יהי'
 לשם שמים, אז יתן השו"ת את ברכתו ממשל,
 להיות שלום על ישראל, ולה ישמע קול פרץ
 וקול אהבה בחלונותינו ולא נלטרך לדפוק בבקשה
 רחמים על קברי הלדיקים, ואז ינוח הלדיק
 בשלום על משכבו חמון ואמן:

אור מאיר.

ב

בזה שאמרתי ברוב עם הדרת מטה"ם הקב"ה באסיפת גדולי ווילנא המה רבנים וחכמים גבירים וקצינים, נדיבי עם, מופלגים בתורה ויר"א על הסוים מח' חלוקת הש"ס הכללי, ביום ב' יתרו תרס"ד, הוא יום מ"ו שבט בערב, בעת הסעודת מצוה שנעשה לכבוד התורה"ק, וזה החלי בעוה"שית:

בזה התורה

בעולם עפ"י יימוס הדרכך ארץ
בבוא חיזה איש לבית מקום מסחר
אשר הוקם מחדש, ע"י איש פרטי, או שיתפיי,
להתחיל בצרכה, שיתן השו"ת להס את העסק
בהללחה רבה ולחורך ימים וכו', עאכו"כ
באשר נתכבדתי מאתכם היום להיות קרוז אל
מקום הנועד הזה, אל אסיפת חברים הרבה
יותר מארבע מאות, אשר נתאגדו יחד בעסק
תורה"ק, וזהו עתה הסיוס הראשון מהח"ק אשר
הרב הגאון המ"מ ומו"ל ר' חיים מאיר נח
לעיוון זל"ל ה' מהמסודים הראשונים, בוודאי
הנני מחויב לפתוח פי בצרכה, לכל הלומדים
והמחזיקים בה, שתתברכו מאת השו"ת, ויהיה
לכם העסק הזה בהללחה רבה לחורך ימים,
ותזכו להגדילו ולהאדירו ברבוי חברים
השוקדים על דלתי התורה בכדי שתה"ל לכבוד
ולתפארת בישראל, ובחמת המנהג הזה לצורך
את העובקים, הנהו נובע ממקור נאמן,
ובקודש יסודותו, הלא הוא גמ' מפורשת [שבט
פ"ט] „שכשעלה מרע"ה למוריס מלא להקב"ה
שהוא כותר כתרים לאותיות, א"ל הקב"ה, משה!
אין שלום צעירך, א"ל כלום יש עבד שמתן
שלום לרבו, א"ל הקב"ה, ה' לך לעזרתי, מיד
א"ל מרע"ה"ש ועתה יגדל נא כח ד"ו וגו',
ולדעתי אף כי ה' מרע"ה"ש מחויב עפ"י ליווי
ד' לברכו ולעוזרו, עכ"ז לא הגיס מרע"ה את
דעתו, מרוב גדול ענותנותו לאמר זאת לפניו,
ע"כ באומרו להשו"ת את ברכתו ועתה יגדל

נא כח ד', האמדק א"ע לפני השו"ת לאמר
כי אנכי לא פעלתי בלבי שבשר ודם כמוני
ידבר אל השו"ת בלשון הזה, אנוס מה חששה,
כי הנני מוכרח מאתך לעשות כן, וזהו, כאשר
דברת, אלי, לאמר, שהנני מחויב להגיד זאת:

הנני אומר לכם רבותי היקרים, שהנני
מלא שמחה עלוזה בכל עלמותי,
ומרצה הלילה הנהדר כהיום, אף כי הנני
רגיל לראות בעירי סיומים נהדרים, עכ"ז
כסיוס הזה לא ראיתי עדנה, בהקבץ מספר
גדול יותר מארבע מאות חברים שגמרו את
המסכתות שלהם, הנני מתפעל צרוב עלום,
וכי תאמרו אלי אחי, אנתנו הננו שמחים, יען
כי העסק הזה שלנו הוא, וב"ה גמרנו כאו"א
את המסכתא, אבל שמחה שלכם מה זו
עושה? אחרי שאינכם שוקף לנו בהצורה
הזאת, לכן אלייר לכם את ענין שמחתי בדרך
משל, לגביר אחד שכנס באיזה יום אל בית
הבאנק של הממשלה יר"ה, ועמד שם אלל
הקאסער, כמה שעות לראות ולהתבונן אל
הבאים שמה בהמתן לשלם את הוועקסלען שנמאח
עליהם שמה, עד שנתמלא שולחן הקאסער
שטרי מאות העולים לסך רב, ונתפעל הגביר
הכ"ל מזה למאוד, וישאלהו אחד ממיועדעו,
מה תועלת יש לך בהסתכלותך אל גדול
סכום המעות הקבץ פה, והשיב לו הגביר
כי הנני מלא שמחה עלוזה מזה, והלואי
שיוסיפו

שיוסיפו עליהם עשר פעמים ככה, יען כי
הקך לריך לנדע, כי כל הוועקסלין שנשתלמו
כהיום, המה בערבות שלי, וחת"י עליהם
מהלך השני, הן חנוס בעת שנתתי הזרע
עליהם ה' מלכ העת טוב למאוד, ולא עלה
על לבי שום מגור ופחד מלחת ערבותי עליהם,
אבל כאשר נשתנה הדבר כעת, ומלכ היום
נורא מאוד מסיבת הבחנקראטין, והגני עמל
ללאת ידי חובתי בהשלומי הוועקסלטן שלי,
עוד הנני מלא פחד ועלכ מה יהי' עם החובות
אשר ערבותי בעדם, ע"כ בדראותי כהיום
שהרבה מהם באו לידי סילוק, סר מלבי מעט
פחד ועלכ, והלואי שיבואו עוד לידי תשלומין,
והשבע ראון מהם :

והנביא

מזה, כי הנה העסק הזה של
התוה"ק בעת קבלנו אותה
במעמד הר סיני, קבלנו עלינו בערבות כאו"ח
מאתנו על חבריו, כמוכן כי גם אנכי נתתי
ערבות עבור כל ישראל, ובעת ההיא שהי'
אז דור דעה, ואמרנו כולנו בנפש חפילה
נעשה ונשמע, לא עלה על לבי שום חשש פן
ח"ו לא יבא הדבר לידי סילוק, כי בוודאי כאו"ח
ישמור חוקו לקיים ככל אשר לזה ד', אבל
לעת כזאת אשר המלכ נורא מאוד, ובקריוס
רבה עומד דת הישראלי, ויעופו כבדק חילי
המחאות [פראטסטין בלע"ז] על התוה"ק
מכל עברים, הנה אנכי בעלמי מתעמל בכל
היכולת ללאת מעט ידי חובתי בקביעת עתים
לתורה עפ"י הדחק, אבל ראשי כבד עלי,
ולבי מלא פחד, מה יהי' עם הערבות שלי
אשר נתתי בעד אחרים. חנוס עתה בדראותי
כי צ"ה כהרבע מאות חנסי שמרו חוקם,
בקביעת עתים לתורה, וגמרו המסכתות
שקבלו עליהם סר מעלי הפחד מעט, ויש תקוה
לאחרית כי עוד יתוספו עליכם כהנה וכהנה
והשבע עוד יותר עונג וגם שמחה.

רבגון

דה לריך אני להודיע לכם, את אשר
בלבי, כי לו אם יהי' ביכולת איזה
לזה למלא תואנה מבלי לסלק את החוב
המוטל עליו, אם אך יהי' הדבר כשר עפ"י

ד"ת, וישר צעיני חנסי, בוודאי הי' עושה,
ומכש"כ מי שאינו רק ערב על החוב, והי'
יכולת צידו למלאו איזה טענה להיות חפשי
מן הערבות עפ"י ד"ת, הי' עושה, ע"כ עלה
על רעיוני, אולי יש לבע"ד לטעון על שטבוד
הערבות של קבלת התורה, מדברי הגמ'
[בב"ב קע"ד] גבי הק מנעשה דמשה בר עלרי
ערב דכתובה דכלת' הוי וכו' ואמרו סס
דערב דכתובה לא משתעבד, ומטעם דמלוה
קא עביד ולאז מידי חסרי והובא להלכה
באע"ז הי' ק"כ, ולדעת הרמב"ם אפי' בקנין
לא משתעבד, א"כ גם הערבות הזה לא חלה
משום דיוכל הטוען לטעון דמלוה קא עבידנא
אז כדי שתתקבל התורה בישראל, ולאז מידי
חסרי להקב"ה כמו"ח איוב [יוד] אם רשעתי
אללי לי, ושם [ל"ה] אם לדקת וגו' לאיש
כמוך רשעך וגו' חנוס מלאתי תשובה ע"ז
לפי אמרם ז"ל, אבעית אימא אבא לגבי ברי'
שטבורא משעבד נפשי, וכן איפסקא הלכתא
[סס] ומעתה כמו כן נוכל לומר דגם הבן
משתעבד לאביו יותר מאחר, מחמת קרבת
משפחה, ואחרי אשר אמרנו בבחינת בניס
להקב"ה, וכמש"כ בניס אתם לד' וגו' ע"כ
השטבוד של הערבות שלנו הוא קיים :

אמנם

נמלא תשובה ארוכה לבעל השבות
יעקב בח"א סי' שי"א שחקר צידון
זה צבן שהי' ערב לכתובה אשת אביו [ואינו
כעת תח"י] אם משתעבד, אז לא, ואחרי
שהאריך לחלוק על המצ"ט שכתב בח"צ סי'
של"ט צדן אלמנה שנכנסה ערבנית לכתובה
בנה, אם היא משועבדת, שדעת המצ"ט שדוקא
אמרו אבא לגבי ברי', ולא האם לגבי בנה
ע"ש שהאריך והשב"ט חלק עליו, דאבא, לאז
דוקא, וה"ה האם לבנה עיי"ש, ובסוף דבריו
כתב דצידון דידי' צבן לגבי האב ודאי לא
משתעבד, וכחצ דיש לזה ראי' ברורה, מהא
דאמרו סס [קעג:] אמר ר"ה מנין לערב
דמשתעבד דכתיב חנסי אערבנו וגו', ואם
אימא דיש חילוק בערבות צין בן לגבי אביו
וצין אחר, א"כ מאי ראי'. מהא דיהודה שאמר
ליעקב

לעקב חכמי ארצנו, דהתם בן לגבי אביו
 ה' אבל באחר לעולם חימא לך ללא משתעבד
 ומוכח מזה דבן לגבי אביו, כאחר דמי ע"פ.
 ולעג"ד אין ראי' זו מוכרחת, משני טעמים.
 א) דאין ראי' מסוף דינא, לתחלת דינא,
 דזהו רק אחרי שנמסר לנו הכלל דערב משתעבד
 בדברים בעלמא מטעם זההיה הנאה דקא מהימן
 לי גמור ומשתעבד נפשי, והוי כאלו קנו מיני,
 אלא דלגבי כתובה הורע קלת כח השעבוד
 משום דמלוא קא עביד וכו' לזה מועיל קרבת
 משפחה לבטל טענת מלוא וכו' באב לגבי בן
 ויוכל היות כי גם בבן לגבי האב תועיל הסברה
 הזה לשעבד עלמו בחמת. אבל בתחלת דינא
 כשעדיין לא נודע לנו טעם-שעבוד הערב
 שישתעבד בדברים בעלמא בלא קנין, מה
 יתן ומה יוסיף לנו טעם קורבת משפחה, אפי'
 באב לגבי בנו לשעבד אותו בדברים בעלמא,
 ומכ"כ בבן לגבי אביו דכל היכא דדברים
 בעלמא לא מהני, כמו בקניני מקח ומכר,
 לא תועיל אפי' באב ובנו, ע"כ שפיר הביא
 ר"ה ראי' מערבות דיהודה דמהני בקנין, ודו"ק.
 ועוד יש לסתור ראיית השבו"מ מטעם ב) דהנה
 לכאורה קשה, אחרי שבגמ' הג"ל גבי מזה
 בר עלרי, תי' שם על קושיא, והא ערב
 דכתובה לא משתעבד, שני תירולים, בלשון
 איבעית חימא מהוי הוי לי' ואשתדף, וא"ל
 אבא לגבי ברי' וכו', ומאין תפסו הפוסקים
 להכריע כהך דינא דא"ל בתרא דאבא לגבי
 ברא שעבודי משעבד נפשי, וע"כ נראה
 דעין הרוחה באריכות לשון המצוי"ט והשב"י
 נראה דהפוסקים למדו זאת משארי סוגיות הגמ'
 שנוטה לסברא הזאת, דאב לגבי בן משעבד
 יותר מאחר, מהא דהמזכה לעובר לא קנה,
 וא"ת משנתנו [אם תלד אשתי זכר יטול מנה
 וכו'] הוהיל ודעתו של אדם קרובה לאל בנו
 [ב"ב קמ"ג:] ושם [קל"ט] חיתא ג"כ כהך
 סברא, ע"כ תפסו הפוסקים בן להלכה גבי
 ערב דכתובה, וי"ל ג"כ דה"ס בבן לגבי אביו,
 אבל ר"ה פסק שם [קמא:] בהך מעשה
 דההוא דאמר לדביהו נכסי להאי דמעברת

דהמזכה לעובר שלו ג"כ לא קני וע"כ כשהקשה
 ר"ג לר"ה מהא דאמר אם תלד אשתי זכר
 יטול מנה, ילדה זכר וטול מנה, ח"ל משנתנו
 ח"י מי שנאה, ע"כ בודאי לשיטתי' ערב
 דכתובה לא משתעבד אפי' באב לגבי בנו,
 ומכ"כ בן לגבי אביו, ע"כ שפיר הביא ר"ה
 לשיטתו, ראייתו דערב משתעבד, מהך דאכתי
 אערבנו, דלדיד' אין כ"מ בין אב ובן,
 לאחר, אמנס לדידן י"ל דבן לגבי אביו,
 הוי כאב לגבי בן, ומשתעבד, וע"כ שפיר
 קמה סברתינו דהערבות שנטשה על קיום
 התורה, הוי שעבוד גמור, ומטעם דבניס
 חכמתו לד' אלקינו וכנ"ל.

פרק ט"ז לפיכך גודל מעלת העסק וטובו,
 הלא ידעתם ג"כ בעלמא כי
 מפורש ארו"ל [אבות פ"ו] גדולה תורה שנותנת
 חיים לעושה בעוה"ז ובעוה"ב וכו' היש לנו
 עסק גדול וטוב מזה. וכן יאמר לנו התד"א
 בסוף הש"ס כל השונה הלכות בכל יום מוצטח
 לו שהוא בן העוה"ב שנאמר הליכות עולם לו,
 ח"ת הליכות אלא הלכות, ויש לדקדק בזה, א)
 לישנא "דכל" מה בא לרבות ב) לשון מוצטח,
 משמע אף שיש לו לירא פן לא יהי' לו עוה"ב
 ע"ז בא להבטיחו כי הוא בן עוה"ב, כי אין
 חומרים אל תירא אלא למתירא, ולא יודע
 לנו מאין יבוא הפחד והיראה ע"ו, ג) אחרי
 שהתנא אומר כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב,
 ולא שאל אם הוא שונה הלכות או לא, מה
 הוסיף לנו התד"א בהבטחתו להשונה הלכות
 שהוא בן העוה"ב, ד) ביאור כוונתם ז"ל במה
 שאמרו ח"ת הליכות אלא הלכות, וליישב כ"ז
 נרחיב דברינו ביאור דברי רז"ל [בבבבבות
 י"ז] כי הוי מפטרי רבנן מבי רב אמני וכו'
 אמרי לי הכי, עולמך תראה בחייד, ואחריהך
 לחיי העוה"ב כו' והדברים האלו לריבין ביאור.
והנה דהע"ה בתהלים [מ"ט] אמר אל
 תירא כי יעשיר ארץ, כי ירבה כבוד
 ביתו, כי לא במוותו יקח הכל, לא ירד
 אחריו כבודו, כי נפשו בחייו יצרך, ויודוך כי
 תטיב לך, תבוא עד דור אבותיו עד גלח
 לא

לא יראה אור, והדברים קשים להולמם, אם נפרש, כי את העני יבטיח לכל ירא ויפחד מפני העושר והכבוד של העשיר, פן יזיק לו. אין הטעם מהכפיק במה שאומר ח"כ, כי לא בנותו יקח הכל וגו' כי הלא עיקר פחדו הוא, פן יזיק אותו בעודו בחיים, וגם אין הבנה להמשך הפסוקים הנאים אחרים, אשר ע"כ נל"פ הפסוקים, כי אל העשיר יכוון דברו, כידוע כי העני לא יפחד כ"כ מיום המיתה באומרו, כי אין לו על מה לדאוג, יען כי קנייני אין לו, ולא שום כבוד וגם בעודו בחיים חשוב הוא כמת, אמנם מי יפחד מפחד המות, המה העשירים, כי יחוסו על קנייניהם ורוב עמלם אשר אספו והתענגו בהם למראות עיניהם, ובמותם יוכרחו לעזוב אותם לאחרים, וכמו כן רוב הכבוד שינחלו בעשרם, הלא ישאר על פני הצל, ולא יקח אותם עמו, וזה אומרו אל העשיר המוכבד אתה העשיר! אל תירא, ומפרש דבריו ואומר, מה שמתיירא הוא כי יעשיר איש בקנייני הרבה וגם כי ירבה כבוד ביתו תתעצב אל לבך יען כי לא במוסף תקח את הכל, כל העשירות שלך וגם מרביו הכבוד שהי' לך, לא ירד אחריך כבודך. ע"ז אינך עלה נכונה, ויהי' טוב לך, שלא תתנהג כדרך השומים המהבילים כל ימיהם בהבלי הזמן, והתענוגיו, וחיים חיי החומר בעולם שאינו שלהם, [וכמו שפי' בעל ילקוט אליעזר מליצת דברי חז"ל מה שאמרו, נכסי חז"ל אין בהם צרכה, ופלא, כי הלא יבטלו בזה כל גבירי חז"ל, אמנם כוונת מליצתם ז"ל, כי כל קנייני הזמן, אשר ישארו על עמדם בעוה"ב, בעת אשר אדונם לקבר יובל, והמה יבארו חולה לו, בוודאי, אין בהם צרכה, כי מה יתרון לו מכל עמולו] אבל אם תהי' חכם וליפיה לאחרייתך, הנה תעשה כמוכבד המלך אשר בבוז אולדותיו ואולורת אבותיו [כ"ב י"א] על דקה לעניים בשני בצורה, וכאשר לחו עליו בני משפחתו, היתה תשובתו להם, אבותי גזזו לאחרים ואני גזזתי לעלמי וכו' אבותי גזזו בעוה"ז, ואני

גזזתי לעוה"ב וכו' הנה איש כזה אשר ידאג בחיים על טובת נפשו, לחונן לים, ולהחזיק ת"ח ולהדריך את בניו בדרכי ד' וכדומה, הנה הוא יקח את כל חוסן ביתו עמו, ויעשה להם כנפים כנשר לעוף עמהם למעלה, במקום שאין היר שולטת בו, וגם זה האיש ינחל כבוד לאחר מותו, כי המלוים אותו יספרו שבצחו ויפארוהו כי טוב עשה בחייו לו לנפשו, וכמש"ח הפייטן פועל לדקות אם יהי ילוהו לבית עולמו, לופה בחכמה אם יהי עמו תחלוק בבלחו, [שמרית יו"כ] וארז"ל [עירובין כ"ד] אם יש לך היטב לך, וא"ת חניח לבני חוק בשאל מי יגיד וכו' ושללו בגמרא [דשבת קנ"ג] איזהו בן העוה"ב, א"ל ואזכר תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בה כי תאמינו וכי תשמאלו ע"ס, כן הוא דברי אדונינו דהמע"ה שיעשה באופן הזה שלא על טובת חומרי לבד יהי' כל עמלו, אך יהי' כל מעשיו לש"ס, ויראה כי את נפשו בחייו יברך ואז יקח את הכל במותו עמו, וגם את כבודו יליד כי הכל יודוהו אחרי מותו, כי תטיב לך, לך לעלמך, ואם תבוא בחשבון עם דור אבותיו אשר לא בן עשו, כמשפחת מוכבז המלך, מזה אין ראוי כי המה בחושך הלכו, ובחושך שמש יכסה ועד נלא לא יראו אור:

יעל

קוטב דברינו אלה יסבבו דברי שהמע"ה [במשלי כ"ג] אל תיגע להעשיר מבינתך חדל, התעיק עיניך בו ואיננו כי עשה יעשה לו כנפים כנשר יעוף השמים, כי לא יתיגע האדם ויריק כל כוחו לריק, לעזוב לאחרים חילו וזהו אל תיגע להעשיר את אחרים כמש"ח מוכבז אבותי גזזו לאחרים, מבינתך חדל מבינת עלמך ושכלך הבין לחדול מרעיון הזה כי מה בלע באושר כזה אשר אם התעיק עיניך בו כמו שפרש"י [בברכות ה] אם תכפיל וסגרת עיניך, והמכוון לדברינו הוא על רגע של המיתה אז ואיננו כי המה ישארו חולה לך, כי אם תחכם לעשות באופן שהוריתי לך להיות כל מעשיך לבס שמים אז עשה יעשה כל

כל קניני הזמן שאספת בימי חלדך לו כנפים כנשר שיכולו לעוף עמך השמים :

וע"כ אחי התחזקו נח במעוז תוה"ק, לקבוע עתים לתורה, ולהגביר חילים בהוספת

חברים מקשיבים לקול התורה, וכמש"ח קהלת בספרו שלח לחמך על פני המים, כי ברוב הימים תמלאנו, תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהי' רעה על הארץ, אם ימלאו העצים גשם על הארץ יריקו, ואם יפול עץ דדרוס ואם בלפון מקום שיפול העץ שם יהוא, ופי' דבריו שכל לחזק את האדם שירגיל א"ע, אף שהוא עמוס וטרוד בפרנסתו להביא טרף לחמו, עכ"ז יקבע לו בכל יום שעה מועטת גם לתורה, וזהו שלח לחמך על דרך השלוח וההרגל תראה כי עמל הפרנסה שלך יהי' מלודק אלי' גם קביעת עתים לתורה, וזהו על פני המים [ואין מים האומר כאן אלא תורה כמבואר במד"ר שם] ושמה האמר כי אי אפשר לך להתחבר בהצרת לזנדי תורה בזמן קבוע, כי לפעמים יקרה לך איזה מינייה דדבר זה שלא תוכל לקיימו, כי אז זמן לכת הבאן, ותלטרך לשלוח אכ"ו ומכתב אחר סחורה, או כי יארע אז איזה אורח אשר הנך מוכרח לענותו. ולא תוכל לעזוב פרנסך לילך לבהמד"ר, ע"ז אשיבך כי לא

דקת בטענה הזאת, כי הלא זה יקרה לך לפעמים, אבל הלא עפ"י הרוב, הנה ברוב הימים תמלאנו והשיג את בני חבורתך ללמוד עמהם, ואיך תפעול דעתך לבטל את הרוב בעבור מינוט הימים שלא תוכל לקיימו, ואמר עוד כל מה שאמרתי לך כי תלא ידי חובתך בקביעות עתים לתורה בשעה מועטת שיהי' רק על פני המים זהו רק בששת ימי המעשה אבל בשבת שיש לך שהות יותר תן חלק גדול ללימוד התורה וגם לשמונה אלו שמונת ימי החג והטעם לכל זה כי לא תדע מה

יהי' רעה על הארץ והנך לריך להשיג רעים טובים שיהי' לך למגן ועזר, ואין לך אוהב נאמן כהתורה אשר תגין עליך בכל עת, כמש"ש בהתהלך תנחה אותך ובשכבך תשמור עליך

וגו' והיא אליך בצחינת, שמור לי ואשמור לך, אם שמרת את נרתי, אשמור את נדך, [שבת] והרחיב לבאר מוסר דברו כי אם לא תשמע לדברי, ורק על עביו של החומר תשים כל משייך למלאותו בגשמיות, הנה לא ישאר לך מהם באחריתך מאומה וזהו, אם ימלאו העצים החומר העב שלך רק, גשם ענינים גשמיים לא תקחם עמך בקבר, כי אם על הארץ יריקו שם ישארו אבל אם יפול עץ, זה הת"ח [ב"ב ט"ו] הן, "בדרוס" הוא כינוי לחכמה לבד ואם אפי' יהי' מנופל גם "בלפון" כינוי לגשירות הנה יהי' מעולה ממך כי, מקום שיפול העץ, וינוח בקבר שם יהוא פירותיו, ויקח פרי גמולו עמו :

והנה עוד שומר רוח לא יזרע ורואה בעצים לא יקלוד, והוא נמשך ג"כ

אל כונת מוסר דבריו, כי הסיבות אשר יגרמונו לבטל את האדם מן התורה שתיים הנה, או מפני שרוחו נשחתה, ומינוט נזרקה בו לכפור באמונת התורה מן השמים, ואינו שוה אללו למאוס, או אף שמודה בה שהיא חלקית, אך מפני שהוא שטוף בתאוות החומר ובחמודי התבל להתעדן בזנו, וכמש"כ שמונת עביות נשיות, וההבדל בשתי אלה, שהראשון לא ישים מחשבות לבו אל התורה ללמוד אותה מתחילה, והשני אם כי יזרע אותה על תלמי לבו והוגה בה, אמנם לא יולא ממנה שום פרי תועלת למעשה, כי חמודה הזמן ותאוהו הרבות יונעמו מעשיות כהלכה, וזהו שומר רוח רודף קדימה ברוח הזמן הוא לא יזרע כלל, ואין לבו פנוי אל התורה כלל, והרואה בעצים, הוא אשר כל מחשבתו בעבודת חומר ומשמן צטרו בתענוגים, אם כי יזרע וילמוד לדעת את התורה, "אמנם" לא יקלר פרי תועלת בעמלו :

ומערתה כאשר תבזקן היעב נראה ההבדל בין החכם והבסיל, כי הבסיל הרודף אחרי תאוות לבו, ומפקיר א"ע לכל תענוגי תבל, אם כי לפי שעה יגל וישמח בהם, אבל סופו מוכיח על תחלתו, כי שמתחו

במחמתו ה' להביל וה' שמח מעולם שאינו שלו. וכל נחלתוהויו וחולרות ציתו, הגה יעזב אותם לאחרים וכל מה שיראה ויתענג מהם הכל אינו שלו והוא עלמנו כאשר ילח ערום מבטן אמו, כן יאזב ללכת כשבה, ומאומה לא ישא בעמלו, אבל הליץ החכם הוא מוצן, כי עיקר תכליתו הוא בעוה"ז להכין לו עתה לידה ומזון לאחריתו, וכמש"א התנח"א (באבות פ"ב) העוה"ז הוא כפרוזדור לפני העוה"ב התקן עלמך כפרוזדור כדי שהכנס לטרקלין, הוא ה' אומר יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב וכו' ואמר התנח"א (שם פ"א) ואם לא עבשיו אימתו. הגה מכל עמלו יסגל לנפשו תורה ומע"ט אשר ילוהו לבית עולמו, לחיץ כזה לו העולם, וכמש"א התנח"א ר"מ כל העוסק בחורה לשמה וכו' כל העולם כולו כדאי הוא לו. ונקרא עולמו. וזאת הצרכה שצרכו התלמידים לרצ חמי. עולמך תראה בחיך. ולא יהי עולמך לריק לראות בחיים חיותך עולם שאינו שלך.

והנה חרז"ל (בקדושין מ.) הזכות יש לה קרן ויש לה פירות שנאמר אמרו ללדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, ומשמע דעל כל המזות המה הדברים, ולכאורה יקשה ע"ז ממשנה ח"ד שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קימת לעוה"ב, דחשיב התנח"א ר' אלו ותו לא, ונראה ליישב עפ"י דרך ההסבר, לאחד שהניח חיזה סכום מעות אלל באגקיר אחד לזמן חרוך, ואירע הדבר שבחך המשך הזמן ה' דרוש לו חיזה סכום, ובה לבקש צבית הבאגקיר. לתת לו חיזה סכום מעות. הגה הדבר תלוי באיכות מוג הקאסער, או הצעה"ב העומד שם על משמר הקאסע. כי הגה אם הוא רך המזוג וטוב לב. יתן לו חיזה סך מהכום הרוחים, וגם אם יבקש ממנו על סכום הקרן ג"כ לא יקפיד, ויתן לו בכל פעם שידרוש כמה שירלה, אף אם יוכל היות כי יכלה הקרן עד תומו. אמנם אם יזדמן שהעומד אלל הקאסע הוא איש תקיף וקשה לא יכנהו דבריו באזניו, ולא יתן לו מאומה לא מהפירות

ומכש"כ מהקרן, בחוך זמנו, עד שיבוא יום התשלום כמדובר. כן הוא נהוג אלל הצבית"ש בתשלומי שכר עושי רצונו, כי בודאי כל עושה חיזה מלוה, יכתב זאת צב"א הזכרונות זכות מעשיהו בצותו הרגע, אשר יהי לקרן, ומאותו הרגע יחשב לו ג"כ פירות עבור המתנה קבלת שכרו. וזהו פ' אמרם ז"ל הזכות יש לו קרן ויש לו פירות, שנאמר אמרו ללדיק כי טוב, יען, כי גם, פרי מעליו יאכלו. אמנם למתי ישתלם הקרן והפירות, זאת לא נאמר בקרא, כי הכל תלוי בגורל מזל האדם כי יש אדם אשר נפל חצלו במזל טוב, כי זכות מלותיו הוא נמלא אלל מדה"ר, אשר יתן לו מהם כחפצו פירות מעשיו בעוה"ז, וגם מהכום קרנו יתן לו כחפצו בלא שום עכבה, עד אשר יוכל היות כי לא ישאר לו מאומה לעוה"ב, כי כל מה שנהנה האדם בעוה"ז יותר מהראוי לו יוכה לו משכרו הלפון לעוה"ב, וכמו שהראו לרמב"ד (בתענית) כי בקצלתו כרעי דהבא בעוה"ז חסר לו רגל אחד משולחנו לעוה"ב. אמנם יש אדם אשר נולד במזל רע וסכים חשבונו ימלא אלל מדת הדין הגה הוא נולד קשה יום, כי מלבד שלא ישיג בעוה"ז מהקרן מאומה ויחך הכל עפ"י מדת דינו היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, הגה אף אם ירבה תחונתו לתת לו רק מפירותיו ג"כ לא ישיג מאומה. וכ"ז הוא בשאר מזות. אבל באלו המזות שהזכיר התנח"א, מדה אחרת יש לו י"ה בהם, שפרי מעשיו יתן לו בעוה"ז בהחלט, וגם מה"ד לא יוכל לעכס. אכן מן הקרן עלמנו לא יתן לו מאומה, אלא שמור וקיס הוא לעוה"ב, ואף מדה"ר לא ירחם עליו לתת מקרן הלפון לעוה"ב, וזהו אמרם, אלו דברים מדה אחרת נוהג בהם. באדם. איכל פירותיהן בעוה"ז. בלא שום עיוב, אבל. הקרן. קיימת לו לעוה"ב ולא יתן לו ממנו בשום אופן מאומה, וחשב התנח"א בהם כמה מלות, ותלמוד תורה כנגד כולם, אם כי המלות הקודמות שחשב לא כל אדם זוכה לקיימם כראוי. אבל ת"ת יד כל אדם

אדם מגעת לקיימו כפי ערכו. והיולא לנו מזה כי האיש אשר זרכו השי"ת בעושר ונכסוים וכבוד, והרבה להתענג בעוה"ז מרוב טוב, הנה זה האיש באמת לריך לדאוג בלבו, ולחוש אולי עי"ז יחסר לו מחלקו לעוה"ב, כי מי יודע סכום שיש לו. אולי הוליא מחשבונו סכום גדול, ומכליא קרנא, וריקן לביתו אול, עי"ז בא התד"א ואמר כי כל זה הוא בני שחינו שונה הלכות בכ"י, אבל כל השונה הלכות בכ"י, והך. כל. אחי לרצוי אפי' למי שיש לו הללחה רבה בעוה"ז. אל ירא ויפחד פן הוא אוכל מהקרן שיש לו בעוה"ב יען כי הוא שונה הלכות בכ"י, ותלמוד תורה, הוא מדברים שרק פירוטהין ניתנים בעוה"ז, אבל הקרן מוצטח לו שהוא שומר וקיס לעוה"ב. וע"כ יוכל לשמוח במה שהליכות עולם לו. כלומר שכל עניני העוה"ז הולכים מוללחים לטוב לו. אבל, אל תקרי הליכות עולם. לאמר שהוא מלליח בהליכות עולם, אלא, בני שונה הלכות. אז יש לו הליכות עולם. וזהו מה שאמרו תלמידיו לר' חמי עולמןך תראה בחייך, כמו שפירשנו למעלה, שכל יגיעתו בעוה"ז יהי' בעולם שלו, ולא על עולם של אחרים, ושתהי' ג"כ מוצטח שישאר לך ממנה ג"כ אחרית ותקוה לעוה"ב ודוק.

להלומדים עצמם, והן לכל המשייעים והמחזיקים אותה וכשארז"ל עץ חיים היא למחזיקים בה, ללומדיה לא לאמר אלא למחזיקים בה, ולכל הנטפלים אלי'. ונבאר פי' הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה והומכי' מואשר, שהי' מכוון לענינו. ואגב נפרש הכ' שומר ד' את כל אוהביו, ואת כל הרשעים ישמיד, כי. את. וכל. המה רצוים, ומדוע הוסיף רצוי אחר רצוי, והי' די באומרו שומר ד' את אוהביו, ואת הרשעים ישמיד, או שומר ד' לכל אוהביו, ולכל הרשעים ישמיד. כן נפרש הכתובים שבפ' ואתחנן, עניינם הרואות את אשר עשה ד' בצעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחרי צעל פעור השמידו ד'א מקרבך, ואתם הדבקים בד' א' חיים כלכם היום. וקשה למה הולך הכ' להביא ענין עון צעל פעור, כהקדמה למאמרו שאח"כ כי עוב להאדם שידבק בד'. ולכאורה הוא אך למותר. ונראה ליישב כ"ז בהקדמת חיה לזר, לדוגמא אם יחזיקו ידי ערך ה' מאות אנשים בחבל ארוכה המתוחה וקשורה אל עמוד אחד, הנה כל הקרוב יותר אל העמוד הנה ידו קרובה לחוהו בהחבל בטפח הסמוך יותר אל העמוד, והשאר כאו"א יתרחק מהעמוד כדי אחיזה ידו מרעהו עד שהאחרון הנה הוא אחוז רק בקצה החבל רחוק הרבה מן העמוד, ואם נלוה על האנשים האוחזים בחבל לסבב את העמוד כפי שהמה אחוים בהחבל. הנה הראשונים יפול חבלם בעגול הקרוב יותר אל המרכז שהוא העמוד. ואנשי השיגול השני יהיו רחוקים יותר מהעמוד, ואנשי השיגול השלישי יהיו רחוקים עוד יותר. וע"כ לדוגמא אם חמש מאות ישתתפו להחזיק בחיה מלוה, לא נוכל לאמר כי כולם שוים בהתלהבות לבס אלי' ובזודאי כחלקים המה לכמה מדרגות בדבקות ואהבת לבס אל המלוה, וישנו גם עוד כמה אשר המה קרים ורחוקים ממנה, וכמשרים הם אלי' רק בזהבה חלושה, אך עכ"ז חפלים להתחבר ולהתאגד בחבורה של עושי המלוה. ולהיפך באם ישתתפו מספר אנשים כנ"ל בקשר של עושי כשעה בזדון לבס הנה ג"כ לא נוכל לאמר

כי תשוקת כולם שיה אל תחיות העצירה ,
 וזוודאי יש הרבה אשר אינם מודים בה ,
 ורחוקים המה בדעתם ממנה , אך עכ"ל יעס
 להם החבורה היא להיות נמשכים אחריה
 בחפזית לבם , ע"כ אמר אדונינו שהמע"ה .
 יען כי תה"ק היא מקור חיים מאשר היא
 אלוה ממורומים , ובה מלך מלכו ש"ע היא ,
 ע"כ היא נותנת חיים לכל המחזיקים ומשתתפים
 בה בכל האלקטרי שבה , אף אל המחזיקים
 ונאחזים בה מרחוק בקלה החבל , וכמשא"א
 בפזמון של שמחת תורה , תורה היא עץ חיים ,
 לכולם חיים , אף להנטפלים אלי' , ומטעם כי
 עמך מקור חיים , אשר יושפע לכל . וזהו עץ
 חיים היא , אף אל המחזיקים בה בתכלית
 החלישות , ושמה תאמר א"כ מה יתן ומה יוסיף
 לנו על איתן האנשים המתעלמים אלי' בדבקותם
 והתקרבותם אלי' , ע"ז אמר כי זוודאי ותומכי'
 המה הסמוכים ומקורבים אלי' בזהבה יתירה
 המה מאושרים יותר :

כעושי מלוא עלמה בתמימות ובהבה , וא"ת
 מאין הגני יודע זאת . ע"ז הביא ראי' לדבריו
 שהמה לודקים , כי הגני יודע זאת מגזירת
 הכתוב שהוליא משפטו על העדים זוממין
 המכונים רשעים , ואת כל הרשעים , אפי' הן
 מאה ישמיד באתו העונש עלמה , א"כ ק"ו
 לנטפלין לעושי מלוא וככ"ל :

דב"ר משפר האנשים שנתחברו בעון בעל
 פעור ה' כ"ד חלק ישראל , וזוודאי
 לא היו כולם שוים בזוגות רבעתם ומחשבות
 זדון לבם , כי הן היו מהם אשר היו לנמדים
 לבעל פעור , כלמדיים הקשורים ונאחזים בתשוקת
 לבם אלי' , אבל זוודאי היו הרבה מהם אשר
 המה נמשכים לתומם אחרי עושי הרשעה ,
 רק מטעם כי ערב להם חבורת עושי הרשעה ,
 אבל ידעו בלבם כי הכל היא ואין בה ממש ,
 ויכריזו ה' ממקום הלוכה אחרי' , כי כל הדבוק
 אלי' ביותר , ה' מההולכים סמוך אחרי' , וכל
 אשר ה' דעתו ולבו רחוק ממנה , ה' הולך
 ג"כ ברחוק . מקום מופלג ממנה , אמנם כיון
 שהי' נמנה בחבורתם ילא קלף גזר דינו ית'
 לכלות את כולם יחד במגפה , והנה ארז"ל
 במד"ר פ' לך , כ"מ שגא' אחר סמוך , אחרי מופלג ,
 ע"כ הוליא מזה מרע"ה את משפטו להדבקים
 בד' בקבלת שכרם . שהוא בק"ו מעונש של
 חבורת עובדי בעל פעור , וזהו עיניכם הרוחות
 את אשר עשה ה' בבעל פעור כי כל האיש
 אשר הלך , כלומר מקום הלוכו ה' , אחרי' בעל
 פעור מופלג מבעל פעור , ויכיר מזה כי אין
 בלבו תשוקה אלי' ועכ"ז מאשר התחבר א"ע
 אל עושי רשעה , השמידו ד"א מקרבך , ע"כ
 גוכל לשפוט מזה בתור ק"ו , כי אחס הדבקים
 בד' , ומרובה מזה טובה יותר , מכש"כ שחזכו
 להיות חיים , כלכס , אף הנטפלים אלי' יזכו לחיים
 קיימים היום .

דב"ר ארז"ל [במכות ה'] ע"פ שנים עדים
 או שלשה עדים וגו' אם מתקיימת
 העדות בשנים למה פרט הכתוב שלשה כו' רע"א
 לא בא הכתוב אלא לעשות את הנטפל לעוברי
 עבירה כעוברי עבירה [פי' אף שהעד הג' הוא
 כאופן החמישי אל העגלה אשר בלא עדותו היתה
 ג"כ מתקיימת , עכ"ז כיון שהשתתף א"ע בחבורת
 הרשעים הוא יידון באתו העונש של העוברי
 עבירה עלמה] והוסיף רבינו הקדוש ז"ל במשנתו
 ללמוד ממנו ק"ו , ומה אם עשה הכתוב את
 הנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה , עאכו"כ
 שישלם הקב"ה שכר לנטפל לעושי מלוא כעושי
 מלוא ע"כ , והנה ידוע כי כינה הכ' את העדים
 זוממין לכנותם בשם רשעים , כמשארז"ל [במכות
 ב:] רמו לעדים זוממין שוקין מן התורה מנין ,
 שנאמר והי' אם בן הכות הרשע עיי"ש , ואל
 כוגת הדברים הנ"ל אמר דהמע"ה , שומר ד'
 את כל אוהביו , ברבוי אחר רבוי לרבות גם
 את כל הנטפלים אלי' אפי' בקר רוח וחלישות
 מטעה , עכ"ז באשר הם נמלואים בחבורת שומרי
 מלותיו יסתוו כולם בשכר זה קישמור אוהס ד'

בה בשמי אלה, וגבאר בזה הכתובים שצפ' יתרו, ויבוא משה ויקרא לזקני העם וישם לפנים וגו' ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה וגו', והנה אחר שאמר כל העם, הנה מלת יחדו הוא מיותר, וגם כפל לשון של ויאמרו לריך ביאור, ונראה לפרש ע"פ הסבר להאנשים הזאים לעמוד על המארגעם מהספקת מזון ולידה בקבלנות לאנשי לבא הקיר"ה. אזי אם יומסר החכירה מכל גדוד לבדו יוכלו גם הקבלנים הזיוונים לגשת לקחת העסק. אבל באם ינתן העסק על כל הדוויציא ביחד, או על כל הקרפוס בכללו, ומכש"כ באם יומסר החכירה על כל האקרוג, הנה אז לא יוכלו לגשת אל העסק הזה, רק הגבירים הגדולים המפורסמים, ויהי היום וישתדלו הגבירים הגבוהים שיהי' המארג על כל ה"אקרוג" בכללו. וזראות הזיוונים, כי עי"ז לא יוכלו לגשת אל הקבלנות, ויתאספו יחד לטכס עלה ע"ז, וגשאר אללס להתחבר יחד ולהיות כולם באגודה אחת, בכדי ליקח את העסק על המארג בשותפות ויוכלו לעמוד בתחרות נגד הגבירים הגבוהים ואח"כ יחלקו ביניהם את העסק. וכן הי' במעמד הנבחר, כי לו הי' ניתנה התורה, מגילה מוגילה, הי' יכול כל אדם לבוא לקבלה, אבל מאשר כי התורה חתומה ניתנה (גיטין ס') וכמש"כ תורת ד' תמימה, משיבת נפש, אח"כ חין ביכולת כל אדם לקבלה, רק זקני העם ושופטיו המה יכלו לקבל עליהם עול התורה ומלותיו, וע"כ אה"כ ויבוא משה ויקרא לזקני העם, וישם לפניהם את כל הדברים אשר לזה ד', וזראות כל המון העם כי על אופן הזה לא יוכלו המה לגשת אלי', אז הסכימו כולם לעשות אגודה אחת, וכאו"א יקיים ממנה מה שיהי' ביכולתו ובאופן הזה יוכלו גם המה לקבלה, וזהו ויענו כל העם בהרמת קול יחדו שיקבלו אותה יחדו. ואז אחרי שהתאחדו כולם יחד. אמרו למשה גם הם, כל אשר דבר ד' נעשה גם אנחנו, וכמש"כ, ד' עוז לעמו יתן. ואימתי, כאשר יברך ד' את עמו

בשלוש. להיות אגודה אחת. וכן הנני אומר לכם כהיום, כי לו יסדתם את המש"ס רק על לימוד המש"ס בשיעורין דף לכל יום, לא היו הכל יכולין להתאחד ולקחת חבל זה, בלימוד כל המש"ס, וגם הי' נמשך הסיום שהוא חיזוק החברה יותר משבע שנים, אבל עתה בעשותכם כניף לה ג"כ ח' חלוקת המש"ס הנה אף הבע"כ המרודים בעסקיהם יוכלו לקחת חבל זה, ולקבל עליהם מס' אחת לגומרה במשך העת, ובין השתתפות כלכם במלאכה הקדושה הזאת יגמר לימוד כל המש"ס במשך קלר בכללו.

ויאמר ד' לאדם הקובע עתים לתורה,
 וזיותר אל הנמנה ולוקח חלק בחבורת לומדי תורת ד', וכמו שאמרו רז"ל (בבא בתרא י"ד) ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ואמרתי לפרש שהוא כדמיון החמורים המקשיבים להתחבר בבתי הישיבות הגדולות, כי ללעירים הלומדים במדריגה הגמוכה. יש אשר לפעמים ידרש מהם שיבוא כל אחד ואחד גמרא מציתו עמו ללמוד בתוכה. והלומדים בכיתות הגבוהות ידרש מאתם עוד שילמדו מקודם את השיעור צפני ענמם טרם יבואו לשמוע דברי הרע, בכדי שיהיה נקל להם להבין דברי רבם, כן הוא הנמשל כי הנה נקוה שלעתיד לבא נזכה לשמוע דברי תורה, מפי הגבורה, וכבאמרו רז"ל בש"ר על פסוק יפקני מנשיקות פיהו וגו' אמר להם משה חין זה עכשו אבל לעתיד לבא הוא, שנאמר ונתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכהנה עי"ש, וכמו שכתב וכל בניך למודי ה', אבל בכדי להבין אז את הדבר ביותר, הננו מחויבים לקרובה ולשגנה מקודם בעולם הזה, ועל ידי שתהיה שגורה מעט אלל כל אחד ואחד מקודם לפי הצנתינו אזי נזכה להבין אח"כ דברי אלוקים חיים וזה מה שאמרו אשרי מי שבא לכאן, אבל באופן שיהיה תלמודו בידו מקודם:

ע"ב הנני מסיים את ברכתי לכם, כי זכות הדבקות של התורה הקדושה. של החברה קדישא חברה ש"ם הכללי. יעמוד לכל הלומדים והמתחזקים, ולכל

זכר נת.

ג.

דברי ההספר שנשאתי על מע"כ הגאון המפורסם בקש"ת מ' ר' חיים מאיר נת לעווין זצ"ל המ"מ ומו"צ בק"ק ווילנא ביום ד' יתרו תרס"ד בערב, בבחמדר"ר של מרן הגאון החסיד הגר"א זצ"ל ברוב עם קהל עדת ישרון. וזה החלי.

הנפטר אשר באמת הוא עודנו חי כי לדיקום צמיחתן נקראו חיים, הוא יסייע אותו שיתן האדם אל לבו התעוררות לתשובה ומע"ט ולהסיר ממנו תשוקת הבלי הזמן, והן המה דברי רב אל ר' שמואל בר שילת אחים לי הספדאי לעורר את לב השומעים לתשובה אל ד' דההס קאימנא, גם אנכי אחי' שם להיות לך לסיוע. ע"כ רבותי היולא לנו מדברינו הכ"ל, האיך שהגאון המ"מ זצ"ל הוא נמלא חללינו כהיום והוא יסייע ג"כ אותנו שנטורר את לבנינו לאהבה את ד' ולשוב אליו בתשובה שלימה, ומעתה נבוא אל דברי ההספר ולבארו באיזה אופן הוא.

בגמ' שבת קנ"ב איתא ח"ל רב לר' שמואל בר שילת אחים לי הספדאי דהתס קאימנא, ומלשון דההס קאימנא, הוליאו המפרשים ז"ל דכשמת הלדיק הנה היא באה, וכמלאה במקום מעמד המספידין, והטעם לזה כ"ל, מפני שמוספרים שמה מעלת גדולתו ולדקתו של הנפטר ז"ל להיות לו לזכות, והספדן והשומעים המה כמעידים עליו עדותם לפני הבוית"ש, ואין מקבלין עדות אלא בפני הבע"ד, ע"כ הנה הוא בא להגיד שבחו בפניו, ובדואי גם הגאון המ"מ המו"ל הוא נמלא כעת צבהמדר"ר הזה, להגיד נכחו מה שאנו יודעים ממועלת שבחו. ועוד כוכל לפרש בזה עפ"י הכתוב טוב ללכת אל בית אבל וגו' והחי יתן אל לבו, ועמדו חז"ל מאי והחי יתן אל לבו. ונראה שהכונה הוא, יען כי הקדים ואמר טוב ללכת אל בית אבל וכו' כי זה יביא את האדם לעורר לבו לתשובה באשר הוא הוה כל האדם, ע"י התעוררות של המספידו, אמנם מי יודע אם יפעלו דבריו להביא אל תכלית הנלה, ע"כ הוסיף לאמר, כי זכות הלדיק

דגמ' איתא בילקוט פ' בראשית, מתושלח לדיק גמור הי' וכל דיבור ודיבור שהי' יולא מפיו הי' ממשיל ר"ל משל, והי' שונה חשע מאות סדרי משנה, כיון שמת שמעו קול רעש ברקיע שהיו עושין לו הספד, וזלגו דמעו ומעניי הקיות על מקום פטירתו, כיון שראו כך עשו לו הספד מלמטה, ע"כ, והוא פלא, הנה מתושלח לדיק גמור הי' והי' ג"כ

דרצן גדול, עד שה' כל דיבור שלו מפורש בר"ל משלים, גם ה' גדול בתורה עד ששנה ע' מאות סדרי משנה, ועכ"ז היו מסופקין אם לעשות לו הספד או לא, עד ששמעו קול רעם ברקיע שהיו עושין לו הספד עד שזלגו דמעות מעיני החיות, אז נתיישבו בדעתם להספידו למטה לארץ, ומקודם, לא התעוררו זה? ונראה לבאר טעם הדבר כי מתחלה חשבו בדעתם כי ענין ההספד הוא אך לעורר בבי ואבל על קולר ימים של הנפטר אשר ה' יכול לחיות עוד על פני תבל. ועכ"כ אם ימות אדם בקולר ימיו יש לבכות על שלא נתמלאו שנותיו בחיים, וגם על איש שיבה בן שבעים, יאמרו כי ה' יכול לחיות עד מאה ועשרים, וגם על בן מאה ועשרים יש להספידו כי עדין ה' יכול לחיות עוד ועוד עד ימי מתושלח, אבל על ימות מתושלח שה' תשע מאות וששים ותשע שנים, אשר עוד לא ה' חיו שום אדם יותר ממנו, בוודאי עליו אין לבכות מעתה, עכ"כ לא התעוררו לעשות עליו שום הספד. אבל אח"כ כששמעו קול רעם ההספד שהיו מספידין אותו ברקיע עד שזלגו דמעות מעיני החיות על מקום פטירתו, נודע להם דבר חדש, כי לא על ימות שני חיי הדיק הוא ההספד כי הוא מלא את תכליתו בשנות ימי חייו כמה שהן, וכמו שארז"ל יגע ר' בון בב"ח שנים מה שתלמיד אחר יכול ללמוד במאה שנה, אבל עיקר ההספד הוא על מיתת ת"ח לפי שהוא הנגור המקבל השפעת החכמה ובינה ממקור השפע להשפיע אותם על העולם, וכל ת"ח ולדיק יש לו מקור אשר משם הוא מקבל את השפעת החכמה ובינה לעולם, וכאשר נפק וכתבטל הליגור המשפיע לעולם, נסתם למעלה מקור השפע שלו, ונסתמו ונתמעטו מעיינות החכמה והבינה למעלה, כי אין להם על מי להשפיע השפעתם. וכמש"כ יהיב חכמתא לחימינן ומנדעא לודעי בינה, וכמו האשה המינקת שבמות עליה הולד היונק נעדר ונעצר החלב משידים שלה, כי אין להם מקבל שפעת החלב, וכאשר הרגישו זאת

למעלה זלגו דמעות מעיני החיות על מקום פטירתו וכמש"כ רז"ל שקולה מיתתן של לדיקים כשריפת בית אלוקינו אשר גם הבהמ"ק ה' ליגור המשפיע שפע לעולם, ע"י קבלת שפע ברכות מעולמות של מעלה, ובחורבנו הרגישו ג"כ מלאכי מרום כי נתמעטו אז מקורי השפע, ועכ"כ ארזאליס לעקו חוזה, מלאכי שלום מר יבכיון, ובילקוט ישעי' כ"ט אמרו רז"ל דקשה סילוקן של לדיקים עוד יותר מחורבן בהמ"ק וכו' דבסלוקן של לדיקים כהיב הנני יוסוף להפליא את הטעם הזה, הפלא ופלא, וכל כך למה מפני שאבדה חכמת חכמיו, ובינת זבגויו תסתתר ע"כ, והוא כדברינו הכ"ל שבמיתת הת"ח נסתמו מעיינות החכמה והבינה ממקורם הרוחניים, ועכ"כ גם על מתושלח התעוררו עי"ו לעשות לו הספד מלמעלה. כן רבותי! כהיום אחרי שנתמעטו שנות ימי האדם עליו חלד, ובמספר שבעים המה באי"ס על הרוב, ועכ"כ כשנפטר מאתנו הגאון המ"מ ומו"ל בשנות ע"ב, הגה על קולר ימיו אין לעורר ההספד כ"כ, והוא הגיע לתכליתו אשר זרע וקלר פרי עמלו בחורה ומוע"ט הרבה, אבל עליו יש להתעורר, כי נעדר מאתנו גברא רבה כזה אשר נסתמו צמותו מעינות החכמה והתבונה ממקורם, אשר הגיע אל הדור על ידו והוא חסרון לא יוכל להמלאות, כאשר נבאר במאמרינו להלן.

דגרה המקונן בקינותיו יאמר, ליוון הלא תקונני עלי ביתך אשר נשרף, לרחי צמרר עלי שממות גפניך, ונפרש זאת בהקדם המד"ר בקהלת, כד למיך ר' סימון בר זבדא עאל ר' אילא ואפטר עלוהי כי יש לכסף מולא ומקום ליהב יזוקו ברזל מעפר יוקח, ואכן יזוק נחושה, ארבעה דברים אלו הן השמישו של עולם ולכולם אם אבדו יש להם חליפין אבל ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו וכו' עיי"ש, והנראה לי בזה שבא ר' אילא בהתעוררות של הספידו לתרץ לנו הסתירה המפורסמת שמלינו בדרו"ל שבגמ' (ר"ה י"ח) אמרו שקולה מיתתן של לדיקים כשריפת בית אלקינו

חלוקינו, ובמד"ר חוכה וזילקוט ישעי' הנ"ל
 איתא שקשה טילוקן של לדיקים לפני הקב"ה
 יותר מחורבן בהמ"ק ול"ח קללות וכו'. אמנם
 כשציר ישוב הדברים הנ"ל עפ"י משל, לאשה
 גבירה ובת רוזנים ונסיכי ארץ שהי' לה
 ארמון מופאר בכל מיני יופי ותוכו הי' מקושט
 בכל מיני כלים נאים, והציב סביב להארמון
 היו גנות ופרדסים נאים מכל פרי מגדים,
 אשר כל אלה הי' עד להפליא. והי' בנסעה
 מביה צימי הקיץ לשאוף אוויר לח במקומות
 החמים, כהנה הדבר שמוציא סיבה אחזה אש
 בארמונה ונשרף כליל עד היסוד עם כל הנמלא
 בתוכו, ומסיבה השרירה וגודל השלהבת פשט
 חום האש גם על הגפנים עד שנתייבשו יבשת
 רבה ונתקלקלו. והי' בקבלתה השמורה הראשונה
 משריפת הארמון והכלים היקרים שהי' לה,
 התחילה לקונן ולבכות בקול צני ועלז, על
 הפסד הדברים הנ"ל, ולקול בניהה באו אליה
 המנחמין והתחילו לדבר על לבה דברי תנחומין
 עד שנתפייסה מדבריהם מעט מעט, ונשקטה
 הניית רוחה במשך מעט ימים, אמנם אח"כ
 בהודע לה הידיעה השני' מיובשת הגפנים,
 חרדה למאוד ובכתה בכה רבה למאוד בקול
 מר מאין הפוגות ולא רעה לקבל ע"ז דברי
 התנחומין של אוהבי', ויתמהו האנשים על רוב
 הפלגה בניהה בקול מר, על השמורה האחרונה
 יותר מהראשונה, מבלי הנחם, ותשיב אמרי'
 להם איך תדמו שני הדברים האלו זה לזה,
 הן אם נבוא להעריך את סכום הדמים שעלה
 לי מחיר השגתם, ויכל היות כי אם במאזנים
 יעלו ישתוו יחד כסף שזרם, ומאשר כי
 בטוח אני בעושר של אבותי אמלא די יכולת
 להעמיד בנין אחר על תלו, עם כל מה שהי'
 בתוכו, ואולי יגדל בנין החדש הרבה יותר
 מן הראשון והתועלת וההנאה שהי' לי ממנו
 אשיגנו תיכף, אמנם על העדרם של הגפנים
 מאנה הנחם נפשי, (א) כי גם בכסף מלא לא
 אוכל להשיג כנטיעות הישנים מבין החדשים
 שנגמלוו כעת, (ב) גם אם יעלה בידי לנטוע
 נטיעות אחרות כמותם, מי יודע אם יוקלטו

בשרשם לארץ להוליא פרי תנובה למאכל, (ג)
 ולמתי אוכל להנות מהם? ע"כ בענין תקות
 קבלת תכלית הנאחז, יעלה הפסד שלהם
 הרבה יותר מן הארמון. כן הוא הנמשל מזה
 כי הנה בהיות ארמון בית ד' על תלו בניו
 ובו הארון והשולחן והמזורה והמוצחות וכל
 הכלים השייכים להם, הכל בתכלית הפאר
 והיופי כאשר לזה ד' משם ילאה האורה לכל
 ישראל תורה ונבואה ורוה"ק ושפע הללחת
 ישראל בכלל, עוד ישבו שם זקני העדה שבעיר
 בלשכת הגזית אשר משם ילאה ההוראה לכל
 ב"ד שכלל עיר ועיר שלמדו תורה ברבים
 להלכה ולמעשה, אשר הנה הגפנים שנמשלה
 הכנסיה בהם, ובעוה"ר כששלטה האש בבית
 מקדשינו ותאכל יסודותיו נתפשטה האש ויבש
 הכל הגפנים וכל דבר טוב בישראל בגרמחה
 וכמשא"ל בחיקון חלות, ספדי תורה כי חללה
 תפארתך נפלה מוך! הוא, מיום שחרב ביתך,
 וכמו שארז"ל (בברכות ג"ח) מיום שחרב בהמ"ק
 נגזרה גזירה על צהיבן של לדיקים שיחרבו
 שנאמר באזני ד' לצאות אם לא בתיים רבים
 לשמה יהיו גדולים ומוזים מאין יושב ע"ש,
 והנה הרואה את ההעדרם של שני העניינים
 האלו אם יערוך אותם לפי שיווי מעלתם. יוכל
 היות כי במאזנים יהיו שקולים בגודל וערך
 קדושתם. לכן ארז"ל בר"ה ששקולה מיתתן
 של לדיקים כשריפת בית חלקינו, אבל אם
 נבוא להעריכם בענין קבלת התועלת וההנאה
 לאיזה זמן נקוה להשיג מהם, הנה אז יעלה
 לנו ערך הפסדן של הלדיקים יותר מחורבן
 ביהמ"ק, כי הנה הבהמ"ק הי' בניו מן זהב
 וכסף ונחשת [ולא השתמשו בצרור], יטן כי
 הוא מקלר ימיו של אדם, אבל לעתיד לבא
 כשהי' העולם מתוקן במלכות שדי ויבולע המות
 לגמל, יוקח גם מן הצרור לתשמישי בנין הבית
 ודו"ק] וכשנאבדו לנו צעונינו. הנה ע"ז עוד
 נוכל לקבל נוחם, כי יש לנו אב עשיר, הוא
 אבינו שבשמים, אם אך מזה לפניו, ע"פ מעשים
 רלוים, הנה יבנה אותנו במהרה, בלי מחסור
 צבר, ועוד נקוה כי גדול יהי' כבוד האחרו

מן הראשון, ותיכף בצנינו נקבל פרי התועלת, אבל על העדרם של הת"ח והלדיקים, לא נוכל לקבל תחומין, יען כי אינו תלוי זאת בו ית' כמארז"ל הכל בידי שמים חוץ מי"ש, ואף כל נטעו ואף כל זורעו, ואף כל שורש בארץ נזעם, ואם אף יקלטו פרי תורה מי יודע למתי נוכל ליהנות מריח תורה ומע"ט שלהם, ע"כ סילוקן של לדיקים קשה לפני הקב"ה יותר מתורבן בהמ"ק. והן המה הדברים שהספיד ר' אילא על ר' סימון בר זבד, כי ארבעה דברים הן תשמישו של עולם, כלומר שהיו נמלאים בבהמ"ק, אשר הוא עיקרו של עולם היינו כסף וזהב וברזל (בצנין של עתיד) ונחשת, וכולן אם אבדו כהיום יש להם חליפין, כי הקב"ה יבנה את ליון וארמנותי' ואת ישראל יושע, וזהו אומרו כי יש לכסף מולא ומקום לזהב יזקוק ברזל מעפר יוקח, ואבן ילוק נחושה, אבל ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו. (כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים) ולמתי נוכל ליהנות מזיו תורתם שיהי' כמו של זקני ת"ח שנעדרו מאתנו, וכן הוא דברי המקוץ בקינתו, ליון הנני מודה לך כי בודאי הלא תקונני תלטרך לקוץ, עלי ביתך אשר נשרף, אכן כל קינה וכהי ימלא לה תחומין כי סוף סוף הלא תתכונני בראש הרים, אבל לרחי צמרר צקול מר, בלי נוחם עלי שממות גפניך, אשר הוא גדול יתר מאוד, כי מי מביא לנו חליפתו, ומי מביא לנו כיו"ל, כי בשישים חכמה ואורך ימים תבונה: **ומה** נאמר ומה נדבר בעת הזאת אשר חכמת סופרים תסרח וגברו בעלי לשון, והאמת נעדרת, ונתדלדלו עי"ו החדרים והת"ת והצתי מדרשות שוממים, אשר עי"ו ח"ו תורה משתכחת מישראל, יש לקוץ על מיתת ת"ח ביותר. וכמש"ח ירמי' הנביא (יוד) „אוי לי על שצרי נחלה מכתי ואומר אך זה חלי ואשאנו. אהלי שודד וכל מיתרי נתקו, בני ילאוני ואינם אין נופה עוד אהלי ומקיס יריעותי", ואמרתי לזכר עפי"מ שארז"ל במדרש גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתיב בספר

התורה הזאת וגו' זו מיתת לדיקים, ויש לרקדק בזה (א) מנ"ל הא, (ב) הא (בגיטין כ"ח) רמזו בזה ענין אחר, (ג) שזהו סותר למאמז"ל (בשבת קל"ח) והפלא ד' את מכותך, הפלחה זו תורה כלומר שכחת התורה. א"כ הנה היא כתובה בתורה. (ד) כי הלא במלות שבת נכללו בהלאו דלא תעשה מלאכה כל האבות מלאכות והתולדות, ולמה לא יוכלו הל"ח קללות לכלול ולמאז בהם כל המאורעות שבעולם שיהי' כחולדות להל"ח קללות, אשר הן אבות. ואמרתי לישב כל הנ"ל בהקדם ד' המהרי"ט שכתב לתרץ סתי' הגמ' שבקדושין ל"ג ארז"ל מפני לומדי' עומדין מפניה לא כש"כ, הרי דקדושת הס"ת גדולה יותר מהת"ח, ובמכות כ"ב ארז"ל כמה טפשי' הני איכסי דקיימו מפני ס"ת ולא קיימו מפני גברא רבה דחילו בתורה כתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן וצברי חדא, הרי דהת"ח גדול יותר מהס"ת, והארריך לחלק צין ת"ח לת"ח, דבת"ח שהוא רק כתלמיד ולא הגיע להוראה הוא קטן בערכו מהס"ת, אבל גברא רבה הוא, שיכול בפלפולו להורות דיני תורה ולהמליא חידושים, וכמו דארז"ל במכות ואתו רבנן וצברי חדא הוא גדול בקדושת ערכו מהס"ת עיי"ש: **ורמזה** פה דקדקו חז"ל דקדוק הד' שהבאנו למעלה, הלא בהל"ח קללות יוכלו כל המיני מכות להיות נכלל בהם, אשר ע"כ לפי דברי המדרש הי' לחז"ל שם פי' אחר בכוננת הכתוב שבת לאמר, כי יש עוד מכה גדולה למאוד, אשר מרוב גדלה לא תמלא מקום להיות נכתבת בס' התורה כי היא לרה גדולה עד אפס מקום בתורה להיות תופסת בתוכה את הלרה הזאת, והי' קשה לחז"ל הלא התורה ארוכה מארץ מדה, [כמו שאומרים הפי' בשם הגר"א] א"כ היא תופסת מקום לכלול בה כל הלרות שבעולם עי"ו דרשו רז"ל שזה מיתת לדיקים היינו הגברא רבה שצדור, אשר הוא גדול מערך התורה וא"כ אין מקום התורה תספיק לשער את גדול הלרה והחלי הזה, אבל לת"ח פשוט הקטן מערך התורה כבר הנהו מוזכר בתוכה שבתורה צפ' והפלא ד' את מכותך הפלחה זו תורה שתשתכח מישראל, ועי"ו

וע"ה התאונן ירמי' ואמר אוי לי על שבתי , מהעדר הת"ח שצדור נחלה מכתי , המה הגברא רבה שצדור , ואומר עכ"ז מלאתי נוחס בנפשי בלאמי אך זה חלי הוא , זהו שאמרה תורה בתוכחה , גם כל חלי וכל מכה וגו' ואשאנו , דמיהו בדעמי שאוכל לסבול אוחו , מטעם שארז"ל ע"פ זרחה השמש ובא השמש , עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע וכו' כי ציוס שמת הלדיק כבר נולד לדיק אחר תחתיו , אמנם התאונן לפי רוב המלצ של הדור שנשחתו בני הנעורים ויולאים מוגדר התורה , ואינם חוזרים אליו , רק שטופים המה להלך אחר רוח הבל הזמני וגם הבע"ז המחזיקים את אלהי התורה נתמוטטו ונתדלדלו , מעתה אין לי נחמה שיהי' תמורה להלדיק , וזהו אלהי שודד , מקומות התורה נתדלדלו , וכל מיתרי—המה הבע"ז ניתקו , ובני אשר היו שוקדים על ללחות התורה ילאוני , ילאו מצית מקום ספר ואינם כי נטעמו להשתקע ברוח הזמן , הנה מעתה אין לי עוד תקוה , מי יטה עוד אלהי ומי מקים יריעותי !

יע"ב הנני נושא בקינתי את מליצת הכתוב (בתהלים קמ"ד) אשר בנינו כנטיעיים מגודלים בנעוריהם וגו' אין פרץ ואין יולאת ואין לוחה ברחובותינו , כי לו היו השנים כתיקונם כאשר הי' נוהג חינוך הבנים והבנות עפ"י מסורת אבות הישנה , וזהו אם לו הי' בנינו כנטיעיים מגודלים בנעוריהם , מתחנכים עפ"י התורה והמלוא , וכמש"כ חנוך לנער עפ"י דרכו , וכן בנותינו הי' לנעוה היותם ככבודה בת מלך פנימה , ועומדות במשטר וסדר הנהוג עפ"י דרך התורה הישרה , וזהו ולו הי' בנותינו כאבנים של זיוות העומדות ביושר , מחוטבים תבנית היכל פנימה בלגיעות , והבע"ז היו משופעים בעושר שיוכלו להחזיק מעמד התורה , וזהו אומרו מזוינו מלאים וגו' לאננו וגו' אזי על פטירת האלי גברא רבה המפורסם המ"מ ומנ"ל ז"ל אשר הי' אלופינו בתורה ומסובלים במלות לא הי' לריכין ללעוק קול

לעקת בני והספד עליו וזהו אומרו אין פרץ ואין יולאת ואין לוחה ברחובותינו , כי הי' לנו לקוות תמורתו , אבל אוי עתה , כאשר בעוה"ר נגלו עקבות דמטיחא בכל האימונים שמתרו לנו רז"ל אשר בנינו אינם כנטיעיים מגודלים בנעוריהם , ובנותינו אינם כזיוות מחוטבות תבנית היכל , ומזוינו אינם מלאים ומפיקים מזן אל זן , ולאננו אינם מאלופות מרובצות בחולותינו , ע"כ אנו לריכין ללעוק בהרמת קול בני ונהי , לבקש מאת רבינו הנפטר ז"ל שיהי' מליץ יושר בעדינו , וזכותו יגן עלינו , ועל עיר ויילנא בפרץ , על כל לרה שלא תבוא , שלא נשמע קול לוחה בחולות עירנו ח"ו וד' יגדור פרצותינו , וזהו אלופנו רבינו! אשר הייתם אלוף בתורה ומלות וגם אתם הייתם מסובלין ביסורין חמעה ירחי עמל החחרונים , אשר כדאים היו היסורים שלכם לכפר על כל עונותיכם , בקשו רחמים עלינו והשתדלו אשר מעתה לא יהי' פרץ! ולא יולאת! ולא לוחה! עוד ברחובותינו :

ע"ד ענין אחד מחויבים לנו לתקן במשמד ההספד שהננו עושים כעת , אחרי שהגאון הנפטר ז"ל נמלא אללינו כעת ויודעים אכחנו כי אך בשרו עליו יכאז ונפשו עליו האבל יען כי הלך ערירי בלא בניס , וכמש"כ אל תבכו למה וגו' בכו צכה להולך , ואר"י להילך בלא בניס (ב"ב קט"ו) , ע"כ הננו מחויבים לנחמו כמו שמנחמים את האבל ולאמר לו , „המקום ינחם אתכם בתוך אצילי ליון וירושלים“ ונבאר דברינו בהרחב. ביאור , הנה שה"מ אמר בס' קהלת (ז) ושבח את המותים שכבר מתו , מן החיים אשר המה חיים עדנה , וחוף לדברינו יל"פ כי הנה ארז"ל (במש' תמיד) מה יששה אדם ויחי' יומת א"ע כי לוא אפי' ילטרך להבול חיי לער מפני רוב מזונו , עכ"ז כל יפול לבו עליו , ויסתכל אך לעשות את הטוב לפניו לאחריהו , ואז יחי' חיי עדי עד , כמש"ל לדיקים במיתמן נקראו חיים , ע"כ אמר שהמע"ה כי לא אוכל לשמוע את דברת הנשים וקלרי דעת , ההולכים אחרי מותו של הנפטר

הנפטר ללוותו, ונספדים בשבחו האריך חי' חיי עונג במאכלו ומשתהו ובכמה חדרים הי' מדורו. ובמרכבות כבוד נסע ועוד דברי שגות כאלה, כי מה בלע בהרבות טענוגי החיים שהי' לו, אחרי כי עתה הוא מה, ואין לו מהם מאומה, אבל לא כן הוא היצר אליו, באם יארע ר"ל בהלוית ת"ח ולדיק, אם כי יאמרו כי חי' חיי נסר ויגון, ועני חשוב כמת היה כל ימי חלדו, עכ"ז הגני משבחו עתה, מאשר כי כעת הנה יבוא על שכרו לחיות חיים נלחיים, וזהו ושבח אני את המתים אפי' מאותן שכבר מתו בחייהן שהיו מדוכאים בצניות, והמיתו ח"ע ע"ד הורה, הגני משבחו מן החיים עבור החיים אשר המה חיים עתה:

וְלִדְבָרֵי יְיָ נִבְאָר בְּאוֹפֵן אֲחֵר, כִּי הִנֵּה אֲמַרְוּ בְּעַלְי הַמַּסּוּרָה, הֵן אֲנִי ד"פ בַּמַּסּוּרָה, הֵן אֲנִי עַרְל שְׁפָתַיִם, הֵן אֲנִי עֵץ יֵבֶשׁ, הֵן אֲנִי נִשְׁאֲרְתִּי לְבַדִּי, הֵן אֲנִי כַפֶּיךָ לֵאל, כִּי הַדְּבָרִים הַלְלוּ יִסּוּבּוּ עַל נַפְטָר כּוֹה שְׁהַלֵּךְ לְעוֹלָמוּ בְּלֹא בָנִים, וּנְפִשׁוּ מֵרָה לֹא כִּי יְדוּעַ שֶׁבָאֵם יִנְטָרֵךְ חִיָּה אִישׁ לִיָּךְ אֵל הַשּׁוֹפֵט, וְלִשְׁדָר לִפְנֵי דְבָרֵי טַעֲנוֹתָיו, וְלִהְלִיךְ ח"ע לִפְנֵי הֵנֶה אִם יִהְיֶה לֹא יִדְעָה לְהַגִּידוֹן כִּי הַשּׁוֹפֵט הוּא מֵלֵא עֲלֵיו עֲבָרָה, וּצְפִינִים זַעֲמוֹת יֵבֵט עֲלָיו הֵלֵא יִסְתַּחֲמוּ טַעֲנוֹתָיו לִפְנֵי, כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ פִּתְחוֹן פִּה לְדַבֵּר, וּמֵאֲשֶׁר כִּי הַנַּפְטָר הַזֶּה הַסּוֹלֵךְ לְבֵית עוֹלָמוּ, הֵנֶה הוּא עֵתָה לְרִיךְ לְתַת דִּין וְחֶשְׁבוֹן לִפְנֵי מַמְס"מ הַקַּב"ה וְכִיּוֹן שְׁאֲרֹ"ל בְּצ"צ (שם) כֹּל מִי שְׁאִינֹו מִיָּחָד בֵּן לְיִוְרָשׁוֹ הַקַּב"ה מֵלֵא עֲלָיו עֲבָרָה, הֵלֵא הַנַּפֵּשׁ תִּבְכֶּה בְּקוֹל מֵר, אִיךְ אֹכֵל לְבוֹא אֵל הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה וּלְפָתוֹחַ פִּי לִפְנֵי, וְלַתַּת לוֹ דִּין וְחֶשְׁבוֹן אַחֲרֵי שְׁטַבּוּ"ת הוּא מֵלֵא עֲבָרָה עֲלָיו, א"כ הֵן אֲנִי עַרְל שְׁפָתַיִם כִּי אִין לִי פִּה לְדַבֵּר לִפְנֵי, וְהַשִּׁיבָה מִזֶּה הוּא מֵאֲשֶׁר הֵן אֲנִי עֵץ יֵבֶשׁ עֲרִירִי הַגְּנִי הוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים וּבְקוֹל קוֹיָה וְהִי יִדְבֵר, כִּנּוּ שְׁעָקָה לִיּוֹן לֹמֵר הֵן אֲנִי נִשְׁאֲרְתִּי לְבַדִּי מֵאֲהָה הַנַּחֵם נַפְשִׁי, ע"ז אֲמַרְנוּ לוֹ שְׁהַמְקוֹם יִנַּחֵם

אֲחַכֵּם בְּתוֹךְ אֲבֵלֵי לִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם וְכִמוּ שְׁאֲרֹ"ל (בְּרִכּוֹת נח): עַל פ' הַבּוֹטְחִים בַּד' כֹּהֵר לִיּוֹן לֹא יִמוּט לְעוֹלָם יֵשֵׁב מֵה הַר לִיּוֹן עֲתִיד הַקַּב"ה לְהַחְזִירוֹ לִישׁוּבוֹ אִף בְּתִיבָם שֶׁל לְיִקְיָם שְׁנִחְרַבוּ, עֲתִיד הַקַּב"ה לְהַחְזִירוֹן לִישׁוּבוֹן כִּי כֹל מֵה שְׁאֲרֹ"ל שְׁהוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים הַקַּב"ה מֵלֵא עֲלָיו עֲבָרָה הוּא בְּאִישׁ פְּשׁוּט וְהַמּוֹנִי, אֲבֵל מִי שְׁהִי' יִרְאֵה אֵת ד' וּבְמִלּוֹתָיו חִפְץ מֵאֹד, וְהַרְבֵּץ תּוֹרָה בְּרִבִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנּוֹי אֲרָץ, וְהַרְחִיץ גְּבוּלוֹ בְּתַלְמִידִים וְהִקִּים עוֹלָה שֶׁל תְּשׁוּבָה, הִרִי דוֹרוֹ שְׁהַדְרִיךְ בְּדֶרֶךְ ד' הַיִּשְׂרָאֵל וְהַשְׁאִיר פְּעוּלַת לְדַקְּשׁוֹ לְעַד, הֵן הַמַּה נַחֲשָׁבִים לוֹ כְּבָנִים, וְהוּוּ מִשְׁ"א דְהַמַּע"ה אֲשֶׁרִי אִישׁ יִרְאֵה אֵת ד' וּבְמִלּוֹתָיו חִפְץ מֵאֹד, הֵנֶה שִׁכְרוּ אֲחַת מִשְׁתֵּי אֵלֶּה, אוֹ שְׁגִבּוֹר בְּאֲרָץ יִהְיֶה זְרַעוֹ אוֹ שְׁדוֹר יִשְׂרָאֵל יִבּוֹרֵךְ אֲשֶׁר יִחַשְׁבוּ לוֹ כְּבָנִים וְאִף כִּי הַסּוֹן וְעוֹשֵׁר נִשְׁאֵר בְּבִיטוֹ אֲמַנֵם לְדַקְּתוֹ, "הֵנֶה" עוֹמֵדָה לְעַד, כִּי כֹל מֵה שְׁתַּלְמִידוֹי יִסְגְּלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ הֵנֶה יִחַשְׁבוּ לוֹ כְּאִילוֹ פְּעַל וְעוֹשֶׂה בְּעַלְמוֹ יֵטֵן כִּי הוּא הַבִּיטָה לִידֵי כַךְ וּפ"כ אִף שְׁהַגּוֹף עֵתָה בְּקֶבֶר בְּמַקּוֹם חוּשֵׁךְ, יִרְחַח בְּחוּשֵׁךְ אֹרֶךְ לִישְׂרָאֵל, וְיִכְתַּב עֲלָיו בְּפִתְקָם חֲשׁוֹבוֹ כֹּל שֶׁנֶּס כִּי הִי' חַנוּן וְרַחוּם וְלִדִּיק (וּבִיִּאֲרְתִּי בְּמַק"א בְּאִרְיֹכּוֹת יוֹתֵר וְאִכ"מ לְשִׁאֲרִיךְ) וּמַעֲלַת הַתַּלְמִידִים הַנְּסוּ יוֹתֵר גְּדוֹל בְּעֶרְכָם, מִן הַבְּמִם וְהַצְנוֹת עֲלֵמִיִּים כִּי מֵהֶם עוֹד יִשְׁאֵר דְּלֹאָה וְעַלֵּז בְּלָבוֹ, כִּי מִי יוֹדֵעַ אִם יִלְכוּ בְּדֶרֶכֵי ד' אוֹ ח"ו יִנַּחְבוּ אֵת תּוֹרָתוֹ, אֲבֵל הַתַּלְמִידִים שְׁהַעֲמִיד הַלְדִּיָה בְּמוֹסְרוֹ הַטּוֹב הַנֶּס עוֹזֵבִים לוֹ מֵהֶם, כִּי אֲחַת הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא רָצוּ לְשַׁמּוֹעַ אֵת קוֹל תּוֹכַחְתּוֹ שֶׁל הַנַּפְטָר ז"ל, אוֹ שִׁמְעוּ וְלֹא הוֹשִׁיעַ לְהַם בְּמוֹסְרוֹ חִינֵם נַחֲשָׁבִים כְּבָנִים, כִּי אִם אֲחַת הַשֶּׁר שִׁמְעוּ לְקוֹל דְּבָרִים שִׁילְאוּ מִן לְבוֹ, וְנִכְנְסוּ בְּלִבְשָׁה הִרִי יִשְׁמַח וְיִהְפַּטֵּר בְּהֵם נֶפֶשׁ הַלְדִּיק כִּי הַמַּה בָּנִים הַגּוֹיִם, וְהוּוּ מֵאִתְּ"כ וְאֵל יִאֲמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יֵבֶשׁ, כִּי כֹה אֲמַר ד' לְסָרִיסִים אֲשֶׁר יִבְמְרוּ אֵת שְׁבָתוֹתֵי אֲשֶׁר הַתְּאֵלְמוּ בְּחִיבָם לְהִקִּים חֲבוּרוֹת מוֹהֲרֵי שְׁבַת, לְשַׁמּוֹר אֵת שְׁבָתוֹתֵי (וּלְפִי ד' הוֹהֵר בְּהַקְדָּמָה הַפ"ה הוּא

טוב על שמירת תוספת שבת) ונחרו באשר
 חפצתי להרבות גבולם בתלמידים, והרבו לעשות
 חסד ומשפט ולדקה בארץ, אשר בהם יחפון
 ד', והשתדלו לעשות אגודות מחזיקי הדת,
 וזהו מחזיקים בצרית. ונתתי להם צביתי ובחומותי
 בעצור התוכחת מוסר שהרבו לדבר בענינים
 האלה צבתי כנסיות ובמד"ר, יד ושם אשר
 הוא טוב מנבים ומצנות, ושם ינון לעד,
 כמש"ח שם עולם אתן לו חף כי לא הניח
 בניס להקים לו שם, הנה לו יהי' שם, מהעולם,
 מההולכים בדרכיו אשר לא יכרת כי באמת לא
 הלך ערירי בלא בניס, והלמדיו המה בניס
 שלו, והמה יאמרו לו הן אני כפיך לאל,
 ואנחנו נהי' לו כמילוי יושר עבדו. וכן הנני
 אומר כהיום אל רבינו הגמלא אלילינו פה בעת
 באתו הלשון אשר ינחם ד' את ליון, כאשר
 התאסכו בעת צבהמ"ד לכבודכם כל יראי ד'
 והושבי שמו, ושמעו כ"פ דברי מוסר שלכם,
 הנה מעתה רבינו שאו סביב עיניכם וראו כי
 כולם נקבלו וצאו לכם, אשר יבכו עליכם
 במרירות לבם על אשר נפרדהם מהם, ונשארו
 כיתומים בלא אב, וכלאן בלא רועה, הן כולם
 כעדי תלבשי, כי לא אלמן ישראל, וצטח כל
 פעולתכם שהתקנתם למשה בחיים לא ילכו
 לריק, ויחזיקו במעוז הדת ויקימו בכל אומן
 את הח' הפארת בחורים, וגם את הח' ש"ס
 שהתחלתם לייסדה, וצוה יהי' כ"ר לגמחכם
 להיות שפתותיכם דובצות בקצר, ויקראו לכם
 בני איש חי שאפי' בנייתתו נקרא חי, והנה
 ארז"ל מי שאין לו בניס הוא נחשב כמת בעודו
 בחיים, וזהו ושבח אני את המתים חף שכבר
 מתו שהיו נחשבים כאלו מתו כבר בחיים מאשר
 כי לא הי' להם בניס, עכ"ל הנני מנצחם מן
 החיים אשר המה חיים גם עדנה, כי המה
 חיים עדנה, ע"י התלמידים שהמה לו כבנים:
יבואה אמרתי לפרש הכתוב טוב ללכת אל בית
 אצל מלכת אל בית מושה וגו' והיו
 יתן אל לבו, ומבלי להאריך בדקדוקים יל"פ
 כי הכתוב מדבר על אצל איש נפטר בקיבור
 ימים, היינו כי המון לתוונתו ר"ל נפטר בלא

בניס ולא השיג תכליתו להשאיר בארץ גזמו, ולא
 נשאר ממנו לאחריתו וסופו מאומה, אשר הוא
 עב"כ ולער גדול לאותן הטומדים בהספידו
 להדאיב לבצט, ועסקה עליהם התעוררות עולמה,
 וזהו אומרו טוב ללכת אל בית אצל, ובאזה
 בית אצל הנני אומר לך? אשר האבל נהי'
 עתה מלכת אל בית מושה, שנפטר בלא
 בניס כמו האיש שמת המון וקרוב לתוונתו
 כי הוא יעשה עליך התעוררות עולמה כאשר
 הוא זה האיש, סוף כל האדם כי לא נשאר
 ממנו מאום וכמשאח"ל צנו צנו להולך, להולך
 בלא בניס, ומפרש אח"כ ואומר איזה התעוררות
 יעשה האבל הזאת על לב האדם, ע"כ אומר
 והיו יוכל מזה ליתן אל לבו, התעוררות מוסר
 גדול, כי אפי' מי שיש לו בניס, ויכל היות
 כי הנהו הולך ח"ו ערירי בלא בניס כי אש ח"ו
 יעזבו צנו את דרכי ד', ואת תורתו לא ישמעו
 ואינם מקשיבים לקול אבותיהם וליך בדרכיהם
 הרי הם כמו שאינם, כי רשעים בחייהם קרוין
 מתים, והי' לו בניס ומתו לא קים מלות פו"ר
 (יבמות ס"א) ולא זכה לראות עדנה פרי ברכה
 וגם המה כהולכים בלא בניס כמו הנפטר, ולער
 ואבל שניהם שוה:

יבואה האירכנו לבאר פרטי ההספד על מה
 הוטבטו, והתועלת שילא לנו מזה,
 ואין לנו להתרעם על מדותיו ית', לאמר על
 מה עשה ד' ככה לנו, ולהעמידנו ריקן דבור
 משומם כזה, כמליצת הפייטן פרומים כותרנו
 בלא גדולי הדור ועוד רבתה הרעה מגלי הים
 אשר ישטפנו בגשמיים וברוחניות כי בוודאי
 נואת ד' היתה זאת לטובותינו. אך היא נפלאה
 בעינינו אשר רק בעיני צפר נחמה, ובידאי
 הוא לטובותינו, ונבאר זאת במשל לעיר רבתי
 עם, שחנה שם גדוד גדול מלכא הקיר"ה
 עם שר החיל, אשר הי' הוכך תמיד על בני
 העיר להגן עליהם מכל זר ואויב, אמנם
 פתאום נמש קול תרועת מלחמה, וישיג השר
 פקודת המלך ללכת עם הגדוד שלו אל גבול
 המדינה, לעמוד כחומה נגד האויב שלא יפרוץ
 בגבולו, ויצאו בני העיר להתחנן לפניו,
 לאמר

לחומר הנה אהה השר ידעת את כל התלחה אשר מלאחנו, והיית לנו עמיד למונן ומחסה על מי תעזוב אוחנו, בעת רעה כזאת אשר רבה העוובה בקרב הארץ, ופחד ומגור לנו יומם ולילה, חוס ורחם עלינו, וישב להם השר, הן ידעתי זאת בני היקרים ידעתי זאת גם אנכי, אבל מה אעשה לכם בני כי את פקודת המלך הנה תשמור רוחי, יען כי האויב ההלוי הנהו גדול ורע ביותר לכם מן האויב שבמדינה שלכם, ופ"כ הועלתו בשמירת הגבול יהי לכם תועלת רב הערך יותר מאשר אחי אלליכם, והנמשל כי כ"ז שהלדיק הי' חי בתוכנו הי' לנו לחומה ולמחסה ביום זעם, וכמשא"ל בשליחות זועמים אף בלחשם, חמה עולרים בשופם. אמנם כהיום אשר נגזרה גזירת מלך מלכו של עולם, שהלדיק יחליף משמרתו ללאת מהטוה"ז ולעמוד בפולס העליון ברקיע ערבות ששם גמזום נפשות הלדיקים, וכמו שאו"ל רוכב ערבות שש ושמנו בעולמו צבוא חלוי נפש נקי ולדיק. בודאי יודע הקב"ה כי שמה יש קטרוגים רבים עלינו, אשר יוכל להתהוות מה ח"ו לרות על הכלל, ע"כ הנה הוא לוקח את הלדיק חלוי לעמוד על משמרתו ברקיע להיות לנו שמה למליץ יושר ולהגן בעדינו לסחוס פיות משטינו ומקטריגינו, אף כי טוב וערב לפני הקב"ה יום אחד של הלדיק שהוא חי ולומד תורת חיים, מאלף קרבות (שבת ל') עכ"ז הוא יודע שזה טוב לנו יותר, ובה יתפרש הכחוז

פרי לדיק פי' כל פרי הלדיק ותועלתו בחיים הוא עץ חיים, במה שהחזיק ענף עץ החיים, ללמוד תורת השי"ת, אבל עכ"ז הקב"ה אשר הוא לוקח נפשות הלדיקים ומסלקם מן העולם הוא חכם כי הנהו רואה את הנולד, כי בזה ייטיב לנו על להצא, וע"כ אין לנו להתרעם על מדה דינו ית' בטיולוק הלדיקים אשר עליהם אומר הכחוז ומלדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, יען כי הנה הוא מסדר בזה את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כראונו, לעמוד בצרף מפני משטינו, וע"כ כאשר הלדיק התפרד עתה מאחנו ונפל חבלו בעמימים להיות כהיום

כלל שוכן מעונה, לריבים אנו להפיל תחתינו מלפני אבינו שבצמים בצקשת הפלת ההסקבה אמ"ר וכו' :

לכונן עוד כונה במה שאמרנו במעלות קדושים וטהורים כוזהר הרקיע מזהירים וכו' ע"פ דברי הגמ' (בכתובות ק"ב) בשעה שהלדיק נפטר מן העולם, אמר הקב"ה יבואו לדיקים וילאו לקראתו עיי"ש, וטעמו של דבר כראה לי שהוא כדמיון האיש אשר לריך לעלות על הר גבוה ומשופע מלא קוליס וברקנים, הנה אם יזדמן אז איש אחד שיבוא כנגדו ממשלות החר, והוא צקי במהלך שבילי החר, אם יקחהו בידי לעלותו עמו בשפוע החר, אזי יהי' לו טובה גדולה להקל ממנו כבוד וגיפות הלך שפועו, כן הוא בנפש האדם, אפי' כשמת הלדיק שימטרך עתה לעלות אל הר ד' ולשכון כבוד במקום קדשו, יש לה רוב לער ועמל בהלוכה לעלות מעלה מעלה, באשר כי אין אדם לדיק צורך אשר יעשה טוב ולא יחטא, אשר יעלרוהו במהלכו, ע"כ יאמר הקב"ה לנפשות הלדיקים הגנוזות תחת כנפי השכינה אשר הזדככו מכבר להיותם קדושים וטהורים שיילאו לקראתו, והמה יהי' לו להיוע לעלות עמהם מעלה מעלה, וזהו במעלות קדושים וטהורים וכו' שהלדיק הנפטר יעלה במעלות חבורת קדושים וטהורים שיילאו לקראתו לקבל פניו, אשר עתה המה כוזהר הרקיע מזהירים והמה יעלוהו עמהם :

לפני חתימת דברינו נדבר איזה מילין וירוח לנו, דברי דהמע"ה על מטתו של אבנר הלא תדעו כי שר וגדול נפל בישראל וגו' ע"פ דרו"ל (בכתובות ק"ב) דבר קפרא אזל ואשבה דנח נפשי דרבי, קרעי' ללבושא ואהדר קרעי' לאחורי, שהכונה שבעת מיחת לדיק ויום פמירתו לא נודע ונרגש עוד את החסרון אשר הגיע לנו בהעדרו, ורק אח"כ כאשר יהיה דרוש ונחון לנו תפקידו ופעולתו, הנה אם יהי' נרגש הכאב והלצר ביותר, וכמשל השריפה אשר בשעת מקרה הסיבה הבני והיגון הוא בדרך כללי, כי עדיין לא הורגש ומודע לו פרטי

החפלים שגשרפו אללו, והחרון נחילת תשמישם
 בעת הדרוש לו, ואח"כ בעת המלרכוהם
 ואין לו, יגדל הלער ביותר, וזהו מליצת בר
 קפרא כי קרע לבושי' על רצינו הקדוש ז"ל,
 והחזיר הקרע לאחוריו, להראותם כי באחור
 הזמן ירגישו את ההפסד שבא להם מפטירתו
 את אשר לא ירגישו עדנה היום, וזהו ג"כ
 דברי דוד אל אבנר, הלאו תדעו! עוד
 בעתיד, כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל,
 כן הגני אומר כי לע"ע רק בדרך כללי נרגיש
 העדרו של הגאון המ"מ ומו"ל ז"ל מווילנא.
 אבל בהמשך הזמן כאשר יבואו לנו איזה
 ענינים אשר הרה"ג המ"מ ומו"ל ז"ל יהי'
 דרוש ונחנך לנו, אזי נרגיש את חסרונו מאתנו
 ביותר כי בעוה"ר נתמעטו אללינו אנשי אמת,
 דורשי טובת עמם, ביגיעה ועמל רבה כמוהו,
 וד' ירחם על שאריה הפליטה אשר נשאר לנו
 מעט מהרבה :

מהם להדות את לצבינו, אמנם באשר נקבלו
 ובאו עלינו כל אלה ביחד, וזהו על אלה
 חשכו גם מאור עיינינו, וכן הגני אומר בפטירת
 הגאון המ"מ ז"ל על שלש אלה שקרה אותנו
 ביחד, כי כאשר גלה כבוד התורה מישראל,
 נתמעטו הבחורים מאהלי תורה, ועוד לרה
 כי גלי הים ישטפונו בגשמייות עד שנשבר כל
 מטת לחם, ועוד בה שלישי' כי נתמעטו הזקנים
 המה הגדולים שבדור אשר המה עמרת ראשינו,
 וכן על כל אחת מאלה היינו לריבין לקרוע
 סגור לבנו ולהוריד דמעות כנחל בשיח שפתותינו
 לפנינו ית', ומכש"כ כי כל אלה באו עלינו
 בעונה אחת ובזמן אחד, הנה חשכו עיינינו
 ומה נאמר ומה נדבר אל הצינו שבשמים,
 רק אזי נא לנו כי חטאנו ולד' א' הרחמים
 והסליחות. [סיומתי בציאור וילרור כו' וינח
 בשלום כו' כמבואר בדרוש א'] :

ובעת נסיים עוד בענין אחר, הנה תקווחינו
 חזקה כי כאשר תגיע העת הגרלה
 לפנינו ית' לרחם את עמו, ויגיע זמן התיקון
 אשר יבולע המות לנלח ומחה ד' דמעה מעל
 כל פנים, ותחפת עמו יסור מעל כל הארץ,
 הבעיתחו השי"ת ע"י הגביא ישעי' (ס"א) לאמר
 שוש אשיש בד' וגו' כי הלבשיני בגדי ישע וגו'
 כחתן יכהן פאר וככלה תעדה בליה, כי רבים
 ישאלו על תוקף אמונתונו בציאת משיח לדקנו
 אשר הגנו מחכים לו בכ"י שיבוא, ואיך נוכל
 להאמין זאת בלבנו אמונת אומן, הלא אם לו
 הי' הזמן קרוב הי' לריך להתרחות עתה סימני
 התחלת הגאולה במעשים ופעולות, אשר יאמר
 עליהם כי הוא זה, ועדיין אין קול ואין קשב
 בלא שום השתנות מאומה מכל פעולת הטבע,
 והשבתי ע"י בדרך הסבר מדרגמת נשואין, כי
 אכל הבע"ב אשר יגיע אללם תור הנשואין
 לאחד מבניהם, אזי בערך שני חדשים מקודם
 ימלא צביחם קול המולה המבשר לנו את עת
 הנשואין הקרובה להיות, ממוכרי בגדים וחייעים
 וסנדלרים וכדומה, וקרוב לשבוע מקודם ניכר
 בהכנת מאכלים ומשקים ובעלי כלי זמר הקודמין
 לבשר יום הנשואין. אמנם אלל הגבירים הרמים
 הכל

עוד נבאר דברי המקוון, זקנים משער שבתו
 בחורים מנגינתם, שבת משוש לבנו
 נהפך לאבל מחולנו, נפלה עטרת ראשנו אזי
 נא לנו כי חטאנו על זה הי' דוה לבנו (ל' עבר)
 על אלה חשכו עיינינו (ל' הוה), כי המקוון פרט
 שלשה דברים שנתעדרו מאתנו אז בעת החורבן,
 כי ראשית דברו התאון כי אחרי שבטלו זקנים
 יושבי שער בלשכת הגזית והושפל כבוד התורה
 נשבת לימוד התורה אלל בחורי ישראל, כי
 איך יתעורר בלבם תשוקת התורה באין שום
 כבוד נראה ממנה, וידוע כי לימוד התורה
 לריך להיות נגנינה, וכמשאז"ל באוק מגילה
 כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עה"כ
 אומר וגם אזי נתתי להם חוקים לא טובים
 וגו', וזהו אומרו כיון שזקנים משער שבתו,
 נשבתו ג"כ בחורים מנגינתם, הלהר השני'
 הי' בגשמייותם של ישראל, כי שבת משוש לבנו
 וכל פנים קצנו פרור ונהפך לאבל מחולינו,
 ועוד בה שלישי' מחורבן ציהמ"ק עלמו אשר
 הוא הי' עטרת ראשינו, ע"כ אזי נא לנו כי
 חטאנו, ומפרש ואומר על זה אם לו קרה
 לנו רק אחת משלש אלו הי' ג"כ די באחת

לחיי הלילה רק האמינו אמונת אומן בהבטחת
 דבורו ית"ש, כן יהי' איה"ש לעת"ל אשר עד
 רגע אחרונה הנרלה לפניו ית' לא יהי' שום
 סימנין ואותות, וזה אומרו בשם הכנסי' שוש
 אשים בד' תגל נפשי באלוקי כי הלצטני בגדי
 ישע ומעיל לדקה יעטני, ושמוא תאמר מדוע
 לא נרגש הדבר מקודם, יען כי מלד הצורא
 יתברך שמו אין לריך שום הכנה, כי המלצושים
 המה מוכנים אללו מכבר, והמה בדמיון רק
 כחתן אשר ילטרך רק לכהן א"ע צפאר, וככלה
 אך העדה כלי' כלומר רק הלצישה לבד עלי
 עשות שום הכנה, כן יזכנו השי"ת לראות
 ביצועת שמו ישראל על ידו יתברך שמו
 בקרוב בימינו אמן :

הכל מוכן לפניהם עלי שום המולה, ויש אשר
 יאמרו עליהם כי תיכף בלידת הבן או הבת
 יעשה להם כל המלצושים הפורים ומוכנים על
 יום חתונתם, ועל מקום החתונה יש בתיים
 מיוחדים מוכנים בכל מיני מאכל ומשקה וכלי
 זמר, באין להם שום טורח ע"ז, רק הכסף
 יענה את הכל, הנה אללם לא תראה שום היכר
 מסוימי נשואין אף ביום הקודם רק באותו היום
 עלמו של הנשואין, אזי יתקטשו א"ע החתן
 והכלה במלצושי כבוד שלהם, ויהעו במרכבות
 כבוד אל מקום הנועד ומוכן לפניהם ומסודר
 ערוך בקול זמרה. כן הדבר הזה אללינו עם
 הבוית"ש כי הנהו הכין הכל מראש ככל הלריך
 לשמחת גאלותינו, וכאשר בעת לאתנו מארץ
 מזרים לא הרגישו בכי' מאומה בשעה הקודמת

ה ש ב מ ה

[וישייבה בדף ואו ע"א אחרי ביאור הפסוק כי נפשו בחייו יברך ויודוך כי תטיב לך] :

ובהספדיו של הגביר הנכבד והמפורסם רחום ומקור רבני י"א ועבון כ"ש ר' בנימין זרח ווייברום ז"ל שנפטר
 ביום ה' והובל לקברות ביום ו' עש"ק כ"ח אדר תרנ"ו, הזכרתי לפני נישותו בחצר בהכניס הג' דפה
 בתוך ספור שבתיו של הנפטר הג"ל. את רום מעלת נדבתו סך חמשת אלפים ר"כ שנדב לתיקון המקוה דפה, שיהיה
 ההכנסה מזה על בית הת"ת שבנה הגביר הנכבד והמפורסם כ"ש מ' ר' אליעזר ברעגומאן ז"ל צפה —
 עפ"י דרו"ל במ"ר קהלת, על פ' הגדלתי מעשי אמר ר' חייא בר רמחי' וכי אין הכתוב מודיענו אלה עשרו של
 שלמה. הא אין מדבר אלה בדברי תורה, בניחו לי בתים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו' עשיתי לי ברכות מים
 אלו הדרגתיים. להשקות מהם יער זומח עמים אלו התינוקות שהם למודים ע"ש, והנראה שדרשו זאת ע"פ אמרם
 ז"ל ע"פ הים בה עץ. שקאי על הת"ה, שמגין על דורו כעץ. וע"כ הבתי ת"ת והשיבות שלומדים בהם תורה
 לתינוקות של בית רבן, אשר נהם ילאו אח"כ ת"ה ראוין להוראה, וכמו שאז"ל על פ' אדם אחד מאלף מלאתי,
 יולאים מן הם ק' לנשנה עשרה לתלמוד ואחד מהם להוראה, אשר נוכל לננות את בית הדין בשם, יער זומח,
 מומנו, עמים ואשר ע"כ יוכל הגביר הנפטר ז"ל להתפאר נדבתו ההגונה על החזקה לימוד החורה, ולאמר הגדלתי
 מעשי! עשיתי לי, עבור עלמי כחש"ה מוכז המלך ב"ב י"א ע"ה, אבותי נעו לאחרים ואני גאיתי לעלמי שנאמר והלך
 לפניך לדרך, ברכות מים, אלו התינוקות שיהי' מזה הכנסה על הת"ת, וזה להשקות מהם, יער זומח עמים,
 אלו הת"ת, והארבתי בזה.

עין חיים

הדרן על ש"ס ומשניות

משנה בוף עוקצין אריב'ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אורחי יש ואוצרותיהם אמלא , ארשב"ה לא מצא הקב"ה בלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום :

מלבד הדקדוקים שכבר העירו המפרשים , על כפל השון לכל לדיק ולדיק ומהו החשבון של ש"י . עוד לריך להבין המיכה הפסוק להנחיל אורחי יש לפי דרז"ל אל הפסוק הקודם , באורח לדיק אהלך , בתוך נתיבות משפט להנחיל וגו' , ולמה לריך לזה לדיק ומשפט . עוד יש לדקדק בדברי רשב"ח דמדבריו נראה דשלום הוא רק הכלי מחזיק ברכה , ומלשון הכתוב משמע דשלום הוא הברכה עצמה :

אותו ועושין זו סחורה בשוקי ירושלים שנאמר יחלוהו בין כעניים , ואין כעניים אלא תגרנים המאמר להבין דברי רז"ל וחדותם , עוד יפלא יותר אמרם , מחלקין אותו ועושין זו סחורה בשוקי ירושלים הלא העולם העתיד אינו עולם המסחר , והתענוג הנלחי שכיני רז"ל מבשרו של לויטן , אינו נקנה בכסף , ואם יתן איש עבורו את כל הון ביתו בזה יבזו לו , רק מי שמרע בע"ס הוא יאכל בשבת , וכמבואר בהכתוב יחלוהו בין כעניים , משמע בלא כסף ובלא מחיר , והיא חידה עלומה וסחומה :

גמרא סוף נדה תד"ח כל השונה הלכות בכ"י מובטח לו שהוא בן העוה"ב . שנאמר הליכות עולם לו , ח"ת הליכות אלא הלכות . והדקדוקים בזה . א) ליבטח לכל לאתוי מאי . ב) אין אומרים מובטח אלא למו שמתירא ואחרי שכבר אמר התנא בחלק , כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב אינו לריך להבטחות עוד . ג) אחי לנחמוני לעורי קח מלעד לן , בתנאי שהתנה להיות דוקא שונה הלכות בכל יום . ד) אומרו „שהוא" בן העוה"ב , הך שהוא הוא חך למיתר , והי' די באומרו מובטח לו שיהיה לו חלק בעוה"ב . ה) ביאור דרשת ח"ת הליכות אלא הלכות :

גמרא רב"ז ע"ה ע"ה) **גמרא** רב"ח אמר ר"ח עתיד הקב"ה לעשות סעודה ללדיקים ומבשרו של לויטן שנאמר (איוב מ') יכרו עליו חצרים ואין כרו' אלא סעודה וכו' ואין חצרים אלא ת"ח שגא' כו' והשאר מחלקין ולפ"ש

ולפרש כוונת אמרי'. אך שהיו דבר דבור על אפניו, פי' שלא יהיה הכונה נטוה הגדה ממעגלי הדק והיושר, כמו שהאופני העגלה מחויבים להתגלגל במסילה הכבושה והישרה :

עוד נבאר בזה מארז"ל בילקוט [משלי ג'] ו"ל התורה אמרה לפני הקב"ה, כתוב בשמאלה עושר וכבוד, מפני מה בני עניים, והקב"ה משיבה להנחיל אוהבי יש, ולמה הם עניים בעוה"ז, כדי שלא יתעסקו בדברים אחרים וישכחו את התורה דכתיב כי העושה יהולל חכם ע"כ, ולכאורה הגה הוכפלה שאלת התורה לפני הקב"ה שתי פעמים בסגנון אחד, ועכ"ז הקב"ה השיב תשובתו אלי' בשתי תשובות שונות ובלתי מובנות, גם יש לדקדק שבפעם הא' הזכירה שם בני, ובשני' אמרה חכם ולמה הם עניים, והוסיפה בדברי' מלת בעוה"ז :

ומרמז נבוא אל ביאורי המאמרים הנ"ל, נקדים מה שפי' המפרשים ז"ל טעם החשבון של ש"י עולמות, לפי שמנין המלות המה תרי"ג דאורייתא ושבט מלות דרבנן העולים יחד למנין כת"ר, וכנגדם יהי' השכר כת"ר עולמות, ומאשר כי הת"ה עלמו חס לא הי' מי שיחזיק אותו, לא הי' ציכולתו להגיע אל שלימותו, ע"כ המחזיק יחשב כשותף עמו אל הכת"ר עולמות, כיששכר, וחזבולן, אשר יששכר הי' עובד בתורה, וחזבולן הי' עובד בסחורה ונותן לתוך פיו של יששכר, וחולקין השכר ביניהם, ע"כ יגיע לכאור"א מהם רק ש"י עולמות, [וי"ל בדרך רמז כי בראות לאה אמו ברוה"ק את מעלת בנה יששכר ופעולתו קראה לו יששכר לאמר יש שכר לפעולתך, אבל עכ"ז אמרה לו באשר כי תהי' מוכרה למוך על חזבולן אחיך ולא תוכל לעמוד בלעדי, ע"כ לא הקבל השכר בשלימותו, כי אם י"ש שכר יהי' לך כמנין ש"י] כי יחלוקו ביניהן את השכר שיגיע להם בעתיד שיה' בעוה"ז, בלא שום יתרון מאחד על חבירו, ויש למלוא מקור לזה עפ"ד המשנה בב"מ ק' ע"ב שטף נהר זיתו ונתן בתוך שדה חבירו, זה אומר זיתי גדלה, וזה אומר ארלי גדלה חלוקי, והובא להלכה בחושן המשפט סי' קס"ח

ע"ש וכן הוא בהמשל, כי הת"ח בחכמתו יעשה פרי טובה לטוב באחריתו בעוה"ב, אמנם אלמלא המחזיק העוסק בדברים הגשמיים והארליים הי' בתומני ידו, לא היה יכול להתגדל ולהגיע אל תכלית שלימותו, וע"כ כאשר יבואו אח"כ בעוה"ב לאכול מפרי מעשיהם, וכמש"כ אמרו ללדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, הגה הת"ח יאמר כי זיתו (כיניו לחכמה) גדלה ועשתה זאת, והמחזיק יאמר כי ארלי גדלה זאת, ולולא החזקתי צימיןך מעמל כפי ויגיעתי לא היה לך זאת, ע"כ יהי' נחתך משפט דינם יחלוקו שיה' בעוה"ז, וככוס הש"י עולמות שיגיע לכאור"א הוא עפ"י מדת המשפט, ואמנם כ"ז בהיות הת"ח הלומד איש עני ומוכרח לקבל המיתה מאוהבי תורתו ית' והמחזיק הוא איש המוני יאין לו דעת ותבונה ללמוד ולהגות בתורת ד', אבל חס יהי' הת"ח ג"כ איש אמיד ומתפרנס משלו, ורעהו מאוהבי התוה"ק, הוא עשיר וג"כ הוגה בתורתו ית', ואינם לריבין זה לזה. א"כ הי' מגיע לכאור"א מהם לקבל הכת"ר עולמות בשלימותם. עכ"ז נאמנו לנו דברי ריב"ל שכלל לדיק ולדיק יגיע לו רק ש"י עולמות. יען כי אין ציכולתו של אדם למלאות לו חסרוטותיו בעלמו וכמאה"כ לא טוב היות האדם לבדו. ואך ע"י האשה הוא נעזר, כמש"כ חטשה לו עזר, וביצמות ס"ג במה אשה עוזרתו לאדם, א"ל אדם מציא חיותו, חיותו כווס, פשתן, פשתן לובש, לא כמלאה מאירה את עיניו ומעמידתו על רגליו. והיא אולרו של בעל, כי היא שומרת ומקיימת כל מה שיגבל בעלה, כאולר המקיים ושומר כל הדברים הנתונים בתוכו, ואם היא עוד אשה יראת ד', הגה היא אולרו של בעל לסגל על ידיה תורה, ומע"ט, וכמש"כ אשת חיל וגו' בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. [יש להמליץ בזה ל' הכתוב לפי דרו"ל [שבת לא] והי' אמונת עתך וגו' ודעת זה ס' טהרות, כ"ז יוכל להתקיים צידך, אם יראת ד'. פי' אם אשה יראת ד' היא אולרו. ואם לא, לא] וע"כ מוד שירת המשפט יגיע להם מחלית הכת"ר, ולא ישאר לבעליהם רק ש"י עולמות

עולמות, כמשארז"ל [ברכות י"ז] נשי במאי זכין באקריוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתגויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן. ובסוטה כ"א רבינא אמר לעולם זכות דתורה ודקאמרת אינה מלוה ועושה גהי דפקידא לא מפקדא באגרא דמוקרין ומתניין בנייהו ונטרין להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פגאן בהדייהו ע"כ. ומעתה יפלא הדבר האין יהי מעתה מדת דינו ית' באם יודמן שהת"ח הוא מזכרת להיות נעזר בחמיכה מאחרים. והתומכים אינם מהוגי תורת ד', רק אהבתם לתוה"ק הכה שורש בלצם להחזיק לומדי תורה, ולכל אחד מהשותפים הנ"ל יש לו אשה אשר היא עוזרת על ידו ומסייעתו על דרכו, נמצא אחר שיחלקו ישכר וזבולון ביניהם את כת"ר העולמות, וילטרך כאו"ח לתת מהש"י שיעלה בחלקו מחלית מהם לאשחו, הלא יופחת זאת מחלקם, ומעתה לא יגיע לכל לדיק ולדיק, ש"עולמות, ע"ו בא הכתוב הקודם לו לפרש מדת התוה"ק בשילוב השכר ללומדי' ואוהביה ע"פ מאמו"ל [בטהדרין ו' ע"ב] על פ' ויהי דוד עושה משפט ולדקה לכל עמו, והלא במקום שיש משפט אין לדקה, ולדקה אין משפט, אלא שהי' דן את הדין זכה את הזכאי וחיוב את החייב וראה שנתחייב עני ממון, ושילס לו מתוך ציטו, וזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו ולדקה לזה ששילס לו מתוך ציטו ע"כ [וע"פ הגמ' הזה פי' הגאון מהרא"ח צפ' שופטים את הפסוק עשייתו משפט ולדק, כל הניחתי לעושי, ומאי שייכות יש ביניהם לכאורה, אמנם ע"פ הנהגתו של דהמט"ה במשפטו, לחייב את העני המחויב במשפט, ולעשות עמו לדקה אח"כ, הנה צוה הי' סיפק ביד הרמאים לעושו ולכלות ממונו שיצאו לדון לפניו, וחייב א' מהם, אשר ישלס לו אח"כ מכיבו, והמה יחלקו ביניהם, ע"ז בקש ממונו ית' שילילו מהלכד בפת חבר אנשים מרעים לעושו, וזהו דברו, הן אמנם! עשייתו משפט ולדק, נהגתי בעלמו לעשות משפט ואח"כ לדק, אכן אבקש ממך אלקי שכל הניחתי לפול ברשת עושי ע"כ], ואם דהע"ה נהג

בעלמו לעשות כך, על אחת כו"כ שהתורה עלמה ג"כ הלך בדרך זו לעשות משפט ולדקה היינו לוותר אח"כ משלה, וע"כ תודיע זאת התוה"ק בשער בת רבים לאמר, באורח לדקה אהלך, ובתוך נתיבות משפט. היינו לחלק השכר לחלפין כמשפט וכהלכה, ומה שיחסר להם אעשה לדקה ג"כ לוותר משלי, ככדי שהי' להנחיל גם לאוהבי י"ש המה המחזיקים, וגם אלורותיהם, המה הנשים בין של הלומדים ובין של המחזיקים הנקראים אוהבי, ג"כ י"ש, וזאת אמלא משלי. [ועוד מטעם אחר תכונה האשה בשם אולר לפי דרז"ל בעירובין י"ח על פ' ויבן וגו' את הללע וגו' מלמד שבנאה הקב"ה לחוה כבנין אולר מה אולר כו' אף האשה רחבה מלמטה וקלרה מלמעלה כדי לקבל את הולד ע"כ]:

וְיִשְׂרָאֵל יָרִיב אִשְׁרָךְ לְמַעַל, כִּי הִתְחַמְּתָה וְהַמְחִיזָה כְּשׁוֹתֵפִין בְּהַעֲסֵק יַחֲסֹבוּ, וְכַחֲלָק הַיּוֹרֵד בְּמַלְחָמָה [בְּמַלְחָמָה שֶׁל תּוֹרָה] וְכַחֲלָק הַיּוֹשֵׁב עַל הַכִּלְיִים [הוּא הַמְחִיזָה וְהַשׁוֹמֵר] יִהְיֶה יַחֲלוּקוּ. יֵשׁ עוֹד לַחֲקוֹר זֶה, מִי הוּא הַחֲשׁוֹב מֵהֶם, לִהְיוֹת זֹכֵה לְקַבֵּל מֵאֵת ד' אֵת הַשֶּׁכֶר הַלְּפֹנִן עַל שְׁמוֹ, וְלִזְכוֹת אַח"כ אֵת שׁוֹתֵפוֹ עִמּוֹ, וּמֵאִינֵי שֵׁשׁ זֹה מַעֲלַת הַחֲשִׁיבוֹת כִּמוֹ שְׁאֵז"ל עַל כִּי"ב [פְּסָחִים פ"ט] הַאֹמֵר לְבַנְיָו הַרְיִי שׁוֹחֵט אֵת הַפֶּסַח עַל מִי שִׁיעֲלָה מִכֶּסֶר רֵאשׁוֹן לִירוּשָׁלַיִם, כִּיּוֹן שֶׁהַבְּנִיִם הַרֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹ וְרוֹבּוֹ זֶה בְּחֻלְקוֹ וּמוֹכֵה אֵת אַחֵיו עִמּוֹ וּבְגַמ' ש"מ יֵשׁ בְּרִירָה, אֲר"ר יוֹחֵן כְּדִי לִזְרוֹן בְּמֵלוֹת קְאָמֵר עֵי"ש, וְכִפִּי הַנִּרְאָה בְּסֵדֶר הַלִּיכוֹת עוֹלָם, הֵנָּה כְּאֶשֶׁר יִתְאַחֲדוּ שְׁנֵי שׁוֹתֵפִים בְּעֵסֵק אֶחָד, עֵנִי וְעַשִׂיר, וְהַעֲנִי הוּא אִישׁ חֲרוֹן בְּמֵלֶאכְתּוֹ וְיֵשׁ לוֹ יָד וְשֵׁם לַפְתּוֹחַ אִיזֵה צִיַּת חֲרוּשָׁת, אִו צִיַּת מֵאֲחֵר, וְשׁוֹתֵפוֹ הַעֲשִׂיר יִפְתַּח אֵת יָדוֹ לַתֵּת דִּי כֶּסֶף הַדְּרוֹשׁ עַל הַנְּהַגַּת הַעֵסֵק. הֵנָּה אִו יִכְתֹּב הַעֵסֵק עַל שֵׁם הַעֲשִׂיר, וְשׁוֹתֵפוֹ הַעֲנִי יִלְטֵרך לְקַבֵּל חֵלֶק פְּרִי עִמּוֹ מִיַּד רַעְהוֹ הַעֲשִׂיר, כִּמוֹ כֵּן יוֹכֵל הָאָדָם לַחֲשׁוֹב כִּי דָגַם בְּנִתְיַגַּת הַשֶּׁכֶר שֶׁל הַעוֹה"ב יִהְיֶה כֵּן, שִׁינְתָן הַכֵּל לְהַמְחִיזָה, וּמִיָּדוֹ יִקַּבֵּל הַת"ח אֵת מַחֲלִית

מחלית חלקו המגיע לו. לזה בא המד"א ואומר כי לא כן יהי' הדבר לעת"ל. אלא, כל השונה הלכות בכ"י. ואומר, כל, לרבות את השונה ע"י תמיכה מאחרים שהי' מובטח. שהוא, בן העוה"ב שהי' הוא העיקרי בזה, וממנו יקבלו השותפים עמו בזה, את חלקם. שנאמר הליכות עולם לו. א"ת הליכות עולם שיתנהגו שמה כמדת הליכות עולם, אלא הלכות, מי ששונה הלכות, עולם לו, [ובאופן הכ"ל יש לפרש הכתוב בקהלת ברבות הטובה רבו אוכלי' לאמר כי הת"ח המרבה חכמה בלימוד התורה [ואין טובה האומר כאן אלא תורה] לא יקח את השכר כולו לבדו כי יוכל היות שירבו אוכלי'. הן המה המחזיקים וסומכים בידו. ושמה האומר א"כ, מה יתרון יהי' בזה לבטלי'. להת"ח עלמנו על המחזיק, כי אם ראות עיניו שהוא יראה לפניו נתון את כל האושר הנלתי. ומידו יקבלו את"כ השותפים שלו את חלקם] (**)

יבזה יאמר לנו נתיב להבין דברי רבב"ח אריו"ח בגמ' ב"ב הכ"ל, כי הליכות התורה.

(*) עוד יל"פ כוונה שני על חומרים, מובטח לו" שהוא בן העוה"ב, עפ"י"ו שכתבו הראשונים וסוד הגלגול שער ג' פעמים יוכל האדם לבוא בגלגול בעוה"ז, ולהשלים א"ע ולתקן את מה שהסיר לפשו בעולם הקודם לזה, ואסמכתו אקרא הן כל אלה יפעל "אל" פעמים שלש עם גבר. וחוקרו המפרשים לדעת מה אזהר גוף יקום הנפש לתהיה אם בנפח הרחשון, או עם הנוף האחרון אשר בו יתקן א"ע בשלימותו, והנה נזה ביהסדר לו להאדם להשלים את נפשו ויכל היות כי לא רק מולד פשיעות ועוונות יזרו הרע הוא, כי אם גם יוכל היות מאחר יחסר לו היכולת לקיימום מולד סיבות אחרות למשל הרבה מלות התלויות בארץ, ואין לו קרקע, או שאין לו בן למולו, ומלות יבוס, [ומכ"כ מלית הקרבנות בזמן שאין מקדש] וכדומה הרבה, וכשיחזור לבוא בגלגול שנית יוכל היות שיתקן אז הרבה מהם. אמנם בלימוד התורה יוכל האדם לתקן את כל מה שהסיר לו, היינו לשקן את ההלכות מהם ויחשב לו כאילו קיימם בטעם, וכשארז"ל על ענין הקרבנות [מנחות ק"י] כל העוסק בפי' עולה כאלו הקריב עולה כו' שנאמר זאת התורה לעולה וגו'. וזה בנה אב לכל מלות שכתורה שלימוד התורה ע"פ ההלכה נחשב לו כאלו קיימן, אם אין סיפוק בידו לעשות, וע"כ אם אינו משוגה הלכות, אם כי בעוה"ב הוא כי יהי' לנפשו' ב"ב"ב, אמנם על גופו שהוא עומד-עמו כחיים, הגאו מסופק אם הגוף הזה יעמוד עמו לעוה"ב, לפי שאינו יודע באיזה גלגול הוא עומד עכשיו, אבל הוא הוא מן השנים הלכות בכל יום, אזי הגאו מובטח. אחרי שתקן בזה בוודאי את חסרון נפשו. שהוא: הוא הגוף הנוכחי, מי העוה"ב ודו"ק :

(***) ובה פי' עוד כוונה במאמרו של הלל שהי' אומר אם אני כאן וכו' המביא דברינו להלן בפנים [ופיי"ש כל הדקדוקים שם בזה] כי היה אף שדוע לנו מדת ענותנותו היתירה שהי' בו ומעלה היתירה יש להאדם הנוכח לזה עכ"ז נמלא בזה ג"כ חסרון גדול לאחור, כי מרוב ענותנותו הוא מוגה א"ע בתכלית השפלות לאחור עד אשר יוכל לעשות מזה בראותו את כל בראוי חלד גדולים ועובים ממוז, ומכ"כ כאשר ישא עיניו השמימה, ויראה נבאם ברוב האעלה, וישל דעתו עליו, ויחשוב בלבו, אף יתבן שכל אלה יהיו נכבדים לשמשי, ואני פחות ונבזה נגדם, אשר יוכל להיות מזה שורש פירה ראש ולענה, ליקח אותם בתור אלהות ולהסתחות להם, ע"כ לרין להיות נמלא בהאדם ג"כ מדת הגאווה בזה, ולידע כי הן אמנם מולד שפלת חומר, הגאו שכל מל, אבל כשישתוקן ע"ע מולד מעלת נפשו אשר היא חלק אלוה ומכ"כ יופח באפיו נשמת חיים וגו' וכו' בוניהר מאן

התורה. וכו' [והארכתי בזה בדרושים אחרים הרבה ואכ"מ] וזוהי יש לפרש כוונת אדונינו דהע"ה בקאפיטל ק"ד ברכי. נפשי את ד' וגו' שהו' נמשך אל הנאמר בקא' הקודם ברכו ד' מלאכיו וגו' הנמלאים בעולם העליון המה המלאכים. ואומר אח"כ ברכו ד' כל לצאיו משרתיו עושי רצונו. הנמלאים בעולם הגלגלים, ואומר אח"כ ברכו ד' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו. המה כל היצורים אשר בארץ מתחת. ואח"כ מסיים ואומר ברכי נפשי את ד' :

וְבִרְכָה יְהוָה המהקתי לצאר זאת בדרך משל, לסוחר גדול שנסע עם אשתו על ימי היריד שנמשך חיה שבועות, ולקח עמו כל משרתיו הנמלאים אהו במסחרו גם שגר עגלונים לטעון עליהם משאו, והנה צבאו שמה להתאכסן באכסניא, הנה הוא יקח לו מדור לו ולב"ב

לכדו, ולמשרתיו במסחרו מדור לדס, ולהעגלונים הטוענים ומוליכין מסחרו לדס, והסוסים יעמדו בארות הסוסים, ולכל אחד ואחד יתן להם ארוחתם לפי הראוי להם, והספקם פתוח ויד בעל האכסניא כותפת חשבון ההולאה העולה על כאו"א, ובכלות ימי השוק יבוא בעל המלון עם החשבונות של כאו"א אל ארון המסחר לשלם לו, מה עשה הסוחר קרא לכולם לבוא אליו ולקח הח' של משרתיו והראה להם, ושחוק קל עבר על שפתיו, ובקש מאתם שישלמו די ההולאה שעלה עליהם, והחשו דום, וקרא אח"כ להעגלונים והראה להם חשבונם, ואמר למה לא תשלמו מה שנתחייבתם, בעדכם, וכן גם בעד אכילת בהמתכם, ובטח גם המה נאלמו דומי, ואח"כ פנה אל אשתו ואמר הן ראיתי כי כולם ישחוקו ולא יענו דבר באשר כי האמת אחס שאין

בזוחס

מאן דנפח נגרמי' הוא דנפח, בזה יש לו יתרון ומעלה יתירה על כל הברואים שאין להם בחירה ורצון רק המה מוכרחים במעשיהם לטעות רצון קונם, ע"כ לא נבראו לתכלית עצמם רק לשמש את האדם המעולה אשר אין עליו הכרה בשום דבר, רק בזהו נפשו יעשה, וילך אל המקום, אשר יבחר ד' וזהו כבודו, ואם ידע האדם את מעלתו הגדולה אז יוכל האדם ללכת ביושר דרכו מבלי לטעות בהם שאומה, וכמאש"כ בס' ואתחנן ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש, ולא זו, הלא אף את הירח, ואף את הכוכבים, ואף כל צבא השמיים הקטנים מערך הקודמים ותודוע מהם לראות א"ע בנדה וספל לפניכם, וזהו ונדרת, ותבוא לטעות עי"ז והשתחוית להם, ע"כ תדע כי באמת לא כן הוא אשר חלק וגו' לכל העמים תחת כל השמים, שהעובדי כוכבים נתונים תחת הזולות, אבל אחס לקח ד' וגו' והוליאכס מרשותם להיות לו לעם נחלה כהיום הזה, ועי"ז הושרנו בשתי דברות הראשונות מפי הגבורה אנכי, ולא יהי' לך. וזהו כונת הכ' בתמוניה אפי, חלקי ד' אמרתי להתנאה ולהתנשא א"ע בזה, בכדי לשמור דברך, אלו השתי דברות הראשונות שנגטינו מפי הגבורה. [ויש לפרש בזה ג"כ כוונת הגמ' שבויה ת"ח לריך שיהא כן שמינית שבשמינית ודו"ק]. ועי"ז היו כוכבים דבריו של הלל, אף שהי' נהוג בעלמו תמיד לאחוז מדת הענוה, עכ"ז הורה לעם ד' בהיותו עומה על שמתת בה"ש שיטרך האדם ג"כ להתפאר בנפשו ולידע ערכה, אשר על ידה האדם הוא תכלית כל הנמלאים וכל אלה לא נבראו אלא בשביל האדם, וזהו חס אני כאן, ע"כ, הכל כאן. והלמלא בריאת האדם לא היתה הבריאה כלל, וזהו ואם אין אני כאן. מי הי' כאן, והוסיף לבאר אמרו כי נעמו וזרקים, פן יוצאו בהשמיים. אשר לא כן ידעו, לאמר, במה יוכל האדם להתנאה על כל ? עי"ז אמר להם הוכחתו, כי המעלה הזאת נמלא רק בהאדם אשר למקום שאני אוהב רגלי מוליכות אותי בבחירה וברצון, וזאת המעלה לא ימלא בשום נברא, אפי' בהמלאכים ודו"ק :

עוד יל"פ בזה בהקדם ביאור הכתובים שבפרשה וילך, ויקרא משה ליהושע, ויאמר אליו לעיני כל ישראל חוקי ואמץ כי אתה תבוא את יגו' ואתה נתחילנה אותם, וד' וגו' הוא יהי' עמך וגו' לא תירא ולא תחז, ויש לרקדקד בזה מה שנתבט שלא כסדר, וכן הי' ז"ל ויקרא משה ליהושע לעיני כל ישראל, ויאמר אליו חזק ואמץ וגו', ועוד על הכערתו הוא יהי' עמך וגו' לא תירא וגו', למה הי' צריך לחזקו בכל ההצטעות האלו, והנ"ל כי אף שצריך כל אדם לנהוג א"ע במדת הענוה, להיות ספל רוח בפני כל אדם, עכ"ז הדרך הזה אינו נהוג בכל, כי האדם אשר הוא מנהיג וראש לעדה, ומנכ"כ מי שהוא נביא ומנ"ך, הנהו צריך להתראות לפני קהל עדתו, בגובה ואמץ לב, וכמאש"ל נהוג נשיאותך ברמה, ומנכ"כ שאינו ראוי לבנות את עצמו בפני העולם וכמו שהוכיחה מובל בת באלו את דוד מה נכבד היום וגו' בהגלות נגלות לעיני אמהות עבדיו כאחד הריקים, כי כאשר יבוא א"ע לפני המון, מי ישמע אח"כ בקולו לנאת למונהמו, וכן שופט מושראל כשיבוא לפניו דין משגי בע"ד, או שיטרך לעשות חלוקה בין אחים. מי ישמע לדבריו חס לא כשיהי' חוק ואמץ לב

בכוחם לשלם, ע"כ לך לארגז הכסף ושלם בזמון
 בעד כל החשבונות [וכעין המשל הזה נמלא
 בם' אה"י להמ"מ מדובנא ז"ל בם' בראשית
 ע"פ ויאמר ה' נעשה אדם וגו' עיי"ש] כן
 הוא הנמשל, אף כי באמת מחויבים כל הברואים
 הנמלאים בכל הג' עולמות לתת שבח והודיה
 לשמו ית', אמנם מאשר המה כולם משוללי
 הבחירה והרצון, לא יוכלו למלאות חובתם
 המוטלת עליהם, ואך האדם הכלול מכלם,
 ונעלה עליהם ביתרון בחירתו. ממנו יהיה נראה
 לפניו לספר הללו ושבחן, וחובתו עליו לשלם
 הברכה וההודאה למקום עבור כולם [ועיין מה
 שכ' באיכה ע"פ קראתי למאבדי וגו' והבין את
 דבריני יותר] וע"כ אחרי אומרו מקודם ג"פ
 ברכו לשלשה חלקי הנמלאים בג' העולמות,
 והמה בטח יחרישו ולא יוכלו לברך, השיב
 דהמעשה"ש מעתה ברכו נפשי את ד' עבור כל

הנמלאים כולם, וע"כ הרחיב להגיד ברכתו
 בקאפ' הזה על כל פרטי וחלקי הבריאה כולם
 מגדול ועד קטן, וחושב כבוד מלמעלה למטה
 והזכיר בראשונה השמים להיותם גלויים ונראים,
 אח"כ אומר יסד ארץ על מכוני' וגו' וחושב
 אח"כ כל הד' יהודות, וכל המורכבים מהם
 מדומם לח"מ. ואומר מה רבו מעשיך ד' וגו'
 זה היס גדול ורחב ידיים וגו' הוא כינוי להעוה"ז
 כמילת הדרשו העולם ים זועף, ובא מזה
 אל סופו של דבר ותכליתו, והוא האדם המחובר
 מגוף ונפש שמביריאתו מלא הקב"ה קורת רוח
 בביכול מכל מעשיו, וכמש"כ נרר מטעי מעשי
 ידי להתפאר, והוליא ע"י משפטו לאמר,
 לוייתן זה! ילרת לשחק בו, ואולי ע"י כיוונו רז"ל
 בע"ז (ד' ע"ג) הקב"ה יושב ומשחק עם לוייתן
 והבן. ועוד נקדים לזה איזה הקדמה כי ידוע
 שע"פ דעה תוה"ק שלימותו של אדם הוא אף
 המעשה

ומה נמלא דברי הילקוט אליעזר שפי' מליאת מאמרם ז"ל
 שאלך ישראל צריך לכתוב שני ס"ת, אחת שמניחה בבית גזו
 ואחת שנכנסת ויוצאת עמו, שהכונה שצריך להגיד א"ע
 בשני אופני הנהגות, היינו כשהוא בביתו ואין רואה צריך
 לידע בנפשו כי הוא שפל ורומה ותולעה כשאר בני אדם,
 וזהו בבית גזו. והנהגה השני' להיות בקומה זקופה ובהטלת
 מוראו שיהי' אימתו על הצבור, בשעה שהוא יוצא וככנס לפני עמו.
 והנה הנהגת יחושב כל ימי חי' של משרע"ה,
 הוה להיות בהתבודדות וכמש"כ ומשרתו יהושע בן נון
 נער לא ימוש מתוך האוהל, והי' גבר ענותן, וכמש"כ
 בת"י כד חמי משה ענותותי' דיהושע בן נון אל"ה י"ה
 יושיעך מענת מרגלים וא"כ האיד ענותן ושפל בדרך
 כתלמידו יהושע, יהי' מנהיג ונשיא בישראל, והאיד יולא עממה
 למלחמה, ואיד יעשה בנייהם סדר חלוקה, שיהיו כפופים
 לשמוע בקול דברו, ע"כ הגרף לרזו שינהג נשיאותו ברמה,
 אף כי דבר זה הוא מתולדות הגאווה והקב"ה שוגא
 אותה כמש"כ תועבת ד' כל גבה לב, עכ"ז גאווה כזו מלוה
 וחובה מלך ביהושפט ע"כ יהודה ויגבה לבו בדרכי ד'.
 וזהו כ' הכתובים ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו. אם
 כי בהיותך ביד לבין עמלק הקי יושב בהתבודדות ובתוכחת
 מוסר לעמלק לאחוז במדת הענוה ובשפלות, אבל עכ"ז
 הנך צריך לידע כי לעיני כל ישראל, כלומר לעיני כל
 ההמון בית ישראל חזק ואמץ, לנהוג הנהגת ממשלתך
 ברמה, כי אתה תבוא את העם למלחמה, ואתה תחילנה
 אותם לחלקה לשבטים, לכל אלה הנך צריך לאחוז
 בהתנשאות רוח ובאימה יתירה, ושמה תפחד פן ע"י
 הגאות הוה, יתרחק ד' מעמך כי תועבת ד' כל גבה לב, אל תחוש לזה,
 ואדרבה וד' וגו' הוא יי' עמך וגו' לא תרד וגו' :

ובן

הוא דבריו של הלל הנשיא, כי בוודאי הי' נוהג
 נשיאותו ברמה, ובשהי' נכנס אל העזרה בתוך קהל
 עם הי' הולך בקומה זקופה וכל העם היו עומדין
 מפניו ובלכתו הי' שומע מאחוריו קול אומר. הנה
 הנשיא הולך, וזה יאמר הנה הגאון הולך, וזה
 אומר הנה הלדיק הולך, וזה אומר הנה האכסול,
 איש שהכל בו הולך, והוא הי' מוכרה לקבל זאת
 ברצון. לפי הנהגת נשיאותו ברמה, אשר בלבו
 לא הי' זחת לרצון לפניו ע"פ מדת ענותותו
 האמיתית שהי' בו, ע"כ לפעמים הי' מתפרץ
 אהמה מלבו להוליא רוחו הנשבר בקרבו לפני
 קהל ישראל לאמר, הלא תדעו כי רק אם אני כאן
 במשמרתי לפני הכלל. הנני מוכרה לקבל את כל
 הכבוד והגדולה, כאילו באמת איש שהכל בו
 כאן, כמו שאמרתם, אבל תדעו כי אם אין אני
 כאן, רק בביתי ביני לבין עצמי הנני רואה
 כי מי כאן, כי אין בי לא גדולה ולא הכמה
 ולא נדקיות רק איש פשוט אנכי ככל איש
 ישראל, וכאשר שאלו אותו דבינו, איד
 יוכל האדם לפעול בנפשו שני אופנים הפכים
 זה לזה, ע"ז השיב להם, כי כן צריך להיות
 בחיוב הנהגת האדם אשר נתמנה במשרה כזו
 שהנני עליו, שלמקום שאני אוהב כן יחויב
 שיהי' רגלי. מוליכות אותו בשני מני
 הנהגות וק"ל :

בעדי. [וע"פ דברינו יש לפרש לשון החרוז שבאקדמות לשבועות אריסטון ללדיקי יתקן ושירוחא, שלפי ע"י המפרשים ושירוחא לשון סעודה הוא כפול לשון מלמל אריסטון, ולדעתי מלת ושירוחא הוא לשון משריתא, שהוא תרגומו של מחנה, כלומר שיתקן הסעודה ללדיקים ולכל מחנות החונים סביב עליהם לשרחה בעצרת הקודש, וזהו אריסטון ללדיקי יתקן וגם לשירוחא והוא"ו של ושירוחא הוא וה"ו החיבור, ונמשך אל מלת ללדיקי, ונכתב בסופו למלחות זו החרוז]:

יעל

אופן זה יבואר ג"כ כונת דרו"ל בב"ק מנח הא מילתא דאמרי אינשי שפיל ואזיל בר אווחא ועיני' מטייפי אל' דכתיב והטיב ד' לאדוני וזכרת את אמתך ע"כ, [וחזק לענינינו אמרתי לפרש עוד כוונה אחרת בזה בהקדם ביאור מאמז"ל [בסוכה ג"ג] אמרו עליו על הלל כשהי' שמח שמחה בית השואבה. אמר אם אני כאן הכל כאן. אם אין אני כאן מי כאן. הוא הי' אומר למקום שאני אהב רגלי מוליכות אותי ע"כ. והקושי שיש במאמרו. אחרי שידוע לנו גדול ענותותו של הלל כמבואר בגמ' [שבת ל"ג] האיך התפאר בנפשו כהיום לאמר שהוא חשוב נגד הכל. גם לריק לבאר סיוע דבריו למקום שאני אהב וכו' איזה קישור ושייכות יש להם אל מאמרו הקודם. עוד קשה שידבר דברים אלו כאיש המוני מבלי הזכרת ש"ש כאלו המה בידו. והול"ל למקום שאני אהב, בעז"ה. רגלי מוליכות אותי [ואמרתי ע"ז בערך המשם אופנים], ונל"פ שדבריו המה סובבים ע"ד המחלוקת המפורסמת בענין התהיה. שנתחבטו גדולי הראשונים הרגומ"ס והראב"ד בה' תשובה. אם תהיה רק להנפש בלבד, אי שתהי' גם להגוף

המעשה במלות ד', כשארז"ל ולא המדרש עיקר אלא המעשה ובהורה הרבה פעמיו ושמתחם ועשיתם, לשמור ולעשות ובמ"ר פ' בחקותי הני ר"ה הלומד לעשות והלומד שלא לעשות נוח לו שלא נברא וכו' נוח לו שנספכה שליחו על פניו ע"ש. * אשר יבוא אותו אל הדעת וההכרה האמיתית. לא כדעת החכמים המתפלספים האומרים כי התכלית יבוא ע"י העיון והמחקר והשיג פליהם הגאון מהר"י אלבו בס' העיקרים שלפי דבריהם צמה יזכו אותן האנשים אשר לא חלק להם השם כח בעיון, ונחלה בהשכלה, והמה רוב בני האדם, אי"כ רוב ההמון הכל יהמיון על פני חלד ולא יוכלו להגיע אל התכלית הנרלה עיי"ש, וע"כ אה"כ תורה לזה לנו משה הנח היא, מורשה לכל"ק קהלת יעקב, כי לפי המעשה הכל יוכלו לזכות בה, ויגיעו ממנה אל הדעת האמיתית, ויזכה עי"ז להתענג בתענוג הנלתי לעת"ל, וזהו כונת המאמר, אמר רבב"ח אריו"ח עמיד הקב"ה לעשות סעודה ללדיקים, הוא כינוי לתענוג הנלתי לא מלד המחקר והעיון השכלי אלא מבשרו של לוייתן מלד מעשיהם החומריו והבשרי בעבודת השי"ת, ולמי יתן התענוג בראשונה לזכות ע"י אה"כ את אחיו עמו, המה הת"ח שנאמר יכרו עליו חברים, ואין חברים אלא ת"ח כמ"ש חברים מקשיבים לקולך השמעיני, והמה אה"כ יחלקו אותו לחתו ג"כ לפני הבע"ב והתגרנים אשר מיגיע כפיהם ועמל מסחריהם החזיקו ביד הת"ח ועושי המלוה, וענין החורה האמור פה אינו לשון מסחור, אלא לשון מסחור שהוא תרגומו של סביב, וזהו שאמר מחלקין אותו להתגרנים ששוקי ירושלים שנאמר יחלוהו בין כנענים המה התגרנים, והבן, כי הוא פתח למאמר הסתום הזה ואם שגייתי ד' הטוב יכפר

(* והנה בחגיגה [יד]: ארז"ל אחר קיץ בנטיעות, ונדחקו המפרשים בפירוש המליצה, ולדעתי הכונה עפ"י דרו"ל במד"ר פ' תבא, על פסוק לשמור ולעשות את כל מצותיו אמר ר"ש בן הלפתא כל מי שלמד ד"ת ואינו מקיים עונשו חמור ממי שלא למד כל עיקר, למנה"ד לנולך שהי' לו פרנס הכנים לתוכו שני ארסין, אחד הי' נוטע אילנות ומקלץן ואחד שלא הי' נוטע כל עיקר על מי הנולך כועס על אותו שהי' נוטע ומקלץן, כך כל מי שלמד ד"ת ואינו מקיים אותה עונשו חמור כו' עיי"ש, ע"ז ארז"ל בארבעה שבכנסו לפרנס, על אחר שהי' לומד ואינו מקיים. כי הוא קיץ בנטיעות ודו"ק :

מותך, שהמכוון מזה שאין שום אדם יכול להיות מובטח בעלמו שיכסה לעוה"ב. מאשר כי רשת הילכה"ר פרושה עליו. ופן יפול ח"ו ברשת חטאים גדולים אשר עי"ז יהי נכרת הנפש ח"ו מעוה"ב וילך לאבדון. וכמו שארז"ל [בברכות ד'] על פ' לולא האמנתי לראות בטוב ד' בארץ החיים, אמר דוד לפני הקב"ה מובטח אני כך שאתה משלם שכר טוב ללדיקים בעוה"ב. אבל איני יודע אם יש לי חלק ביעיהם אם לאו, שמה יגרום החטא. בעצירות החמורות המחבדין אותו מעוה"ב. ואל כוונת הדברים הנ"ל יסובבו דברי הלל הנ"ל. באומרו לפני קהל הנאספים אז לשמות שמחה של מלזה בנג', לחזקת ולחמלם באמונת ההשארה לגוף והנפש יחד, ואמר זאת כמסתפק בעלמו עפי' שיטתו באבות כנ"ל. [ומלת אני הוא על הנפש] בשם הנפש אם אני כאן. כלומר אם אני. הנפש ח"ו אשר כאן. ולא אזכה לשוב למעלה. בגניזי מרומים. אזי בטח ישארו, הכל כאן. גם החומר ואבריו ישארו כאן. אמנם לעומת זה. אם אין אני כאן. כלומר שאזכה לעוף מעלה מעלה אל לור חולבתי פחת כגפי השכינה בלרור החיים, ע"ז הנני מבטיח לכם, כי אקח את כולכם עמי גם החומר, מבלי שאשיר ממנו מאומה, וזהו אומרו מי כאן! מי ישאר מהם עלי ארץ, וכלכם פתעננו עמי בחבורתי, וכאשר התבונן בדבריו חשש פן נמלאו שמה איזה אנשים אשר יחשובו בדעתם כדעת הרמב"ם ז"ל, ע"כ הוסיף לבאר בדבריו כי החושב לדבר כן לא בלדק ידבר. כי ארץ יוכל להפגד לשיטתי. כי הלא למקום שאני [הנפש] אוהב. ובזבוק לעשות המלות. הלא רגלי הוא החומר וכל אבריו מוליכות אותי, והמה כעגלונים אללי לשיעני בעבודת השי"ת. ואיך אוכל להשאירם בקבר בגיא ללמות, ואנכי אפועל בנפשי להלוך לפני ד' בארצות החיים לבדנה. והנה בעל "ערכי הכינויים" הביא בערך ארוז. שהנפש נמשלה בשם ארוזא. וע"כ יכונה הגוף הנטפל לה בשם בר ארוזא. כמו לשון שורא. ובר שורא. וזהו ששאל רבא לרבה בר מרי מתי הו' מלתא דאמרי חיישי

להגוף עם הנפש יחד. וידוע כי דעת הרמב"ם ודעמי' כי תחלה"ה הוא רק להנפש בלבד, אכן הרבה מהראשונים חלקו עליו. כי הוור תמים פעלו וגו' ואם לא יעמוד גם הגוף לעת התחי' הוא נגד שורת היושר והלדק. וביארו דבריהם במשל. לאיש לעיר צימים. אשר זה עתה ילא משלחן מותנו העשיר, וכסף הכדוניה בידו, לעשות מסחר וקנין, ומאשר לא ה' רגיל ויודע בטיב המסחר, גם ה' נעלם ממנו מקומות השוקים הגדולים בעריהם וזמני עמידתם, שכן לו עגלון מלומד אשר הורהו הדרך והמקום של השוקים הגדולים (ירידים בל"ה) וזמני עמידתם והרבה עי"ז עשות מסחר וקנין ככל אשר הורהו והלליה עי"ז ונעשה גביר גדול, היתכן כי בעת אשר ישובו לביתם, ויעמוד להנפש באיזה מלון מעמל הדרך, ולהסח את גופם במשהה חמין מפני הקור והלינה, ולהתענג ג"כ להסעיר את לבם, אם הגביר יכנס בבית ליסב על השולחן, ואת העגלון ישאיר באריות הסוסים בקור ובלער, הלא העגלון יזעק חמה ע"ז על עשותו נגד היושר באומרו, אלמלא לא הוריתיך ולא הולכתיך במישור לא ה' לך פרי הרוח הגדול הזה, ע"כ הכך מחויב לקחת אותי אל השולחן, ולריות אותי ג"כ בחבורתך יחד, כן הדבר הזה, כי הנפש האלוהית תמרוס הננה נשלחה מאת אבי שבשמים אל עולם השפל לזכות ע"י מעשי המלות שהעשה ע"פ דרך התוה"ק לאסוף מהם פרי עמלה ולקחת אותם אח"כ עמה, כאשר יגיע זמנה לשוב אל בית אבי'. אמנם כשהיא לעלמה לא הוכל לקיים כל מלות ד' במועדם, ובזמנם, כי אם בעזרת החומר, וע"כ אסרק היא לבדה תוכה לעלות במעלה אל מקום תענוגי' והשאיר את חומרה במקום חושך וללמות בקבר, הלא הגוף יזעק חמה עלי! לאמר, אלמלא לא נשאתי אותך על שכמי, ולא הוריתיך לעשות את כל מלות ד'. לא זכית לכל הכבוד והתענוג הזה, ובדואי גם הגוף יעמוד לעת התחי' בחברת הנפש. כאשר היתה בחמנה אמו. ויודע מאמרו של הלל באבות. שהי' אומר אל סאמן בעלמך עד יום

אנשי, כלומר מאין הושרש ונתאמת הדבר
 אלל ההמון לאמר. אם כי באמת שפיל ואזיל
 בר אווא. פי שאף שהחומר הנה הולך בתכלית
 השפלות והגשמיות. עכ"ז עיניו מטייפי.
 ילפה ויציט למעלה באמונת אותן. כי יתחדר
 אח"כ עם הנפש. וישב עמו בלוחות חדא בג"פ,
 פ"ז השיב לו שיש ראי' וסעד לדבריהם כמלינת
 הכחוב. שבאם ירלה הנפש לעזוב אותו. ולהפרד
 מחבורתו, הלא יקרא עליו הגר לאמר. הלא
 חנכי הייתי תמיד ממשרתיך בעוה"ז, והתשניתי
 בכל אשר התענית. ומעתה כאשר הגיע העת, אשר
 ייטיב ד' לאדוני. בודאי זכור תזכור ג"כ את
 אמתך ודו"ק] ולענינו נפרש כוונת המאמר
 הנ"ל על הת"ח. והמחזיק בידו. ומלינת אווא
 הוא על הת"ח. כי אווא הוא כינוי ע"ש
 החכמה, כמו שארז"ל בצרכות פ' הרואה.
 הרואה אוו בתלוס ילפה לחכמה כו', ובר אווא
 הוא על המחזיק. הנטפל לו [כנ"ל] שמלפס גם
 הוא לישב בלל החכמה כמש"כ כי בלל החכמה
 בלל הכסף [וכן דרשו רז"ל] ע"כ שאלו מגין
 להם זאת, א"ל דכתיב. כלומר שטענתו יה'
 לזדקת כמלינת הכחוב באמרו יען כי אלמלא
 החזקתי בידך לשרת אותך בכל הטררכותיך.
 אשר עי"ז זכית להתגדל בתורה ובמעט.
 ולעלות במדרגה גדולה כזו. לא היית מגעת
 לכל הכבוד הזה! ע"כ עפ"י שורת הדין והלדק
 ראוי, כי כאשר ייטיב עתה, ד' לאדוני,
 וזכרת ג"כ את אמתך, שהייתי תומך וסועד
 בידך ומחזיק בימוך ללמוד ולקיים את כל
 מצות התורה וד"ל:

בעי"א דרתא. ארי תציתון למריו דנפקין
 בהדרתא. והכונה עפי"מ שפי' למעלה צדדוס
 "אור מאיר" בסופו, דרז"ל, אשרי מי שבא לכאן
 ושלמודו בידו. שבלמוד התורה שאדם לומד
 בעוה"ז יזכה עי"ז אח"כ לישב בישיבה של
 מעלה, לשמוע ד"ת מפי הגבורה עיי"ש. וכמו
 שבעוה"ז לא ינוח האדם עדי יגיע להשגת תכליתו
 בעוה"ז בלימוד התורה, כן ארז"ל סוף ברכות
 [ס"ד] ת"ח אין להם מנוחה בעוה"ז שנאמר
 ילכו מחיל אל חיל. עד אשר יראה אל א'
 בליון, והכונה מבוארת במעלות התורה שחיצר
 אחי הגר"א זל"ל. שתכלית כל דבר נקרא
 מנוחה, ולכן נקרא שבת מנוחה שהוא תכלית
 ימי המעשה, וזהו שאמרו אין להם מנוחה ר"ל
 תכלית, כי העידון והעונג שלהם בג"ע אין תכלית
 וקץ להם כי המה מוכנים לעלות למדרגה יותר
 גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם, עד אשר
 יראה אל א' בליון ר"ל ליהנות מזיו השכינה
 עיי"ש, ואף מי שאין בו דעת ותבונה ללמוד
 בעלמו, רק יטה אצו לשמוע דברי תורה ג"כ
 יזכה למעלה זו, וכמו דאיתא באגדת בראשית פ'
 פ"ג א"ר אברהו לעת"ל עתידין הכל להיות
 תמיהין כנגד מי ששמעו להקב"ה. ואומר מה
 הוא כך פלוני יושב ולא שנה מימיו ולא קרא.
 והרי הוא יושב עם האבות ומסיח עמאן.
 והקב"ה אומר להן מה לכם תמיהין לא זכו
 אלו אלא מפני ששמעון לי בחייהן שנאמר אוין
 שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין [משלי
 טו] הוי שמע אלי יעקב [ישעי' מ"ח] ע"כ.
 ומעתה כאשר בכל קיבוץ וחבורה של תורה יש
 בהם הרבה אנשים שלומדים ושומעים את השיעור
 של תורה, אמנם נמלאו עוד הרבה אשר לא
 יוכלו ללמוד, מלד שאין עתותם בידם, או שאין
 בתבונת השגתם, לכוף אזניהם אל דברי התורה,
 עכ"ז חביב ונעים עליהם להיות בחברת אנשי
 התורה ומחזיקים בידם. ע"כ יומדר לכאז"א
 כמדתם בעלמא דאחי, היינו למי שאינו אלא
 חבר ומחזיק ביד לומדי התורה יזכה להיות שמה
 ג"כ חבר בעלמא דאחי, אבל הלומד ושומע
 לדברי התורה יזכה לישב בישיבה של מעלה גם

יעב"ז בודאי יהי' הבדל גדול באופני קבלת
 השכר הלפון והגלחי, בין המחזיק
 והאויב אם התורה. לבין הת"ח הלומד או
 השומע לדברי תורה מלומדי, וכמו שארז"ל
 [צ"צ ע"ה] כי על כל כבוד חופה מלמד שבאו"א
 עושה לו הקב"ה חופה לפי כבודו עיי"ש. ועפי"ז
 יזכרו הדברים הנאמרים בשבת של אקדמות שאנו
 אומרים ביום א' דשבעות לפני קה"ת: זבאין
 כד שמעתון שבת דא שירתא. קביעין בן
 תהוון בהנהו חברתא. ותזבון די תיתבון

בדברים אחרים. והי' מסיוחן ח"ע מן התורה. לחמר כי כוחי ועולם ידי עשה לי וגו' וכמש"כ כי העושק יהולל חכם והבן :

רבה יתפרש ג"כ דברי רז"ל בתנחומא פ' משפטים, על פ' א"ס כסף תלוה את עמי וו"ל, אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע ישב עולם לפני א', תיישב עולמך בשוה העשירים והעניים. ח"ל [א"כ חסד ואמת מן יללרוהו, א"ס יהי' כולם עשירים או עניים מי יוכל לעשות חסד ע"כ, והוא כי העולם עומד על התורה. כמש"כ א"ס לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמהי'. והתורה קיימת על מחזיקי' הגומלים חסד עמהם אשר המה תומכים ביד הת"ח הלומדה, והמה משפיעים שפע חייה וקיום לכל העולמות, והתורה נקראת אמת, כמש"כ אמת קנה וגו', והמחזיקים המה עושים חסד ולדקה עמהם. וע"כ כשרלה דוד שיהיו כולם שוים, וכמש"כ תיישב עולמך וכו' השיב לו הקב"ה ח"כ כאשר לא ילטרכו זה לזה הלא ימותו מוסדי ארץ בחסרון שפעתה. והוא אומרו ית'. חסד. הבעה"כ המחזיקים, ואמת. הת"ח הלומדים. שניהם יחד בהלטרפותם. מן. לשון מזון יללרוהו. יתנו מזון ושפע לקיום העולם. וישמרוהו לקיימה וע"כ מחויב להיות רק באופן זה שהת"ח יהיו עניים, והעשירים יחזיקו אותם וכנ"ל. וכן יל"פ עפ"י כונה זו לשון הגמ' בעירובין פ"ו דרשת רבה בר מרי אימתי ישב עולם לפני א', בזמן שחסד ואמת מן יללרוהו, כי כאשר יהי' חסד ואמת נפגשו למטרה אחת להחזיק בזמנו התורה. אזי יתחזק ויתקיים ישובו של עולם עי"ו. [והוא מכון לשיטתו בצ"ק הנ"ל. ובסנהדרין ק' שע"כ יתהו ג"כ בקבלת השכר בעוה"ב וכמו שבאחרנו למעלה] :

רבה נבין את דברי רז"ל בלקוט משלי שהבאנו למעלה. כידוע שבצבור עשותינו את מלות התורה אנו מכוונים בשם עזדים למלכנו יב', ומלך לימוד תורתו ית' אנו מכוונים בשם בנים לאבינו שבשמים. וכמו שאנו אומרים בתפילה י"ח השיבנו אבינו לתורתך. וקרבו מלכנו לעבודתך. וע"כ בראשונה שאלה התורה את הקב"ה על הת"ח הנקראים בנים. כתוב בשמאלה עושר וכבוד. ומפני מה בני המה הת"ח הלומדים אותי. עניים. להיותם מוכרחים לקבל עזר ותמיכה מאחרים. והקב"ה משיבה. כי זהו עלה עמוקה ממני. יען כי נמלא עוד הרבה אנשים אשר הם בעלמם לא יוכלו ללמוד. והנם עי"ו מאוהבי. כי יש בלבם אהבת התורה. ואם בני ישכר המה הת"ח, יוכלו להספרנם מנושר וכבוד של עלמם, הלא לא ילטרכו לשחק עמהם שום איש. וישארו אוהבי ריקם, ע"כ הפלתי חבלם של הת"ח עפ"י הרוב במלך עניות ודחקות. ככדי שיהי' מוכרחים להשיג שותפים להם. ויהי' תועלת גדולה מזה. להנחיל ג"כ לאוהבי י"ש. ושאלה אותה התורה עוד א"כ לפי"ז היו לריבין העשירים המחזיקים בתורת ד' להיות דרכם ללמה תמיד בלא שום לער והפסד ולמה הם. [קאי על האוהבים הנז' למעלה המה המחזיקים] עניים בעוה"ז, פי' בהללחת העוה"ז, עי"ו השיב לה הקב"ה כי א"ס לו הי' הבע"כ המחזיקים מוללחים בכל ימיהם תמיד, בלא שום שבט מוסר ופגע רע לפעמים. אזי הי' מתעסקים ופונים

במדרגה העליונה להיות רואה פני השכינה ית'. וע"כ פונה הש"ך או, המקרא, באומרו השבח של הקדמות קודם קה"ת ועשרת הדברות, לפני קהל השומעים שיכוונו את לבם לדברי התורה ועה"ד. לחמר, זכאין כד שמעתון שבח דא שירתא. וחביבה עליכון לזותא דא, עבור זה, קביעין קן תהוין בהנהו חבורתא. פי' לעלמא דאחי. אמנם א"ס תרלו די תזכוון, די תיתבוון בעילא דרתא. פי' בשורה העליונה של הת"ח להיות נהנין מזיו השכינה. ארי, מחויבים אהם. כי תהיון למלוי דנפקין בהדרתא, אל קריאת התורה ועשרת הדברות. ונכון הוא) :

רבה נבין את דברי רז"ל בלקוט משלי שהבאנו למעלה. כידוע שבצבור עשותינו את מלות התורה אנו מכוונים בשם עזדים למלכנו יב', ומלך לימוד תורתו ית' אנו מכוונים בשם בנים לאבינו שבשמים. וכמו שאנו אומרים בתפילה י"ח השיבנו אבינו לתורתך. וקרבו מלכנו לעבודתך. וע"כ בראשונה שאלה התורה את הקב"ה על הת"ח הנקראים בנים. כתוב בשמאלה עושר וכבוד. ומפני מה בני המה הת"ח הלומדים אותי. עניים. להיותם מוכרחים לקבל עזר ותמיכה מאחרים. והקב"ה משיבה. כי זהו עלה עמוקה ממני. יען כי נמלא עוד הרבה אנשים אשר הם בעלמם לא יוכלו ללמוד. והנם עי"ו מאוהבי. כי יש בלבם אהבת התורה. ואם בני ישכר המה הת"ח, יוכלו להספרנם מנושר וכבוד של עלמם, הלא לא ילטרכו לשחק עמהם שום איש. וישארו אוהבי ריקם, ע"כ הפלתי חבלם של הת"ח עפ"י הרוב במלך עניות ודחקות. ככדי שיהי' מוכרחים להשיג שותפים להם. ויהי' תועלת גדולה מזה. להנחיל ג"כ לאוהבי י"ש. ושאלה אותה התורה עוד א"כ לפי"ז היו לריבין העשירים המחזיקים בתורת ד' להיות דרכם ללמה תמיד בלא שום לער והפסד ולמה הם. [קאי על האוהבים הנז' למעלה המה המחזיקים] עניים בעוה"ז, פי' בהללחת העוה"ז, עי"ו השיב לה הקב"ה כי א"ס לו הי' הבע"כ המחזיקים מוללחים בכל ימיהם תמיד, בלא שום שבט מוסר ופגע רע לפעמים. אזי הי' מתעסקים ופונים

(ב"ב ח' ע"ה) על פ', גם כי יתנו בגוים עתה אקבלם וגו' תני ר' יוסף אי תנו כולם עתה אקבלם. ואם מעט מהם, יחולו ממשא מלך ישרים, הלא בסיום לימוד שיחא סדרים יפלא הדבר צטיינו מדוב נתאחרת יסועתינו עד כה. לא הוקל כובד עלנו, ע"ז ב' להודיענו הסיבה הגורמת למנוע ממו קבלת עוב השפעתו ית' עלינו. והביא ג"כ את הפ' שבתהלים להעיר אותנו. כי מוכרחין אנו לקבל בזהבה את כל המולאות אותנו כהיום ובהגיע תור הללחת האומה, אזי ישתדל השי"ת מגדו להסיר את הסיבות הממנכות אותנו מלקבל ברכה טובה עלינו, ונבאר כל זאת בהסבר המשל כידוע אשר אחרי עבור זמן האסוף מהשדה, אל תוך הגרנות, אזי יסובבו העניים לרפוק על פתחי הנדיבים בימות החורף להעניק להם, מעט תבואה או קטניות, או הפוחי אדמה וכדומה כפי ברכת ד' אשר נתן להם, והאדון ילוה לעושי רצונו, להעניקם מן האוצר, אמנם העני מחוייב להביא את שקו אהו לקבל בתוכו אהבעל השדות את ברכתו—ואם לא יביא העני את שקו עמו, הלא יענו האדון, כי לא אוכל לעזור לך רק מן הנמלא אללי מן השדה, אבל שקים אינם גדלים בשדה, לך השתדל לקנות שק או כלי, ואז תקבל ממני את ברכתי, אבל אם יקרה כי הבע"ב יראה כי אולת יד העני, ואין לו שום עלה והחבולה להשיג את השק, ויכמרו רחמי הבעה"ב עליו על גודל דלותו, הנה אז יהיו הבעה"ב למשרתו, כי מלבד נדבת ברכתו אשר יתן לו, עוד יתן לו שק וכלי ג"כ מאולרו לקבל בו המחנה, והנמשל מזה כי כל היעודים שהובטח לנו, אין בזהם להשפיע עלינו שפעת ברכותיו אלא כשיהי' שלימות בהאומה הישראלית בכללה בלא שום פירוד ושנאה, כי אז ע"י רבות השלום בישראל יתקיימו בנו כל הברכות והטובות, אבל אם ח"ו יתפרדו הלצבות מזד שנאה וקנאה, מה יועילו לנו שפעת ברכותיו, אחרי שהכלי, המקבל אותם איננה שלימה, ואינם מתקיימים בתוכה, שהרי הוא כמוריק

וזתן לתוך שק מלא נקבים וקרעים, אשר לא יוכל להמלחות, כן אם אין שלום אין כלום, וע"כ נקרא מדת השלום בשם כלי מחזיק ברכה ברכה לישראל, והשגת התאחדות האומה איננה מוטלת עליו ית', ומוכרחין אנתנו להשיג בהשתדלות גדולה ועלומה מלידנו, וע"כ לא נושענו עד היום, באשר כי יחסר לנו הכלי ההיא, וזהו פתח דברו של התנא רשב"ח, להשיב לשאלו דבר, ממניעת טובו וחסדו ית' עלינו, באשר, לא מלא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל, בשום מדה, אלא השלום, וכ"ז שאין שלום אין כלום, ומדוע תתערעמו עליו, ושמה תאמרו ח"כ מעתה אין תקוה לנו על יסועתינו עוד. ומה כחינו כי יתחל, אחרי אשר הדורות הולכין ומתמעטין, והפירוד יתרחק ויתגדל מיום ליום, ואין לנו שום עלה ותחבולה לאחד את הקרעים, ע"ז הביא לנו הכ' להיות לפתח תקוה, כי בבוא הסור אללו ית' לרחם את עמו, כי יראה כי אולת יד, ואפס עלור וענוב בישראל, אזי יעתר ד' לעמו, ויכמרו רחמיו עלינו, ומלבד העו והגדולה שיתן לנו, הנה ישלח לנו ג"כ את אלי' נביאו לעשות שלום בישראל, להיות לנו ג"כ הכלי המחזיק ברכה לישראל, וכמש"כ הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא לפני בוא יום ד' וגו' והשיב לב אבות על בניס וגו', וזהו ד' עוז לעמו יתן היא הברכה עלמה, וד' יברך ג"כ את עמו בשלום. בהכלי המחזיק ברכה לישראל וד"ל, וזכה לראות זאת צב"ח :

ועוד י' לפרש בזה עפ"י ד' הגמ' בבבליה כ"ה מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין, ותנא דרי"ש כו' דתיהס של אלו אש, שאלמלא לא ניתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולה לעמוד בפניהם וכו' עיי"ש, והתורה מהשתתח העוה כי דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום, וכמאה"כ [ישעי' נ"ד] וכל בניך למודי ד', אזי, ורצ שלום בניך, והשביע אותנו ג' שבועות ואחת מהם שלא ימרודו בו, וע"כ אה"כ, ד' עוז לעמו יתן, היא התורה, וע"כ בזה יברך את

עמו בשלום, [ולפי הנראה הסגולה הזו יש בכחה לפעול ג"כ על לב מחזיקי' ותומכי' ללכת באורח ישרה, ולאחוז במדת השלום, וכמש"כ שלום רב, יהי' ג"כ לאוהבי תורתך, המה המחזיקים ואין למו מכשול על דרכם וד"ל]:

ויעוד יל"פ בזה כי הנה ארו"ל (צ"ב ט"ז) ברא יזה"ר ברא לו תורה תכלין לנלח בו את היל"ה ר, ובקדושי' (ל' ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכיהו לבהמ"ד אם אכן הוא נימוח וכו' שנאמר הלא כה דברי כאש נאום ד' וגו', ובוודאי הסגולה הזה יהי' ג"כ להמחזיקים בתורת ד', שתגן אהבתם אל התורה להיל"ס מרשת היל"ה ר, וכמו שפי' הגאון בעל יעה"ד דברי הגמ' (בברכות י"ז) אל"ר רב לר"ח נשים במאי זכין, פי' אחרי שאין בידם מלות לימוד התורה, במאי ינלחו את היל"ה ר [ע"ד שפי' הרע"ב בספ"א דברכות לשון ולא זכיתי לא נלחתי עיי"ש] והשיב לו ר"מ באקריוי בנייהו לבי כנישתא, ובאהגווי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מדי רבנן ע"כ, והנה בזה' שמות שיש לו להיל"ר הרע (בסוכה כ"ג) קראו יעשי' מכשול, שנאמר הרימו מכשול מדרך עמי,

ע"כ אה"כ שלום רב, ג"כ לאוהבי תורתך. ואין למו ג"כ, [מכשול]. והנה הת"ח נקראים עמו, וכמו שדרו"ל והגד לעמי פשעם אלו ת"ח [צ"מ ל"ג] והמחזיקים הנטפלים להם נקראו, את, עמי [וכמו שפי' צמק"א עפ"י פי' האלשיך צפ' אם כסף תלוה את עמי וגו' שנרמו בזה תוכחת מוסר שאין מלוין את האדם לעוה"ב כסף וזהב אלא תורה ומע"ט בלבד, והו' כ' הכתוב, אם כסף! תלוה אותך בקבר לעוה"ב, אך, את עמי, מה שחפור על החזקת ת"ח, או, את העני, מה שחתן בלדקה לעניים זאת תקח עמך בקבר]. והו' ד' עוז לעמו יתן המה הת"ח, ועיי"ו ד' יברך אפילו את עמו, המה הטפלים להם והמחזיקים אותם ג"כ בשלום: **י"ר"פ** עוד בזה עפ"י מאמו"ל [בע"ו י"ט] כל העוסק בתורה נכסיו מלזחיון לו, ונכללו בזה ג"כ התומכים והמחזיקים בענפי עץ החיים שהיו מלזחים בכל אשר יפנו, וע"כ אמר ד' עוז לעמו יתן, אלו הת"ח, ועיי"ו יברך ד', גם כן את עמו, אלו המחזיקים גם כן בשלום. שהוא כלי המחזקת כל הברכות שבעולם:

ובברי שלא להוליא הנייר חלק ארשום חיזה חידושים במסכת ביאה. (דף ב' ע"א) ברש"י ד"ה ומי אמר ר"נ הכי, דב"ה כר' יהודה, והקשו המפרשים ע"ז מאי בעי רש"י בזה, ולכאורה הוא מלתא דפשיטא דכן הוא הקושיא, והנראה לי דרש"י דייק לשון הגמ' ומי אמר ר"נ הכי, וכי בשביל הקושיא מר"כ אר"כ נכחיש ונאמר שלא אמר ר"נ תירונו מעולם, והול"ל להגמרא לומר בלשון זה ורמי דר"כ אדר"כ, וכמו שמלינו כן בהרבה מקומות בהש"ס לשון זה, וע"כ פירש"י דזה ודאי ר"כ אמר תירונו מאן דאית ליה מוקףא אית ליה נולד, ודלית לי' מוקףא לית לי' נולד, אבל סיוס דבריו ב"ש כר"ש וצ"ה כר"י לא יוכל להיות מדברי ר"כ

מדמחליף המשנה דמגביהין כו' בטח יחליף עיי"ו הק' משנה דביאה, ורש"י בקולר לשונו לא הזכיר רק הק' דב"ה דהוא עיקר, ובפי' הר' חננאל הזכיר את שניהם: **שם** ע"ב בגמ' ומי גזריין והתניא השוחט את התרנגולת ומלא בה בליים גמורות מותרות לאוכלן ביו"ט כו' עיי"ש, והקשה המהר"ם ש"ך האין יפרש ר"נ ברייתא זו דמיירי בעומדת לאכילה ועכ"ז דווקא בליים גמורות במעי אמן מותרות אבל נולד לא עיי"ש. וכל דיתרץ כמו שפי' אביי לקמן (ד' ע"א) כגון שלקחה סתם, נשחטה הובררה ללאכילה עומדת, אבל אם לא נשחטה, וכולד ממנה הביאה, הובררה לגדל בליים עומדת ע"כ הביאה אסורה, ודו"ק:

הספר

מה שאמרתי אחרי מותו של הגביר הנכבד והמפורסם איש אמונים וי"א מ' ר' שלום סאלעווייציק ז"ל, פה הוראדנא בחצר בהכנ"ס הגדולה עש"ק פ' קרח תרמ"ט. ומאשר כי היה אחר חצות, הייתי מפקפק בלבי אם להספידו או, או לא, מפני קדושת יום הש"ק, ע"כ פתח דברי ה' בלשון הזה.

הסחורה כשרה, אשר נשחט המכס הראוי ממנה וכבר הניחו עלי' הפהלים והחומות [בלאמבעס בלע"ז] לראי' שהיא כשרה, והחומות המה בולטים ויכריס לעין כל, הנה זה האיש יעבור על הגבול, באין מפריע והכלס דבר, יען כי לורת החומות תעיד על הסחורה כי כשרה היא, אבל אם יודמן כי ילטרך איש אחד לעבור את הגבול בסחורות מדינתו, אשר היא גם כן כשרה, אך מאיזה סיבה נמחקו ונטשטשו לורת החומות, ואין יכריס בטוב, לפי מראות עין, הנה הסוחר הזה ימלא מעלור משרי הגבול אשר לא יתנו לו לעבור את הגבול, עד אשר יביאו על הסחורה מבינים (עקספערטין בלע"ז) כמו, פאבריקאנטין או בע"מ או סוחרים בעלי גילדעס, להעיד על הסחורה אם כשרה או לא. וכן הגני אומר לכס רבותי הנה מקום הזה הוא הגבול שבין העוה"ז להעוה"ב, אשר בו יעבור האדם את דרכו מן העוה"ז, לעולמו בעה"ב, והנה במות ל"ע איש ת"ח גדול, ולדיק מפורסם, אשר כל ימיו ה' מתלונן בלל הסורה והעבודה, שזאת היתה אומנתו, הנה בהעבירו עמו את כל פעולת מעשיו שעשה כל ימי חלדו, מהעוה"ז אל עולמו בעוה"ב, בודאי שרי הגבול, המה ב"ד של מעלה לא ישימו עליו שום מעלור על דרכו אשר הוא הולך כעת, יען כי מחשבותיו בולטות ויכירות מהוך מעשיו, שה' גדול בחורה ופמל בחורה ועשה נ"ר ליולדו בחורה ועבודה ואינו לריך להביא רא' אתו, כי כל מעשה ופעולה שעשה, הן הן עדין שיבואו ויגידו לדקתו

ר' שלום יקורי! מהראוי ה' ממני להספיד אתכס בהספר נכון כראוי לפי צדודכס הרמה, אמנס כל יהי' לכבודכס הרעומות עליו, מאשר לא נקיים זאת, כי דבר זה הוא בלתי אפשר כהיום, מפני קדושת יום הש"ק הקרוב לבוא, אמנס עכ"ז מלאנו לחובה עליו לעשות עבורכס איזה דבר הגון, אשר תהי' קורת רוח לכס לנשמתכס ובכחנו לעשות זאת כעת לכס, אותה נעשה, כי הלא תסעו כעת למוחחכס, בעולם העליון, ותלטרכו לסדר השבועותיכס לפני הבורא יתב"ש, הנה נעשה כעת עבורכס גבית עדות מאת כל העומדים ונקבלים לפני מטחכס, על ישרה ותומת דרכיכס, שהי' זאת לכס לעדות ולאות אמת, ובודאי תהי' זאת לכס לתועלת גדול [כי כן ה' דרכו בחיים שכל ענין שהי' לו בד"מ, הן בעסקי עולמו, והן בהשגשג מוולתו לא העמיד על דעתו, רק שלח אחרי ב"ד אליו, וכפי הסורה אשר יאחרו לו כן עשה, והי' רלונו תמיד לתן לו אח"כ זאת על הכתב בחת"י, למשמרת ולרא' כי הכל עשה ע"פ ד"ת] וזאת הגנו מחויבים לעשות לכס, ואף כי בעש"ק אין ב"ד יושבין לקבל עדות, אמנס כשהדבר נחוק, כגון שהבע"ד נחפו לנסוע למדינת הים ואין מקבלין עדות שלא בפניו, כגון דא מוכרחין אנו לעשות זאת אפי' בעש"ק :

ובזה נבוא להבין דרו"ל בסוף מ"ק, נשי דשכנליב אחרי, אחנה הגרי אזובגי מדקי ע"כ, ע"פ משל לסוחר הנוסע דרך גבול המדינה עם סחורתו, איז אם תהי'

שום איש (זאת שמעתי עתה מגביר אחד שהעיד עליו זאת) ועוד מעלות הרבה אשר מתוכם ניכר כי הי' בן תורה וי"ש, אשר כן יעידו ויגידו לדקתו מכל כחות האנשים שנמלאים פה, הן בשבתו וביתו, והן בהיותו בל להתפלל בבתיכנ"ם שלו שבחלירי*) וזהו ציחור דברייהם ז"ל בהנהו נשי דשכנליז שהיו ספרדים להספיד כל איש לפי מעלתו, לכן כשהי' מזדמן לפנייהם נפטרו כזה אשר הי' מכנעני חרץ וסוחרי, וראו שדעת העולם נוטה מבלי להספידו, מאשר לא הי' מן השקדנים על התורה ועל העבודה, ע"כ אמרו להם כי לא טוב הוא הדבר הזה אשר המה הוברים בדעתם ובהיפך הוא, יטן כי הנפטר הזה איננו מכת הלומדים הגדולים השוקדים על דלתות התורה והעבודה אך אחת תגרא הוא מכת הסוחרים והתגרנים ואזבוגי פי' באחריותו (לפי הפי' המובא בגליון הש"ס החדשים שדפסו צוילנא) מדקדק' כדבריו הנ"ל ששרי מעלה יבדקו אותו באחריותו בעת שילטרך לעבור הגבול שבין שתי העולמות, ע"כ צוודאי מוכרחין אנו להעיד עליו בשבח מעלותיו הטובות, ע"כ רבותי עמדו נא והיו עקספערטין והעידו על כל השבחים שספרנו ממשיו הטובים של ר' שלום ידידנו ז"ל, ככל האמור למעלה, שיוכל ליקח עמו זאת לראי' ולעדות בעת שיסודר חשבנותיו שמה, את זאת מלאנו לחובה עלינו לעשות לכם יתהי' זאת לכם לזכות, ובזרק יאמרו לכם הג' כחות של מה"ש שיבואו לקראתכם, יבוא שלום ינחו על משכבותם הולך נכחו ותעמדו לגורלכם לקן הימין בעת יבולע המות לנח, וימחה ד' דמעה מעל כל פנים, אמן:

אמרו

לדקתו לפני צ"ד של מעלה כי טוב עשה, והולך נכחו. אבל בהזדמן לפנינו איש כזה, כאמרו ר' שלום ז"ל אשר אם כי יודעים ומכירים לאנחנו אותו לאיש כשר ישר ונאמן, אמנם לפי ההשקפה בהנהגת דרכו, הנהו הי' מכת הסוחרים ממדרגה ראשונה, ופאדראליק מפורסם, אשר לפי הראות הי' ערוד גדול לפי עסקיו תמיד, עם שרי המלוכה ולבא הקיר"ה, שהי' מספיק להם לידה, ועלים, ועם סוחרים ובע"מ, ואחרים היו הולכים עם ספינותיו לפרוסיא, ע"כ אינו בולט וניכר היטב כשרותו של האיש הזה, הנה על איש כזה, יוכל שיות כי על הגבול הזה אשר הוא לריך לעבור בו, יחפשוהו ושימו מעלור על דרכו, ע"כ הנהו לריך לעשות גצית עדות וראי' מקהל הנאספים פה, להיות עקספערטין של מעשיו, מגבירים ובעלי מלאכה וסוחרים וקרובים, לעמוד ולהעיד על תומת מעשיו וישרת דרכו, היינו, כי הוא הי' מקיים את האמור בדו"ל בשאלות ששאלין את האדם בשעה שמכניסין אותו לדון, אם נשאת ונתת באמונה, עפ"י שני האופנים, א) כי הי' נו"כ באמונה לפי פשוטו ממש, הן בצו"מ והן בשלום הבע"מ, ועוד שנית כי הי' מאמין באמונה שלימה שכל מו"מ הכל הוא בעזרת השי"ת הנותן מחי' ומזון לכל, לכן הי' משומרי שבת מבלי לדבר דברי חול, וכן הי' שש תמיד לעשות דק בגילה, להיות הכדק בצ"מ אלל העניים, ולהעניקם מטוב ידו בלי עללות, ואף בש"ק שלא הי' יכול לכסוע הי' הולך ברבגלו ולא עזרוהו יום סגריר והי' מפור על לדקה ומקרב את קרוביו בכל האופנים והי' מוקיר ורחיל מרבין ובשבתו בסוד גבירים לא הוליא מעולם שום דבה ולה"ר על

(*) הג"ה ובילקוט על פסוק כי פסו אמונים מבני אדם, א"ר פנחס מבני אדם פסו, אבל מן המלאכים לא פסו ע"כ, והכונה כי הנה האדם אשר אין לו עסק בעניני העולם ורק תורתו היא אומנתו, הוא יבונה בתואר מלאך, וכשארז"ל לית דין בר נש: וכמ"כ כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך ד"ל הוא ולא יתשב לו מדת אמונתו להשיבות כ"כ, אבל אם הוא עוסק ג"כ בענינים הארתיים כגון אדם ועכ"ז נוכח ד' דרכו באמונה יגדל ערך מעלתו בזה, הרבה מאוד, וכמו שפי' הפ' אשרי יושבי ביתך וגו' המה ב"א כרש"י אשר תורתם אומנתם, אבל אשרי עוד יותר אדם שעו לו כך וגו' שעוסק בעניני העולם ועכ"ל עו לו כך כי אנשים כאלה יש להם שתי מסילות בלבם שהגנו גדול במעלה על הראשון, וזהו מבני אדם פסו, אבל מן הדומים למלאכים לא פסו, וד"ל:

זוה שאמרתיו ביום א' פ' יתרו חרנ"א לפני משהו של ת"ח וי"א ר' זלמן
מרגליות ז"ל בחצר בהבנ"ס הגדולה דפה ה**הוראדנא** שמת בשיבה
 טובה זקן ושבע ימים, אשר זה איזה שנים קבע מושבו פה, וכל ימיו הי'
 טגורו בעיר **מינסק**.

בדרך כללי, וע"כ באשר כי ר"ז זה איזה זמן
 קצר בא לרקת, והספדן בעלמא לא הי' מן מכיריו
 של ר"ז, ולא מן הספדים הידועים, ולכן
 ארז"ל, "הוא הספדנא" הקדים התללותו לפני
 קהל שומעיו, שלא יתדעמו עליו, על שלא
 ידבר מפרטיו מעלותיו של ר"ז ז"ל, כי הגהו
 ירא פן יקלר וימעט בשבחו, ויהי' נופל ח"ו
 בעון מתעלל בהספידו ח"ו, והסיבה לזה הוא,
 כי לא האריך ר"ז ישיבתו פה, כי הלא ארץ
 שנער הרה וילדה, ונתגדל ג"כ במק"א, כמש"א
 ארץ לבי גידלה שעשועי, וע"כ אינו נא לה אמרה
 רקת, פי' לא תוכל רקת לעורר קול כהי וצבי
 שלה עליו, רק בדרך כלל, והוא כי אצדה
 כלי חמדתה כי היא כלי חמדה נפלא אף נעים,
 שהוא הספד גדול בדרך כללי והבן :

ענין נבאר בזה כונה צ' לעיקר דברי הספד,
 כי הגה ארז"ל מיתתן של לדיקים מכפרת
 כיוה"כ, ובדלחי כונתם שהוא עם התשובה, וע"כ
 באם יודמן שיבוא לדיק אחד לאיזה מקום רק על
 איזה משך ונפטר סס, בידוע כי כל עיקר ביאתו
 שמה אינו אלא שיתכפרו בו אנשי העיר הזאת
 במיתתו, ופטירתו יעשה רושם חזק על לב אנשי
 העיר להתעורר עי"ז בתשובה, ונאביר דברינו
 בדרך משל, מהידוע כי מלפנים הי' החוק של
 עבודת הלבא של הקיר"ה מוטל על כל בני
 משפחה ומשפחה לבדנה [לערעדע בלע"ז]
 שהי' לאב, או לאם אחת, שלשה בני הרואים
 ללאת ללבא, הי' הרשות ביד הוריהם לבחור
 אחד מבניו ולמוסרו ללבא הקיר"ה, והזכות
 שהי' להם ע"ז, היה מלד הלדק והיושר, באשר
 כי המה הרו וילדו אותם, ע"כ להם ניתן
 משפט הבחירה, ואם נאמר כי הזכות הזה
 אשר הי' מסור אל האב והאם, הי' ניתן ג"כ
 לאשת האב, אשר נכנסה לרשותו בעת שהי'
 בני חורגה קטנים, והיא טפחה וגדלה אותם
 ברוב

אמר רז"ל, בגמ' מגילה ז' כי שכיו ר'
 יצא פתח עלי' שהוא ספדנא, ארץ
 שנער הרה וילדה, ארץ לבי גידלה שעשועי,
 אינו נא לה אמרה רקת כי אצדה כלי חמדתה
 ע"כ, ומלבד הקושי שבדברי הספדן טעמדו ע"ז
 המפרשים מהו התועלת שהקדים דבריו הך
 בארץ שנער וכו' ארץ לבי כו' ללא לורך, כי
 הלא עיקר הספידו הי' לבני רקת שאצדו כלי
 חמדתם, הגה יתר דבריו הוא אף למותר. עוד
 לריך לבאר לשון "פתח" עלי' כו' דמשמע שלא
 הי' זה מעיקר ההספד. רק כפתיחה והקדמה
 אל דברי הספידו שיבואו אח"כ, והכ"ל בזה
 [ועיין בהערות עוד איזה ביאורים בזה] עפי"מ
 שפי' המפרשים דרז"ל אגרא דהספדא דלוי',
 כי העיקר של ההספד להרבות בסיפור פרטי
 שבחו של הנפטר ולהרים מעלתו, אשר עי"ז
 יתעוררו לבנות השומעים להרים קול של צבי,
 אחרי הודעם גדול הערך של מעלת הנפטר.
 אמנם עכ"ז מוטל על הספדן מבלי להרבות
 בשבחו יותר מהראוי דהא תיחא כשם שנפרעין
 מן המחיס כך נפרעין מן הספדנין וכו'. וכמו
 כן הממעטי ומקלר בסיפור שבחו של המת,
 הגהו נקרא מתעלל בהספידו, וידוע עונשו
 ע"ז, ע"כ לריך הספדן לשמור את הדרך הממלוע
 בזה, בספור פרטי הנפטר כמו שהי', אכן כ"ז
 יכול להיות אם הנפטר הי' גדל אלם פה מנעוריו
 ויודעים ומכירים אותו בכל פרטי מעלותיו. אבל
 אם הנפטר הוא בא למקום פטירתו רק זמן מועט
 קודם פטירתו, ולא נודע להם ולהספדן מכל
 מעלותיו בפרטות, א"כ אין ראוי הספדן לדבר
 משום פרט מפרטי תהלותו, פן יהי' נכשל
 ונתפס בדבורו, [ועל כיוצ"ז אמרז"ל למי נאה
 למלל גבורות כו' למי שיוכל להשיע כל תהלתו]
 ע"כ זאת היא הטעם היעולה אל הספדן שלא
 לעורר בהספידו פרטי מעלות הנפטר, כ"א

כרוז עמל ויגיעה, וצבוא תור חוב עה"ל מצני חורגה, והיו לה ג"כ בן מאיש אחר ומספחה אותו עליהם לעשותם משפחה אחת, לפטור בנתינת אחד מצני בעלה, החוב שמוטל ג"כ על צנה שמאיש אחר, לא נוכל לקרוא ג"כ עול וחמס ע"ו, יען כי היא גידלה, המה נחשבים לה כבני' ממש כמשאר"ל כל המגדל את בן חצירו מעה"כ כאלו ילדו (סנהדרין י"ט), אבל בעת שהי' שורר החוק של הפאיימנט היינו שילא דבר מלכות שכל מי שיזדמן באיזה עיר ויהי' גמלא עונו שאין לו מכתב תעודה [פא"פ בלע"ז] הרשות ביד בני העיר לתפוס אותו וללרפו אל איזה משפחה לפטור בו חובה הגבא של המשפחה, אם כי לא הי' הרשות לקרוא תגר ע"ו באשר כי דינא דמלכותא דינא, אמנם עכ"ז בני העיר עלמס אשר הוא באמת רחוק אללס הלא היו מחויבים ע"פ הלדק לפייסו באיזה ככוס ממון על הולאות דרכו שימחול להם על דמו (*), כמו כן אמר הספדן הזה לעורר בדבריו את אנשי רקת אשר יתכפרו כעת בפטירתו של ר' זירא שבאה להם ע"י מקרה, כי יתנו

אל ללס להתעורר הרבה בצני ותשובה וזהו דברו להם, כי אם לוא קרה פטירתו של ר' זירא בארץ שנער, והמה היו מתכפרים בו לא היו הפחד מהעונש גדול כ"כ, באשר כי ארץ שנער הרה וילדה אותו, ויש להם חלק וזכות בגוף ועלם הלדיק, ומחמת קרבתו עמהם יוכלו להתכפר בו, וכן לוא אם הי' קרה זאת בארץ לבי, הי' ג"כ לה הזכות להתכפר בו מאשר כי היא גידלה ששועי, אבל אוי ואבוי לבני רקת, אם כי נקבל עלינו ברזון גזירת מדה דינו ית' שיוכלו בני רקת להתכפר בו, והוא נתפס בצעונו על לא דבר, [אף כי ארו"ל אין מיתה בלא חטא, הלא חטא כל דסוא יספיק להיות נתפס בצעונו] והי' לבני רקת בבחינת כלי חמדה, הניתן לה בלא עמל ויגיעה והיא אבדה צעונה, ע"כ לריכין להתעורר שיהי' להנפטר כ"ר ועדון לנשמתו הזכה והלרופה מהתשובה שיתעוררו בני רקת על ידו, והארפתו בזה לפי הענין על הנפטר הזה ז"ל :

(* יל"פ עוד עפי"מ דאיתא [במ"ק ח], לא יעורר אדם על מחו, ומפרש בנמ' אמר רב כד הדר ספדא במערבא אמרי יבכו עמיה כל מירי לבה ע"כ, המה הקרובים אל המת, ומי הוא הקרוב יותר אל הת"ח [אף כי אמרו"ל דבני ת"ח הכל קרובין] אם לא, מקום לידתו, או מקום גידולו, וזהו מליצת הספדן כי רקת קורא להשתתף עמה בצלה כל הקרובין ושייכים לר' זירא, וזהו אומרו ארץ שנער, אשר את היא שגרה וילדה אותו, וכן ארץ לבי, אשר את היא שגידלה ששועי, באזו נא להשתתף בצערה של רקת אשר תזעק בקול מר אוי נא לה, כי אבדה כלי חמדתה :

ועוד יל"פ בכוננת דברי הספדן ע"פ משל הרופא המומחה אשר יערך לעשות איזה ניתוח בבטן החולה [אספראציאן בלע"ז] אשר בהתחלת עשיתו הנה הרופא עלמו מפחד פן ח"ו יהי' ממשול בעשיתו, ומלבד שלא תבוא הרפואה להחולה עוד תוכל לגרום מיתתו ח"ו, אמנם אח"כ בראותו כי נספקו עיני החולה ורפואת ניתוחו הביא לו תועלת רב, הנהו מלא רגשי שמחה ויאלו פניו על התועלת הרבה שגיה' עי"ו. כן הוא הענין במיתת לדיקים הבא לכפר על עון הדור, אם כי יהי' רב התועלת מזה באם יתעוררו עי"ו. העם לתשובה, אמנם מי יודע אם העם יתדרו ויתבוננו עי"ו ובאין תועלת הלא יהי' הספד נפש הלדיק ללא תועלת ואולי תביא עוד רעה ח"ו, וע"כ יכונה פטירת הלדיק כמו [אספראציאן] ניתוח לכלל העם, והנה ארו"ל [בסנהדרין ל"ז ע"א] הנהו בריוני דהוי בשביבותא דר' זירא דהוי מקרצ להו כי היכי דנהדרי בתויבתא, והוי קפדי רבנן, כי נח נפשי דר' זירא אמרי עד האידינא הוה טריבא קטין שקי' דהוה בעי עלן רחמא השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בליבייהו ועבדי תשובה, ע"כ, וא"כ פעלה מיתת ר"ו הרבה על אנשי רקת, (המה הכרויני כמשא"ל במגילה למה נקרא שמה רקת אפי' ריקנין שבה מלאים מלות כרמון ע"ש) וע"כ נתפעל הספדן הרבה בסביבת מקרה של ר' זירא פה בעיר רקת, בעת שזעו הוידוי של אנשי רקת, וזהו אומרו אם כי ארץ שנער כו' וארץ לבי כו' עכ"ז הניי מבין עתה מה שזדמן הדבר בגזירתו ית"ש שיהי' נפטר ברקת כי הניי רואה התועלת הרב שעשתה מיתתו של ר"ו פה בעיר, והוא כי שזע שאוי נא לה כי מטאנא, אמרה רקת [המה הריקנין] על כי אבדה כלי חמדתה ובמאמר המקונן נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו וגו', וז"ל :

נחמת ירושלים

מה שהגדתי בשיק ואתחנן בבהבנים דגחשיא שבויילנא שנת תרס"ד .

לא ימלא את חובתו מלד עללותו, הוא ג"כ חטא ובגידה רבה, ומכש"כ כשעוד יעשה המזימה ללאת מהמערכה לעבור אל האויב ללחום נגד מלכו, הרי זה חטא ובגידה כפולה, כי מלבד שלא השתדל לעשות רלון מלכו, עוד עשה פעולות הפכיות להחזיר עם אויבי המלך לבגוד בו בפומבי ולעשות נגד רלונו, — כן הוא האדם בתעודה חובתו עלי ארץ, להיות לוחם כל ימי חלדו במלחמות ד', נגד תאות ילדו הרע הנטועה בלבו מנעוריו וכמש"א אויב [ז] הלא לבא לאכוש עלי ארץ, מבלי להסתפק א"ע במלחמות מן נגדו, כי אם במלחמת תופה, וכמו שארז"ל בצרכות [ה'] לעולם ירגיז אדם ילד טוב על ילד"ר כו' ע"ש, והנה היוצר כל ית"ש, הטביע בחומר האדם שיהי' לעזר לו בעבודתו ד' יסודות שהם אש, רוח, מים, עפר, המשתלקות בג"כ לשתי מערכות, אש רוח מערכה א', ושניהם יסודות חמים, אלא שהאש הוא חם ויבש, והרוח הוא חם ולח, ומערכה שני' כוללת משני יסודות קרים, מים ועפר, אלא שהמים הוא קר ולח, והעפר הוא קר ויבש, ובשתי מערכות האלה ילטרך האדם לעבוד את ד', ולעשות רלון קינו, ושתיים אלו, החמים, והקרים, נלרכים המה לשני עניני האדם, המלות עשה, והל"ת, שלצורך קיום המ"ע ניתנו בהאדם יסודות החמים להלהיב את כח הוציאות הנטוע בגופו האדם, לקיים על ידיהם את המ"ע ככל אשר נטועה מבלי עללות, ולצורך הל"ת ניתנו לו היסודות הקרים לקררו מחוס תאות לבו הצוער כאש בקרבו, שלא יעבור על מצות ד' אשר לא תעשינה, והנה כשהיסודות אינם ממלאים תפקידם, היינו שאין החמים מעוררים אותו

נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם, דברו על לב ירושלים וגו' כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתי, קול קורא במדבר פנו דרך ד' וגו' כל גיא יכשא וגו' ונגלה כבוד ד' וגו' כי פי ד' דבר, קול אומר קרא ואמר מה אקרא כל הבשר חליר וכל חסדו כליץ השדה יבש חליר נבל לין כי רוח ד' נשבה בו וגו' יבש חליר נבל לין ודבר א' יקום לעולם, על הר גבוה עלי לך וגו' הרימי אל תראי אמרי לערי יהודה הנה אלוקיכם ע"כ, ומבלי להאריך בדקדוקים, ולהבין דברי החוזה, ושהיו הדברים הנ"ל משולבים לאחדים, נקדים לזה דרוז"ל במדרש איכה וז"ל, **החטא** ככפלים שנאמר חטא חטאה ירושלים, ולקו ככפלים שנאמר כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתי, ומתחממים ככפלים שנאמר נחמו עמי וגו' ע"כ — וכבר עמלו המפרשים לבאר כוננם ז"ל, א' האריך שיך לומר בחטאים, שהטאו ככפלים כי אין שיפור וגבול לחטאים, לאמר כי אחרי עבור הגבול והקבל המשוער, שהוא ככפלים, ז' ואם באמת חטאו כ"כ בריבוי מופלג עד שיתכן לאמר כי החטא הי' ככפלים, א"כ מהו אמרם ז"ל אח"כ ולקו ככפלים, כי הלא בדין הוא שילקח אח"כ כפי שיפור החטא, ואין בזה שום כפילה, ומהו הנחמה הכפולה לנו באמירת שתי פעמים נחמו. — והג"ל לבאר דרוז"ל, עפ"י הידוע כי כל חיל לבא הקיר"ה מתחלקת לדוויזות, ובכל דוויזיא שני בריגאדעם, ובכל בריגאדע שני גדודים, והכל במשטר ובסדר נכון, שכל אחד מהם צעת כי תקראנה מלחמה ימלא את חובתו. ולעשות המוטל עליו על משמרתו ומקומו, והנה אם גדוד אחד מהם

אותו על פעולת הלבדק, ואין הקרים מניחים אותו מעשות הרע, הוא חטא אחת, שלא עשה את החוב המוטל עליהם, אולם אם חלילה עוד יתפכו היסודות ויעצרו אל האויב, היינו צבוא לידו חיזה מ"ע, לא די שלא הלהיבו אותו יסודות החמים לעשותה, אלא שעוד באו היסודות הקרים ויקררוהו, וכן בעת שיזדמן לפניו חיזה פועל רע ומגונה בעיני ד', מלבד שלא קררו אותו הקרים, עוד עזרו לו החמין להלהיבו, הנה הדבר הזה נקרא חטא כפול—

וזהו ציחור מאמרז"ל חטאו בכפלים שנאמר חטא חטאה ירושלים, כי את מעשה הטוב לא עשו, וכשארנו מעשה הלבדק במלות ד' בשפל המדרגה, מלד קרירות היסודות המקררים, ולהפך את הרע והמגונה הגביהו בחאות לבס לעשותם בזריות והתלהבות יסירה ע"י יסודות החמים, וכמו שפי' המפרשים לשון הכ' [ישעי' א'] דרך ילין זה, שמעשה הלבדק ה"י בכבידות ובעללות לאמר כי עוד יש מועד לעשותה— וכל מעשה הרע ה"י בזריות לעשותה תיבך, וזהו— „ועתה מרלחים", בלא שום ציחור ודיחוי:

יע"ב בא להם העונש כמדתם ללקות ג"כ בכפלים, כידוע אשר בעת יסדו השופטים למשפט, יעמדו לפניהם הטיגור וקטיגור, על הטיגור ללמד זכות על הדיון בכל מאי דאפשר, וכנגדו החובה על הקטיגור לעורר חובה כפי יכולתו, והנה כשלא ישתדל הטיגור לעשות המוטל עליו להלדיקו במליות זכות ישרו עליו, הרי הוא מכה אחת, אמנם אם עוד יואיף הטיגור ללמוד עליו חובה, הנה היא מכה כפולה ורעה רבה, וכאשר שתי מדותיו של הקב"ה, הדין, והחסד, מכוונות בשם „אלוקים" ד',— כי אלוקים הוא מדה"ד לעורר חובה על עוברי רלונו, ושם ד', הוא מדת החסד לעורר רחמים, לזה בעת החורבן וההרס כאשר חטאו בכפלים ככ"ל, בא העונש ג"כ בכפלים, מדה במדה, לאמר, מלבד שמדת דינו עוררה חובה עלינו, עוד נהפכה אז מדת רחמים, לעורר ג"כ דין עליהם, וכמשרז"ל הרשעים מהפכים

מדה"ר למה"ד, וזהו לקו בכפלים, וכשאה"כ מאשר, כי לקחה [העונש שלה] מיד ד', הוא מדה"ר, הנהו נחשב להיות „כפלים בכל חטאתי" עונש כפול.

ר"ב בעת יגיע תור הנחמה כאשר נזכה לפניו י"ת עפ"י כשרון מעשינו, ופועל ידינו ירלה לאמר לנרותינו די, אחרי שיגיע הזמן, כמש"כ, כי מלאה זבאה, וכי כרלה עונה, ואחרי אשר לקחה מאת ד' בכפלים—אזי יהפך גם מדת דינו לרחם עלינו, וגם הוא יאמר נוחם לנו, כמ"ש, נחמו נחמו עמי יאמר, ג"כ, אלוהיכם, הוא מדה"ד, וזאת יח"י לנו לנחמה בכפלים בב"א:

ר"ב דברי הניחומים האלה, יאמר הנביא כי שמע קול קורא, לאמר, פנו דרך ד' ישרו בערבה מסלה לאלוקינו, כל גיא ינשא, וכל הר וגבעה יספלו והי' העקוב למישור וגו', ובודאי לא על הגיאיות והרים וגבעות ממש יכוון קול הקורא, לזוות אחנו לפנות הדרכים ולתקנס לפני ד', אחרי אשר כולם נעשו במאמר פיו, אינו לריך לעזרתנו בזה, כי אם כה יאמר במליותו, הכנת הישרת הדרכים למסלת אלוקינו מוטל עלינו לתקנס אבל יתר הפעולות היינו הקרשים המונחים לרוחב המסילה [שפאלין בלע"ז] והמוטות של ברזל שעליהם, והעגלות והמרכבות והמכוונות וכל הדברים הנדרשים אל המסלה, ד' לבדו יגמור ויעשה—והכוונה— כי עלינו החובה להכין לבצנו אליו ללכת בכל דרכיו, אשר כל אלה תלוי ומסורה לנו, כמארז"ל הכל צודי שמים חוץ מיראת שמים, וכאשר אך נעשה ההתחלה לזה מלדנו יח"י לנו לסיוע בזה, וכמשארז"ל הבא לטהר מסייעין אותו, ופעמי מרכבות ישועתו לא יאחרו בואם, והוא יגמור הדבר בהתגלות כבודו לעיני כל, וכמש"כ אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי [תהלים]—והכתוב עלמו מפרש ואומר הדברים הנחולים להישרת המסלה, היינו שכל גיא ינשא—המה המלות עשה הגמלאים כהיום בשפל המלב מחסרון השתדלות וזריות, כמו החזקת למוד

למוד התורה, בחדרים ובת"ת והשיבות אשר
 המה מעיקרי ויכודי שלמות האומה הנבחרת,
 אשר בעו"ר נתמעטו ונתדלדלו, ועומדים
 בשפל המדרגה, ואין מנהל להם מכל בני
 ילדה, ואין מחזיק בידם מכל בני גדלה, וכמו
 בן מזל קדושת השבת, וחפלה, והכנה מאכל
 כשר למי שאינו רוצה להתגאל במאכלי נו"ט,
 וכדומה, — ינארו — ע"י אנשים שלימים וחרדים
 בזריות והתחבולות שונות ע"י פעולות ומעשים,
 להעמידם על בסיס נכון וקום, וכל הר וגבעה,
 הוא כינוי לתאות החומריות. אשר יוכל ללמוד
 מהם שורש פורה ראש ולענה לע"ז כמו שארז"ל
 בע"ז [מה]. כל מקום שאתה מולא הר גבוה
 וגבעה כו' בידוע שיש שם עכו"ם — יסבלו —
 להחליט אותן התאות החומריות הנוער ע"י
 אש היגה"ר ע"י כח יסודות הקרים — וממילא
 יהי' עי"ז העקוב, של הלכ כמש"כ [רימ"י]
 עקוב הלכ מכל וגו' — למישור, והרכסים לבקעה,
 ואז אח"כ יהי' גגלה כבוד ד', לגמור ולבלע

את הדבר להרים קרן עמו ישראל משפלותיה
 ודלותה — ויראה אז כל בשר יחדיו כי פי
 ד' דבר.
ובבונה סוף דברי הכתוב כי פי ד' דבר
 נראה לפרש עפ"י דברי המורה
 המובא בתום חגיגה [ג]: שלשה מעידין וע"ז,
 ישראל, ושבת, והקב"ה, ישראל והקב"ה מעידין
 על השבת שהוא יום מנוחה, ישראל ושבת על
 הקב"ה שהוא אחד, הקב"ה ושבת על ישראל
 שהם יחידים באומות, וע"ז שמכין לומר אחת
 אחד וכו' עיי"ש, — והנה עדותן של ישראל על
 הקב"ה שהוא אחד, הוא במה שאנו מקיימין
 מצות תורתו, וכשמור לעשות משפטיו וחוקיו.
 שזה יורה שמקבלים אמתו עלינו עול אדנותו,
 והוא מלכנו, ומחויבים אנו לקיים גזירותיו,
 כמלך שגזור ומלוה על עבדיו, — ואחרי שכלל
 גדול הוא אללנו גבי עדותם של עדים, דכל
 עדות שאי אחת יכול להזימה לא הוי עדות*
 ע"כ ממנו נקח מוסר השכל, שמחויב האדם
 לעבוד

הג"ה * מולד גזירת הכתוב דבעינן שהי' יכולין לקיים בהם כאשר זמם וליכא, או מטעם שכי' רשי"ב כב"ק
 [עה]: ד"ה היבא דלמרי לא ידעינן באיזה יום באיזה שעה, דליכא למומר להבי עבדי דמסתפי ללא ליתו שהדי
 דלזמניהו כו' ועדים שקריים הם ע"ש מיהו י"ל דכל זה לפי ד' סומכוס, אבל רבנן דפליגי עלי' ס"ל כטעם
 הא' שהוא מולד גזי"כ ועיין בתום' מכות דף [כ"ז]: גבי בן גרושה וכו' שהקטן דהא הוי עדות שא"א יכול
 להזימה, ותרי ע"ז שני תירושים, ותירושה הא' ילי"ם דס"ל כפירוש, וע"כ כיון שילקו עבור הללו, ליכא למתע
 לטיקרא, והוי עדות שאתה יכול להזימה, ולתי' הב' י"ל דר"ל דהוא מטעם גזי"כ דבעינן כאשר זמם, ובכ"ג
 וחלוצה שאני עיי"ש — וכשני התי' של התום' נמלא ג"כ בחספ"ו למ"ס ב"ק [דף ע"ה]: שתי דיעות עיי"ש.
 ודרך אגב אמרתי במה שנלענ"ד ליישב קושית הגאון בעל שם ארי' זל"ל בקונט' הזמם ס"ק למ"ד, שהקשה
 לדעת הש"ך בח"מ ס"ס ל"ג שגם בעדות ממון בעינן עדות שאתה יכול להזימה, מהא דלמרו בכ"ב כ"ט דג'
 שני חוקה בעינן ראיפות, ופריך הגמ' תנן חוקת הכתים, והא בתים ביממא ידעי ובלילא לא ידעי, ומתוך אבי
 מאן מסהיד אכתים שיבדי שיבדי מידעי ידעי, ורבא אמר כגון דלחו חי תרי ואתרי אן אגרינן מיני' ודרינן
 תלת שנים ביממא ובלילא כו' ע"ש, ומעתה לפי דעת הרמב"ם בפ"ה מה' עדות דהזמם לא הוי כ"א היבא
 שאינה אלא הזמם לכל בלא הכחשת המעשה עצמה, אבל היבא דליכא הזמם והכחשת המעשה כהדדי ל"ה
 הזמם, כ"א הכחשה, א"כ האריך מתוך רבא כגון דלחו בי תרי וכו' הא הוי עדות שא"א יכול להזימה, דהא
 אם יזמונו, נמלא דגם גוף המעשה הוא שקר שלא דרו שם מעולם והוי רק הכחשה ולא הזמם עיי"ש. — וג"ל לתוך
 בהקדם דברי הטור חו"מ סי' ל"ה שכתב בעטמו של דבר למה בהזמם נאמנים העדים האחרונים יותר מהראשונים
 וחסר שמעידים על גופם של העדים עיי"ש, וכן כתב בפ"ה המשניות להרמב"ם ז"ל בפ"א דמכות, וז"ל ואעפ"י
 שהם תרי ותרי, לפי שהעדו על עצמה של עדות, ולא באו להעיד על עצמה של עדות לא לקיימה ולא לבעלה,
 לפי שהם אומרים, אנו אין אנו יודעים אם זה הרג כמו שאתם חושבים, או שלא הרג, ואין עלינו לדעת
 עדותם, אבל מה אנו מעידים שאתם הייתם במקום פלוני ביום פלוני, לפיכך שומעים דבריהם והורגים העדים
 עכ"ל, ולכאורה קשה על מה שנתנו טעם לדני האומה, שהוא גוד דברי הגמ' ב"ק [ע"ב]: [דעד זומם שחולס
 הוא דהא תרי ותרי קניהו מתי חיות חיות מפתה אהני כו' — ובע"כ ז"ל דזוהי רק לדעת רבא דס"ל
 ע"ז מכאן ולהבא הוא נפסל, משום דהידוע הוא ואין לך בו אלא משעת הדושו ואילך אבל לאבני דסובר למפרע
 קוח

לעבוד את הש"ת דוקא בקיום מצותיו בפועל ככל הכתוב בצורת משה . ועפ"י המסורת הנאמנה שמסרו לנו חז"ל, בלילית צבגדו ותפילין בראשו ובזרועו ומזוזה בפתחו, ומבלי להעביר תער על זקנו, וכדומה, אשר נחשב עי"ו לפני כעדים מעידים עליו ית' שהוא חלקינו ואין זולתו, ואנחנו ישראל עמו, אשר בהם יתפאר לעיני הגוים, וכל רוחיהם יכירוהו ויאמרו כי הם זרע צדק ד', כי אם לא ישמרו לקיימם בפועל יהי' נתפסין בשקרים, כדון עדים זוממין, והוי עדותם של ישראל עליו ית' עדות שאחה יכול להזימה, אבל איך נוכל לאמר כי יוכל האדם לפרוק ממנו ח"ו עול מוסרות התורה ומלות המעשיות, ויחספק בלבבו לאמר שדי לפניו בזה שהוא יהודי בלבבו, אף צביטול מלות התורה בפועל, ויהי' נחשב ג"כ בזה בתור עד עליו ית', הרי זהו שקר מוחלט. כי אי אפשר להיות נתפס במוזימות זו חשבו,

כי מי יודע האמת שלבבו, ומי יוכל להכחישו בפניו לאחר לו שאינו כן, א"כ יואל לנו הכלל הנ"ל שכל עדות שא"א יכול להזימה אינו עדות ואינו ככל ישראל המעידים ודו"ק :

עוד נבאר בענין העדות השני של ישראל המעידים על השבת שהוא יום מנוחה, עפ"י המסור לנו מרז"ל צב"ק (ע:) עפ"י שנים עדים יקום דבר, דבר ולא חלי דבר, והנה ידוע גם כן דרז"ל דזכור ושומר דציבור אחד נאמרו, זכור, הוא המ"ע לקדש את השבת, ולענגו בכל מיני עונג במאכל ובכחות נקיה וכדומה, ושומר, הוא הל"ת לכותבו ממלכה אשר עי"ו נקרא יום שבתון, ובשניהם יחד יקיים מלות השבת האמיתית לזכור עי"ו כי ששת ימים עשה ד' את השמים וגו'. אמנם אם יקיים האדם רק אחת מהנה, מלות זכור לבד, או מלות שומר לבד, הרי הוא כמעיד רק חלי דבר ולא הוי עדות עדות, והווי פירוש הדברים שאנו

הוא נפסל, והלכתא כותבי' בעי"ל קג"ס בודאי אל"ל הדידום הוא אל"ל הוא מלחא בטעמא וכמ"כ הטור והרמב"ם ו"ל, דכיון שעל עמאם של העדים בלא להעיד הוי כאלו פוסלים אותם בגוללותא, וי"כ, והנה הך דינא דהרמב"ם שפ"י בפ"ח מה' עדות דכל היבא לחיבא הוהה והכחשה כהדדי לא הוי והנה רק הכחשה, כוכב הולך הוא רק לשיטתו דעד וזמם לא הוי חידוש ומלחא בלא עמא, אלא כלאוי דס"ל בטעם נאמנות של האחרונים המזימין, משום דהאחרונים מעידים על עמאם של העדים, והוי כשנים שנאמנים להעיד אפי' על מאה שהרגו את הנפש, או שחללו את השבת, ע"כ כל זה הוא רק כשלא הי' בדבריהם רק הזמה לבד, והראשונים לא הכחישו אותם בשום דבר, אבל אם הי' בדבריו הזמת ג"כ הכחשה גוף העדות עצמה, נמלא דבזה ויהי' האחרונים מוכתשים ג"כ מהראשונים, הרי נחלשה כח עדותן עי"ו, ואין להם מעתה נאמנות יותר מהראשונים, לכן אין בה תורת הזמה דהוי כעדות מוכחשת שניהם בעלין [ולא דמי להא דאמרינן בב"ב [לא"א] גבי זה אומר של אבותי וכו' אמר ר"ג אוקי אכילה לבדי אכילה ואוקי ארעה בחוקת אבהתי' כו' דנהי דליאתכחיש באכילה, אבהתי מי איתכחש ע"ש, והני הלכתא, דש"ה דאכילה דאבהתי' הנה שני ענינים נפרדים, ואין מזה רא'י. על זה, ומש"כ הכא כיון דבגוף הדבר הנה מוכתשים זה מזה, אפסלו ג"כ ע"ד הוומת, דהא עכ"פ הראשונים מנחשין אותם בזה, וכן נמי ליבא לחקשו. מזה דקיי"ל כרבא דעדים שהוכחו ולבסוף הוומו נהרינן דהכחשה תחלת הוומה הנה, דהתם נייירי שאחר שהוכחו משנים, בלא עוד שנים אחרים והווימום כמ"כ ברש"י שם, אבל לא כשהם עצמם המכחישים והמזימיום דאז ההכחשה שצניגהם מבטלת דין הוומת]. וכל זה הוא דוקא לסברת אב"י, אבל לרבא דס"ל עד זומם חידוש הוא, ליבא לאפלוגי בין הוומה לחוד, להיבא שיש בה ג"כ הכחשה עמה, כיון דענין הוומה הוא חידוש שהידעה לנו התורה בזה, מהיכי תיתי לתקן בזה [דלח כהלח"מ שם] וכו"כ מלינו בכתובות [ל"ד] אמר רבה חידוש הוא שהודעה תורה בקנס אפי"ג דמקטל משלם עי"ב: **ומעתה** יאיר לנו נתיב ליישב קושית הגאון בעל שם אר"י הנ"ל, והוא דאב"י ורבא בשפ' חוקת הכתים לשיטתייהו אזלי, דמש"ה לא הוי ניהא לי' לאב"י לתרץ כתי' של רבא כגון דלחתי בי תרי ואמרי אן אגרינן מיני' וכו', אף שלכנראה הוא תי' יותר מרווח, משום דאב"י לשיטתו צב"ק דס"ל עי"ו למפרע הוא נפסל, ולדידי' אל"ל חידוש הוא, אלא כסברת הטור והרמב"ם ז"ל, ועפ"י שפ"י יהויב להיות דין הוומה דווקא בלתי הכחשה של גוף העדות עצמה, ע"כ לא הי' יכול לתרץ כתי' של רבא דא"כ הוי עדות שא"א יכול להזימה ולא הוה עדות, לכן הוגרך לתרץ מאן מסהיד אכתים שיכבי וכו', אבל רבא לשיטתו דלחתי לי' עי"ו חידוש הוא, וגוה"כ הוא, וע"כ אפי' כשיהי' הכחשה והוומה כהדדי הוי הוומה, ע"כ יש לתרץ אליב"י תי' היותר מרווח, היינו כגון דלחתי בי תרי ואמרי אן אגרינן מיני', ודרינן ביה תלת שנין ביממא ובלילא :

שאנו אומרים בזמרות של ליל שבת, מנחה, ממלאכה, ושמחה בעונג, כששניהם יחד מזומדים אז הוא, אור ליהודים, שזה יורה, שהוא יום שבתון, ממלאכה, ושגם הוא, יום מחמדים מקדושה ועונג, אשר ע"כ, שומריו וזוכריו, שניהם יחדיו, אז הנה מעידים עדות גמורה כי לשמה כל זרואים ועומדים :

ועוד

לנו לפרש לאלוה מילין, ע"ד עדותו של הקב"ה על עמו ישראל שהם גוי אחד בארץ, אשר עפ"י הדין כל עד שיודע עדות לחזירו וכובש עדותו ואינו מעיד הרי עובר על אס לא יגיד וכשא עונו, וכיון שכן הרי זה כמה שנים שעברו משם החורבן עד היום שהגנו ללעג ולחרפה, וכמו שא"ל בסליחות ישראל גוי אחד למשל ולטינה, ועד עתה הן יכבוש עדותו בלבד, ולפומא לא גליא, וכמש"כ כי יום נקם בלבי וכמש"כ על פ' מן כמכה באלים ד' מן כמכה באלמים, והא"ך יכבוש הקב"ה את עדותו מלהגיד שבתו של עמו ישראל לפני ב"ד של מטה, להראות לעיני כל, שעמו ישראל הנס גוי אחד בארץ לעשותם להלה ולשם ולהפארת. אמנם האמת ניתן להאמר כי עדיין לא זכינו לכלל השלימות הראוי ומחויב לנו שיהי' כבודו ית' יחויב להחגלות לעיני כל, ולדבר ולהגיד שבתו של עמו, וכמו דאיתא בשבועות (ב): האי לורבא מרבנן דידע ביהדותא וזילי ב' מלתא למיזל לבי דיינא דזוטרי מיניה לא לילי עיי"ש. ע"כ כל זמן שלא באנו לכלל השלימות הנה הוא פטור מלהעיד עדותו עלינו לפני כל. אמנם כשזכה להכשיר מעשינו לפני בתישפת המסלה, היינו שכל גיא ינשא, וכל הר וגבעה ישפלו, ויהי' העקוב למשור וגו' עפ"י הכונה שפי' למעלה, אז בודאי יהיה נגלה כבוד ד' עלינו לעיני כל. ויראו אז כל בשר יחדיו כי פי' ד' דבר, כי דבר ידבר אז את עדותו, על עמו ועל חסידיו, לאמר ומי כעמי ישראל גוי אחד בארץ וד"ל :

ואתרי כל הדברים הנ"ל, היינו דברי הניחומים והוראת סדר הכנה להישיר המסלה בתיקון המעשים הנכונים לפנינו ית"ש לפני בוא

עת דברו, הנה בא אל הנביא קול דברו שיהי' הוא המבשר לזיון וירושלים, לאמר כי קרובה ישועתם לבוא ולהגלות. והנה אופני השועה יכולה היא להיות על שתי אופנים, או שיהי' בהשתדלות אנושי"ע בן אדם, או שיהי' ע"י הקב"ה בעלמו וכמש"כ בתוה"ק וש"ד וכו' וקבלך מכל העמים וגו' והביאך אל הארץ וגו'. ואיתא במד"ר פ' בראשית על פסוק ויפת באפיו נשמת חיים, לפי שבועה"ז (מזרקה הנשמה בהאדם) בנפיתה לפיכך מת, אבל לעתיד יהי' בנתינה, שנאמר ונתתי רוחי בכם, ומייתם, ע"כ, והנה מתחילה חשב הנביא כי כוונת הקול הבא אליו לעוררו הוא באופן שיהי' הוא המבשר לעם תקות השועה, שהבוא ע"י כח והשתדלות אנושי, ע"כ סירב ומנע א"ע מלהיות מבשר בזה, כי הבין כי לקוות על ישועה כזו, הוא משענת קנה רלוך, ואולי הקול הבא אליו לא מאת ד' הוא. רק מצעל החלוס והדמיון אשר ישאר אח"כ כוזב מנבואתו, וכמש"כ אדונינו דהמע"ה אל תבטחו בנדיבים, ע"י ממון ולא בבן אדם, ע"י השתדלות שאין לו תשועה כי הלא תלא רוחו יסוב לאדמתו, ונמלא שעוד ביום ההוא אבדו עשתונותיו, אשר ע"כ אשרי שאל יעקב בעזרו, וכי יהי' שצרו ותקותו, על ד' אלוקיו, אשר יעשה השועה יש מאין, כמו שעשה את השמים ואת הארץ וגו', יש מאין, השומר אמת הזה תמיד לעולם, ג"כ בלא הכנה ובלא השתדלות. וזהו כ' הכתובים, קול אומר לו קרא, להיות מבשר על הגאולה, ואמר הנביא מה תקרא, כי הלא כל הבשר, הוא צדמיון חליר" ו ע"כ כל חסדו וטובתו שיעשה הוא אך, כלין השדה, ומעתה אם אך יהיה יבש חליר יהי' נבל ג"כ לין, כי האדם הוא בטבעי בן תמותה, והטעם יען כי לא ניתנה לו הנשמה בעוה"ז במתנה, ורק רוח ד' נשבה בו, וכמש"כ ויפת באפיו [וכדברי המ"ר הנ"ל] וע"כ, אכן חליר העם, וכחליר יחליף, צבוקר ילין וחלק, לערש ימולל ויבש, לזה בא אליו אח"כ שנית הנבואה בתום ביאור, כי ח"ו לא על הכוונה הראשונה עוררתיך להיות מבשר

כי הן לרקת בדברך | כי ע"ז אין לסמוך מאומה ,
 יען כי יבש חליר יהי' כבל לץ ג"כ , ורק
 הכונה מהשליחות שלך להיות מבשר בקול לעם ,
 כי דבר אלוקינו | אשר הבטיח לנו ב"תוה"ק ,
 זאת , יקום לעולם ולא יכזב , ע"כ על הר
 גבוה עלי לך וגו' הרימי בכח קולך וגו' הרימי
 אל תיראי , אמרי לערי יהודה , הנה אלוקים !
 הוא יבוא ויגאלכם , וכן זוכה לראות איה"ש
 במהרה בימינו אמן :

עוד

אמרתי לפרש דרו"ל בסוף מס' תענית
 כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה
 בשמחה , שנאמר שמחו את ירושלים וגילו זה
 כל אוהבי' , שישו אתה משוש כל המתאבלים
 עליה ע"כ . ולהבין כונת אמרס ז"ל "זוכה" ורואה
 בשמחה , מהו לשון זוכה , וגם לבאר כפל
 הדברים שבהכתוב עלמו , שמחו וגו' שישו וגו' ,
 נל"פ ולהסביר בדרך משל לגביר גדול שהי'
 בעיר אחת , ומסחרו הי' פרוץ למאוד עד
 שכמעט כל בני העיר , קבלו טובות ממנו ,
 כאו"ח באופנים שונים , ועי"ז היו לו אוהבים
 רבים וכמש"כ וואוהבי עשיר רבים , [משלי .]
 מהם היו אוהבים נאמנים לו באמת , והרבה
 הי' שההבטח אליו הי' רק אהבה התלויה בדבר
 מלד השפעתו הטובה עליהם , ומפני איזה עלילה
 גדולה שהעלילו עליו , נמסר הגביר למשפט ,
 וישמוהו בבית האסורים אסור בויקס , ואת
 אשתו וב"ב גרשו מהסתפח בנחלת אבותיו אשר
 עי"ז נדרו הלכו בלא משענה , ומובן הדבר
 כי אותם האוהבים שהי' אהבתם תלויה בדבר ,
 נתבטלה האהבה ונתרחקו ממנו , אכן האוהבים
 האמיתים , באו לבקרו לפרקים בבית הסוהר
 לנוד ראש לו , ולקחת חבל בלערו , גם נחמו
 אותו בדברי נחומים , כי יקוה לד' שירחמו ,
 וכי גם הם לא יחשו עד אשר יולאו לאור
 לרקת משפטו , ואדות אשתו ובניו ראו להספיק את
 לרכיהם בכל היכולת , גם על הונו ורכושו
 השגיוח שלא ילכו למיזיון , עד אשר ברחמי
 ד' עליו זכה במשפטו ויאל כנוגה לרקו ,
 להשיבו אל נחלתו , ולפלותו בשלוס דמי נקו
 במיטב , הוסכם אז אללו לעשות באיזה יום

משתה ושמחה לבני העיר , והאוהבים שלו ,
 לזה הדביק על פתח חלירו , הודעה גלויה כי
 הגביר מבקש שהיום לפנות ערב יבואו כל
 האוהבים שלו אל המשתה אשר הכין , ויאמר
 אחד מהמקורבים של הגביר , להגביר כי לפי
 דעתי לא טוב העשו בבקשתכם צמחם לכל
 אוהביכם , הלא יבואו כולם , כי כולם המה
 כהיום אוהביכם , ומה גם להמשתה שעשיתם
 עבורם , וישיבנו הגביר הלא כבר נדבקה
 ההודעה וא"א לשנות מדבורי , ויאמר האיש
 אל הגביר , גם דעתי נטמה שישאר הדבר
 נכתב כמו שהוא , אך נחוך להוסיף שורה שני'
 תחתיו' לאמר מי המה אוהבי , אותן האנשים
 אשר השתתפו עמי בלערי . והנמשל בזה . כי
 ירושלים עיר קדשנו , בהיותה על מכונה , היתה
 גברת ממלכות , ורבים מכל קלוי העל נהרו
 אל שלומה וטובה , אשר היתה משפעת עליהם
 כשארז"ל במד"ר קדושים פ' כ"ד א"ר לוי כל
 טובות וברכות ונחמות שהקב"ה עתיד ליתן
 לישראל אינן אלא מליון , ישועה מליון שני' מי
 יתן מליון ישועת ישראל וכו' ברכה מליון שנא'
 יברכך ד' מליון וגו' ומי"ס מליון שנאמר
 כעל חרמון שיורד על הררי ציון , כי שם , לזה
 ד' את הצרכה חיים עד העולם כו' עיי"ש ,
 ואחרי אשר נגזר עלי' משפט דינו ית"ש , וישבה
 בדר , ובניה הלכו נדרו בארלות פזוריהם ,
 ושכינתו ית' גלה ממקומה כאמרנו בתיקון
 חלות , אנכי הטאתי והוא חסור בויקס כביכול , ועל
 הר ציון ששמש שועלים הלכו בו באין תורה ועבודה ,
 איז אותן הרעים והאוהבים אשר הי' אהבתם
 רק תלויה בדבר , כשבעלה דבר התגערו ממנה
 וכמאה"כ אין מחס לה מכל אוהבי' , כל רעי'
 בגדו זה ונהפכו לה לאויבים , אמנם האוהבים
 השרידים והאמיתים שלה הנם כל המון בית
 ישראל , בזכים ומספידים על העדר השכינה
 ועל חורבן המקדש , ועל ישראל שגלו ממקומם ,
 והפקידו שומרים על חומתי' , ותמיד לא יחשו
 המזכירים את ד' , מצלי לתת דמי לו , עד
 יבוכו וישים , את ירושלים ההלכה בארץ , ומשגיחים
 על חפתי' ששארלו לה מיתר הפליטה , התורה ,
 והתפלה

יהו' מי שיהי', אבל בערב צעת המשחה והמחול, בוודאי לא יזכה לבוא אז רק אל מי שאשלח מכתב הזמנה [ויוציט קארטע] ויקראו אותו בשם. כן הדבר הזה כגמגל דברינו, כי בוודאי בראשית השקופה יהי' שמחה חלוטיית גלוי' לכל, וזה יקחו חבל כל הבא ויאמר שהוא הוא מאוהביו, וזהו שמו את ירושלים וגילו זה כל אוהביו'. אבל אח"כ כאשר יהי' השמחה העיקרית אשר ע"ז יאמר הכתוב ומשום חתן על כלה ישיש עליך חלוהיך. ורז"ל עתיד הקב"ה לעשות מחול ללדיקים לעת"ל וכו', הנה ע"ז רז"ל בב"ב [ע"ה:]: לא יירושלים של העוה"ז ירושלים של עוה"ב, ירושלים של עוה"ז כל הרואה לעלות עולה, ירושלים של עוה"ב אין עולין אלא המזומנים לה, שנאמר וברא ד' על מכון הר ציון, ועל מקראיה, אלו המזומנים והקרואים אלי', שאז לא יקרא לבוא אלא מי שהי' מתאבל עלי', וזהו שישו אתה "משום" כלומר צעת שמשום חתן על כלה ישיש עליך א', אזי לא יקרא בשם, רק כל המתאבלים עלי', וזהו זכי גדולה שאין למעלה הימנה, וזהו זוכה ורואה בשמחתה, כן יזכנו הסי"ה לראוה בשמחתה וטובתה ב"ב אמן :

והתפלה וכו' שלא יאבדו ח"ו מישראל, מתוך הדק והעוני, וכאשר איה"ש ירחס ד' את עמו, ויבחר עוד בירושלים להשיב שבות האלי יעקב, ויבנה את ערי יהודה אזי יעשה שמחה לכל, והנביא קורא בשם ד' לאמר "שמחו את ירושלים וגילו זה כל אוהביו" וכאשר נשאל ע"ז הנביא א"כ הלא יבואו בולם באין הדל, לזה הוסיף לבאר ולאמר, מי המה האוהביו, רק מי שהי' מתאבלים עלי', וזהו שישו אתה משום כל המתאבלים עלי'. אמנם לריך להוסיף ביאור בזה כי רק במשל של ב"ו נוכל לאמר כי מתחילה כתב סתם ואח"כ תיקן הדבר בהוספת השורה השני', אבל לא יתכן לומר על דבריו הנביא הדובר בשם ד' שדבר דברים הלריכים תיקון אח"כ א"כ לריך לעשות שינוי בדברי המשל הנ"ל, כי צעת שנשאל הנביר, מדוע כתב בהודעה שלו סתם, לכל אוהביו, השיבו הג' בזה"ל, הנה אחשוב לעשות שמחה גדולה כנהוג בסעודת נשואין, אשר בתחלה הוא שמחה הקבלת פנים, ובערב הוא המשחה והמחול של המזומנים וכו' והנה המוגדנות אשר יתן על הקבלת פנים הוא, רק יי"ש, ומיני מתיקה, ע"ז אינני מקפיד כ"ב, כי יכול לבוא אז כל מי שיאמר שהוא מאוהביו,

זכרון עולם

לדיק ז"ל, וגם שפחתיו יהיו דובצות בקצר (א) **סיפר** לי כי בהיותו לומד בהוראדנא .. בערך שנת תר"ל היה קרוא מאת מו"ח ז"ל ליסב עמו יחד בסעודת הערב שבילי חנוכה. ובא ש"צ הרב הנ"ל, והמתין הרבה עד שבא מו"ח ז"ל לביתו, וכשבא ראה אותו מתעסק אלל הנרות דחנוכה, לתקן הפתילות, ונתינת השמן בהם, בשיהוי הרבה, לא בצריזות כדרכו תמיד בכל מלוא, ואח"כ ראה אותו הולך בבית הגה והנה, תפוש במחשבותיו, ובודאי הי' מאיזה עיין ש"ס ומלוא. ובינתים

בהיותי בזוילנא בדבר הדפסת ספר זה. ומתאכסן בבית ש"צ ה"ה הרב הגדול כו' כש"ס מו"ה ר' בן ציון ארי' ליב לזילנב נ', בימי חנוכה דשנת התרס"ה, והיינו משוחחים יחד במתיקות וזכרו דמר חמי ה"ה הרב המאוה"ג לדיק יס"ע המפורסם כקש"ס מו"ה ר' נחום מחש"ס דהוראדנא ז"ל [כן הי' נקרא צפי העולם] שגם הוא הי' מכירו היטב, והי' חביב למו"ח ז"ל, שמעתי מפיו שני פנינים יקרים ע"ד אותו לדיק מו"ח ז"ל. ולא אמנע אותם מאת הקוראים היקרים. למען יזכרו מרחוק את שמו הטוב של אותו

וביניהם ראה אותו מנקר לפני ידיו כדרכו תמיד בעת שהי' מכוין אל"ע לנט"י שקודם סעודה, והי' בעיניו תמי' גדולה לראות באותו לדיק כעין חסרון זריזות בדבר מלוא. היפך מדרכו בקדש תמיד שהי' מהיר וזריז לכל דבר מלוא המודמנת לידו. עד כי לא יכול להשאפק. ושאל אותו בזה"ל, רבי הורה היא, וללמוד אני לריך, כי תאחרו הדלקת הנרות מכפי הראוי, והשיב לו הלא תראו כי זוגתי חחי' איננה צבית בעת, ושאל אותו שנית, לדעתי הלא לא קדוש היום הוא שחייבת לשמוע, ותספיק לה בראותם בצד, והשיב לו הלא ידוע לכם מה שארז"ל בשבת (כ"ג) אמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונ"ח נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, והסב אף לענין דחית המלואה של כ"ח לגמרי הוא, ועכ"ז אמרו משום שלום בית לבטלה לגמרי, ומכש"כ הכא שח"ו לא לבטלה לגמרי כוונתי, אך באיחור הזמן הוא, ומכש"כ כהיום שאנו מדליקין מצפניט, הלא לפי דעת הר"י שבתום' ועוד כמה פוסקים אין כ"מ באיחור הזמן, וסיים דבריו והיא בוודאי תקפיד ע"ז, ע"כ מהראוי להמתין עליה בזה, ודפח"ח :

עוד

(ב) סיפר לי ש"צ הג"ל דבר יקר ששמע מפיו הקדוש של אותו לדיק מו"ח ז"ל, בהיותו ז"ל דורש ברבים בש"ק פ' וירא קודם אור היום [בבהמד"ר לחייטים] וגו' ושא' דרושו הי' להשכיל ולהסביר לזכור את הנעימות והמתקנות אשר בעבודתו ית"ש. אשר כל אדם מישראל יוכל להגיע לחוש הטעם היקר ההוא, להרגיש גם בעודו עטוף בצבי גבי חמרו בעשותו אחת ממלות ד', מתיקות נפלאה, ועונג בעלה וכשא, אשר כל ממתקי העולם השפל והענוגותיו כאפס וכאין נגדו, ומדי דברו התרגש אותו לדיק והתלהב ולחיוו התאלמו, ויהי המחזה כאחר בקדש מאוד, בהיות הלצור עומדים בדממה גמורה, מבלי השמיע קול וקשב, עוטרם את רצם הלדיק, וצולעים בלמא כל הגם היולא מפיו הטבור, והוא כנביא וחזה, פיו תולב להבות אש, פניו מאירים, וכל יאורי

גוו ותנועותיו כלם זאומרים הדרת קדש ! נכרים דברי אמת היולאים מלב טבור ותמים באמת. המחזה הנעלה ההוא" אמר לי ש"צ הרב הג"ל עודנו מרחף ברוחו לנגד עיניו, ולא יבכחו לעולם, והתגלגלו דבריו ע"ד ענין העקדה, בדבר השאלה אשר ישאלו, למה הפליא כ"כ הקב"ה לשבח את הנסיון הזה, הלא כל אדם מישראל, אם רק יוכה לשמוע באזניו קול ענות גבורה מפי הגבורה בכבודו ובעלמו ית' קח את בנך והעלבו, בלא ספק לא יוכל לעבור את פי ד' אלוקיו, ופי מלך מלכו של עולם ישמור ויעשה. ואמר ע"ז אותו לדיק ז"ל, כי אין מקום לשאלה זו כלל, כי השאלים מדמים בנפשם על עולמם ועל אהבתם את בניהם, כטבע אהבת כל אבות לבעיהם, וטעות גדולה היא להם, דעה שנינו : בעשרה מאמרות נברא העולם, ועל זה מתעטם התנא בקושייתו "והלא במאמר אחד יכול להבראות", ועתה יחזי חנן ונתבונן, כל העולמות כלם עליונים ותחתונים, אשר גם בעוה"ז השפל שבכל העולמות הדירי הבריות ועליוניהם אין חקר לגדלם, ואין קץ לתקפם וגבורתם, כדור הארץ בכללו, עם כל הנבראים הלפונים בקרבן בחללי בטנו, וימים האדירים, ונהרות חיות, ויערות עולם, והררי עד, בהמות וחיות, הררי טרף ומעונות אריות, וק"ו ב"ב של ק"ו הברואים העליונים, שמש וירח ולבאותם, אין מספר לגדודיהם, ושמי השמים שרפים ואופנים וחיות הקדש, וכסא כבוד מרום מראשון, כל האדירים האלה, אשר אין בכח הבנת בן אדם לשער ולהבין, אף משהו דמשהו מהם, כל אלה מתהוים ממאמר אחד היולא מפיו ית"ש. ואילו הי' רולה הי' עוד עולמות כאלה הרבה אין מספר למו, נבראים במאמר אחד ברגע אחד. ומה נוכל מעט להתבונן כח גבורת מאמרו ורוח פיו ית"ש :

ומעתה יתי ספר ונחזה, מאמרו ית"ש לאבינו הזקן : קח נא את בנך וגו', וראה כי עשר תיבות נמלאים בפסוק זה על דבר ילחק, ולמה האריך הקב"ה כ"כ, והול"ל העלה ילחק לעולה, אלא שכל זורתו

של פסוק זה כשתחזוקו בו, תראה כי רוח חבה יתירה על יחוק שפוכה עליו, באומרו "קח נא" לשון בקשה שמורה ששאלה גדולה הוא שואל מעמו, ובהכפילו בך יחידך אשר אהבת שכל אלה דברים מעוררים חבה עזה, ובלאת עשרה מאמרות כאלה מפי הגבורה, נבראה בלבו של ארבעה"ש אהבה נפלאה לבנו אשר אלו כל הימים דיו וכו' אין מספיקין לכתבה ולתארה, ואחרי כל אלה, השכים צבוקר בזריות לשוחטו בשביל ראונו זה! ובכן פה ולב נבלום מדרוש ומחרוש, בעמקי הנסיון הנורא והנפלא הזה!! ורק אהבתו של אברהם להקב"ה, והמתיקות והעונג שטעם בעבודתו, הם עמקו ורמו כל כך, עד שהכריעו כל חבה ואהבה שיוכל בן אדם לשטר בעולם, והדברים ראויין למי שאמרן! ונאה ללדיק דברי לדיקים! [יש לכיין בזה כוונת רז"ל המובא ברש"י, שה' כדי לחבבו בעיניו ולתת לו שכר על כל דיבור ודיבור וד"ל]:

ג) בזכרוננו שפעם אחת ה' בש"ק פ' וירא לפני קה"ת איסיפה רבה בחדר הקהל הסמוך לבהכ"ם הגדולה מרבני העיר וגבריה, לטכס ענה בדבר קניית קויטאנליעם עבור המחויבים ללאת ולעבוד בלבב הקיר"ה. והי' אז חוק הממשלה יר"ה שיכולין לעשות כן, ועלה אז מו"ח ז"ל בבהכ"ם הגדולה לפני אה"ק, והגיד תוכחה מוסרו ע"ז לעם ד'. וזה ה' דברו, הגה שמעתי כי נמלאו אנשים האומרים כי אין לנו להטיל חובה בהולאה רבה על הלבד, לאחוק כסף עבור העניים ע"ז אחרי אשר דינא דמלכותא דינא, וחובת הלבא הוא חובת הגוף, ואינו רשאי להטיל עלמו למשא על הלבד לפדותו, ע"ז הגני אומר לכס כי תועים המה האומרים כן, וראי' מפורשת אביא לכס מפרשת הסדר שקרא אותה כהיום, והיא פ' העקידה, אשר בראשונה אמר השי"ת לארבע"ה לשחוט את בנו יחידו, ואח"כ שלח דברו ע"י מלאכו; למנוע א"ע מזה, ויסתפק א"ע במה שהראה לו את תמורתו, וכן עשה, וילא מוכתר מלפניו ית"ש בשם יר"א וכו' במזואר בתו"ק.

ואשאל לכס רבותי, מה ה' משפט ארבעה"ש, אם לוא לא ה' מתנלה ארבעה"ש, להחליף את החיל תמור יחוק בנו, כי אם לשוחטו כאשר אמר לו בראשונה, הגה מלבד שה' מראה בזה שהוא מבטע צבוראו ואינו רולה לקבל חסדי ד', עוד ה' נענש ע"ז כדין רולה והורג נפש, כי אחרי שפטר אותך מזה בזה, איך רשאי לזכות בדמי בך. כן שוגים האנשים האומרים כנ"ל, כי אף שיעקר חובת הלבא מהקיר"ה הוא חובת הגוף עכ"ז אחרי שניתנה החופש מחסדי הממשלה יר"ה שיכולין לפטור הנפשות בקויטאנליעם, אם לא נעשה כן, להיות לפזר לאותן האנשים אשר אין זיכותם להשיג די כסף הדרוש להם לפדות את עלתם בקויטאנליעם, הרי אנו אכזרים נגדם, וחייבין ח"ו בנפשות, ע"כ אחי השמעו לכל אשר יא' מאת האסיפה בהסכם הרבנים, ואז התברכו באותן הברכות שנתברך אז ארבעה"ש:

ד) עוד מלאתי ראש אלני מה ששמעתי מפיו הטעור זל"ל ביום הפורים דשנת תרכ"ו, ביאור על דברי רז"ל במגילה (ז'), חייב אינש לבסומי צפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, וכבר נאמרו בזה פירושים שונים, ואמר מו"ח זל"ל, כי לדעתו כולל לפרש באופן הזה, כי הגה דעות בני האדם שונים ונפרדים המה זה מזה במוגם וטבעם, כי יש אנשים שדרכם להזכיר תמיד את טובות מטיביהם, ואה שמות אנשי חסדם, ולא ימושו מפייהם מלהלל ומלשבחם עבור זה, ויזכירום לצרבה תמיד, ואמנם את שמות אויביהם ולוריהם לא ירלו להזכירם, ולהעלות על שפתם, ויש אנשים אשר הללם הוא להיפך, כי המה יזכירו תמיד לגנאי ולקלון את שמות המריעים ומליקים להם, לאוררם ולקללם, ולא הורגלו להזכיר טובת מטיביהם. — והנה ביום הפורים יש לנו שני הענינים האלו, היינו להזכיר את שם מרדכי לצרבה, על כל הטוב שנעשה לנו מהשי"ת על ידו, ולהזכיר ג"כ את שם המן לגנאי ולאוררו על מחשבותיו אשר יס עלינו, ולברור אחת משתי אלה, דבר זה תלוי בטבע ומדת האדם, כי

כי מי שלבו נוטה יותר להזכיר עובת מטיבו, הוא יעלה על שפתיו כל היום, ברוך מרדכי, ברוך מרדכי, ומי שהורגל תמיד לקבל את שונאיו, הוא יזכור כל אותו היום רק ארור המן, ארור המן, כאו"א. כפי מה שהורגל בזה עפ"י עצמו ומוג הכונת נפשו, וכל זה הוא כשלא יהי' מבוסס, אבל אם יהי' מבוסס אף מעט, אזי יסור ממנו מדת עצבו והרגלו, ואז יוכל להיות נחלקף אללו הסדר, ואז לא ידע מה לעלות על שפתיו ביותר, אם ארור המן, או ברוך מרדכי, ודפח"ח :

ה) הרה מרגלא בפומי' תמיד לפרש בלחות לשוכו מאה"כ שפב' יתרו והר סיני עשן כלו וגו' שהנה ארז"ל בצ"ב פ"ה עתיד הקב"ה לעשות ז' חופות לכל לדיק ולדיק שנא' וברא ד' וגו', ופריך הגמ' עשן בחופה למה? אר"ח שכל מי שעיניו לרות בת"ח בעוה"ז מתמלאות עיניו עשן בעוה"ז עיי"ש, ומדוע לא דקדקו חז"ל להקשות עשן במתן תורה למה. ואמר ע"ז מו"ח זל"ל, כי הנה בני האדם הפורשים א"ע מה"ת שתיים המה, יש אדם אשר קשור אל התורה בעבודתו האהבה, ומסור אלי' בכל לבו אך מה יעשה כי מלוקת הזמן רבו עליו, ולחץ פרנסת בצ"ב התלויים עליו ישימו מועקה עליו לפרוש א"ע מה"ת, אמנם עכ"ז דעתו עלי' ותקותו חזקה בלבו כי אם אך יניח לו השי"ת מעלבו ידו ומסרדתו העלומה, חיש קל כנשר יעוף תחת זל כנפי', והבחינה ממנו ע"ו תראה כי כאשר ילך מסביב לבהמד"ר והאלי התורה וישמע קול ללול אמריה מהיושבים לפני ד', ומנעיניו שיר זמרי', הלא יתפרץ אז קול אנה מלבו, ויאמר אוי לי! כי נודדתי ונתרחקתי מפנה, ויעשה עליו רועש עולם, לאמר, מתי אבוא ואראה פני אלהים—אבל יש אנשים אשר בזדון לבם מאסו את התורה, והשליכו מעליהם את עבודת התורה, ונזרכו אחר ממה בגאווה ובשאט נפש, והסתיחו דעתם מה"ת מכל וכל, ע"ז ארז"ל [בחגיגה ט] שעליהם אה"כ מעוות לא יוכל לתקון וגו' זה ת"ח הפורש א"ע מן התורה.— והנה זה החיש, כשילך

סביב לבהמד"ר, וישמע דברי התורה מפי לומדיה, יתלוץ עליהם, ויבזו אותם בלבו, וידבר עליהם דברי נבלה וכדומה, אשר כל זה יורה עליו, כי נכבו אללו זיקי אהבת התורה מכל וכל :

ו) הנה בטבע האור, אם תקרב נר שכבה אל נר הדלוק בסמוך לה, אזי אם הנר הכבוי עדינה היא מעלה עשנה אזי ע"י העשן הנמלא בה תבעיר מהר בסמוך לה, אבל לא כשהי' כבוי לגמרי ואיננה מעלה עשן כל שהוא, וזהו מה שהראה לנו השי"ת ברמז פעולותיו בשעת מ"ת. לאמר, כי בוודאי מי שיטוור לו השי"ת להסתדק בתורתו ולהיות חולב קול התלהבות בתורת ה' בקולות וברקים ולפידים, הנה הוא מה טוב, ואשרי לו, אבל עכ"ז גם מי שאין בכוחו ללמוד ולהגות באיזה עת בתורה ד', עכ"ז לא תהי' נכבה אללו אם התורה לגמרי ותשאיר בלבו כדמיון נר שהוא עדינה מעלה עשן, להיות חפלו ותשוקתו לשזב אליו, כשיסורו ממנו הסיבות המונעות אותו ממנה :

[למלאות הגליון] **ביצה** (ד' ע"א) ר"א לעולם ספק וי"ע ספק חול הוי דבר שיש לו מחירין וכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל, ופירש"י וכי סיכא דמחמירין בבטולה מהאי טעמא מחמירין נמי בספיקה מהאי טעמא, ולבאר טעם הדבר בהא דמעיקרא לא הוה ס"ד דגמרא, להשוות דין ספיקה בדשיל"מ כמו שהוא לענין ביטולו—י"ל דתליא בסברת מחלוקתן של הרשב"א והרא"ש המובא בצ"י יוד"ע (סי' ק"ט), דסתמת הגמ' הוה ס"ל כסברת הרשב"א בהך דהד בתרי בטל מה"ת וגם מדרבנן, עכ"ז האיסור נמלא עדינה בהתערבות, וע"כ אסור לאוכלן כחת עיי"ש, ועפ"י בתערובות של דשיל"מ אנו מחמירין לאוכלו מטעמים הידועים, אבל בספק דרבנן אף בדשיל"מ יש להקל ולומר דאין כחן איסור כלל [וכן איתא בירושלמי בילה ה"א] אבל רב אשי יסבור כסברת הרא"ש דכל היכא דבטל חד בתרי נהפך האיסור להיות היתר גמור, א"כ כיון דמחמירין בדשיל"מ בבטולו מכל שכן דמחמירין ג"כ בספיקו, ודו"ק :

שם עולם

לקוטי אמרים

בעוהש"ת אור יום ב' תצוה תרל"ז פ"ק דובראזא.

לידידי הרב הגדול החריף וזקי, משנתו זך ונקי, כבוד שמו תפארתו

מ' ר' אברהם גערדנארט י"י בהוראדנא.

א) ורענ"ד יש להליל את הש"ך מהשגת הקלוה"ח דאף לפי דברי כ' די"ל דמיירי כשיש לו שני כרים, א"כ כשתפס השליח ב"ד א' מהם לא קני לי', דהא הלוה יוכל לדחותו ולשלם לו מאיזה כר שירצה, וכדאיתא (בב"ב ק"א ס"ג) ויש לו רשות לסלק לו מהכר השני הנשאר אללו, א"כ לא שייך תו לומר דקני לי' לגבות ממנו כאלו מכרו לו. ול"מ בלקחו ממנו בע"כ ע"י השב"ד. אלא אפי' בלקחו מדעת הלוה. עכ"ל י"ל דלא נהנו לו לגבות ממנו ולקנותו דבתורת משכון זה לידו, ושפיר יוכל הלוה ללסוק אח"כ בהכר השני. ואמנם לזה היינו יכולין לומר דמיירי בשחובו ה' כנגד שניהם דבזה יוכל לגבות ממנו בע"כ. מ"מ לא רלה הגמ' לפרש כן כיון דמיירי שגם השני הנשאר אללו אינו שלו לא שייך לקרותו בשם עשיר נגד שם עני דאין זה דבר והפוכו, והל"ל הא אם השאיר אללו כיו"ב שכיב בעצומו, ודו"ק:

ב) ואמנם י"ל ד' הש"ך באופן היותר מרווח, והוא בשכנין תחלה דברי הש"ך שכתב דאם ישתמש בו יפחות מהלדקה המוטלת עליו, שזהו מחוסר הבנה, האם נתחייב המלוה לראות שיהי' קיום המלוה משך רב, הלא בידו לבטל המלוה בכל עת, דאם רולה 'מחזירו ע"מ שלא למשכנו עוד, וגובה אח"כ ממנו חובו ב"ד וכמ"כ בסעיף כ"ב, ובע"כ ל"ל דלאו מטעם דיטול העשה הוא, אלא מטעם כיון דחזינן דחאה התורה על העני שאין לו במה לשכב שמחוייב הוא להחזירו

ע"ד אשר כתב כה"ר בדברי הש"ך בחו"מ (סי' ע"ב) שהאריך ביישוב השגת הרמב"ן ע"ד רש"י ובעה"מ, דה"ל דב"ח קונה משכון שלא בשעת הלוואה לחייבו באונסין, והקשה הרמב"ן הא שואל כל הנאה שלו, וזה המלוה אסור להשתמש בו כו', וכ' הש"ך. ע"ז דהא דאינו רשאי להשתמש בו היינו משום דרחמנא חייבי' לעשות לדקה ולהחזירו בשעת תשמישו, א"כ כשהו ישתמש בו יפחות מהלדקה המוטלת עליו שיתקלקל, ולא יוכל העני להשתמש בו זמן שהי' משתמש בו מקודם, אבל מ"מ גוף המשכון שלו עיי"ש. והקשה הקלוה"ח (בב"ב ל"ג סק"ח) מהא דאיתא בב"מ (ק"ד ע"ב) ואם איש עני הוא לא השכב בעצומו, הא עשיר שכיב, ופריך בגמ' מאי קאמר, ופירש"י וכי בשביל שהוא עשיר התירו לו לשכב בעצומו, והרי הוא כריבית אללו שיתמש במשכנו חנם ע"כ, ולפ"ד הש"ך כיון דבעשיר ליכא מלות השבת העצוב ממילא יוכל לשכב על עצומו, א"י מדלא התירו בעשיר להשתמש בו מוכח דלא קנה כלל להשתמש בו ע"כ. וכה"ר תי' ע"ז דכיון שהוא עשיר ויש מקום לגבות הימנו מלבד המשכון, כמנא דלא קני לי' אף לדעת הש"ך ואסור להשתמש בו [הנה כיון כ' בזה לד' בעה"מ"ח ס' בית יהודה על חו"מ מנכד הנוב"י ז"ל] אמנם כ' חזר להעמיד ד' הקלוה"ח דהא י"ל דמיירי בעשיר שאין לו נכסים אחרים רק שני כרים, דזהו עשיר מקרי לענין השבת העצוב, ואין לו שום נכסים אחרים זולתם דשפיר קני לי' אף לדעת הש"ך ע"כ דברי כה"ר:

להחזירו תמיד, כ"ז שלא בא לגבות ממנו בתורת תשלום דמי החוב [דלז אינו מחויב להשאיר לו כ"א כסות של יב"ח] ויוכל לחובלו ביום אבל להחזירו בלילה. כמו כן י"ל דאסור לו להמלוה לגרום לו היזק ולהפסיד לו החפץ מזמן הראוי לו להשתמש בו, כגון אם המשכון זמנו ראוי להשתמש בו משך שנה, אינו יכול לקלקל אותו אף ביום אחד פחות, ולהפסיד להלוה את יום השמוש הראוי לו להשתמש בכלות השנה, וכ"ז שלא בא לגבות ממנו כב"ד רק בתורת משכון. אסור להמלוה לגרום להלוה לער השכיבה מהמשכון מכפי הראוי לשכיבה, וא"כ אין ג"מ בזה בין אם אין לו כ"א כר אחד או שנים, דאף דהיכא שיש לו שני כרים שהתירה התורה לחובלו באחד להיות אללו תמיד כיון שיש לע"ע להלוה במה לשכב, עכ"ל אסור לו להמלוה להשתמש בו לע"ע דלמא יתקלקל הכר הנשאר אלל הלוה, או שתגנב, ולא יהי' לו אח"כ במה לשכב, דהא ודאי כשישתמשו שניהם, כ"א בכר שאללו, אזי במשך השנה לא ישאר אח"כ להלוה העני כלום במה לשכב ונמלא ממעטו בשמוש המשכון מהזמן הראוי לו להשתמש בו, ומה לי כר אחד או שנים לענין זה דעכ"פ אין המלוה רשאי ללערו בלער שיהי' לו אח"כ בכלות השנה. או דלמא תגנב קודם. ונמלא העני ביתו ריקן וק"ל :

ג) **ואף** דלכאורה יקשה ע"ז מהא דא"ר ש אלמנה עשירה ממשכנין אותה שאין אתה מחויב להחזיר לה. הא יש לחוש שמא תעני ויהי' אח"כ מחויב להחזיר לה ונמלא משיאה שם רע—דו"ל דשא"ה כיון דעתה אינו מחויב להחזיר לה מותר למשכנה, וליכא למיחש שמא תעני, דלזו יחזיר לה ושוב לא יטול ממנה אח"כ, ובחזרת פ"א ליכא חשש הולאת ש"ר כ"א ביולא וכנכס אללה תמיד שו"ע, משא"כ לגבי היתר שימוש להמלוה יש לחוש להפסד שיהי' אח"כ ודלמא יעני וכנ"ל.—וראיתי בתומים (סו' ל"ו ס"ק ז') דבר חדש שלדעת ר"ש בעשירה שממשכנין אותה אינו מחויב להחזיר אח"כ אף כשתעני משום חשש ש"ר, והוא תמוה לעכ"ד

לומר דמשום חשש ש"ר יהי' בטל ממ"ע דהשבה. והלא יותר טוב לומר שיקיים מלות השבה, ושוב לא יחזור למשכנה אח"כ—ומה שהוליא דינו מלשון הירושלמי שכתב, רש"א עניה אין ממשכנין אותה כל עיקר, עשירה ממשכנין אותה ואינו מחזיר שמתוך שבא אללה משיאה ש"ר ע"כ. והקשה ע"ז דל"ל בעשירה טעמא דמשיאה ש"ר. הא בל"ה אינו מחויב להחזיר לעשירה, ומשום הכי פי' דבעשירה אינו מחזיר לה אפי' היכא דתעני אח"כ ע"כ, וקשה דא"כ יפלוג ר"ש על הת"ק בתרתי, גם בענין החזרה, דלת"ק מחזיר לה תמיד [ומטעם דקיי"ל בזה דאי עבד מהני דהחזרה ריבתה השבות הרבה] ולדעת ר"ש אינו מחזיר לעני, ומותר למשכן העשירה לכתחלה, ובאמת משמע מדברי ר"ש דלא פליג רק בזה דמותר לחבול אלמנה עשירה, אבל בעבר וחבל לעני' מודה דחייב להחזיר לה, דעלה גם כן הוא עשה דהשבה, וכן משמע בסנהדרין כ"א בדברי ר"ש מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזירה, אלמא דמודה ר"ש דעלה ג"כ קאי העשה דהשבה, ולא פליג רק דמותר לחבול אלמנה עשירה, וע"כ ג"ל פי' הירושלמי כך, דרך ואינו מחזיר שכתוב בירושלמי, הוא לשון קושיא, ואינו מחזיר בתמי', פי' למה בעני' אין ממשכנין אותה לדעת ר"ש הא יחזיר לה תמיד. [והוי' כמו עשירה דמותר למשכנה שיש לה במה לשכב] ומשני מפני שאתה משיאה ש"ר בשכונותי' דיהי' מחויב להחזיר לה תמיד, משא"כ בעשירה דעתה אינו מחויב להחזיר לה ואח"כ כשתעני יחזיר לה ולא יטול ממנה עוד, ובספרי סו' רפ"א איתא בזה"ל רש"א דברים שאתה חובל באיש אי אתה מחזיר [ל"ל חובל] לאשה שלא תהא הולך ובא אללה כדי להשיאה ש"ר ע"כ, דודאי לא פליג רק בהלוא של אלמנה, אבל מודה הוא בהעשה דהשב תשיב דקאי גם עלה—וכן לריך לפרש ל' התוספתא, רש"א עני' אין רשאי למשכן, עשירה נוטל, ואינו מחזיר שלא יהא הולך ובא אללה שלא כו', דסוף דבריו שכתב ואינו מחזיר שלא יהא כו' הוא פי' על הא דעני' אין רשאי למשכן אף

אף דמחזיר לה , עכ"ז יהי' משיאה ש"ר .
 וכמו שפירשנו דברי הירושלמי , כן לריך לפרש
 ד' התוספתא שיהי' מכוון לדברי הגמ' דילן
 בסנהדרין כ"א הג"ל [והא דלינו ממשכן לעני'
 פ"א ויחזיר לה בערב כדי שלא תהא שביעית
 משמטהה וכו'] , י"ל דהוא מלד גזה"כ] . ומעתה
 נשוב לדברינו הג"ל דהמלוה אסור להשתמש אף
 במשכון של עשיר מה"ת , מטעם דחיישינן
 שמא יעני , והא דאר"ש עשירה ממשכנין
 אותה , ולא חייש לשמא תעני ויהי' לריך
 להחזיר לה , משום דלחשש חזרה פעם אחת
 ליכא חששא דש"ר .— וילנה"ר עוד לדברינו . והנה
 התומים שס מתרין דברי הרמב"ם דלמה בעשיר
 אינו לוקה , הא אללו ל"ה להגל"ע , ד"ל דניתק
 ג"כ לעשה צ"ס יעני , ע"ש , אלמא דהתורה
 ג"כ כיונה לחששא זו לפוטרו ממלקות של
 הללו , דגל"ע דהשבה כשיעני אח"כ מהכר
 הנשאר לו :

ד) ועיין בתומים שכ' דלר"ש צ"ח החובלת
 לאשה ליכא לאו , אלא דזה בכלל
 בטעם פלוגתא . וק"ל דא"כ לר"ש תהי' אלמנה
 אסורה לחבול גם לאיש מטעם הג"ל , ולמה
 כ' קרא רק באלמנה הנחבלת , [ועיין מש"כ
 בסעיף ח'] :

ה) ועיין ברש"י סנהדרין כ"א ד"ה משיאה
 כו' כשתכנס לביתך שו"ע—ובב"מ
 כתבו שם בזה"ל שאתה יולא ונכנס אללה שו"ע ,
 וכפי הנראה מעיקר הדין מחויב המלוה להחזיר
 העבוב לבית הלוה , ועיין בב"מ (ל"ב ע"א)
 לגינתו ולחורבתו מנין , וק"ל להגי' כשתכנס
 לביתה וק"ל :

ו) עוד ק"ל בזה דליתא בספרי וו"ל ואם
 איש עני הוא , אין לי אלא עני ,
 עשיר מנין ת"ל ואם , א"כ מה ת"ל עני , מוזר
 אני לפרוע ע"י עני יותר מן העשיר ע"כ .
 והוא נגד דברי הגמ' הג"ל , ואפשר לומר
 דמיירי בעשיר מקרקעות , אבל בענין המשכון
 הוא עני וכמש"כ בשו"ע בסעיף כ' , ועי"ל דלע"ג
 דהספרי מפרש הכתוב כגמרא דילן . לא תשכב
 עבטו אללך , עכ"ז אין מקרא ג"כ יולא מדי

פשוטו , לענין איסור השמוש , וכמש"כ לעיל
 בס"ק ב' ג' דגם בעשיר אסור להשתמש בעבטו ,
 מחששא דשמא יעני , ויהי' חייב להשיבו , אלא
 דמ"מ מוזרר אני לפרוע ע"י עני יותר מן
 העשיר , ועל שניהם אה"כ מלות ההשבה צעת
 הלורך , וק"ל :

ז) עוד ק"ל בזה בזה דליתא בשבת (כ"ז)
 לתנא דבי ר' ישמעאל דס"ל דכל
 בגדים האמורים בתורה סתם אינו אלא לו"פ .
 ואמרו שם דאף כל לתויי זילית , וכלאים .
 למה לא נאמר ג"כ לתוי חובל בגד אלמנה
 [ועיין בתומים שהביא ד' הירוש' דבגד הוא
 דוקא] ולא אשתמיט בשום דוכא למתני זאת
 אליבא דתנא דבי ר' ישמעאל :

ח) ובמעומא דר"ש דאמר מפני שאתה
 משיאה ש"ר בשכינותי .

ק"ל מאי ש"ר איכא צביאת פנוי' מה"ת , ובשלמא
 לדעת הרמב"ם שסובר דיש לאו צביאת זנות
 דפנוי' . [או לכה"פ הוי לאו הבא מכלל עשה
 דכייקח] א"כ הוא משיאה ש"ר במתיחדת עמו
 לזנות אבל לדעת הראב"ד החולק שם דאינו
 אלא במפקרת א"ע לזנות לכל אדם , מאי
 ש"ר איכא דנאמר טעמא דקרא שע"כ הוזהרנו
 בלאו דלא תחבול בגד אלמנה .— עוד ק"ל
 דלמה נקט הגמ' רק ש"ר דידה , ולמה לא
 חיישינן נמי לש"ר דידי' , וכמו דאמרין
 ציבמות (כ"ד) משום הסר ממך עקשות פה
 וגו' . ובשבת (כ"ג) אר"ש בשביל ד' דברים לותה
 התורה להניח פיהה בסוף שדהו עי"ש .
 והג"ל בזה דחיישינן דלמא תהי' הוחזקה נדה
 בשכינותי' בציהה ימים , או משום דיהי' נכנס
 ויולא אללה ימים הרבה , אשר בהן יהי' ימי
 וסתה , ור"ש יסבור דווסתות דאורייתא [ע'
 נדה י"ד] וחיישינן לש"ר דנדות . ואף דר"ש
 דריש טעמא דקרא דלכך נדה עומאה ז' כדי
 ש"א תהגנה על בעלה , וא"כ לכאורה ליכא צפנוי'
 איסור נדה כמש"כ המנחת יעקב (בס' קפ"ג)
 אמנם כבר השיגו עליו כל הפוסקים בזה .
 וכמפורש ברמ"א סו' הג"ל . ובבר הקשיתי עי"ז
 ג"כ מיבמות (ל"ד) כגון דשוינהו שליח כו' עי"ש
 ברש"י

ברש"י, וכן ביצמות מ"ט כדה תפסי בה קדושין דכתיב ותהי נדה עליו ומוכח מזה דגם בפנוי איכא איסור נדה, ובע"כ מוכרחין אנו לומר דודאי גם המנח"י מודה דלר"ש יום א' טמאה, אלא דטומאת ז' ליתא לר"ש אלא בנשואה — לפי"ז גם להמנח"י ניחא דחיישין לבו ביום, לקושיא השני' שהקשיתי דלמה ארז"ל מטעם ש"ר ידעה, ולא חששא דש"ר דידי', ויל משום דהוא חובל אוחה בע"כ, הזהירוהו התורה בזה דלא יוליא עלי' ש"ר, אבל על עצמו כיון דברזונו הדבר תלוי, לא יחבול באופן דיוכל להוליא עליו ש"ר, [וע"ל ס"ק ד'] :

(ט) **ובדברי רש"י ז"ל** שם קי"ד ד"ה מאי קאמר, שכ' דהא אסור להשתמש בו משום ריבית, ק"ל דהא ריבית זה אינו אסור מה"ט כמו משכנתא באהרא דמסלקי. אם אינו מוכה לו לא הוי כ"א א"ר וזכרנו הכא שלא התנה עמו מתחילה, כ"א אחר ההלואה לדעת רוב הפוסקים לא הוי כ"א א"ר, ואפי' לדעת רש"י הובא ביו"ד סי' קס"ו ס"ב שסובר דאפי' היכא דלא התנה מתחלה הוי ר"ק. מ"מ התנה עמו מיהא בעינן, שיתנה עמו אח"כ לשמש במשכנוו בשכר הרחבת הזמן, וזה דוקא בדקיימא לאגרא, אבל בל"ו לא הוי ריבית דאורייתא, ויותר הו"ל לפרש הטעם משום גזל להשתמש במשכון של חצירו בלא רשות, אם לא שנאמר דמזה יהי' ראוי לדעת הש"ך דמשכון שלא בשעת הלואה הוי שואל בהיתר השימוש, והא דאסור להשתמש בו אפי' בעשיר אינו אלא משום דבמה ישכב אח"כ, וחיישין לשמא יעני. ומ"מ דברי רש"י ז"ל ל"ע :

(י) **והנה** נסתפקתי בזה דקיי"ל דלאו דלא תבזה הוי נל"ע אם לא בשאבד המשכון או נשרף, אם הי' עני או, והעשיר הלוח אח"כ אם יוכל לקיים אח"כ העשה, דהא עתה ח"ל לו, והוא חבלו בעת שהי' עני, וכיו"ב חקר בשו"ת תפארה לצי, הובא בפ"ה ליו"ד ע"י קכ"ט ס"ק ב', וכיו"ב מתהלים ד' הרמז"ס בה' חו"מ שכ' דאין

לוקין על לאו דב"י משום דהוי לשאב"מ, והקשו ע"ז תיפוק לי' משום דהוי נל"ע, ותי' דמייירי בקנה חמץ צרגע אחרונה ש"ס דאז אין פנאי לקיים אח"כ העשה ועיין בשעהמ"ל שם, ואם נאמר דלא הוי נל"ע, יקשה א"כ מאי קאמר ריו"ת במכות אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת, ופריך והרי משכון וכו' ומשני כגון דחייב בתשלומין וכו' והא משכנתא לה שפיר צביטלו, כיון שנתן להלוה העני כר אחד משלו דודאי לא מקיים המלוה דהשבה בזה כ"א כשמחזיר לו את העצוב שחבלו ונמאל עדיין אללו, ובזה עשה אותו עשיר, וביטל ממנו את מלות ההשבה המוטלת עליו, [ובלא"ה צגר שמת לא מצי לשכוחי דזה לא הוי כ"א לא קימו, ועיין תוס' שם דלריו"ח קא מקשי] ואף דלא עשה הביטול בגוף המשכון, עכ"ז נתינת הכר שלו להלוה נחשב כביטולו, וכמו דאמר התם [מכות ט"ז] גבי מוליא ש"ר דאם קבל קדושי' מאחר נחשב שמה כביטולו עיי"ש. ובע"כ נאמר דמזה יהי' ראוי לדעת התומים שסובר דגם בעשיר מקרי ניתק לעשה דשמא יעני, וכמו כן לא כוכל לחשוב זה לבטלו דעדיין ראוי הוא לקיימו בעת שיעני אח"כ :

(יא) **עוד** יש לחקור בזה דמשמע מהפוסקים דגם האשה חייבת במ"ע דהשבת העצוב כמו האיש, ולדעתו יש לדון בזה, דלמה לא תהא נחשבת כמ"ע שהז"ג דהא כסות יום מחויב להחזיר ביום, וכסות לילה בלילה, ואף דבכסות יום ולילה חייב הוא להחזירה תמיד, מ"מ אין החיוב דיום חל כ"א ביום וכסות לילה כ"א בלילה, וכיו"ב כ' השא"ג א' (בסי' י"ב) במלות הזכרת יל"מ דגשים פטורות מזה דהוי מ"ע שהז"ג, אף אם היא נוהגת ביום ובלילה, מ"מ הזכרת יום ולילה כאו"ה מלתא אחריתא הוא, וכד"ד עדיף מיניה דהתם נכלל החיוב דיום ולילה בפסוק אחד, ומכש"כ הכא דפלגיניהו קרא בשני כתובים מיוחדים דודאי כוכל לאמר דהוי מ"ע שהז"ג — ואין לומר דשאני הזכרת יל"מ כיון דאין הזכרה של יל"מ דיום פוטרתו מחיוב לילה, דאפי' אם יזכיר ביום ב"פ מחויב להזכיר שנית

עולה יפה דמ"מ תקשה כיון שיש לאו ממילא
 חייבים נמי בהעשה אף שהיא מ"ע שהז"ג,
 וכמו כן משמע מפשיטות דבריהם אח"כ בתי
 הר"י מא"ד דעשה דיו"ט ליכא גבי נשים, ולא
 חידשו שמה כי אם דהלאו הכתוב גבי עשה
 אלוים דלא אחי עשה ודחי לי, וא"כ הדרא
 קושיתנו הנ"ל לדוכתא דלמה לא תלקי האשה
 על לאו דלא דלא תבוא, דלדידה הוי עשה דהשבת
 העבוב מ"ע שהז"ג, — ולדברי הרמב"ם שסובר
 דעשה דהשבת תשיב, קאי ג"כ אכלים דאוכל
 נפש, ובגד אלמנה, שפיר י"ל כיון דבהני לא
 הוי מ"ע שהז"ג, ואשה חייבת בהשבת, ממילא
 חייבת ג"כ בהשבת כסות יום ולילה בזמנא,
 וא"ל דאדרבה נפטור אותה משארי השבות כיון
 דאיכא צדד מינייהו דהוי מ"ע שהז"ג, דזה
 לאו סברא הוא כלל דכל היכא דאיכא למדרש
 לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן [ועיין תוס'
 פסחים מ"ד ד"ה סד"א] אבל לדעת התוס'
 בב"מ קט"ו ע"א ד"ה וחייב משום שני כלים,
 דהעשה לא קאי כ"א על הלאו דלא תבוא אל
 ביתו ולא אכלי או"כ, ולא אלאו דאלמנה,
 הדרא קושיתנו הנ"ל לדוכתא — ול"ל לדעת
 התוס' כסברתנו הנ"ל דכיון דתוכל להחזיר
 הכסות לילה גס ביום מטעם זה לא הוי כמ"ע
 שהז"ג, דהתוס' ס"ל בכמה דוכתא כשיטת
 הר"ש דפטור כסות לילה, הוא תלוי בהכסות
 המיוחד ללילה וא"כ אין ראי' ממ"ע דליזית
 וכמש"כ לעיל, משא"כ הכא דתלוי בזמן ותוכל
 להתחיל ולקיימו גס צעה שעדיין לא בא החיוב,
 והכל ניחא צ"ל — ועוד יש ליישב עפי"מ שאמרו
 חז"ל בקדושין ל"ד, גבי מוזה למטן ירבו ימיכם
 וכו', וכן הכא כיון דכתיב ושכב בשלמתי וברכך,
 גברי בעי ברכה נשי לא בעי ברכה בתמי' עיי"ש:
 (ב) **ובהיהיא** ענינא ק"ל על ד' הרשב"א
 המובא בקלוג"ה סי' ל"ט סק"א
 דהא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח אינו
 אלא מדרבנן, לפי"ז יקשה ע"ד הגמ' בב"מ
 שם, דקאמר, וכי מאחר דמחזירין למה ממשכנין,
 ומשני, שלא תהא שביעית משמטתו, ולא תהא
 כעשית מטלטלין אלא בניו, ומשמע דאקרא

שנית בלילה, משא"כ גבי עשה דהשבת אם
 החזיר לו לפני זמנו ג"כ יולא כיון שאין אלו
 צעת החיוב. — דזה אינו דאם החזיר לו כסות
 לילה לפני שקיעת החמה, מ"מ לא נחשב לו
 לקיום המלוא אלא צעת בוא השמש דאז מתחיל
 זמן חיובא וחזרה דמקמי הכא לאו כלום הוא
 וע"כ שפיר הוי כמ"ע שהז"ג, וראי' לזה מלות
 לילית דהוי מ"ע שהז"ג, ולדעת הרמב"ם שסובר
 דבזמן לביעה תלוי רחמנא, וכל זמן הלילה
 פטור, וא"ח אלא כשלושיו ביום, והוי עיי"ז
 מ"ע שהז"ג. אף דיוכל ללבושו קודם עה"ש
 ללאת בו כשיאור השחר, למ"ד חובת גברא
 מ"מ כיון דמעיקרא לאו זמן חיובא הוא, וזמן
 חיובא של קיום המלוא אינו אלא כשהאיר השחר
 מקרי מ"ע שהז"ג [ואמנם לדעת הר"ש דסובר
 דבכסות תלוי מלתא, ועיקר פטורא דליזית
 אינו אלא בצגד המיוחד ללילה, ופטור בו אפי'
 כשלושיו ביום, אין מזה ראי' לדברינו הנ"ל,
 דשא"ה דהלילה גורמת הפטור מצגד זה תמיד
 ועיין תוס' קדושין ל"ד ד"ה ותפליין]. — ואין
 לומר דשא"ה כיון דאיכא ג"כ לאו, וכיון דחייבת
 משום הלאו ממילא חייבת ג"כ בהעשה, וכמו
 דאמרינן בצרכות (כ' ע"ב) גבי קדה", ובפסחים
 מ"ד גבי מלה, דיל"ל דשא"ה דשני מלות נפרדים
 המה, לאו דחמץ ועשה דאכילת מלה, וכן
 זכור ושומר, ולמה סמכינהו רחמנא גבי אהדדי
 לחייב הנשים בהם אף דהוי מ"ע שהז"ג, משא"כ
 הכא דהלאו והעשה המה בענין אחד לא שייך
 למימר למה סמכינהו וליכא למילף מינייהו כלום.
 וראי' לדברינו מדברי התוס' בקדושין שם ד"ה
 מעקה שהקשו דל"ל דהמה מ"ע שלא הז"ג דמאי
 כ"מ הא איכא לאו בכל חדא וחדא [ולכאורה
 תמוה דבפשיטות י"ל דנ"מ מזה לענין אי מקרי
 לאו הנל"ע, גבי נשים, דעיי"ז לא יהי' כל"ע
 גס לאנשים, וי"ל זאת מדהזכירו שם ג"כ מעקה
 דבלא"ה הוא לאו שאב"מ. ועיין] ותו' דנ"מ
 להיכא דלא יהי' בהו הלאו כ"א העשה, דאם
 נאמר דהוי מ"ע שהז"ג הי' נשים פטורות,
 ואם נאמר דזה ג"כ י"ל דהך סברא מטעם
 סמוכים לחייבם בהעשה כמו הלאו א"כ אין תי'

פריך למה כתיב והאיש אשר אהב נוסה בו יוניא חליך וגו', וה"כ מאי תירלו בזה, וי"ל דהגמ' לא משני אלא משביעית, והך דלא נעשה מטלטלין כו' אגב גרר'א נקט'ה דקיי"ל קן להלכה :

(ג) **ברמב"ם** פ"ג מה' מלוה ה"ו כ' בזה"ל מת הלוה אינו מחזיר ליורשים, מת הלוה אחר שהחזיר לו המשכון שומטו מעל בניו ואינו מחזיר עכ"ל, ודין הראשון הוא מהמשנה שם קי"ג ודין השני הוא מימרא דריו"ח שם קי"ד, וק"ל על המחבר בשו"ע ז"י סעי' י"ט שלא הביא כ"א דין השני של הרמב"ם והשמיט דין הא', ועיין צ"י שמיין שם דברי המשנה ועיי"ש, ול"ע :

(ד) **התומים** שם סקי"ד חקר אם אחר שהחזיר לו המלוה את העבט מכרו הלוה אם יוכל המלוה לטרוף מהלוקח, ולענ"ד פשוט דאם לוא ה' הדבר שיוכל הלוה למוכרו ולהפסיד בזה להמלוה, לא ה' שייך לומר בזה לדקה דודאי לא לותה התורה שיוותר לו המלוה את חובו, אלא שיניח להלוה להשתמש בו כקנין פירות, ולא להורישו לבניו או למוכרו, ובפרט לפי"מ שם לעיל שעיקר הילפותא דקרא הוא שלא תהא שביעית משמטתו, וכיון דחייב שאחר שמשכן איתו פ"א תו לא קרינן צ"י שוב לא יגוש. ממילא לא יוכל הלוה להורישו או למוכרו, והוי הלוקח הזה כקונה אותו מגבד לפני יאוש דמחויב להחזירו להמלוה. ואם הלוה הוא גבד מפורסם א"ל המלוה לשלם לו את דמיו [ודבר זה ז"ע] ולוא לא נקט הגמ' כהס' דלא נעשה כמטלטלין, כיון דבלוקח לא פסיקא לי', וכן לא מהני אח"כ הפיסת צע"ח מאוחר לגבות ממנו אחר החזרה, ובתוס' שם קט"ו ד"ה למה ממשכנין הקשה הר"א כו' ותי' דכ"מ שלא יוכל לכפור כו' ועיין בתומים שם ע"ז דלשעת זמן המלוה נחשב כח"ו דא"כ לומר החזרתי, ואם נאמר דמהני מכירתו מה יועיל בזה נגד הרואה לכפור עיי"ש :

(טו) **בשו"ע** שם (סעי' כ"א) כשמחזיר לו המשכון לריך להחזירו צעדים

ולהתרות בו שלא יחזירנו אלא צפני עדים, מדרסה משמע ללא צפי ע"ז קנין מהלוה, ולפי"ז ילה"ק מאי פריך הגמ' למה ממשכנין, דלפי"מ שם הש"ך צפי' ע' ס"ג דלעת הרמב"ן והרא"ש לא מהני תנאי דאל תפרעני אלא צעדים כ"א בשעת הלוואה או קנו מיני', ואם לא קבל עליו הלוה לא מהני, א"כ שפיר יהי' חובלת מהמשכון דכשמשכנו יוכל לתקן אח"כ את חובו צעת חזרת העבט, להחנות תנאי שחזירנו דוקא צעדים — :

(טז) **עוד** שם באורים ס"ק מ"ח ז"ל ואם מת המלוה ודאי דעל היורשים מוטל מלות השבחה לדקה רמיא רחמנא עלי' עיי"ש, ומאי דפשיטא לי' למרן ז"ל, לדידי הפטוט ל"ע טובא, דמאי שנא מריבית דאמרינן צ"ק קי"ב אהדר לי' כי היכי דתיחי בהדך לדידי' קא מזהר רחמנא לצרי' לא קא מזהר רחמנא [ומשום כבוד אביהם כמי לא שייך בזה בלקחו מדעת הלוה, או ע"י שליח צ"ד] ועיין ביו"ע (סי' קס"ח) ובפ"ת שם סק"ו, וגבי הענקה צעינן קרא יתירא בקדושין מוכי תשלחנו לרבות יולא בזמיתת הארון דמחויבין היורשים להעניקו, משא"כ הכא דלא רצי' קרא מ"ל בפשיטות לחייב היורשים בזה, וליכא למילף מיני' דשאני הענקה דשכר שכיר קריא רחמנא וכמו דאיתא בקדושין ט"ו דחייב ליתן ליורשי העבד והיורשין מחויבים ג"כ ליתן, משא"כ הכא דלא מיירי קרא אלא במלוה ולוה גופא, כמו בריבית דאפי' תבע הלוה להמלוה את הריבית צחייו אין מחויבים הבנים להחזירו :

(יז) **וב"ל** לתקור עוד חקירה צעינן זה, והוא דאם בא צע"ח של המלוה וחבל אללו המשכון שחבל הוא מהלוה שלו, דכ"ל בזה דאין המלוה השני לריך להחזירו לשום אחד מהם, דלהמלוה א"ל להחזירו דהא לא שייך גבי' טעם הכתוב צמה ישכב דהא אסור לו להשתמש בהמשכון, ולהלוה עלמו א"ל להחזירו דהוא לא חבל אותו—וא"כ יקשה ע"ד הגמ' במכות שם אמר ריו"ח אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת, הא משכחת לה ג"כ גבי משכון ציעלו

ביטלו כגון שנתנו הבע"ח לבע"ח שלו במשכון ,
 ובשלמא במכרו המלוה ליכא לאוקמי' כיון
 דאסור לו למוכרו א"כ הוי כמו שרפו או אבדו
 דחייב בתשלומין , משא"כ הכא דלא נתנו אלא
 למשכון בעלמא [ואף דר' יוחנן סובר בב"מ ל"ו
 דשומר שמסר לשומר חייב מטעם דאין רלונו
 שיהא פקדוני ביד אחר היינו דווקא לחייבו
 באונסין , משא"כ הכא דהמשכון בעין] וכן יש

לעייין בזה באם נתנו המלוה את המשכון לבע"ח
 שני של הלואה אם מחויב השני להחזירו כיון
 דהמלוה השני לא חבל ממנו אינו מחויב בהשבעה,
 ומלינו ג"כ לאשכוחי ביטלו בכה"ג, או נימא
 בזה כיון דרבי רחמנא חיובי' דהשבעה, אף
 ע"י שב"ד, כן ה"כ באם באו לידו ע"י מלוה
 אחר מחויב להחזירו וכעת ל"ע, ויש להאריך
 בכ"ו הרבה ולא ראינו רק להעיר בכל פרטי
 הדברים הכ"ל:

א"ד ידיו דוש"ס באה"ר גבריאל זאב בה"ר יחיאל יצחק מרגליות החוקה פ"ק דובראוא.

ישוב קושיא עצומה בב"ק ק"י ע"א .

אמר

רב ששת אס הי' כהן טמא בקרבן
 לצור כותנה לכל כהן שירלה
 ועבודתה ועורה לאנשי משמר, ופריך הגמרא,
 ה"ד אי דליכא טהורים טמאים מי מלו עבדי,
 ואי דליכא טהורים עבודתה ועורה לאנשי
 משמר, הא טמאים נינהו ולא מלי אכלי,
 אחר רבא חימא לבע"מ טהורין שבאותו משמר,
 ע"כ, וכתיב ע"ז הגאון בעל ים התלמוד, וז"ל
 וק"ל קושיא עצומה שאין עלי' תשובה לענ"ד,
 דהכא ע"כ מיירי שאין כהן טהור אפי' במשמר
 אחר דאל"ה טמאין מי מלי עבדי, דהא אליבא
 דר"ש קיימינן הכא, ומבואר ברמב"ם פ"ד
 מה' ביאת מקדש דלדין דק"ל עומאה דחוי'
 בצבור אפי' כל המשמר טמאין מחזירין על
 משמר אחר, וע"כ מיירי דליכא שום כהן
 טהור, וא"כ ע"כ הקרבן הזה נעשה בטומאה,
 וקיי"ל דק"ל הנעשה בטומאה אינו נאכל
 בטומאה, וא"כ האך אמרינן דעבודתה לבע"מ
 טהורין שבאותו משמר, הא לא מלי אכלי
 לבשר דאינו נאכל בטומאה, ולע"ג ולית נגר
 ובר נגר דיפרקיני' עכ"ל עיי"ש. והנה מבואר
 כי קושייתו של הגאון הכ"ל אינו אלא לפי
 שיטתו של הרמב"ם הכ"ל, וכן נראה ג"כ בחי'

מהרש"א שם, שסוברים דלמ"ד טומאה דחוי'
 מחזירין אפילו לכהן טהור של משמר אחר,
 אבל לשיטת רש"י ז"ל, שם בד"ה, או דליכא
 טהורין בהוא משמר, משמע דלא מהדרינן
 כי אס על כהן טהור שבאותו משמר, [ואחריו
 החזיק בשיטתו בעל המהדורא בתרא] לק"מ,
 דכיון דכל המשמר טמא מלי עבדי בטומאה,
 ע"כ יכולין לעשות שליח לכהן טהור ממשמר
 אחר להקריבו, ולא נטמא הבשר, ומעתה
 יכולין הבע"מ הטהורים שבאותו משמר לאוכלו,
 וכן כתבו בעלי מפרשי הים התלמוד שם עיי"ש:
והגרענ"ד לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל,
 דהרמב"ם יסבור כבב"ב התוס'
 [פסחים ע"ט ע"א] דיכולין הטמאין לזהר שלא
 יגעו בבשר ע"ש ומשום הכי אע"ג דפסק דלמ"ד
 טומאה דחוי' מהדרינן אף על כהן טהור שבמשמר
 אחר עכ"ז יכולין בע"מ טהורין לאוכלו, דמיירי היכא
 שנהרו מלטמא את הבשר, אבל רש"י ז"ל לא
 ס"ל כבב"ב התוס' הכ"ל, וע"כ הוכרח לומר
 דאע"ג דטומאה דחוי' לא מהדרינן רק אביית
 אב אחר שבאותו משמר, אבל לא לכהן טהור
 שבמשמר אחר, ומשו"ה אס נתנו לכהן טהור
 שבמשמר אחר יכולין בע"מ טהורין שבאותו
 משמר

חולק משום דחינו ראוי לחיטוי ג"כ וע"כ כהו
 צפ"ד מה' כלי המקדש דבע"מ הטהור אוכלין
 אותו, עיי"ש צכ"מ, דאף שהי' כל הכהנים
 טמאין, עכ"ז יוכל הבשר להיות טהור, כסדרת
 התוס' דיכולין לזהר שלא יגעו בבשר, ומתורץ
 קושיית הגאון בעל ים התלמוד בין לשיטת רש"י,
 ובין לשיטת הרמב"ם ז"ל :

[ירחי] לדברינו הג"ל י"ל קושיית הגאון הג"ל
 על הרמב"ם ז"ל, באופן אחר, דע"כ
 לא קאמר הרמב"ם ז"ל דמהדרינן אפילו על
 כהן שבמשמר אחר, אלא כשחירע הטומאה
 קודם השחיטה דאז יש פנאי להדוריו למעבד
 בטהרה, אבל אם חירע הטומאה אחר השחיטה
 קודם הזריקה לא מהדרינן אכהן טהור של
 משמר אחר, דאז אין פנאי למהדר שמה
 יקרוש הדם ויפסל, וע"כ מלינו לאוקמי' כגון
 שהי' כל המשמר טמא לבד השוחט והזורק,
 ונטמאו אחר השחיטה קודם הזריקה, דמלי
 זריק בטומאה, וע"כ אמר דיכול לעשות שליח
 לכהן טהור ממשמר אחר שחירע לו, והבשר
 לא נטמא, ולכן יכולים הבע"מ טהורין שבאותו
 משמר לאוכלו] :

[ומדי] דברי בההוא ענינא הג"ל, הגה תמוה
 לי מאוד דברי מרן הכ"מ ז"ל צפ"י
 מה' מעה"ק הג"ל שכתב וז"ל ולי אין לורך
 לידחק בכך (כמו שכתב הרי"ק) דדברי רבינו
 אלא דברים כפשוטן דמיירי שהקריבוהו טמאין
 שיש קרבן לבור שהוא צא בטומאה ונאכל
 בטומאה, והוא קרבן פסח, וכגון שהי' הקהל
 מחלה טהורין ומחלה טמאין שכולם עושין בראשון,
 והטהורים עושין לעלמן בטהרה, והטמאים
 עושין לעלמן בטומאה, והשתא קאמר שאעפ"י
 שיכולין הטמאין להקריב פסחיהם אינם יכולין
 להמנות עם הטהורים אף עפ"י שלערב יהי'
 טהורין ויהי' ראויים לאכילה עם הטהורים עכ"ל,
 והנה מלבד שהוא דוחק גדול לפרש דברי הרמב"ם
 באופן הזה, דא"כ מה ענין דין זה לכאן, ובה'
 ק"פ הי' לריך להיות מקומו—הנה עיקר דינו
 של מרן הכ"מ ז"ל שגבו ממני למאוד, לאמר
 שהטמאין מוכרחין המה דוקא לעשותו בטומאה,
 ולא

משמר לאוכלו, והרמב"ם ורש"י ז"ל לשיטתייהו
 אזלי צוה בפירושם דברי הגמ' [בצחיים ל"ט.]
 צעי רב אושעיא טמא צק"ל מהו שיחלקו לו,
 מי אמרינן המחטא אמר רחמנא והאי נמי
 מחטא הוא, א"ד ראוי לאכילה חולק שאינו
 ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבינא ת"ש
 כ"ג מקריב אונן ואינו אוכל ואינו חולק לאכול
 בקדשים לערב, ש"מ ראוי לאכילה צעינן ש"מ
 ע"כ, ופירש"י ז"ל דבקרבן לבור שהקריבוהו
 טהורין מיירי כו' אבל בהקריבוהו טמאין לא
 קא מצעי' לן שהרי אינו נאכל כו' ע"ש, הרי
 דשפתיו ברור מללו, דאם יקריבוהו טמאין
 א"א שלא יגעו בבשר ויטמאוהו, ובע"כ מיירי
 שהקריבוהו טהורין ממשמר אחר ומוכח מזה
 דמשמר למשמר אחר לא מהדרינן, וכמו שפירש"י
 צב"ק אי דחיבא טהורים, באותו משמר, אזי
 יקשה קושיית הגמ' טמאים מי מלי עבדי.—אבל
 הרמב"ם כתב צפ"י ו"ד מה' מעה"ק ה' כ"ג,
 בזה"ל קרבן לבור הבא בטומאה אע"פ שהטמאין
 מקריבין אותו אין חולקין עם הטהורין לאכול
 מפני שאינן ראויין לאכילה ע"כ, ועיי"ש בכסף
 משנה צ"ס הרי"ק שהקשה ע"ז הא אינו ראוי
 לאכילה מפני טומאת הבשר ונדחק ליישב ולפרש
 ד' הרמב"ם עפ"י שיטת רש"י, ולדברינו הג"ל
 יתפרשו דברי הרמב"ם כפשוטם, קרבן לבור
 הבא בטומאה, אע"פ שהטמאין מקריבין אותו
 [משום דלשיטתו אם אך נמלא כהן טהור אף
 באיזה משמר אחר לא יוכלו הטמאים להקריבו,
 א"כ צע"כ הקריבוהו הטמאין] אין חולקין עם
 הטהורין לאכול [אע"פ שזוהרו שלא יגעו בבשר,
 והבשר טהור כסדרת התוס' הג"ל, עכ"ל] אין
 חולקין עם הבע"מ הטהור שבאותו משמר לאכול
 עמהם לערב כשנטהרו מטומאתן] מפני שאינן
 ראויין לאכילה [מפני שלא הי' ראויין לאכילה
 בשעת עבודה, וכל שאינו ראוי לאכילה בשעת
 עבודה אינו חולק כפשיטתו של רבינא מהא דכ"ג
 כו'] ולא רלה לפרש כפירש"י דמיירי שהקריבוהו
 טהורין משום דלשיטתו אילו הי' כהן טהור
 במשמר אחר, הי' מהדרינן עלי' ולא הי'
 הטמאין יכולין להקריבו, ופשיטא ללא הי'

אינם מחויבים לעשות בטערה כיון שהותר אז ג"כ ליחידים הטעורין לעשות בטעמה, אמנם היכא דהי' רק מחלה עמאין צו' שלהן כיון דהטעורין עושין בטערה צוודאי ג"כ הטמאים מחויבים לאהדורי אטערה], והא דאמרו בגמ' שם דהטמאים עולין לעלמס בטעמה ואוכלין אותה בטעמה כמו שפ' הרמב"ם ז"ל בה' ק"פ פ"ו, זהו מיירי בט"מ בששי שלהם אז הותר בהם הטעמה, אבל אם הי' צו' שלהם צוודאי מחויבין לכתחלה לעשותו בטערה עם הטעורין, וע"כ דברי הכ"מ ז"ל לע"ג ודו"ק :

ולא יוכלו לעשותו בטערה, לאכול ממנו לערב, דאף שפ' הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה' ק"פ דט"מ בשביעי שלו שבערב הפסח אף שצבל והוזה און שחטין עליו ונדחה לפסח שני, זהו דוקא ביחוד שאינו עושה בטעמה, ונדחה גם כן מלהמנות עם הטעורין מזה"כ, לעשות פ"ש. — אבל לא בצבור, כגון רוב או מחלה שהי' ט"מ צו' שלהם כיון שהותר להם לעשות הפסח צמועדו אפי' בטעמה, מכש"כ שיכולין לעשותו בטערה, ואפשר כיון דטעמה הוא רק דחוי' בצבור ע"כ לכתחלה מחויבין ג"כ לעשות בטערה שיוכלו לאכול בערב [ואפי' אם כאמר דצבור צבור

בבא בתרא י"ג

לית צוה עשה לעבדות, שאינה אלא במשחרר לרצונו, אבל לא כשהעבד זוכה ממנו דין לשחררו שאז מחויב האדון לשחררו. — וגדולה מזו כ' השעהמ"ל בפ"ה מה' עצדים דגם היכא דאינו מחויב עפ"י הדין לשחררו רק ללאת יד"ש לית בי, ג"כ איסור עשה דלעולם בהם תעבדו, מהא דאמרו בירושלמי ס"פ אלו גערות, אהא דמודה בקנס פטור, מהו שיאמר לו לא יד"ש, כשמעיני' מן הדא מעשה בר"ג שסימא את עין טבי עבדו, אתא גבי ר"י כו' ומה בידך אין קנסות אלא צב"ד ובעדים, ויאמרו לו לא יד"ש, הדא חמרת שאין חומרים לא יד"ש ע"כ, ואם איתא דגבי עבד יש איסור עשה, האך פשיט מינה לשאר מודה בקנס, אלמא דהיכא דהי' מחויב ללאת יד"ש אפי' גבי עבד לית בי' שום איסור עשה דלצ"ת ע"ש, ומכש"כ דהיכא דהי' מחויב עפ"י הדין לשחררו, צוודאי לית בי' איסור עשה לעבדות וק"ל :

והנה אף שלכאורה יש לסברת הרב השעהמ"ל הוכחה ברורה מהירושלמי דס"פ א"ב

הכ"ל דגם היכא דאינו מחויב עפ"י הדין רק ללאת יד"ש לית בי' איסור עשה דלעצ"ת —

גמ' אין בה כדי לזה וכדי לזה מהו, רי"ה אמר חית דיכא דגוד או אגוד כו' ת"ש מי שחליו עבד והצ"ח כו' אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו צ"ח כו'. [ופירש"י טעמא דמפני תיקון העולם, הא לאו משום פו"ר, לא כייפינן לי' ולא מלי אמר העבד אקון צדמים ואתן לך בחלקך ע"ש. — ומשני שא"ה דאגוד איכא גוד ליכא עיי"ש — והקשה לי אחד לפ"מ שהקשו בתוס' ד"ה כופין כו' אין כפינן את הרב לשחררו הא עובר בעשה דלעולם בהם תעבדו, ותי' דמ"ע דפו"ר הוא מלוה רבה ע"ש, וא"כ מאי פריך הגמ' על רי"ה דלית לי' גא"ג, הא רי"ה בעלמו סובר כל המשחרר עבדו עובר בעשה, ע"כ הוכרחו לומר טעמא דמפני תיקון העולם שהוא מלוה רבה. — והשבתי לו דקושיית התוס' הוא אך לפי המסקנא דליכא גבי עבד דינא דאגוד משום דאינו יכול לומר גוד, והי' עובר רבו צשחררו על עשה לעבדות, אלא משום דעשה דפו"ר הוי מלוה רבה, ודחי עשה לעבדות, אבל לפי"מ דהוי ס"ד מעיקרא דאיכא בעבד דינא דאגוד, א"כ כיון דדינא הוא הכי צוודאי

עכ"ז לענ"ד הדבר הזה לריך תלמוד, והסברה נוטה יותר לדון להיפך דגבי עבד דאית ב' חיבור עשה לב"ת, ואינו מחויב ללאת יד"ש, וכמו דהוי ס"ד דהשעהמ"ל שס—וראיתי להשעהמ"ס בחו"מ (ס' א' סק"א) שהביא ראי' דכל היכא דחייב ללאת יד"ש ליכא עשה כלל מהא דר"א שיחרר עבדו כדי להתפלל בעשרה ע"ש, ולענ"ד אין מזה הכרע דשא"ה דהמלוה הוא צענין אחר שלא מענין השיחרור, להתפלל בעשרה, או קיום מ"ע דפו"ר—אזי י"ל דעל אופן כזה לא ליתיה התורה העשה לב"ת, משא"כ הכא דהמלוה הוא צענין השיחרור עלמו ללאת יד"ש לשחררו, צוודאי הך עשה דלעולם ב"ת עדיף, דהא חזינן דצפירות הקפידה תורה על עשה דעבדות מבלי לשחררו רק בשו"ע וכ"ד ראשי אברים, ודוקא בעזים, ובצ"ד סמוכין, בא"י, ואין לנו לדחש יותר במורה בקנס [או בצ"ד שאינם סמוכים בא"י] לחייבו ללאת יד"ש—ובכדי לבאר הדבר הזה לריבין אנו להביא קוטב דברי השעהמ"ל הג"ל, וליישב כ"ד על מכונו.—דהנה השעהמ"ל שם הקשה ע"ד הרמב"ם דפ' דאם הכהו כנגד עינו ואינו רואה כו' אין עבד יולא בזה לחירות, מהגמ' דקדושין (כ"ד ע"ב) דפרך עלה למימרא דקלא לאו מלתא הוא, והתני רמי בר יוחנאל תרנגול שהושיע ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע צו ושברו כו', ומשני שאני אדם כיון דצר דעת הוא איהו מציעת נפשי' כדתניא המציעת את חצירו פטור מדיני אדם וחייב בד"ש ע"כ, ונראה כיון דמציעת חייב בד"ש, ה"כ גבי עבד אם רצה ללאת יד"ש חייב להולילו לחירות, ותמיהא לי מלתא דלא אשתמיט לשום אחד מהפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל לאשמועינן דין זה גבי עבד, ובר מן דין ק"ל לדעת רש"י ז"ל שכ' בהשוכר את הפועלים דכל היכא דמחויב בד"ש אי תפס לא מפיקין מיני' וכן הוא סברת הראב"ד והחינוך כ"ו והר"ן והריטב"א כתבו גבי יליאת עבד בראשי אברים בזה"ל דאע"ג דלא מגבינן קנסא בצבל. עכ"ז כיון דקיי"ל אי תפס לא מפיקין מיני', הרי העבד הוא תפוס

בעלמו, וא"כ כיון דבד"ש חייב המציעת את חצירו ה"כ אי תפס ל"מ מיני', וא"כ הול"ל גבי הכהו כנגד עינו דהעבד יולא לחירות כיון שהעבד הוא תפוס בעלמו, והי' נראה לומר דגבי עבד כיון דאיכא מ"ע דלצ"ת אפי' מד"ש לא מחייב, וע"כ לא כתבו הפוסקים דין זה גבי עבד, אך ק"ל מהירושלמי דס"פ א"כ וכו' [כמש"כ למעלה]—(והגלע"ד דגם דעת הר"ן והריטב"א שהובא למעלה גבי יליאת עבד בצ"ד ראשי אברים כו' הוא ג"כ משום הך טעמא דחייב ללאת יד"ש, אלמא דגם גבי עבד איכא דינא דללאת ידי שמים) וכתב עוד ומהירושלמי הג"ל ק"ל לסברת רש"י ודעימי' שאמרו דכל היכא דחייב ללאת יד"ש אי תפס לא מפיקין מיני' אמאי הולרכו בירושלמי להוכיח דאינו חייב במורה בקנס ללאת יד"ש ממה שלא אמר ר"י לר"ג לא יד"ש, הי"ל להוכיח בפשיטות דאם איתא דחייב ללאת יד"ש במורה בקנס, והעבד הרי הוא תפוס וזכה בעלמו הרי הוא כבר ילא לחירות ול"ע, עכ"ל השעהמ"ל שם :

והג"ל ליישב שתי הקושיות של הרב השעהמ"ל הג"ל, בהקדם הבנת טעם דברי הפוסקים שכ' דכל היכא דאי תפס לא מפיקין, הוה העבד תפוס בעלמו, הא כיון דקיי"ל כר"ש ור"ע דס"ל בקדושין (כ"ד ע"ב) דבכל הדברים שהעבד יולא בהן לחירות לריך ג"כ גט שחרור, א"כ האך יוכל לזכות בעלמו, הא עדיין מעוכב הח"י רבו לקבל גט שחרורו—וע"כ ז"ל משום דהעבד בעת שהוא תח"י רבו, וקנין כספו, יש עליו שני עניינים, א', שהוא משועבד לו בגופו וממונו, ב', שאסור לבוא בקהל ד', והנה ע"י חבלת רבו בשן ועין. או ע"י א' מכ"ד ראשי אברים שאינם חוזרין, נפקע ממנו שעבוד גופו, ואינו קנינו של רבו עוד, להיות כל מה שקנה לרבו. אלא הוא של עלמו, ואינו לריך אל השטר שיחרור רק להפקיע ממנו אסורו להתירו בקהל ושיהי' ישראל גמור לכל דבריו, וכיון שכן שפיר כתבו הפוסקים הג"ל גבי עבד בזה"ל דהעבד זוכה בעלמו, כיון דע"י חבלת

רבו אף בזמן שאין ב"ד סמוכין כבר נפקע ממנו שעבוד גופו וממונו שהי' לרבו עליו, הרי הוא כדון אי תפס לא מפיקין מיני' והנה הוא זוכה בעלמו ומחויב רבו לתת לו גט שחרור להתיירו בקהל, וכן מלאחי מפורש בלשון הריטב"א עלמו, וז"ל שאפילו למ"ד לריך ג"ש, מעוכב גט שיחרור לאו קנין כספו הוא הלכך זכה העבד בעלמו כו' עיי"ש— [ובזה יש ליישב ד' ר"ש בקדושין שם מקושימו של ר"מ אי הוי כתיב חפשי לבסוף כדקא אמרת, השתא דכתיב לחפשי ישלחנו חפשי מעיקרא ע"כ, ולר"ש י"ל דמש"ה כתיב לחפשי ישלחנו, לאמר דלענין שעבוד גופו וממונו הוא חפשי מעיקרא, ועכו" לריך ג"ש להתיירו בקהל דגמר שילוח מאשה]:

יב"ז לא שייך רק היכא דיולא בשו"ע וכ"ד ראשי אברים שהתורה זכתה לו מפורש, או שגלמד ביי"ג מדות שנפקע ממנו קנין כספו של רבו, ע"כ אפי' בזה"י דאין דנין דיני קנסות בבבל מ"מ כיון דעדיין מחויב ללאת ידי שמים ואי תפיסו לא מפיקין מיני', הרי העבד זוכה בעלמו מחויב רבו לתת לו גט שחרורו להפקיע איסורו מעליו— וכן בהך דינא דר"ג שסימא את עין טבי עבדו וכו' שפיר אמרו צירושלמי, אי הוי אמרינן דיש חיוב ללאת יד"ש על מי שהודה בקנס, אמאי לא אמר ר"י לר"ג לא יד"ש, דכיון שסימא את עינו ונפקע ממנו קנין כספו הנה באומריו אליו לא יד"ש, אז הוי טבי עבדו זוכה בעלמו, והי' ר"ג מחויב לתת לו גט שיחרורו בדיון להפקיע ממנו איסורו, וע"כ שפיר הוכיחו צירושלמי דאין חיוב במודה בקנס ללאת יד"ש משום דאשר ירשיעון ח' כתיב ולא במודה בעלמו בקנס, משא"כ היכא דהכחו רק כנגד עיניו וכו' דהוי רק כגרמא בעלמא כמצביע את חזירו, דפטור מה"ת לשחררו, והרי הוא קנין כספו של רבו בשעבוד גופו וממונו, ולריך הוא לשטר שיחרור להפקיע ממנו שיעבוד גופו וממונו ואיסורו, אף אם לאמר דחייב רבו לתת לו גט שיחרור ללאת יד"ש, לא יוכל עדיין

העבד לזכות בעלמו בלא רליון אדונו דעדיין הוא משועבד לרבו— ורק כשירלה רבו ללאת יד"ש ויתן לו גט שיחרורו אז יהי' נפקע ממנו קנינו וגם איסורו, ע"כ אין לדמות זאת למצביע את חזירו לחייבו ללאת יד"ש להוליא את העבד לחירות כיון דאיכא איסור עשה דלעולם בהם העבדו ולא להוליאו לחירות אינו לריך ללאת יד"ש— [ויש להבזיר החילוק יותר דשא"ה היכא דכבר נפקע ממנו שעבודו וקנין כספו ממילא לית בי' אח"כ עשה דב"ת שאין עליו עוד שעבוד עבדות וע"כ מחויב רבו ללאת יד"ש ולשחררו, משא"כ בהכחו כנגד עינו וכו' דעדיין עול העבדות עליו ואיכא איסור העשה עליו לעבוד בו לעולם ע"כ לא אמרינן לי' לא יד"ש] וסרה בזה קושיא השעהמ"ל על הפוסקים שלא הביאו גבי הכהו כנגד עינו כו' דין חיוב ללאת יד"ש, וממילא הוי כתפס ללא מפיקין מיני', כיון דאיכא עליו עדיין שעבוד גופו וממונו עדיין חיוב העשה עליו לעבוד בו לעולם, ואין על רבו חוב יד"ש, וגם אין העבד יכול לזכות בעלמו:

יג יש ליישב בזה מה שהקשה השעהמ"ל בסוף דבריו על שיטת רש"י ודעמי', אמאי לא הוכיח צירושלמי בפשיטות דח"א דחייב ללאת יד"ש גבי עבד. והוא תפוס בעלמו הרי ילא לחירות, משום דתפיסתו לא הי' מהני רק להפקיע ממנו קנינו, אבל לא האיסור, ור"ג הי' שמח במה שיוכל להוליאו לחירות להתיירו בקהל. ע"כ הי' לו לר"י לאמר לר"ג לא יד"ש ותן לו שטר שיחרורו וק"ל:

יאסיים מזה בדבריו אגדה בחגיגה ה' ר' יוחנן כי מטוי להאי קרא הוי צכי וסרה אפי' בו ביום ההוא והסתרתי פני מהם וגו' ומלאהו רעות רבות ולרות וגו' אמר עבד שרבו ממליא לו לרות רבות ורעות כלום תקנמ יס לו ע"כ, ולריך לבאר מדוע דוקא, ריו"ח, כי מטוי להאי קרא הוי צכי, והכ"ל כי אף שחקרנו למעלה גבי הכהו כנגד עינו וכו' שהוא רק גרמא אם יש על רבו חיוב ללאת יד"ש. אמנם זאת נראה ברור שבאם הלך העבד עם רבו בדרך, ומכשול מונח לפניו, והי' ציד רבו להסיר

המכשול מלפניו והסתיר רבו פניו ועי"ז נכשל העבד והוכה בשו"ע וכו' אין שום חיוב בזה על רבו להזליחו לחירות, והוא פשוט. והנה מבואר דעת ר' יוחנן (בבבבבבבב) שישורין הממרקין כל גופו של אדם מכפרין עונותיו הוא מק"ו משו"ע ומה שו"ע שהן א' מאבריו כו' ישורין שממרקין כל גופו עאלכו"כ עיי"ש, והנה כ"ז אם היסורין באים עליו בהשגחה וזכונגה מיוחדת מאתו ית', אבל אם המה

באים במקרה הטבע רק שהקב"ה מסתיר פניו מלגוס השגחתו עליו ולשמרו, מהם לא יושע האדם מאומה, כמדת דיו לבא מן הדין להיות כדון, וע"כ כאשר ראה ריו"ח את דברי הכ' והסתרתו פניו וגו' ומלאוהו לרות וגו' הוי כבי וחמר כי הן אמת שהיסורים המה לטובתו של אדם אבל עבד שרבו ממילוי לו וכו' בהסתרת פניו כלום חקקה יש לו מזה, כי מזה לא חסו"ש שום תרופה לפניו, וד"ל:

מנחות צ"ה ע"ב

משנה אחת שתי הלחם ואחת לה"פ ליבתן ועריכתן בחוץ, ואפיייתן בפנים. ואין דוחות את השבת וכו', ובגמ', הא גופא קשיא אמרת ליבתן ועריכתן בחוץ אלמא מדה יבש לא נהקדשה, ואפיייתן בפנים אלמא מדה יבש נהקדשה, אמר רבא כו' מאי קשיא דלמא עשרון לא מקדש הנור. מקדש, אלא אי קשיא הא קשיא ואפיייתן בפנים אלמא תנור מקדש, ואין דוחות את השבת איפסלה בלינה, [ופי' רש"י אפסיל בלינה קודם, שסידרנו על השולחן עיי"ש] אמר רב אשי מאי קושיא דלמא מאי בפנים במקום זריזין [ופירש"י ולא בעזרה ממש אלף בחוץ יאפו כהנים זריזין שלא יחמיץ] והא דרב אשי דותא היא ממ"ג אי אפי' בעינן זריזין לשה ועריכה נמי בעינן זריזין ואי לשה ועריכה לא בעינן זריזין אפי' נמי לא בעינן זריזין אלא דרב אשי דותא היא ע"כ, והנה בנב"י חא"ח (סי' ט"ו) ובח"ס חא"ח (סי' קכ"ה) הביאו קושיא עמומה גם בשם הגאון בעל חו"ח ז"ל על פירש"י בתי' של רב אשי בפנים במקום זריזין לשומרם שלא יחמיץ, חיינה לה"פ שהוא מנה, אבל שתי הלחם שהמה חמץ מאי חיכה למימר, והנה הנב"י כמעט לא תירך כלום. — אמנם הגאון בעל חו"ח ז"ל ילא לפרש דעל הגמ' לק"מ דיל' כמו שזריזין בלה"פ

לשומרם מחמוץ, ה"ג לריזין זריזים בשתי הלחם לעשותו חמוץ גמור ויפה, — וניחא בזה קלא מה דקאמר הש"ס דר"א דותא היא משום דא"כ לשה ועריכה נמי לבשי זריזים ומאי קשיא דלמא בשעת לשה ועריכה לא בשי זריזים כ"כ כיון דשיעור חמוץ הוא מיל ולא ישהו בו שיעור מיל, משא"כ כשהגיע לחום התנור לריז זריזות טפי. — אמנם לפי הכ"ל א"ש דא"כ חיינה לשה"פ שהם מזה אבל בשתי הלחם מאי חיכה למימר אם בשעת לשה ועריכה לא בשי זריזים להחמיץ, כש"כ בשעת אפי' דלא בשי זריזות, וע"כ הא דרב אשי דותא היא, וא"ש באופן שעל הש"ס לק"מ, אבל על פרש"י קשה, וביותר שלפרש"י נראה דעיקר קושיה הגמ' הו' רק מלחה"פ, שכ' אפסיל בלינה, קודם שסידרנו על השולחן כנ"ל — ולא משתי הלחם כו' עיי"ש. — והללענ"ד שפ"י דברי הח"ס הנ"ל שכמו שזריזין זריזין בלה"פ לשומרם מחמוץ, כמו כן לריזין זריזים בשתי הלחם לשומרם לעשותו חמוץ גמור ויפה, יש ליישב בזה קושיה הגאונים על פירש"י, ושיטתו ז"ל, דעל שתי הלחם לא הו' קשה מידי דזאת ידע גם המקשן דאפשר לפרש כתי' של ר' אשי דהך בפנים פי' במקום זריזין. וע"כ לק"מ דא"כ לשה ועריכה לבשי ג"כ זריזים, כי מעולם לא חיינה החורה שיהו' חמץ בשעת עשי'

דלאו משום פסול יולא כפירש"י. חלא משום דמגניא מילתא, אבל בלחמה אינו מקדש ע"כ אינו דוחות את השבת, ומה שנסאר רב ששה בקושיא, י"ל דלאו משום שתי הלחם, אלא מלד לחה"פ דאף דאמרו נאפות שתיים שתיים הכוונה לא פחות משתיים, אבל עכ"ז יוכל היות דיאפו כולם ביחד ג"כ ואפסלו בלינה, אבל הרמב"ם שהביא לפסק הלכה בלשון ונאפית שתיים שתיים, ע"כ לא נפסלו בלינה ואינו דוחות את השבת, וי"ל בזה ג"כ מה שהחליף הרמב"ם סדר המשניות גבי לחה"פ לרמו בזה על הכוונה הנ"ל ודו"ק :

ומעתה נבין ד' רש"י ז"ל שמתעס הקושיא הנ"ל דאין כ"ש מקדשין לחלאין הבין דוודאי לא היתה קושיא הגמ' מתחילה משתי הלחם, דאין מקדשין לחלאין ליפסל בלינה, ועכ"ז כיון דהתנור קודם מגניא מילתא להוליאן לחוץ, דוודאי מודה ג"כ לס' התוס' וע"כ אינו דוחות את השבת, וע"כ כל השקלא וטריא שבגמ' הוא רק מלה"פ ולפי מה שהבין ר"ש דנאפית לא פחות משתיים, וגם כולם כאחת, ע"כ אי תנור מקדש אפסלו ביולא בלינה, וע"כ שפיר תי' ר' אשי מאי בפנים במקום זריזין שלא תחמיץ, ומעתה יבוא הכל לכוון וא"ל לכל האריכות שכ' הגאון החת"ם ז"ל, [ואחרי בינותי בספרים מלאחי להגאון. בעל קרן אורה למנחות שמחמת קושיא זו שאין התנור מקדש לחלאין רלה לפרש, שרק הגתהם בתנור הי' אחד אחד בזא"ו, אבל עכ"ז הי' נאפית אח"כ שתיים יחד עיי"ש וזהו דחוק למאוד]

עשי', כי אם חמץ תאפנה כתיב שהכוונה בשעת אפי' תראה שהיא' חמוץ גמור, אבל לישתם ועריכתם יוכל להיות עדנה מלה מה"ת, וע"כ לשתן ועריכתן יוכלו להיות מבחוץ, אבל בשעת האפי' מוכרחין לאפותה מצפנים במקום כהנים זריזין לשומרה שהיא' חמוץ גמור, ובהכרח ס"ל לרש"י ז"ל דקושיא הגמ' הוא מלה"פ ושם לא יתכן תי' של רב אשי' על לה"פ, דמשניהם נריכין זריזין לשומרו מחמוץ, כי חייב על כל עשי' ועשי', וס' הח"ם שרלה לחלק ביניהם הוא דחוק גדול כ"כ לי לפרש עפ"י פירש"י ז"ל, [ול"ע דברי קדשו של החת"ם שמשמע מדבריו דבעינן בשתי הלחם שיהי' חמוץ משעת לישת, מה"ת, ולא ידעתי מאין לו זאת] :

ואגב אכתוב מה שגלענ"ד ליישב מה שהקשו הראשונים על הרמב"ם שפסק בפ"ה מה' תמידין ומוספין גבי לחה"פ ובפ"ח סס גבי שתי הלחם כת"ק דמתניתין. דלישתן ועריכתן מבחוץ, ואפייתן בפנים. ואינו דוחות את השבת, ובגמרא הוא קמו לה בקושיא דאם אפייתן בפנים אלמא תנור מקדש וא"כ אפסלו בלינה, והמה תרתי דהתרי אהדדי עיי"ש, והנ"ל ליישב חומר הקושיא עפ"י ד' הגמרא בזבחים פ"ח אין כלי שרת מקדשין אלא שלמין ומלאין כו' עיי"ש ברש"י שצריך שיהי' כל השיעור בחוכו, וכיון דקו"ל כמתניתין שבראש הפרק דשתי הלחם גילושת א' א' ונאפית א' א. ולה"פ גילושת א"א ונאפית שתיים שתיים א"כ אף דהתנור מקדש מ"מ כיון דלא הי' בו כל השיעור בפעם אחת ע"כ אינה מקודשת ליפסל בלינה, ומה שהולרכו להיות אפייתן בפנים י"ל דהרמב"ם יסבור בזה כשיטת התוס'

לכבוד ה"ה הרב החו"צ כו' כש"ת מהו' ר' צבי הירש האומאן נ"י

ב"ק פראסקוראב שלום שלום , וכט"ס .

[וראיתי להלל"ח בפסחים כסוגיא דר"ח סגה"כ
[אות כ"ב] שילא לתרן סתמי המשניות לחלק
בין אוכל למשקה דמתניתין דנדה שאמרו שהיא
כמגע ט"מ לקדשים לענין מערה מים מיירי,
ועל משקה קאי, לכן היא מטמאה קדש, אבל
סתמא דמעילה פ"ב דדייק לפסול ולא לטמויי
בחטאת העוף ובעולה דאוכל הוא ע"כ אינו
אלא פוסל עי"ש, ודבר זה נסתר מעלמו
דהא גם בנכסים אמרו בספ"ב דמעילה [ונקט
מנחה נכסים שהוא כולל הסולת והשמן והיין]
קדשו בכלי הוכשרו לפסול בטבוי' כו' אלמא
דאין לחלק בזה :

אמנם הנכון הוא בישוב דעת הרמב"ם,
הוא כמש"כ כת"ר לחלק בין טבולת
יוס ארוך דיולדת לשארי טבוי', כאשר כן
יורה בעליל פסקי הרמב"ם להמעיין שם,
וכאשר הבאתי למעלה שגם הפנ"י והערך לנר
מסכימים לזה, וע"ד אשר יקשה ע"ז מסוגיא
דנדה דאמרו שם מתניתין מני אבא שאל
היא וכו', יש לתרן עפ"י דברי הגמ' (מעילה
ח') קתני הוכשרה ליפסל בטבוי' זו ליפסל
אין אבל לטמויי לא, מתניתין מי רבנן היא
דתייא אבא שאל אומר טבוי' תחלה לקדש
רמ"א מטמא את הקדש ופוסל את התרומה
[ופירש"י דהוא שני] והכ"ה כשם שהוא פוסל
משקה תרומה ואוכלי תרומה. כך הוא פוסל
משקה קדש ואוכלי קדש, אמר רבא לאבא
שאל נמי מעלה עשו בקדשים, שויעו רבנן
לטבוי' כראשון, לר"מ כאוכל שני, לרבנן
כיון דטבל קליש טומאתו, פסול משוי טמא
לא משוי ע"כ, ועיין רש"י שפי' דמתחלה סבר
הגמ' דאב"ש ור"מ סברי דטבוי' מה"ת הוא
ראשון או שני לקדשים, וע"כ לא מלינו לאוקמי
מתניתין

אחדשה"מ באה"ר, הנני להשיבו על
החי' תורה שבמכתבו השני
אליו, וראשון תחלה נאמר, ע"ד אשר כתב
כת"ר לתרן קוסית התוי"ט בנדה פ"י מ"ו על
הרמב"ם שסותר א"ע, שבפ"ה מה' משכב ה"ד
פסק דטבוי' לקדשים הוא כראשון לטומאה
כסתמא דמסנה דנדה, ובפ"י מה' אה"ט כתב
דטבוי' פוסל תרומה וקדש, וכ"כ בפ"ז מה'
אה"ט, וכסתמא דפ"ב דמעילה, והניח בל"ע.
וכת"ר ולא לחלק בין טבולת יוס ארוך דיולדת,
לשארי טבוי': כי דברי הרמב"ם שבפ"ה מה'
משכב המה מפורשים דמיירי בטבוי' דיולדת
כיון שהיא טבולת יוס ארוך התמירו עלי' לטעותה
כראשונה לקדשים, בכדי להרחיקה מקדשים
כל אותה הזמן, אבל בשארי טבוי' לא התמירו
כ"כ— וזה יש לתרן ג"כ דלא פליגי אהדדי
הך סתמא דמעילה, ומסנה דנדה עכ"ל— והנה
כדברי כת"ר מלאתי להגאון בעל פנ"י שכתב
כן בחי' לפסחים (י"ד ע"ב) בתוס' ד"ה ואילו
הכא פסול וטמא ועי"ש, וכנראה שנעלם
ממנו לפי שעה דברי הגמ' בנדה שם, דאמרו
מתניתין מני אבא שאל היא דתייא אבא שאל
אומר טבוי' תחלה לקדש לטמא שנים ולפסול
אחד— והנה כת"ר בתיורו רונה ליישב זאת
דהרמב"ם יפרש כוונת הגמ', כאבא שאל,
ולא כאבא שאל, דאב"ש אומר בכל טבוי',
ומשנתינו לא אמרה רק ביולדת ע"כ,— וזהו
דוחק גדול כמובן— ומלאתי עוד להגאון בעל
ערך לנר בנדה שם שכתב ג"כ ליישב התיירת
פסקי הרמב"ם הנ"ל. וסתירת סתמי המשניות
הנ"ל כחי' של כת"ר והפנ"י לחלק בין טבוי'
דיולדת לשארי טבוי', אמנם לא העיר ליישב
הך דמדברי הגמ' הנ"ל לא משמע לחלק בזה.

מתניתין למעילה חליבייהו אלא כרבנן, וע"ז אמר רבא דמה"ת חליבא דכ"ע אינו אלא פוסל ולא מטמא, אלא דעשו מעלה בקדשים מדרבנן, ושונייהו לאב"ש כראשון ולר"מ כשני, ומתניתין דמעילה מה"ת היא עיי"ש, ובדלתי לפוס מאי דהוי ס"ד מעיקרא דמה"ת הוא, בדלתי אין לחלק לאב"ש בין טבוי" דיוולדת לשאר טבוי" ובע"כ מתניתין דמעילה כרבנן, ומתניתין דגדה כחבא שאל, אבל הרמב"ם סובר כתי' דרבא דרק משום מעלה בקדשים שוינהו רבנן לטבוי" כראשון, ע"כ שפיר יש לחלק בזה בין טבוי" דיוולדת לשאר טבוי" היינו דביוולדת אפי' רבנן מודו דהוי כראשון לקדשים, ובדין הוא דה"מ הש"ס צנדה לדחוי' חליבא דרבא ולומר דהך מתניתין אחיא ככ"ע ורבנן מודי לאב"ש בטבוי" דיוולדת דעשו בה הרחקה יתירה, אמנם משום דסוגיית הגמ' דגדה אינה סוברת כרבא, אלא כפוס מאי דהוה ס"ד מעיקרא דמה"ת היא ע"כ מתניתין אב"ש היא, ודבר זה לומר דסוגיית הגמ' דגדה הוא כפוס מאי דהוה ס"ד מעיקרא, אין בזה שום דוחק, כמו שתי' בזה התוס' [במעילה שם] צד"ה לאבא שאלו כו' חליבא דר"ת דסוגיית הגמ' [דסוטה כ"ט] ג"כ לית לה הך דרבא אלא כמו דהוה ס"ד מעיקרא, וז"ב :

ב) וע"ד אשר כתב כת"ר להליל את הראב"ד שבפ"ב מה' ט"מ ה"ד מקושית הכ"מ, שכתב וז"ל, ומ"מ אינו מובין דברי הראב"ד שהשיג על רבינו שכתב ואם חסר עלמנו אם נשאר עליו כזית בשר מטמא כמה שלם, והראב"ד סובר שאינו כמה שלם אלא מטמא בזמגע ומשא בלבד, ויש לתמוה עליו שהרי שנינו ברפ"ב דאהלות שכזית מה"מ מטמא בזהל, ואין סברה לחלק בין כזית בשר הפורש מה"מ לכזית בשר הפורש מן האבר שפירש מה"מ ול"ע עכ"ל הכ"מ, ומתחילה הביא כת"ר בשם ס' שוהם וישפה [והספר הזה לא רציתיו] שכ' כי מלא סמך לדברי הראב"ד מדברי ר"ג פ' העור והרוטב שפירשו הרמב"ם והרע"ב ז"ל שהוא סובר דכזית בשר הפורש מאמה"מ טהור ע"כ, [וכן מלאתי שכ' קן הלב ארי', בחולין שם

על המשנה דהראב"ד יסבור קן להלכה] יכ' ע"ז כת"ר מלבד כי רש"י ותוס' מפרשים דברי ר"ג בדרך אחר, ומלבד כי ר"ג תנא הוא ופליג, אולם הראב"ד לריך לחתוך הדין עפי' כללי ההלכה, עוד זאת כי ר"ג לא אמר רק על כזית הפורש מן האבר אבל לא בכזית הנשאר מחובר על האבר כשהי', ומרן הכ"מ ז"ל לא אמר רק לרוחא דמילתא כי גם בכזית הפורש מן האבר אין הדעת נותן שיהי' טהור, וכל הויכוחים שנאמרו בפ"ו דעדינות בין ר"א ור"י ור' נחוניא אינם רק צפירש מן האבר ולא בזה ששאר על האבר, עכ"ל כת"ר.— ונהנה סוף דבריו שרולה לחלק בין כזית בשר הפורש מהאבר ובין כזית בשר הנשאר מחובר על האבר אינם נראין לי בזה, ובפרט לפי"מ שיבאר להלן בדבריו דכל היכא שנחסר קלה מהעלם של האבר בטל ממנו חשיבת שם אבר, א"כ מעתה אין כאן דין שלישי, כי אם נפרש חסר עלמנו היינו שצעת פרישתו של האבר מהמת הי' חסרון בעלם של האבר, והי' עליו כזית בשר, הלא כזית בשר הפורש מה"מ מקרי, ואם נפרש דלאחר שנפרש האבר שלם כזיתו מה"מ, נחסר אח"כ מן העלם ונתבטל שם האבר ממנו, [וכן יפרש הכ"מ] הלא אז כזית בשר הפורש מאבר מה"מ מקרי, ומהו החשיבות שנשאר הבשר על העלם, כיון שנתבטל עתה שם אבר ממנו, וזה ברור :

עוד כתב כת"ר ומאוד נפלאתי האידן אפשר לומר שהראב"ד יסבור להלכה כר"ג עפי' פירושו של הרמב"ם והרע"ב, הלא הראב"ד כתב בסוף דבריו כי הרמב"ם בעלמנו הולך ע"ז הדרך צדק השכי, ולא מלאכו להרמב"ם שיאמר כדבר הזה, אדרבא הוא אומר בה' ו' אבר מה"מ בשר הפורש ממנו ועלם הפורש ממנו כמפורשים מן המת השלם, ומטמאין בשיעוריהן עכ"ל כת"ר, ואני אוסיף על דבריו כי מדשתיק לי' הראב"ד ולא השיג על דבריו נראה כהודאה ע"ז, וביותר הנני מתפלל על המפרשים הנ"ל, כי איך אפ"ל שהראב"ד יסבור כר"ג, הלא הרע"ב אומר מפורש שר"ג מטהר באמה"מ

באמה"מ, כמו באמה"ח, דסבר כשם שאמה"ח
 בשר הפורש ממנו, או עלם כשעורה הפורש
 ממנו טהור, כן באבר מה"מ עכ"ל, וטהור
 לגמרי משמע, ואילו הראב"ד לא השיג על
 הרמב"ם אלא במאי דאמר מטמא כמה שלם
 אפי' באהל, על זה אמר דזה אינו, ואינו
 מטמא אלא בזמנא ומשא, והוא מפורש דלא
 כר"ש ודו"ק :

וע"כ דעת כת"ר כוטה כי בספרי הרמב"ם
 שהי' לפני הראב"ד לא הי' כתוב בהם
 חיצת, כו"ת רק בזה"ל אם נשאר עליו בשר
 מטמא כמה שלם, ולא הי' נוח להראב"ד
 לפרש דברי הרמב"ם בכזית כי זהו פשיטא,
 אשר לזאת חשב הראב"ד כי כוונת הרמב"ם
 לומר שחסרון העלם באבר מה"מ לאו כלום
 הוא, ואעפ"י שאין עליו כו"ת בשר [אך אם
 נשאר עליו כדי להעלות ארוכה] מטמא כמה
 שלם, ולמד קן ממשנה דפ"ב דאהלות והאבר
 מה"ח שחסר עלמו, משמע אבל לא באמה"מ,
 וע"י השיג הראב"ד כי מתניתין לא מיטעה
 אבר מה"מ רק מלהיות טהור לגמרי,
 שבאמה"ח אם חסר עלמו טהור לגמרי,
 ובאבר מה"מ אעפ"י שטהור מלטמא משום
 אבר, מ"מ מטמא הוא משום עלם כשעורה,
 ואומר הראב"ד כי הרב בעלמו הולך על דרך
 זה, והוא ממה שכתב בפ"ג ה"ב או שחסר
 העלם אעפ"י שיש עליו בשר כדי להעלות
 ארוכה מטמא בזמנא ומשא ואינו מטמא באהל,
 וכדי למלט את הרמב"ם מקושיות הראב"ד
 הגיהו המפרשים על הגליון, כו"ת ואח"כ
 הכניסו המדפיסים הבת, כו"ת בפנים, וכשאר
 דברי הראב"ד משוללי הבנה, ע"כ דברי
 כת"ר—ובזה אין אנכי תמים דעים עמו. א')
 כי אם כן הי' כוונת הראב"ד בהרמב"ם,
 מדוע עשה הרמב"ם מזה שתי חלוקות, והי'
 לו לכוללן יחד, בזה"ל, חסר מהעלם או
 מבשרו אם נשאר עליו בשר כדי להעלות
 ארוכה בתי מטמא כמה שלם, ואם לאו הרי
 הוא כשאר עלמות המתים שאין עליהם הבשר
 [ומטמא בזמנא ומשא ולא באהל] וכמש"כ

בפ"ג ה"ב, שחסר בשרו או עלמו ולא נשאר
 בו. ז') הליון מדבור המחיל של הראב"ד
 אם נשאר עליו כדי להעלות ארוכה בתי
 מטמא כמה שלם בו' לא משמע הכי [ודבר
 זה קשה לי ג"כ לפי פי' הכ"מ]—אשר ע"כ
 נ"ל ליישב דעת הראב"ד עפ"י נוסחא אחרת
 שהי' לו בהרמב"ם, ולפי שהענין הזה הוא
 מהדברים שאינם צהוגים כ"כ בזה"ל רק לענין
 טומאת כהן, ודברי הראשונים בזה מעטים
 המה, ע"כ לריך אנכי להאריך בזה מעט
 ולברר הדברים על צורם מעיקרו, ולבאר
 איזה דברים הלכתיים ביאור בעו"ה :

הנה איתא במשנה [נויר מט:] דעל אבר
 מה"ח, ואבר מה"מ שיש עליהן בשר
 כראוי הנזיר מגלח עליהן, ובגמ' [נ"ג:]
 אמרו, אין עליהם בשר כראוי מאי, ר' יוחנן
 אמר אין הנזיר מגלח עליהן ור"ל אמר הנזיר
 מגלח עליהם, [ופשוט דעל מגעו ומשאו
 קאמר] בו' ופריך הגמרא, האי אבר מה"מ
 ה"ד, אי דאית ב' עלם כשעורה מ"ט דריו"ח
 [דהא בלח"ה על עלם כשעורה הנזיר מגלח
 מהלמ"מ] ואי דלית ב' כשעורה מ"ט דר"ל
 אמר לך ר"ל לעולם דלית ב' כשעורה ורחמנא
 רבי' בו' וריו"ח אמר לך לעולם דאית ב'
 כשעורה אח"ע למגעו וטהור ענין למשאו ע"ש,
 ופי' רש"י וסו' והרא"ש דפלוגתהו הוא ג"כ
 לענין טומאה [באבר שאין עליו בשר כראוי
 ולית ב' ג"כ כשעורה] אי מטמא בזמנא
 ובמשא, או לא, דלר"ל מטמא בזמנא ומשא
 והנזיר מגלח עליו, ולריו"ח לא מציעא דאינו
 מגלח, אלא אפי' אינו מטמא, וזה ידוע
 כי הלכתא כוותי' דריו"ח לגבי ר"ל, וע"כ
 באבר מה"מ שאין עליו בשר כראוי, אי
 אית ב' כשעורה מטמא בזמנא ובמשא,
 והנזיר מגלח עליו כשאר עלם כשעורה, ואי
 לית ב' כשעורה אינו מגלח, ואף לא מטמא,
 [והנה ממה דלא פריך הגמ' רק האי אמה"מ
 ה"ד בו' ולא פריך הגמ' ג"כ על אבר מה"ח
 ה"ד, משמע דבאמה"ח אין ג"מ בין אית ב'
 כשעורה או לא, דשם לא נאמר החילוק אלא

באם יש עליו צער כרחוי מטמא אף באהל , והנזיר מגלח עליו , ואי און עליו צער כרחוי אינו מטמא אלא במגע ומשא , ולריו"ח מטמא אף דלית צי' כשעורה , ואינו מגלח אף דלית צי' כשעורה , דהא אף בעלם כשעורה מן המת אי לאו הלמ"מ לא הי' מגלח , ולא באמרה ההלכה אלא במת , אבל לר"ל כיון דמטמא במגע ובמשא הנזיר מגלח עליו אף דלית צי' כשעורה כגלע"ד :

והנה הרמב"ם בפ"ו מה' נזירות פסק דאבר מה"ח , או ממת שיש עליהן צער כרחוי הנזיר מגלח עליהם , ואם און עליהם צער כרחוי אינו מגלח , ואח"כ בה"ז כחב אע"פ שבכל אלו הוא מטמא טומאה ז' ומה' בשלישי ובשביעי , אינו מגלח תגלחת טומאה ולא מציא קרבנות ולא סותר ע"ש , והנה מש"כ באמה"ח ינחא דהוא כדעת ריו"ח שמטמא ואינו מגלח , אבל דינו באבר מן המת קשה , דהא ודאי בדלית צי' כשעורה מיירי [דאלו הי' צי' כשעורה הי' מגלח מדיון עלם כשעורה] והוא כדעת ריו"ח [והכ"מ כ' שדינו של הרמב"ם הוא מדקתני גבי טומאות שהנזיר מגלח עליהן אבר כו' שיש עליהן צער כרחוי , ממילא משמע שאם און עליהן צער כרחוי און הנזיר מגלח עליהן ע"כ , ולא זכר הש"ר שהוא גמ' מפורשת וכנ"ל] וא"כ קשה מדוע פסק הרמב"ם דמטמא , הא לריו"ח אינו מגלח משום דאינו מטמא , ול"ע לכאורה.— אכן דעת הרמב"ם מלאנו מפורשים יותר בטעמם בפ"ג מה' ט"מ אחר שכ' בהלכה ז' דאבר מה"ח ומה"מ שאין עליהן צער כרחוי מטמאין במגע ומשא ולא באהל , כחב קם בה"ג וז"ל יראה לי שאינו דין תורה שהרי און הנזיר מגלח עליהן , ואון חייבין עליהן על ציאת מקדש , לפיכך הני אומר שכל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה עכ"ל , ובדואי גם הכא בדלית צי' כשעורה מיירי הרמב"ם [דאלו הי' צי' כשעורה הי' הנזיר מגלח עלי' וכבר כ' הרמב"ם בפ"ב מה' ט"מ הי' ולפי שטומאתו הלכה הרי הוא ד"ת ולא מד"ם] ונזיר אינו מגלח עלי' , ועכ"ז מטמא במגע

ובמשא , ונזיר ג"כ לוקה עלי' וכמש"כ הרמב"ם בפ"ה מהלכות נזירות ה' פ"ו ע"ש , ועיין במל"מ שהקשה ע"ז דהמה כתרתי דסתרי אהדדי כיון דאינו דין תורה אף לוקה , וכבר האריכו בזה המפרשים , ומכללם הגאון בעל "דברי אמת" בקונט' הלאוין ובקונט' דברי סופרים שכוונת הרמב"ם שכל שאינו מפורש בתורה קראו הר"מ דברי סופרים , וזה יתיישב קושינתו על הרמב"ם מהא דריו"ח [בנזיר כ"ד] דהרמב"ם יפרש דלענין טומאה לא פליג ריו"ח על ר"ל , ומודה דמטמא במגע ובמשא אפי' לית צי' כשעורה כמו באמה"ח דסומך לי' בקרא , דהתם לא פליגי ר' יוחנן ור"ל לענין טומאה , ועכ"ז ס"ל דאינו מגלח וא"מ קרבן טומאה משום דאינו מפורש בקרא , אלא לר"ל חשיב לי' הכל כמפורש בקרא משום דאינו הוה צי' כשעורה היינו עלם כשעורה , ובע"כ דרבי' רחמנא אפי' לית צי' כשעורה , וריו"ח דאמר אינו מגלח , אמר לך לא מצעי' דרשת אמה"ח דלא חשיב כמפורש בתורה , אלא אפי' דרז"ל גבי אמה"מ דאמרת דרחמנא רבי' בפירות דאפי' בדלית צי' כשעורה מטמא , זהו ג"כ לא חשיבה כמפורשת משום דמלינו לומר דלעולם מיירי בדלית צי' כשעורה ואח"כ כו' כנ"ל ליישב קלת דברי הרמב"ם לפי שיטתו :

ויעוד יש ליישב דעת הרמב"ם ע"ד החדוד דהנה בספרי פ' חקת יליף טומאת משא במת מק"ו דנבילה שהיא קלה [פי' שאינה מטמאה באהל ואינה אלא טומאת ערב] מטמאה בהיסט , המת שהוא חמור אינו דין שהיא מטמאה בהיסט , אי מה להלן טומאת ערב אף כאן טומאת ערב , אמרת מקום שמגעו ט"ע הסיטו ט"ע , מקום שמגעו ט"ז הסיטו ט"ז ע"כ . ולכאורה יקשה לפי דברי הגמ' במיר לריו"ח דיליף טומאת משא בעלם כשעורה מקרא דאו במת באח"ע , א"כ למה לי' למילף מנבילה שהיא ט"ע , הא מלינו למילף מעלם כשעורה שמטמא במשא ט"ז , ומש"כ לכזית מן המת או למת שלם שמטמא באהל ח"ד שיטמא במשא ט"ז , ובע"כ ל"ל דהספרי סובר דהא דעלם כשעורה מטמא

זממא במשא אינו אלא הלמ"מ ואין דנין ק"ו
 מהלכה, ועוד לריכין לומר דהא דליף בספרי
 אינו מלד ק"ו ממש, דהא אמרינן בב"ק כ"ה
 דכ"ע מודים דכל היכא דלא מפרין ק"ו אמרינן
 דיו ולא מני' להשכוחי מאן טנא דפליג ע"ז
 עיי"ש, ובע"כ נאמר דכוונת הספרי העקרי
 הוא כמו מה מלינו או כמו בנין אב דבטומאות
 חמורות טמאו הכתוב במשא, וטומאת מת
 הוא מחמורות, ועוד עדיפא מיני' דטמא ז'
 ובאהל מכש"כ דמטמאה במשא, אמנס זה
 אינו אלא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא, אבל
 למ"ד דון מינה ומינה ליכא למילף מנבילה,
 וע"כ ריך קרא לעלם כשעורה דמטמא במשא,
 ומעתה ילף לכזית מן המה דמטמא במשא
 מק"ו דעלם כשעורה.— והנה לר"ל מלינו דסובר
 דון מינה ומינה כמו דהיאח [ביבמות ע"ח]
 אמר ר"ל ממזרת לאחר עשרה דורות
 מותרת, מ"ט יליף עשירי עשירי מעמומי
 ומואזי [שאסורין איסור עולם ומה להלן
 נקבות מותרות אף כאן נקבות כו' ופריך
 גמ' והא אן חנן ממזרים וכונייסי אסורין
 ואיסורין איסור עולם אחד זכרים ואחד נקבות,
 ומשי ל"ק הא כמאן דאמר דון מינה ומינה
 [הנקבות מותרות] הא כמ"ד דון מינה ואוקי
 באתרא [ע"כ הנקבות ג"כ אסורות עד עולם]
 עיי"ש, ובדעת ריו"ח לא מלינו כמאן ס"ל
 בזה, אף דידוע דריו"ח הוא דאמר הלכה
 כסתם משנה וסתמא דמהיתין דיבמות ס"ל
 דאיסורין איסור עולם אחד זכרים וא' נקבות,
 ובע"כ דס"ל דון מינה ואוקי באתרא, עכ"ז
 הלא כמה פעמים אמרו בגמ' אמוראי נינהו
 אליבא דריו"ח [ומהס ביבמות ט"ז]:, ואליבא
 מאן דלא ס"ל הא דאמר ריו"ח הלכה כסתם
 משנה י"ל דהוא סובר בזה ג"כ כר"ל דאמרינן
 דון מינה ומינה, ומעתה י"ל דהגמ' דנייר
 הוא אליבא דמ"ד דריו"ח אית לי' דון מינה
 ומינה כר"ל וע"כ ליכא למילף טומאת משא
 במת מנבלה, ע"כ דריש קרא דאו במת על
 עלם כשעורה דמטמא במשא באל"ע למגע
 טהו ענין למשא, ויליף מת מיני' בק"ו, אבל

למאן דאמר אליבא דריו"ח הלכה כסתם משנה
 בכ"מ, א"כ בע"כ אית לריו"ח דון מינה ואוקי
 באתרא טומאת משא בין במת או בכזית
 מה"מ יליפין מנבילה, ועלם כשעורה דמטמא
 במשא הוא מהלמ"מ, הנה לדיו"י ראיית ר"ל
 נכונה היא דהאי או במת לטמא אמה"מ שאין
 עליו גשר כראוי במגע ומשא אף בפחות
 מכשעורה, ועכ"ז ס"ל דאינו מגלח משום
 דאינו מפורש כ"כ בתורה וכמש"כ למעלה,
 ומעתה דעת הרמב"ם נכונה כי הנה הוא
 ג"כ הולך בשיטה זו דבפ"א מה' ע"מ ה"ב
 כתב כלשון הספרי וז"ל טומאת משא מפי
 השמועה ק"ו מנבילה כו' ע"ש, ובפ"ב ה"י
 כתב דטומאת עלם כשעורה שמטמא במגע
 ובמשא הלכה מפי השמועה כו' עיי"ש [וכן
 כ' הראב"ד בפ"ג ה"ג בהשגתו שעלם כשעורה
 דמטמא במשא הלכתא היא עיי"ש] ובע"כ
 נאמר דרחמנא רבי' לאבר מה"מ שמטמא
 במגע ובמשא אפי' היכא דלית בי' כשעורה,
 כמו באתמ"ח, והנזיר אינו מגלח עליו לפי
 שאינו מפורש בכתוב. כנלע"ד ע"ד הפלפול:
אמנם הראב"ד בפ"ג ה"ג השיג שם על
 הרמב"ם, וז"ל, א"א אף בזה טעה
 דאבר שאין עליו גשר כראוי היינו עלם כשעורה
 ואינו מטמא בזה, ובמגע דמטמא מקרא
 היא, ובמבא דמטמא הלכתא היא שהנזיר
 מגלח עליו ע"ש, וכ' ע"ז הכ"מ וז"ל וי"ל
 שכבר ימלא אבר שאין עליו גשר כראוי שעלם
 שבו לא יהי' בו כשעורה כגון שהוא מנפל
 קטן כו' עיי"ש, כנראה שהבין שכוונת הראב"ד
 להשיג על הרמב"ם מלד שהוא מן הכמנע שלא
 יהיה בו כשעורה, וע"ז תי' הכ"מ שיכול להיות
 מנפל קטן, ודבר זה לא ניתן להאמר,
 כי איך יטעה הראב"ד בדבר שמפורש שם
 בנזיר האי אבר מה"מ ה"ד אי דאית בי'
 כשעורה כו' ואי דלית בי' כשעורה כו' אמר
 לך ר"ל לעולם דלית בי' כשעורה כו'. הרי
 מפורש שם בפלפול הסוגיא דיכול להיות
 אבר שאין בו כשעורה, אבל האמת יורה
 דרכו דהראב"ד לא ס"ל כהרמב"ם, ומפרש

כפירש"י והתוס' דלריו"ח אבר שאין עליו צער כראוי אינו מטמא במגע ובשמה כי אם בדאית צי' כשעורה. ומטעם עלם כשעורה נגעו בה, והלכתא כוותי' דריו"ח ובה' ודאי הנזיר מגלח, אבל אי לית צי' כשעורה בוודאי אינו מטמא כלל ומוכ"ס דאינו מגלח ודו"ק:

ועדיין

יקשה עלינו להבין לשון הרמב"ם שם' בפ"ג מט"מ ה"ד חסר הבשר ולא חסר העלם, אם נשאר עליו כדי להעלות ארוכה בתי מטמא כמה שלם, ואם לאו הרי הוא כשאר עלמות המתים שאין עליהם הבשר ע"כ. ומלשון משמע דבטי בזה דוקא עלם כשעורה ואם לאו אינו מטמא כלל, וזהו סתירה גדולה לשיטתו בה' נזירות פ"ו ובה' ט"מ פ"ג הנזכרים למעלה, ובט"כ מוכרחין לנו לומר דכוונתו אחרי שדקדק היטב בלשון הרמב"ם בפרק זה שבכ"מ שהוא מטמא טומאה גמורה במגע ומשא והאל, דקדק ואמר שהוא כמה שלם, היינו בכזית מה"מ בהלכה א', ובה' ג' אבר שנחתך מן האדם החי הרי הוא כמה שלם, ובה' ד' גבי אבר מה"מ וכו' אם נשאר כדי להעלות ארוכה בתי מטמא כמה שלם, ובה' ח' עלמות המת שאין עליהם בשר אם ניכרת בהם לורת עלמות [פי' עלמותו של אדם] הרי אלו כו' כמה שלם כו' ואלו הן העלמות שהן מטמאים כמה השדרה והגולגולת, ורוב מיניו ורוב בניו, השדרה כילד שדרה שהיא שלימה הרי היא כמה שלם, ואם חסרה כו' הרי היא כשאר עלמות, וכן דקדק בלשון גבי גולגולת ורוב בניו ורוב מיניו, ואח"כ בה' ט' כתב שאר עלמות המת שאין בהם רוב מיניו, ולא רוב בניו, ולא שדרה שלימה, ולא גולגולת שלימה אם הי' בהם רובע הקב הרי אלו מטמאין כמה במגע ובמשא ובאהל דקדק ולא אמר כמה שלם אע"פ שמלשון הרמב"ם שפ"י המשגה פ"ג דאהלות המובא בהכ"מ, משמע דזה ג"כ נכלל ללשון הכתוב או בעלם אדם, עכ"ז כיון שאין הנזיר מגלח על אהלו, הנה הוא יורד במדרגת חשיבותו נגד מעלת חשיבות הקודמים שהזכירו בה' ח', ואח"כ הזכיר שם ה"י פחות מרובע

אפי' עלם כשעורה מטמא במגע ומשא ואינו מטמא באהל עיי"ש. — הרי דהרמב"ם ילא לחלק בין הנושאין, דבעלמות המת שאין עליהם בשר, יש מהם שחשובין כ"כ במעלתם עד שדינם כמה שלם, לפי שניכר בהם עלמותו של אדם, ושאר עלמות שיש בהם רובע הקב, אף שהמה חשובים ג"כ להיות נקרא עלם אדם, עכ"ז ירדו מעט מחשיבותן לפי שאין ניכר בהם עלמותו כ"כ, ואין הנזיר מגלח עליהם, ועוד יש שהמה במדרגה נמוכה מכל הנ"ל שאינם מטמאין רק במגע ומשא, כן הוא כוונתו פה אחרי כי קבלה הוא בידנו דיש חשיבות לאבר, ע"כ אמר אם יש עליו בשר כראוי הרי הוא כמה שלם, ואם אין בו בשר כראוי אינו חשוב להיות כמה שלם, אבל מ"מ קלת חשיבות יש בו לטמא במגע ומשא מלד שהוא אבר אפי' הוא פחות מכשעורה, וזלתי אם יש חסרון בעלם עלמו, אזי בעינין שיהי' בו כשעורה, כאשר ביאר הכל הרמב"ם בפ"ג ה"ב, וכוונת דברי הרמב"ם במ"ש והרי הוא כשאר עלמות אינו בא אלא למעטו שאינו בחשיבות כמה שלם, אלא כשאר עלמות ואינו מטמא אלא במגע ומשא, אבל מ"מ לא בעינין שיהי' בו כשעורה, דלענין זה אהני בו מה שהוא עדיין בחשיבת שם אבר, והראי' מאמה"ח שאין עליו בשר כראוי [שהזכר בה"ג] דשם כשעורה לא מעלה ולא מוריד, וזהו שלא סיים הרמב"ם ע"ז ומטמאין בשיעורן כמו שמהיים בסוף ה' ו' משום דכאן אפי' לית צי' כשעורה מטמא דמ"מ שם אבר עליו [אבל הראש"ד לא ס"ל הכי ומוכרחין לנו לחלק ולומר דבאמה"ח רחמנא רבי' לטמא במגע ומשא מ"מ, אבל באבר מן המת לא רבי' רחמנא אלא הוא מטעם עלם כשעורה וכדעת ריו"ח בנזיר לפי פירש"י והתוס']. — וכל דבריו הנ"ל המה רק באבר שיש בו חסרון מלד הבשר, אבל אם הי' בו חסרון מלד העלם, אפי' כל שהוא עלם שנחסר מקולית גדולה כ"ע מודים דנחבטל ממנו חשיבת שם אבר לגמרי, ובאבר מה"מ חזינן אם יש בו עלם כשעורה או לא, וע"כ הרמב"ם בפ"ג מה' ט"מ, אף שבה' ב' הזכיר במת ג"כ דין חסר עלמו בין

נשאר עליו בשר כראוי וזין לא נשאר עליו כראוי ה"ו מטמא במגע ובמשא ולא בזהל , פשבא אח"כ לפרש בה"ג מה שהוא אינו דין תורה לא הזכיר רק אבר שאין עליו בשר כראוי , ולא הזכיר דין חסר העלם , לפי שפסוק הוא שמחויב להיות בו לכה"פ כשעורה ע"כ הוא מד"ת וד"ל :

ראיתי כל הנאמר למעלה נשוב אל הקודם מה שללענ"ד ליישב את הראב"ד מוקיפת הכ"מ , כי בספרי הרמב"ם שה' לפני הראב"ד ה' כוסחא כוז , חסר עלמנו אם נשאר עליו בשר כזית מטמא כמת שלם , וחסר הבשר אם נשאר עליו כדי להעלות ארוכה בחי מטמא כמת שלם , ואם לאו כו' , ולא ה' כתוב בו הג' תיבות , ולא חסר העלם לפי שבאמת הוא אך למותר , [וכנראה ג"כ מהספק משנה שה' בזה איזה כוסחא אחרת] וה' קשה להראב"ד א' למה לא כתב הרמב"ם הך דינא באת יהי חסר העלם ולא נשאר עליו בשר כזית [שהוזכר בפ"ג] ע"כ עוד ה' קשה לו מה שהקשינו על מה דקיים הרמב"ם הרי הוא כשאר עלמות וכו' דמשמע דבעי שיהי' בו כשעורה , ולפי דעת הרמב"ם בפ"ג משמע דס"ל דלא בעי כשעורה , מזה סבר הראב"ד דכוונת הרמב"ם במה שאומר חסר הבשר סובב הולך ג"כ על חסרון העלם שהזכיר למעלה , והכונה דחסר הבשר משיעור כזית המזכיר מקודם , [וזהו שאומר הראב"ד , וסובר הרב דחסרון העלם באבר מן המת לאו כלום הוא , ולא היא כו'] וע"כ אם אך נשאר עליו בשר כראוי הרי הוא כמת שלם , [ואם לאו הרי הוא כשאר עלמות דכיון שחסר הבשר והעלם בעינין שהי' כשעורה] ע"כ השיג עליו ממה

שהרמב"ם עלמו אינו אומר כן והוא בפ"ג דטס כתב דאם חסר עלמנו אעפ"י שנשאר עליו בשר כראוי אינו מטמא בזהל רק במגע ומשא אם יש בו כשעורה דוקא. — אבל באמת כוונת הרמב"ם במה שאומר חסר הבשר הוא כמו שמוגה אח"כ במסחא שלפנינו שזהו דווקא באם לא חסר העלם וכמ"כ למעלה. ואחרי בינותי בספרים מלאתי להגאון בעל מנחת חינוך מלוה רס"ג אות י"ג , שהעיר ג"כ על לשון הרמב"ם במ"ש הרי הוא כשאר עלמות המת שאין עליהם הבשר , וכבר כתבנו למעלה מה שכתבתי לענ"ד בזה , וכן הניח בל"ע מה דמשמע מדברי הכ"מ בפ"ג ה"ד ובפ"ג ה"ב דאם חסר מהעלם ויש בו בשר כדי להעלות ארוכה מטמא במגע ומשא , אפי' לית בי' כשעורה [דאל"ה פשיטא ומאי קמ"ל] וכבר כתבנו למעלה , כי חסר העלם ודאי נחבטל סם אבר ממנו ובעי כשעורה , ובכל הדינים הכל מכיון כמ"ש"כ למעלה :

ועוד הקשה שם סק"א על הרמב"ם דליף טומאת משא מבזילה לילף מעלם כשעורה עפ"י הגמרא בזויר והניח בל"ע , וכבר כתבתי ישוב ע"ז דדעת הרמב"ם בפ"ב ה"י דעלם כשעורה מה שמטמא במשא הוא הלכה ע"ש וא"כ אין דנין ק"ו מהלכה :

וכן מלאתי להגאון בעל ברכת ראש בזויר שמפרש כונת דברי הראב"ד שבפ"ג ה"ב , כמו שפי' למעלה , דלא כהכ"מ. אך מ"ש"כ לדעת רש"י והתוס' באמה"ח שאין עליו בשר כראוי אינו מטמא אלא כשיש עלם כשעורה כמו באמה"מ לשיטתם , ולענ"ד כמו שכתבתי למעלה , וכן כ' המג"ח כמ"כ ואין להאריך עוד בזה :

א"ד יידו דו"ש באהבה רבה גבריאל זאב מרגליות מ"ל פ"ק תוראדנא .

הספר

מה שאמרתי לפני מטתו של האיש תם וישר ר' משה קאדקינר ז"ל
הרב מטעם הממשלה יר"ה ביום ג' וירא תרנ"ה בחצר בהכנס הגדולה
דפה הוראדנא .

הנה ארו"ל כד דמיך ר"ז פתח עלי' ההוא
ספדנא, ארץ שנער וכו' אוי נא לה אמרה
רקת כי אבדה כלי חמדתה, והקושי מבואר
א) מה ענין הקדמת מקום לידתו ומקום
גידולו, לענין ההספד הבא בסוף דברו, ב)
לשון פתח עלי' כו' משמע שאינו חלף כפתחה
לדברי הספרו, ג) לשון ההוא ספדנא, משמע
שלא הי' מן הספדנים הידועים, ע"כ לא הוזכר
שם האומר, (וכבר אמרתי בזה). והנראה לי
בזה עפ"י מאמו"ל (בעירובין נד) חנוף ואריל
חנוף ופתי דהאי עלמא דאזלינן מיני' כהלולא
דמיא, והנה כיוצא רז"ל בהמשילם את העוה"ז
אל האדם, כבי הלולא, הוא כמו שהמחנותים
טרם יבוא תור ימי נשואת צניהם הנס ערודים
בהלמרכות נשואיהם בהכנת דמי הגדוניה,
ותכשימין, ובגדים, ומיני מגדים מומחל ומשתה
להקרואים, קודם החופה וציום החופה ואף
אחרי החופה, כל זמן שפוד ישמע קול הכלי
זמר צביתס, הנס לריכיס לכל, תחת משא
ההולאה, ואף כאשר יופסקו קול השירות, והכל"ז
ישתקו, אזי המחנותים חפשים ממשא ועול
ההולאות. כן נמשל האדם צימי חלדו, כל זמן
שפוד נשמת חיים באפו הנה הוא דורס תפקידו,
והנהו טרוד על המחיה ועל הכלכלה, לו ולכ"ב,
מזונות ובגדים ודירה וכו' וכו'. ואף ציום הספרו
מעל פני הכל, והנהו שוכב על ערש דוי,
כ"ז שקולו ניחר, הנה הוא משועבד לכל מיני
הלמרכות העולם עד אשר יהי' גאלס דומי'
וישחו כל צמות השיר, אזי הנהו חפשי וצון
חורין מכל מיני הולאות העוה"ז, כמש"א במתים
לפי

חפשי, וע"כ ארו"ל דהאי עלמא חפי' ציומא
דאזלינן מיני', עדנה, כבי הלולא דמיא, והנהו
לריך לכל דבר עד אשר יוצל לקצרו ורגבי
אדמה יכסוהו, אשר אזיהיה ככר חורין וחפשי
מכל, ולא ישא עמו מכל עמלו מאומה, וע"כ
הזיכרו למטע בהנאות העוה"ז ורק להשתמש
מהם כפי הלריך לקיומו על פני הכל:
ידהגה מדרך הגמוס שצימי חיי האדם ידרש
לו בהרבה פרטים מימי חייו, תעודה
(מעטריקעס) מיום הלידה ומיום הנשואין, הנחלים
המה לו בצמח ענינים ואת התעודה הזאת
ישגי לו הרב מטעם, כי אללו נמלאו בפנקסיו
רשימות מיום הלידה ויום הנשואין, והרב מטעם
הממשלה יר"ה, מחויב לתת לו תעודה נכונה
ומדויקת, כי אם יוסוף או יגרע ענש יענש
בפלילים, וכל זה הוא באם נמלאו הפנקסאות
אלל הרב מטעם, אבל באם נאבדו או
נשרפו המעטריקעס אלל הרב ואין ביכולתו
של הרב לעשות לו זאת, עכ"ז לא אבדה
עלה מהאדם הדרוש לו להשיג התעודות
(מעטריקעס בלע"ז) היינו למלאו חיזה בע"ב
ידועים המכירים אותו מיום הולדו, ועת
הנשואין שלו, והמה יתנו לו בכתב וחת"י ע"ז
לאות ולראי' והוא ג"כ "מעטריקע" נכונה,
והנמשל בזה כי ארו"ל במד"ר פ' תבוא, והוא
צירושלמי פ"ג דצרכות, על פ' עת ללדת
ועת למות, אשרי לאדם שיום מיתתו כיום
הולדו כו' ע"כ, כנראה מזה שצעת בזה האדם
צימי חליפתו בעולם העליון, ידרש ממנו להביא
עדות נאמנה מיום הלידה ויום המיתה (אשר

לפי הקדמתנו הוא בתואר צי הלולה) אם הי' שקולין ומכוונים זה לזה ועל מי מוטל החובה להשיג לעשות ערות על הנפטר מיום הלידה, ויום המיתה, כנראה שהחובה הזאת הוא על הספדן כי הוא לריך לשקול בפלס הבנות, אם במאזנים ישאו יחד, ולזה לריך הספדן להיות נשמר להביא כ"ז בחשבון דקד ואמת, כי אם ח"ו יוסיף על פרטי מותיו של הנפטר עובשו מבואר כשם שנפרעים מן המחסים כך נפרעים מן הספדים וכו', וכן באם יתעלל ויגרע הנה ארז"ל כל המתעלל בהספדו כו', וע"כ לריך לכיין לדקדק היטב בדבריו על לד האמיתי. אמנם כ"ז יוכל הספדן לעשות באם הי' מכירו היטב להנפטר, היינו שהיו מגדולים מנוער, והיו שניהם בלוותא חדא, אזי יודע להספדן בעלמו את כל פרטי מעלת הנפטר, אבל אם הספדן הוא בריחוק מקום מהנפטר ועלם מהספדן פרטי מעלת הנפטר, ולא יוכל להשיג בתבונה לערוך את ערך הנפטר בתכלית הדקדוק לעשות בהספדו השתוות יום המיתה אל יום הלידה, הנה אז לריך הספדן לעשות תחבולה אחרת בנילי דהספדו, להסתפק את עלמו בהשגת ידיעתו מצני העיר עלמם המספידים וזוכים אותו, על האבידה שנאבדה מהם, וזהו ג"כ מעטריקה נכונה מצעה"ב של העיר, וכאשר ידוע מאמוז"ל אגרא דהספדא לנוי' להרים מעלה הנפטר בספור שבחיו, ובודאי על ר"ז הי' יכול הספדן לזייר אותו בתכונת פרטיו הרבה מאד, אמנם מאשר הספדן הזה הי' כנראה עובר אורח ולא הי' מכיר את ר"ז מרחוק רק עפ"י השמועה, ע"כ הקדים הקדמה ופתיחה לדבריו, לאמר אף כי נעלם ממני פרטי מעלותיו, יען כי ארץ שנער הרה וילדה וארץ לצי גידלה טעשוני' ומחירא אני פן אקצר בשבחו, עכ"ז אמלא שבחו מתעודה בני העיר של דקת אשר הנני רואה כי קורעים וזוכין ומלעטרים על פטירתו, וזהו אזי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה, והבן ובאופן כזה הנני באתי להגיד כעת על הנפטר הזה, כי לוא הי' לידתו וגדלו של האיש הזה

פה עירנו, ואף גם זאת אם לוא הי' מאנש חברותיו הייתי יכול להאריך ולהאר לכם מעלות תכונתו בפרטיות, מכל מה שעבר עליו בימי חלדו, אכן מאשר כי הראצניער הזה הנהו נולד במקום אחר, ונתגדל ונתחנך בעיר ווילנא ומערך שניו אשר קבע ישיבתו פה, לא הייתי כ"כ קרוב לו לידע עי"ז תכונת עלמיותו בפרטיו. הלך לא אוכל להמליח לכם עזרו תעודה נכונה בפרטי מותיו של הנפטר מדעתי, אבל זאת אוכל לעשות לטוב לפניו תעודת צני העיר עליו, אשר זה ארבעה פעמים הי' נבחר מכס לעמוד על משמרתו שנים עשר שנים, מאשר הי' נכה רוח שייף עיל שייף נפיק והי' עסקן בצ"רכי לצור, ולא היו מחזיק טיבותא לנפש' והי' מקבל את כל האדם בספ"י, ועירנו הוראדנא תדאג לאמר מי יתן לנו טיולא זו, ובדק תאמר אזי נא לה כי אבדה כלי חמדתה זהו ג"כ תעודה נכונה לפניו על שבחו, וכאשר נבחר בדבריו להלן :

הנה

בתפלת מוסף של רה"ש לנו אומרים כי זכר כל היולר לפניך בא מעשי איש ופקודתו וכו' ולשון ופקודתו, לריך ביאור מהו? והנ"ל כי ארז"ל בר"ה (ט"ז) כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, כמעלות בית חורון עי' ברש"י שהוא דרך קצר רק לפי מדת הולך איש אחד ע"ש, וביאורו לפי עניינו כי אף שלפי דת תוה"ק אין הבדל במלותי' וחוקי' ומשפטיו' בין איש לאיש, והמה שיש בחיובם ואזהרתם ועונש' כנער כזקן, כחלוש וגבור, ות"ח והדיוט, ועשיר ועני, אמנם בד"ש הנה פלס ומאזני משפט ציד ד', ומלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא, שאין דין שמים שיה לכל רק פלס משפטו לפי תכונת האיש במזגו, ולפי טבעו במלצ בריאותו, וכן אין שיה עונש ת"ח ופרוש מעניי העולם, להיות נידון שיה לאיש המוני ומעורב עם הצריות. ומכש"כ למי שפרנסתו רופא וסופר וכו' וכו' אשר ג"כ תלוי משפט דינו לפי האנשים אשר ימלאו בחבורתו לפי מלצ פרנסתו והרבה מדרגות יש בזה לפי דין שמים' וזהו אמרינו מעשי איש, כי יבוא לפני

לפני היתה מעשי של כל איש ואיש בעלמה לפי מה שהיא, וגם ופקודתו לשון ופקודת משמרת בני מררי. שהוא לשון התמנות, ומלבו של כל איש לפי פרנסתו ומעמדו איך שהוא, שכל אלה גורמים לפעמים להקל עונשו או להכביד עונשו (*). והוא בר"ה כל צאי עולם עוברין לפניו ית'. אבל אינם עומדים שוים במעלה אחת. רק מדרגות מדרגות יש. להיות כאו"ח יידון לפי מדרגתו. כמעלות בית חורון. שאין שניים יכולין להשתוות יחד רק זה למעלה מזה לפי מדרגתו, הן בקיום המ"ע וכוונת' והן ח"ו בהכשלו באיזה עבירה אשר לא תעשינה כמש"כ גדול העלה וגו' אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וגו', וכן הנפטר הזה המוטל לפניו לפי מלצ בריאותו וחלישת מזגו ומלצ פרנסתו אשר נתחך ע"ז מנעוריו, וחברת האנשים אשר ה' רוב עסקיו עמם, הנה בדין מעשיו הוא עולה במעלתו הרבה יותר ממעלת אנשים בני גילו, כידוע לכל באי עירנו. ע"כ נאמר עליו מלידת הב' ביונה א'. ויונה ירד אל ירכתי הספינה, אשר לפי פי' בעלי הסוד הנה ס' יונה הוא משל על הנפש היורדת למטה בגוף בעוה"ז שהוא כאני' בלב יס וכעת אין לנו עסק בנסתרות. רק נאמר לפי מלציו בדרך משל ומליצה שכמו במלכותא דארעא טרם יוצא העובר, במשפט, הנה יבוא

החוקר דין וישראל ממנו כל פרטי ענינו ויכתוב בפרטאטקאל, כן צבוא נפש האדם לפני שופטי מעלה, יבררו לשאלו מקדם ולחקור אחר תוכן של הידיון בכל פרטיו, ובטח יהי' נשאל הנפטר כאופני השאלות ששאלו את יונה, לאמר. מה מלאכתך, מלצ פרנסתך, מה ארנך האיך הייתה במלצ הגוף החומרי בצריאותך, ואי מזה עם אהה, עם איזה אנשים התחברת והתעסקת, לידע עי"ז משקל דינו. ובטח ישיב לו הראציער שלנו. כי לפי מהותו בכל פרטי הדברים הנ"ל, הלא אוכל להתפאר בזה לפני כל. כי הנה, 'עברי אנכי! כי הייתי מחזיק באמונותי העברית בחזק ובתמימות בלא שום שקר וחנף. והייתי מאמין גדול בעיקרי הדג'. ובהיותי לומד צבתי הספר של הממשלה יר"ה לפני לעירי בני' בראשית ברא' אלקים את השמים וגו' הייתי מאמין זאת באמונה שלימה והוא ואת ד' א' השמים אני ירא אשר עשה את הים ואת היבשה, [כי גם צביתו היה הולך בכסוי ראש, ככהוג להיות אימתא דשמיא עליו] ומה לך לשאלו עוד ממני, אשר ע"כ לפי השקפתו במעלת הרצ מטעם, הנפטר הזה שיוכל להשיב דברים כאלה לפני שופטיו, הרבה יש לנו לדאוג על אבירתו כי מי יציא לנו כיולצ בו. וע"כ בלדק נאמר אוי נא להוראדנא כי אבדה כלי חמדתה, והארצתי בזה בדברים הראויים לזה :

(* [ויס בזה ג"כ לדון להחמיר עפי' מאמו"ל [בשבת ז"ד] כל מי שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיהה נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו וכו' עיי"ש. אשר ע"כ מלצד דינו של אדם על מעשי עלמו, עוד הוא נתפס ויידון ע"ד פקודתו והתמנותו היינו הצבה"ב על אנשי ביתו. והאדון על עבדיו המשרתים אותו, והגנבאי על הנהגת אנשי בהמד"ר צבהמד"ר, והת"ח ע, בני עירו, והכל ככלל צביאור אמרם ז"ל כבני מרון, כמעלות בית חורון שכל או"ח יידון כפי מדרגת מעלתו ולפי קומתו הארצתי בזה:]

ביאור מד"ר במגילת רות

אשר זאת לחסות תחת כנפיו, אמר ר' חסא אשר זאת לחסות תחת כנפיו, ועמדו ע"ז המפרשים מאי הוסיף ר"ח על דברי הפסוק, וכבר אמרתי בזה כמה אופנים, ואפ"ל עוד בזה, עפ"י"מ שכתב הגאון בעל דברי שאל עה"ת בח"א, פ' פנחס, על פסוק, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, ובמד"ר ארו"ל דבין הוא שיטול שכרו, שביאר טעם חדש על מה דארו"ל שכר מזוה בהאי עלמא ליכא, משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כשיוגמר הפעולה בשלימות ותבוא ליד הבע"ב, ואם לוא ילייר שיהי' כח ביד האומן לבטל פעולתו ולעשותה כאין אף כשתהי' ביד הבע"ב, עד עבור ג' ימים משתנה לו, אזי הי' שורת הדין נותן שלא יגיע לתת לו שכרו עד עבור הג' ימים משתנה לו. — והנה ארו"ל בקדושין (מ"א) דאם הי' לדיק כל ימיו, ואח"כ שב מלדקתו אבד כל זכותו, ובלבד שהי' תוהא על הראשונות ע"ש. — ולפי"ז האיך אפשר לתת להאדם שכר מלאתיו בעוה"ז. הלא הבחירה נתונה ביד האדם, והקב"ה הן בקדושו לא יאמין, ושמא יחזור בו להיות תוהא על הראשונות. ויאבד זכותו, ע"כ שכר מזוה בהאי עלמא ליכא. — ובה יל"פ מש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה בפ"א דפאה על הא דאמרו, א"ד שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וכו' דהא דאמרינן שכר מלוה בהאי עלמא ליכא, הוא דווקא במלות שבין אדם למקום, אבל במה שבין אדם לחבירו נותנין לו שכר בהאי עלמא, ולא נודע הטעם, ולפי דברינו הנ"ל התי' שפיר דבשלמא במלוה שבין אדם למקום יוכל לתהות על הראשונות אבל במלוה שבין אדם לחבירו, כגון ג"ח ושאר דברים דחשיב במשנה, נהי דהוא יתהא על הראשונות, אבל מ"מ הטובה שעשה עם רעהו זה נשאר קיים לו לעולם, ואי אפשר בחזרה ע"כ נותנין לו שכרו בעוה"ז, ומעתה כיון שפנחס קינח קנחה ד' לבאות, ועי"ז לא

כילה השי"ת את בני בקנחתו, א"כ הרי כבר עשה הטובה עם ישראל, — וגם כי כל המזכה את הרבים אין חטא בא ע"י, יגיע לו ליטול שכרו בעוה"ז. ע"כ שפיר ארו"ל במד"ר דבין הוא שיטול שכרו, כי אף אם יתהא ח"ו על הראשונות — דבר זה ליחא בחזרה, עכ"ל בחוס' ביאור משלי עיי"ש :

ואמנם

הדבר לריך עוד תוס' ביאור א"פ למה ארו"ל. דרק פירותיהן אוכל בעוה"ז, אבל הקרן קיימת לעוה"ב, ע"כ, נראה לבאר הדבר בהקדם פירוש דברי רבותינו ז"ל בסוכה (מ"ט):) ואמר ר"א אין הלדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, שנאמ' זרעו לכם ללדקה, וקלרו לפי חסד, ע"כ, (ועיין רש"י) ולי נראה הכונה דהנה במלות הלדקה שהיא בין אדם לחבירו, מלבד שעושה בזה טובה וחסד עם חבירו, הנה בעבור עשותה ג"כ מלד שוה השי"ת וחייב עליה, הנה היא נחשבת ג"כ ממלות שבין אדם למקום, וזהו נחשב לקרן המלוה אשר גם על זה יוכל להתחרט ולהיות תוהא על הראשונות ממה שעשה מלד ליוי השי"ת, ע"כ עבור זה מוכרח להיות הקרן ממנה שמור לעוה"ב, ורק מפרי המלוה אשר בפעולתה עשה חסד עם חבירו העני, הנה ע"ז לא יוכל להתחרט, כי כבר קבל העני את החסד, אותה יוכל לקבל בעוה"ז לפי פעולתו, וזהו אמרם, אין הלדקה משתלמת [בעוה"ז] אלא לפי חסד שבה, פי' לפי החסד שעושה עם חבירו העני, ולא צעד עיקר המעשה שמקיים בזה מלותיו ית' — שנאמר זרעו לכם ללדקה, כי עיקר הלדקה הלא זרועה ושמורה היא לתכלית טוב בעוה"ב, וקלרו — ממנה כהיום — להנות מפירותי' רק, לפי חסד, והבין [ולדברינו יהי' נסתר ביאורו של הגאון הנ"ל בביאור המד"ר שארו"ל דבין הוא שיטול שכרו, כי הלא רק מפירות הפעולה יגיע לו דבין, ולא השכר עלמנו, ואשר ע"כ נלמדך לתפוס כטעם השני שלו, בזה, יען כי כל

המוכה את הרבים אין חטא בא ע"י, ע"כ
 בטח לא יהי' תוהא על הראשונות ודו"ק]
 והנה על כל המלות שבינו למקום יוכל האדם
 להיות תוהא על הראשונות ח"ו, ואפילו
 במלות מילה, אף שלכאורה לא שייך בזה
 חרטה, הנה ארז"ל בעירוזין (יט.) דהבא
 על בת ארמית משכה ערלתו ולא מבסקר
 לי ע"ש, אבל בגר הבא להכנס תחת כנפי
 השכינה לא יועיל אח"כ החרטה וכמשארז"ל
 ביבמות [מ"ו:] טבל ועלה הרי הוא כישראל
 לכל דבריו, למאי הלכתא דלי הדר בי'
 ומקדש בת ישראל ישראל מומר קרינא בי'
 וקדושו קדושין ע"כ [גנה] ולשמואל לחמר
 בע"ו (כ"ו) הלוקח עבדים מן העכו"ם אפילו
 מלו וטבלו עושים י"ג עד שיטחקע שם עכו"ם
 מפייהם, והוא עד י"ב חודש, י"ל דקמ"ל הכא
 דגר הבא להתגייר מרלונו [במקום שמותר
 עפ"י חוקי הקי"ר] הרי הוא כישראל לכל
 דבריו ומגעו מות' מיד, ועיי"ש בתוס',
 ומוה ראי' לשיטת הפוסקים דלא כשמואל,
 דסתמא דגמרא לא ס"ל הכא כוותי'. ע"כ]
 ולא יוכל לתעות ע"ז כי כבר קנה לו שם
 ישראל, ומעתה יובנו דברי בועז שאמר לרות.
 הן, הגד, הגד לי שני דברים, א', כל
 אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך,
 היינו הלדקה והחסד שעשית עמה, ב')
 ותעזבי איבך ואמך וגו' זה ע"ו שלך, ע"כ
 על שתי אלה הנני להודיעך כהיום, כי ע"ד
 המלוה הראשונה שעשית עם חמותך אחרי
 מות אישך, ישלם לך השי"ת, רק, פעלך,
 פירות פעולתיך בלבד, ולא עלם השכר ממנה,
 אבל עבור הטוב השני שעשית משכורתך יהי'
 ישולם לך בשלימות גם בעוה"ז, וע"כ אמר
 רב חסא מה טעם הלא חיי"ל דשכר מלוה
 בהאי עלמא ליכא? משום דאשר באת לחסות
 תחת כנפיו, וע"ז לא תוכל להתחרט מפתה.
 כי כבר באת לחסות תחת כנפיו, ובשם
 ישראלית תקרא עולמית, ודו"ק: [דבר זה כבר
 נדפס בשמי' בס' שער בת רבים על הפמורת,

ומאשר כי לא נמסר לדפוס כל הכתי, ע"כ
 נפסק הענין באמצע ונסתיים במלת, חסר,
 לכן חזרתי להדפיסו בשלימות, א"י עפ"י מ'
 שכתב האהל יעקב זכוף פ' לך, ההבדל
 בתשלום השכר לב"כ אשר אינו מלווה ועושה,
 לבני ישראל אשר הוה מלווים ועושים, שהוא
 כדמיון שני בע"מ, אשר האחד עושה מלאכה עבור
 בעה"ב, אשר העמיד חללו לעשות לו מלאכה,
 והשני עושה מלאכה לעצמו ומוכר בשוק, ללל
 אשר ירצה לקנות מאתו, הנה אף כי שיהא
 יקבלו השכר הראוי כפי ערך פעולתם, עכ"ז
 הראשון באשר הוא מושכר להבעה"ב לעשות לו
 מלאכתו. הרשות בידו לבקש מאת הבעה"ב
 השוכרו לתת לו מעט כסף הדרוש לו להולאות
 מלאכתו, ולפרנסתו ב"ב. על חשבון השוואת
 דמי המלאכה בהקדם, והבעה"ב אם כי אינו
 מחויב למלאות דרישת הפועל המושכר לו,
 עכ"ז מדד היושר והלדק. ראויה היא שימלא
 חפלו בזה, לזמן יהי' לב הבע"מ פנוי להתעסק
 במלאכת הבעה"ב, אמנם אם הוא על חופן השני
 שעושה מדעת עצמו למוכר בשוק לכל מי שילטערך,
 אין לו הרשות לבוא לחיזה בעה"ב לבקש ממנו
 חיזה סכום בהקדם, לאמר פן יהי' נדרש לך
 אח"כ לקנות ממני חיזה חפך, כי הלא ישיב
 לו, כי כאשר יהי' דרוש לי חיזי חשלים לך
 בכסף מלא, וכהיום אין לך עלי מאומה, —
 כן הוא בזה, כי הב"כ מאשר אינו מלווה
 ועושה הרי הוא כדמיון הבע"מ מחופן השני
 שאף אמנם הקב"ה ישלם לו שכרו כשימלא
 חיזה כ"ר בטוב עבודתו, כמארז"ל בב"ק ל"ח
 אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' אפי' שכר
 שיחה גאה בו, עכ"ז אינו יכול לדרוש מהקב"ה
 שישלם לו מראש על מה שיעשה להבא, אבל
 אנוחו עם בחירו אשר הננו מלווים ממנו מעת
 עמדנו על הר סיני וקבלנו עלינו לקיים מצוותיו,
 וכמשא"א בתפילת ערבית, אמת ואמונה וקיים
 עלינו כי הוא א' ואין זולתו. [שהוא לשון התחייבות
 שנתחייבנו מאלוה לוי'ת' מצלי לעבוד לאחר] ואנוחו
 ישראל עמו [שהוא לשון התחייבות שמלדו ית'
 שלל

שלא יחליפנו בזוהמה אחרת] כנוסח הקאנטראקט
 שככתב בין שני לדרים—הנה מהו אשר הגנו
 מלווים ועומדים ממנו ית', הרשות בידינו לדרוש
 מאלוהו איזה תשלום, על חשבון השכר שיגיע לנו אף
 טרם שנקיים מלותיו בפועל. ע"כ הוכן דברי
 הרה"ג הנ"ל בשינוי לשון כפי הדרוש לעניינו—
 ועפ"י יתפרשו הכתובים בש"פ ואחחקן, וילוונו ד'
 אלקינו לעשות את כל החוקים האלה ליראה את
 ד"א לעזב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה,
 ולדקא תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המלוה
 הזאת לפני ד"א כאשר לוונו ע"כ, אשר הקשו
 המפרשים ז"ל מה יוסוף לנו הפ' השני על הפ'
 הנאמר מקודם. [וכבר כתבנו איזה אופנים
 ע"י, צ"ס' אגדת אוזב ע"ש]—ולפי הדברים
 הנ"ל הנה הודיע אותנו מרעה"ש דבר חדש
 שהרוחנו עתה בקבלת עול מלותיו עלינו, וזהו
 וילוונו ד"א [כמו שככתב בכתב החייבות] שעלינו
 מוטל לעשות את כל החוקים האלה [זו מלות
 עשה] ליראה את ד"א [זו ל"ת] ומלודו ית'
 החייב לנו בשכר הזה להיות, לעזב לנו כל הימים,
 בעוה"צ, וגם לחיותנו כהיום הזה, בעוה"ז,
 אמנם נוסף ע"י השגנו מזה עובדה גדולה ממנו
 ית'. ע"י הגמר הזה, כי מעתה אף שאינה
 בגדר חיוב כ"א בדרך לדקא, [ועיין מש"כ באבן
 עזרא פ' לך על פסוק ויתעבה לו לדקא] הרשות
 לנו לדרוש מאלוהו ית' איזה גמול, בהקדם,
 על חשבון מעשנו בעתיד, וזהו, עבור כי נשמור
 לעשות בעתיד את כל המלוה וגו' אשר קודם
 שנלמדונו לא היה ציכולתנו לדרוש זאת על
 העתיד, כנ"ל, וזהו ג"כ מה שאה"כ צ"פ ראה
 אנכי נתון לפניכם היום וגו' וביאר דבריו,
 ואמר כי "את הברכה" תוכלו לקבל מראש
 "אשר תשמעו". ע"מ, שהשמעו בעתיד, אל
 מלות וגו'—אמנם. והקללה, לא תהי' רק
 אח"כ, אם לא תשמעו וגו', ומעתה נחשבון
 כי יש עוד הבדל גם בלשון קבלת השכר, בין
 הנשכר אלל בעוה"צ לעשות לו מלאכתו תמיד,
 שהוא יקבל קלבה שכירותו תמיד כפי השוואת
 שכירותו, ובשם שכירותו יקרא, לבין מי שעובד
 ועושה ע"פ רצון עלמו, כי תשלומיו שיקבל, הוא

רק לפי ערך פעולתו, וע"כ רק בשם שכר
 פעולה יקרא, אשר ע"כ לא יבואו שתי הלשונות,
 פעולה, ושכירות, במקום אחד, אמנם יתכן
 לפעמים שיבואו שתי הלשונות ביחד, ע"ז האופן,
 כאשר יבוא איזה בע"מ ממקום אחר להשכיר
 א"ע לבעה"ב אחד, ע"פ השוואת קאנטראקט
 על משך זמן ידוע, ומאשר כי הבעה"ב לא
 יכירנו עוד אם הוא אומן במלאכתו, הלא ידרוש
 ממנו לעשות לו איזה כלים במקח קלוב לבחינה
 אם יושכר מלאכתו לפניו, ואחרי שגמרם והביאם
 לו, ומלאו חן בשינוי הבעה"ב, הנה מרוב
 השוקתו אל הפועל הזה, גמר אתו בחפץ לבו
 על משך זמן ידוע, לתת לו משכורתו עשרה ר"כ
 לשבוע, בכתב התחייבות כנהוג, אז דרש הבע"מ
 מהבעה"ב לאמר, מאשר הנני מוכרח מעתה
 לעקור דירתו ממקומי ולהביא את ב"ב לפה
 ולשכור דירה, ושאריו הולאות, עשו עמי חסד
 ותנו לי עד לחשבון מזה ר"כ מדמי שכירותי
 שיגיע לי, ונתן לו, עוד הוסיף לאמר לו,
 הנה מגיע לי מאתכם ג"כ איזה סכום כסף
 עבור המלאכה שעשיתו לכם מקודם שנתקשרנו
 בכתב ההתחייבות כו"כ, ונתן לו,—הנה על
 אופן הזה יבואו שני אופני התשלומין ביחד,
 כי המלה ר"כ הראשונים, המה דמי שכירות,
 והאחרונים המה דמי פעולה,—ומעתה יבוארו
 הכתובים מדברי בועז אל רות, הנה בודאי
 אלל ישראל יכונה קבלת שכר מלותיו בשם,
 שכר מלוה, מתן שכרן של לדיקים, אבל לב"כ
 יקרא רק בשם פעולה, כי הוא יקבל רק לפי ערך
 פעולתו, ואינם יכולים להיות שתיים במקום אחד,
 כי אם על אופן כזה, בגר [בימים הקדמונים] שעשה
 איזה מלות ממלות ד' טרם שנתגייר, ואח"כ נתגייר,
 הנה התשלום שיקבל מאת ד' עבור הלדקה
 והחסד שעשה מקודם, יקרא בשם, פעולה,
 ועל מה שיעשה מעתה אחר שנתגייר, יקרא
 בשם שכירות, וזהו אומרו אלי, הגד הגד לי כל
 אשר עשית את חמותך, תיכף, אחרי מות אישך
 בהיותך עוד נכרית,—ואח"כ ספרו לי עוד,
 כי עזבת אישך ואמך וגו'—הנה ילמד ד' פעלך,
 עבור מה שעשית מקודם, כי אין הקב"ה מקפח

שכר כל צרי' וכו', ומהיום והלאה תהי' משכורתך שלימה וגו', אמר רב חסדא מה טעם האיך יוכלו להיות שתי אופני התשלומין באיש אחד? ע"ז בא הכתוב כמשיב יען, אשר באה לחסות תחת כנפיו. ואיך יהודית מצטן עבור כן יגיע לך גמול פעולתך על העבר, וגם תקבל תשלומי שכר מאז והלאה, וד"ל:

התום (בסוכה ל') ד"ה משום דהוי מלוה הבאה בעבירה, כתבו וז"ל, והא דתימא לקמן לכם משלכם להוויא את השאול ואת הגזול, משום שאול אינטיכא, דגזול בלאו לכם נמי פסול משום דהוי מלוה צע עיי"ש וכלע"ד דאפי' בגזול אינטיריך קרא, עפ"מ שכתב הר"ן בצדדים דף פ"ה ע"א בשם הרשב"א דמי שאשר הנאת פירותיו על עממו יכולים אחרים ליטול אותם בע"כ, ואינו יכול לעכב עליהם, אע"פ שיכול לישאל על נדרו השתא מיהא הא לא אינטישיל, מיהו היבא דאינטישיל חייבין לשלם, דכיון דחכם עוקר את הגדר מעיקרו הויין להו הנך פירי כאלו לא אינטיכרו עליה מעולם כו' עיי"ש, וא"כ משכחת לה כגון שגדר הנאה מפירותיו, והי' בהם אחרונים וזכו בהם אחרים, ונטלוה ללאת בהם, ואח"כ גשאלו על נדרם ואגלאי מילתא דלא הוי שלהם מעולם, ולא ילאו בהם. ולריכוס ליטול אחר ללאת צו, ומ"מ מלוה ה"צ"ע לא הוי דקודם שנשאלו הוי רשאים ליטול ולברך, ודו"ק:

שם בסוף הדיבור כתבו ומיהו תימא דצפסחיס ל"ה תימא אין אדם יולא י"ח במלה של טבל ודריש ליה מקרא, תיפוק ליה משום מלה צע דקא חביל איסורא ונפיק ידי מלה. והניחו בתומה עיי"ש — ובסוכה דף ט' ע"א הקשו דל"ל קרא גבי סוכה למעוטה גזולה, הא הוי מלה צע, ותי' דמלה צע לאו דאורייתא אלא מדרבנן עיי"ש, וא"כ ל"ע למה לא תירלו הכא כן — וכל ליישב זאת עפ"מ שכתבו התוס' בסוכה סס, דז"ה מתוך שיולא [ציו"ט צ' ב'] בשאול יולא בגזול, הכא דווקא שהוא מדרבנן לא חייש אמלוה הבאה בעבירה ע"כ, ולכאורה

הדבר לריך ביאור כיון דציו"ט א' שהוא מדאורייתא חייש למלה צע מדוע לא נחוש ג"כ ציו"ט ב' אף שהוא מדרבנן, מ"מ כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, וכמש"כ ברש"י כ"ט ע"ב דז"ה בשלמא יבש כו' עיי"ש, וכן הקשה הרא"ש על דברי התוס' עיי"ש — ולכן נ"ל דהתוס' לשיטתם דף ט' די"ל דמלה ה"צ"ע אפי' במילי דאורייתא אינו אלא מדרבנן, ע"כ י"ל דכ"כ לא החמירו לאסור מטעם זה במלוה דרבנן, משא"כ לדעת רשב"י דסובר דהוא מדאורייתא ע"כ ס"ל להחמיר אפי' ציו"ט שני מה"ט, דכל תיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, ומעתה שפיר הקשו, גבי מלה מטבל אמאי לא חששו משום טעם מלוה ה"צ"ע, משום דבגמ' דפסחים אמרו דהך צרייתא אחיא כר' שמעון לית ליה איסור חל איסור, ולדידי' ליבא לשנוי' דמלה צע אינו אלא מדרבנן דהא מהכא מוכח דס"ל דמלה צע הוא מדאורייתא מדפסלי ג"כ ציו"ט ב' מטעם זה, ודו"ק:

(צילה י"א ע"ב) **מהו** דתימא עומאת ע"ה צרגל כטהרה שוויה רבנן ואע"ג דלא התחיל נמי, קמ"ל התיירו סופן משום תחלתן התחיל אין לא התחיל לא, ע"כ, והנה הל"ל, והט"א בחגיגה, הקשו דהאיך הוי ס"ד לומר כן, הא ר' יהודה ג"כ מודה דאחר הרגל הוי מעבירין על טהרת העזרה, ממאי דקאמר אף לא ציו"ט תמישי שאין הכהנים פנוין. ואי כטהרה שוויה רבנן לא הי' לריבין לטהר עיי"ש, ונ"ל דהוי ס"ד לחלק בין אוכלין ומשקין לית להו טהרה במקוה לכלים דאית להו טהרה, ולא גרע מספק עומאת צר"ה דטהור, ועכ"ז אמרינן (צ"ז ל"ז): כי הוי אתו לקמי' דר' ינאי א"ל הא מיא בשיקתא דנהרי זילו טבולי ע"כ, וכן דעת ר"ע צפ"ה דטהרות מ"ב עיי"ש, והא דאיתא התם בחגיגה ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשלמן, אע"ג דכל היבא דא"א בטבילה כטהרה שוויה רבנן, ה"א דלא כר' יהודה הוא אלא לרבנן, משום הכי קמ"ל עולא דרק התיירו סופן משום תחלתן הוא. ודו"ק:

מכל השירות שבעולם, שאף שכל הארץ ומלואה יתנו שיר וכבוד לשמו, בהראות מפעלות א' בהם, וכל ילוד שהוא קטן ושפל יותר, עוד יתראה מזה חכמתו העמוקה והעלומה ביותר, אשר ע"ז נוסד כל הפרק שירה, ואה"כ השמים מספרים כבוד א' וגו', עכ"ל חביב עליו קילוכן של ישראל יותר [ואף ממה"ש, וכמשארז"ל] בחולין חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממה"ש שאין מה"ש אומרים שירה למעלה עד שישראל אומרים שירה למטה, שנא' ברן יחד כוכבי בוקר, והדר, ויריעו כל בני א', ובמד"ר פ' בשלח על פ' אז יסיר, וז"ל וכיון שילאו ישראל מן היס באו המלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה א"ל הקב"ה יקדמו בני תחלה וכו', ובילקוט שם, כתיב ותשאני רוח ואשמע אחרי, מהו אחרי! אחרי שקלסתי אני וחצירים שלי, אח"כ אמרו מה"ש, ברוך כבוד וגו' ע"ש. [ומלבד הטעם הנאמר שם במד"ר ע"ז, י"ל עוד טעם על מה שחשוב לפניו שירתם של ישראל יותר, עפ"י מאמרו של ר' אלכסנדר [ברכות ט"ז]. רעוגו לעשות רעונך, ומי מעבד שאור שבעיסה וכו' לפי שהאדם בעוה"ז הוא מעוטף בעבי חומרו, המחשיך עליו לראות אור זהיר בשחקים, והוא בחומרו כהולך באיבון לילה ואפילה, מבלי ראות מאזימה, ועוד נוסף עליו לרת מעיקו ומשעבדיו, ועם כל זה ישכיל ויבין בדעתו ושכלו לשיר שירת עוזו ית', ע"ז הוא נעלה וחביב אללו ית' מכל—ובזה יתפרש כוונת המסורה של, ד"פ, זמירות, מכנה הארץ זמירות שמענו, ונעים זמירות ישראל, נותן זמירות בלילה, זמירות היו לי חוקך בבית מגורי— לאמר—כי אף שמכנה הארץ, ג"כ, זמירות שמענו. עכ"ז, ונעים זמירות ישראל, חביב לפניו יותר, וצ"ח אה"כ השני טעמים הג"ל, א') מפני שהוא, נותן זמירות בלילה, בהיותו עטוף בחומרו בעוה"ז שהוא דומה ללילה, ב') מפני שהמה יוכלו להתפאר כמו שאמר דהמע"ה זמירות ה' לי חוקך, אף שהייתי. בבית מגורי, וד"ל—וע"כ כמו שבמקלה המוזיקא, הערוכה ומסודרת מהרבה מיני כלי

[השמטה מדף ט"ז ע"ב צביאור מאמרו של הלל, אם אני כאן הכל כאן וכו'] ועוד אמרתי בזה בשמחת תורה שנת ה"ר"ס, כי כל עדת בני"י בשעה שמתתפים יחד לעשות רעונו של מקום. נחשבים כולם כאיש אחד, וכמש"כ ויחן שם ישראל וגו', לפי שמטרה אחת היא לכולם, לעשות רעונו ית'. וכמו שבגוף האדם, ימלאו צו אברים חשובים. הראש והעיניים, והלב, ואברים ממוצעים, וגם אברים שפלים כרגלי האדם, ושלמותו תלו במליאות כולם, כן הוא נפש האומה הישראלית בכללה, אשר אם כי החשובים מהם יתייחסו בשם, עיני העדה, וראשי העדה, ויש ג"כ אכסים ציונים. וגם אכסים המונים ופשוטים, אשר אם נעריך אותם לעומת האחרים המה ירודים במדרגתם להחשב רק כרגלי העדה, עכ"ז בהתחברם יחד לעבוד את ד', המה נחשבים כאחד [וכמשארז"ל] בחגיגה קומאת ע"ה ברגל כטהרה שוינהו רבין וכמש"כ ויאסף כל ישראל כאיש אחד הצרים עיי"ש. לפי שהמה נלרכים זה לזה, וכמו שבעת אשר הגוף יהי' צריח ושלם, וחלקי האברים ישמרו סדרי תפקידם. כאו"א בערך מעלת מדרגתו, הלא לא יוכל שום אחד להתגאות ולהתנשא על חבירו. כן האומה בכללה בעת שלימותה, כאשר ישמרו כל חלקי עדת בני"י למלא כאו"א את תפקידו וחובתו המוטל עליו לפי כח מדרגת מעלתו, מבלי ללאת מנדרו, אז לא יוכל שום אחד מהם להתגאות ולהתנשא על חבירו, ואדרבה כל אדם מחויב לאהוב את חבירו כגופו, כמש"כ והאבת לרעך כמוך, ולהיות נוהר בכבודו וכמש"א התנא באבות יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך, לפי שכולם כאיש אחד נחשבו—וע"כ אה"כ אתם נלבים היום כלכם, לפני ד"א, ראשיכם וגו' כל איש ישראל, לאמר שבהלטרפות כלכם יחד, הנכם נחשבים כאיש אחד—וצ"ח דבריו אח"כ לאמר, אפי' טפסם נשיכם וגו' מחוטב עליך עד שאוב מימך, ומהטעם כי כולם נבראו לכבודו ית', להללו ולשבחו ולספר הודו, וכמש"כ ע"ס זו ילרתי לי תהלתי יספרו, וחביבה עליו שירתן של ישראל,

מרחוק, ראה והכיר מרחוק את מלפוני הלכז של הרצה מהם, כי חלטה דעתם, ע"י הרגשתם בעלמם את שפלת מדרגותם בערך החשובים שבהם, לאמר מי הנחנו שנקח חבל בשמחתם; כי הלך כאין וכאפס נחשבנו נגדם—וע"כ אמר זאת בענות רוחו ושל דעתו, לעודדו ולעוררם אל שמחת החג ככל בית ישראל, ולאמר זאת על עזמו, ראו! אף כי אנכי הנני השפל ופחות מכלם, ואין בי לא חכמה ולא תבונה ודעת, עכ"ל לא נפל לבי בקרבי, ומלאתי עון בנפשי להתגאה לפני כל, ולאמר כי אם אני כאן, בהלטרפותי אל החבורה, אזי הכל כאן, ימלא שלימות הכלל, ואם אין אני כאן, אזי כל החבורה בעלה, כי שלימות הכלל תלוי בי, ובלעדיו יהי חסרון להכלל—וביאר אח"כ דבריו לפניהם בהסבר הנ"ל כי הלך תראו כי למקום שאני אוהב; רגלי! מוליכות אותי, ובחסרון אבר מהם יתבטל עיי"ז שלימות הגוף, כן אנחנו הפחותים שבעם הנה כאו"א מוסיף בשלימות האומה, להחשב כאיש אחד, ובלעדיו יגיע חסרון והפסד להכלל, ע"כ, וד"ל.

ומר, אשר יש לכאו"א מהם קול נגינה משונה מחברתה, ויש בהם איזה כלי, אשר אף כשהיא לבדה לא תשמיע קול נעים, עכ"ז בהלטרפה עמהם תיפה את נעים השיר, ובהעדרה מהם יחסר טעם הזמרה, כן הוא יחסם האומה בכללה, כי אף השפל שבהם, אם כי בפ"ע לא נחשב כ"כ במעלתו, עכ"ז בהתאגדו עם הכלל יוסיף עוז ועלמה לכלל האומה, [וכמש"כ במדרש תנחומא פ' תלוה, ראשך עליך ככרמל, הרע שבישראל, שקול כאלוהי שעלה על ראש הכרמל, ודלת ראשך כארגמן, הדל שבישראל שקול כדניאל דכתיב ביה והלבישו לדניאל ארגונא וכו'], ובהעדרו יהי ניכר חסרונו כמו שבהגוף אם יחסר אבר אחד מרגלי האדם אין שלימות בגוף, כן אם יחסר אפילו השפל וההדיוט ח"ו יהי נרגש חסרונו להחבורה אשר ה' בתוכה, וזהו כוונת הפנא האלוף, בעת אשר נאספו וזאו כל המון בית ישראל לשמוח בשמחת ניסוך המים בחג, והיו אז הגדולים שבהם, המה החסידים ואנשי מעשה מרקדים לפניהם, והחשובים שבהם עמהם, וכל המון העם רואים ועומדים

הערות ותקונים

דף א' ע"ב, ז"ל, באיוועניך, ובסמוצני, לד 2, ע"ב, שורה י"ד, בכל שנה, ז"ל בכל שנה, ג' ע"א אחר תיבת קנס, נשמטן [וכ"כ מהר"מ סוף ה' תמורה שהוא מטעם קנס], שם שורה י"ד. ששיהם יהי קודם כל"ל, שם ע"ב, שורה ט"ו, הקדים ז"ל הקדים. לד 6 ע"א, שורה ז', הלער כל"ל. שם ע"ב שורה י"ד, והעיון גורם, ז"ל, והעיון גורם, ה' ע"א שורה י"ו, במעמד הר סיני, ואח"כ בערבות מואב קבלנו עלינו כל"ל. ח' ע"ב שורה י"ד המה היו נמשכים, כל"ל. לד 16 ע"ב, שורה כ"ה, לשמוע דברי הרב, כל"ל. לד 20 ע"א שורה כ"א, מאתנו כל"ל. י"א ע"א שורה כ', נטמעו כל"ל. י"ב ע"א, שורה ל"ט, על אכל של איש שנפטר, כל"ל, לד 24 ע"ב, שורה י"א, יזמן אז לפניו איש, כל"ל. שם סוף שורה ל"ז, אם, ז"ל, אז. לד 26 בהשמטה. ז"ל אף נכנסין למקרא, וילאים מהם ק' להשנה. י"ז ע"א, שורה ד', הלומד לעשות כו', כל"ל. שם שורה ח', יביא, ז"ל, יבוא. שם ע"ב שורה ל"ג, או שתהי' גם, כל"ל. לד 34 ע"א, שורה ט"ו, ויעמוד, ז"ל, ויעמדו. שורה כ", מאת אביה שבשמים, כל"ל. שורה ל"ג אל מקום תענוגי ותשאיר את חומרה כל"ל. כ"ג ע"א בהגה"ה שורה י"ח, על עלמם של עדים כל"ל:

לקושי אמרים כ"ט ע"ב שורה ח', ומשני כיון דחייב כל"ל. ל' ע"ב שורה כ"ח, הוה כמו צריצית, כל"ל. לד 60 ע"ב צביאור דברי הגמ' צ"ק, בסוף שורה א', רחווה כל"ל. בסוף שורה ג' אי דאיכא כל"ל. ל"א ע"א, שורה ט', ראו כל"ל. לד 62 ע"א שורה מ', כיון דדינא הכי הוא, בוודאי, כל"ל. ל"ה ע"א שורה ל"ז, והחינוך כו', כל"ל. לד 64 שורה כ"א, ז"ל תפיה. ובשורה כ"ב, ז"ל, ומחויב. ל"ה ע"א, שורה כ', מיעט, כל"ל, לד 72, ע"א שורה ב', במגע ובמשא כל"ל. לד 74, ועמוסים תחת משא כל"ל.—